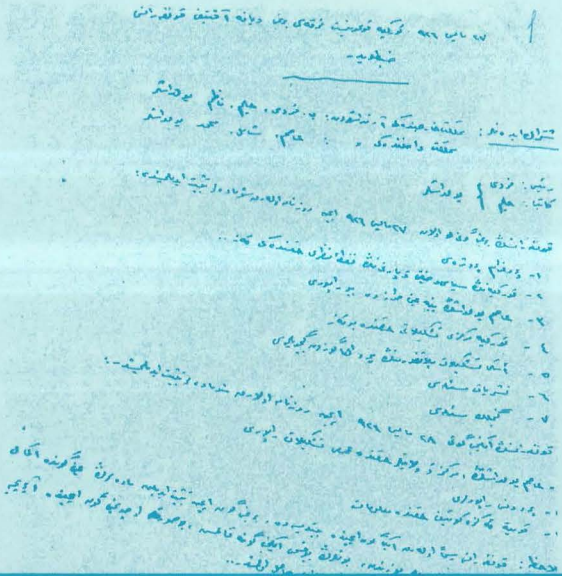
TÜSTAV
Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı

Türkiye Komünist Partisi

1926 VİYANA KONFERANSI

Çeviri: Sinan Dervişoğlu

21
Belge

TÜSTAV
TKP 1926 VİYANA KONFERANSI

Türkiye Komünist Partisi

1926 VİYANA KONFERANSI

Çeviri: Sinan Dervişoğlu

TÜSTAV
Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı

Genel Sıra No: 21
Belge Dizisi: 11

© TÜSTAV - Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı
Bu yapıtın telif hakları TÜSTAV'a aittir,
izin alınmadan kullanılamaz.

1. Basım Ocak 2004

ISBN: 975-8683-27-6

TÜSTAV İktisadi İşletmesi
Kocatepe Mah. Feridiye Cad.
No: 20 Taksim - İstanbul
Tel 0212 249 95 70
Faks 0212 249 95 73
Url www.tustav.org
e-posta bilgi@tustav.org

Kapak Tasarımı: Bülent Aydın
Ofset Hazırlık: Selim Talay
Baskı-Cilt: Kayhan Matbaası
Kapak: TÜSTAV Arşiv Belgesi

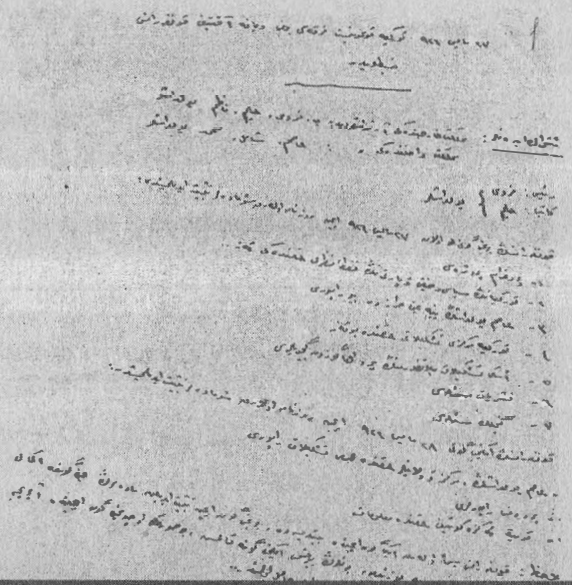
TÜSTAV (Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı);
ülkemiz işçi ve sol hareketinin tarihini eksiksiz biçimde kucaklamayı, bu tarihin belge ve canlı tanıklıklarını toplamayı, bu alana yönelik araştırmaları özendirmeyi kendine görev biliyor. Bu çerçevede oluşturduğumuz TÜSTAV Yayınları olarak, ülkemiz işçi ve sol hareketi tarihini ilgilendiren belge, anı ve araştırmaları tarihseverlere ulaştırarak ülkemizin aydınlık geleceğine katkıda bulunmayı umuyoruz. Açıktır ki, TÜSTAV bugüne dek çalışmalarında benimsemiş olduğu bu tarihin "olduğu gibi" yansıtılması anlayışını, TÜSTAV Yayınları'nda da sürdürecektir. Buna uygun olarak, yayımladığı belge, anı ve araştırmalardaki tez, görüş ve yaklaşımlar konusunda, bir kurum olarak taraf olmamaya özen gösterecektir. Nitekim aynı tarihsel döneme ilişkin olabildiğince farklı tarafların görüşlerini yansıtan belge, anı ve araştırmalara yayınlarında yer vermeye çalışacaktır.

TÜSTAV
Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı

Türkiye Komünist Partisi

1926 VİYANA KONFERANSI

Çeviri: Sinan Dervişoğlu

Belge

İçindekiler

Sunu	7
Önsöz	9
Dr. Şefik Hüsnü'nün Viyana Konferansı Öncesi Mektupları	25
27 Mayıs 926 Türkiye Komünist Fırkası Birinci Viyana Aktif Konferansı Zabıtlarıdır	45
İktisadi, İçtimai ve Siyasi Vaziyet Hakkında Tezler	107
Türkiye: Siyasi ve İktisadi Vaziyet	131
Fırkanın Vaziyeti	141
T.K.P'nin Yakın Teşkilat Vazifeleri	153
T.K.P Aktifinin Konferans Neticeleri Hakkında Rapor	157
T.K.P. Birinci Viyana Aktif Konferansının (M.K.) Faaliyet Raporu Hakkındaki Kararı	177
Vilayet Raporları Hakkında Karar	183
Türkiye Komünist Fırkası Aktif Azalarının Faaliyeti ve M.K.'nın Takviyesi Hakkındaki Karar	189
T.K.F'nın Faaliyet Programına Giriş	191
Faaliyet Programı	199
Komintern'e Hitap	209
Dr. Şefik Hüsnü'nün Viyana Konferansı Sonrası Mektubu	211
Konferansın Kararlarına İlişkin Pratik Teklifler	215

Sunu

Mete Tunçay hocamız, *Türkiye'de Sol Akımlar-II (1925-1936)* adlı çalışmasında Viyana Konferansı'yla ilgili olarak "*Ama ne yazık ki, şimdilik, bu buluşma hakkında belgesel bir kaynaktan yoksunuz*" dedikten sonra gönderdiği dipnotta "*bu durumda umut, günün birinde Komintern ve TKP arşivlerinin araştırıcılara açılmasına kalmış demektir*" diyor. Ardından da Viyana Konferansı'na ilişkin yarım sayfalık notu, Aclan Sayılgan'a atfen aktarıyor.

Mete Tunçay'ın umudu, bugün, bu kitapla gerçekleşiyor. Artık TKP'nin 1926 Viyana Konferansı'nın, o zamanki tam adıyla TKP Birinci Viyana Aktif Konferansı'nın belgeleri, günümüz Türkçesiyle, Türkiye işçi ve sol hareketine ilgi duyanların ve araştırmacıların bilgisine sunuluyor. Bu kitap ayrıca TÜSTAV'ın Komintern arşivi belgelerinden kitap olarak gün yüzüne çıkartılan ilk çalışma. Bu arşivden yaptığımız diğer çevrimyazı ve çeviri çalışmalarının da artık sonlarına yaklaştığını ve yakında yayımlanabileceğini müjdelemek istiyoruz.

Sevgili Sinan Dervişoğlu, Viyana Konferansı belgeleri üzerinde çalışmaya, benim ricam üzerine, TÜSTAV Yayınları arasından Ekim 2002'de yayımlanan *Komintern Belgelerinde Nâzım Hikmet* kitabının hazırlıkları sırasında, Nisan 2002'de başladı. TÜSTAV'ın Komintern arşivi belgeleri arasında Osmanlıca da olsa Viyana Konferansı zabıtlarını "bulduğumuz"da çok sevinmiştik. Osmanlıca el yazısı zabıtlarda "suzestime", "rezolüsyon" gibi Fransızca sözcükler bile çözüldükçe, çevrimyazı yolunda ilerleyebileceğimizi düşündük. Daha Nâzım Hikmet çalışması sırasında, Viyana Konferansı belgelerini bağımsız bir kitap olarak yayımlamaya karar verdik. Arşivde

bu konferansla ilgili Osmanlıca, Fransızca, İngilizce diğer belgeleri toparlamaya çalıştık. Belgeleri biraraya getirdikçe, ilerleyeceğimiz yolun pek de dikensiz olmadığı ortaya çıktı.

Osmanlıca el yazılarındaki çeşitlilik ve belgelerin korunma koşullarının elverişsizliğinin yarattığı maddi zorluklara, bir de belgelerin sıralı olmaması gelip eklendi. Sinan Dervişoğlu'nun çevrimyazıda zorlandığı noktada, imdadımıza yine, Tarih Vakfı'nda Mart 2000'den beri Komintern arşivi belgeleri üzerinde çalışan Sevgili Yücel Demirel ve ekibi yetişti. Sinan Dervişoğlu, Osmanlıca metinleri bitirdikten sonra, İngilizce ve Fransızca belgeler üzerinde çalışmalarını yürütürken, Yücel Demirel ve çalışma arkadaşları, Osmanlıca el yazılı metinlerdeki kimi sorunların çözümünde yoğunlaştı. Bir de baktık ki, Viyana Konferansı tutanakları "muhtelif". Sonunda 2 nüshasının katip seçilen Halim, yani Hasan Ali Ediz'e ait olduğunu, birinin Konferans sırasında tutulan not, diğerinin ise bu notun kendisi tarafından genişletilerek temize çekilen ve konferans zabtı olarak arşive giren nüsha olduğunu anladık. Bu arada Konferans'ta yapılan konuşma ve tartışmalarla ilgili başka notların da alınmış olduğunu gördük.

Elinizdeki metinlerin tümü, Sinan Dervişoğlu'nun kaleminden nihai halini aldı ve onun önsözüyle kitaplaştı. Umuyoruz, halen üzerinde çalışılan belge kümelerinden biri olan, Viyana Konferansı'yla açılıp Ekim 1927'de TKP'de büyük bir kırılmayla, sadece tevkifat anlamında değil, tarihsel anlamda büyük bir kırılmayla noktalanan süreçe ilişkin belgeleri de yine Sinan Dervişoğlu'nun titiz çalışmasıyla çok geçmeden bilgilerinize sunabileceğiz.

Aralık 2003
Erden Akbulut

Önsöz

TKP 1926 Viyana Konferansı belgelerini; yani konferans öncesi ve sonrası yazışmaları, konferans tutanağını ve üretilen tezleri yayınlayarak komünist hareketin tarihinde eksik olan bir halkayı tamamlamayı amaçlıyoruz. Türkiye'de sol hareketin tarihinde bazı konuların, örneğin 1927 tevkifatı, desantralizasyon, İşçi Muhalefeti, 51 tevkifatı gibi üzerinde oldukça çok konuşulan ve genel olarak bilindiği düşünülen "popüler" konuların aksine, 1926 Viyana Konferansı sol içinde, "eski tüfeklerle" sürekli teması olan kadrolar tarafından dahi pek bilinmemektedir. 15 Şubat 1925'te Akaretler'deki kongreyle TKP'nin Şefik Hüsnü'nün liderliğinde yeniden toparlanmasından 1927 tevkifatına kadar geçen süre boyunca TKP'nin ne yönetici kadroları, ne örgütsel gücü, ne de ürettiği tezler ve aldığı politik tavırlar hakkında şimdiye kadar kaynaklara dayalı ciddi bir çalışma ortaya konmamıştır.

Bu çalışmanın amacı, tam da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Zira 1926'da Viyana Konferansı'ndaki TKP gerek örgütsel gücü, gerek yönetici kadrolarının politik çapı, gerekse teorik ve politik ilgi alanlarının zenginliği ile, özel ve üst bir noktayı temsil etmektedir; ve TKP, kitapta da görüleceği gibi, bu üç alanda 1926'daki seviyeye uzun yıllar erişemeyecektir.

DÜNYADAKİ VE TÜRKİYE'DEKİ KOŞULLAR

Konferansın toplandığı 1926 yılı Avrupa ve Asya'da mücadelelerin yükseldiği bir yıldır. İtalya'da faşizm yerleşmiştir; Almanya'da ise yükselmektedir. Fransa'da komünist partisi henüz emeklemekte, Bulgaristan'da faşist diktatörlüğe karşı mücadele etmekte, Çin ve

Hindistan'da ise komünistler burjuva milliyetçileriyle birlikte yabancı işgale ve feodalizme karşı savaşmaktadır.

Bu resmi tamamlayan ana unsur olan Komintern, "Dünya Devriminin Genelkurmayı" olarak KP'lerin üstünde yönetici bir güç olarak yer almaktadır. Uluslararası harekette Troçki ve yandaşları henüz tasfiye edilmiştir; ancak "Dünya İhtilali" şiarı, görüleceği gibi TKP dahil birçok partinin bildirilerinde yer almaya devam etmektedir. SSCB'de Stalin–Zinovyev–Kamenev "troyka"sı baştadır ve NEP sürmektedir; ancak mevcut "sol" önderliğin tasfiye edilerek yerine Stalin – Buharin – Rikov troykasının geçmesinin ve "sağ"a çark edilmesinin eli kulağındadır. Ülkedeki 1929 krizi henüz ufukta değildir; ve ne köylülüğe karşı topyekün saldırı (1929), ne de onun daha sonraki kaçınılmaz politik sonucu olan Parti içi tutuklamalar ve toplu tasfiyeler (1934) gündemdedir. Bunun sonucunda, Komintern'de yer yer sağ ve sol yalpalamalar olsa dahi, açık ve yoldaşça bir tartışma kültürü hâlâ varlığını sürdürmektedir. Şefik Hüsnü'nün Komintern'deki kimi örgütsel hata ve beceriksizliklere yönelttiği sert eleştiriler, öte yandan Konferans'ta "Komintern'e itiraz" başlığı altında alınan kararlar, bu açıklığın ve serbestliğin göstergeleridir. Doğal olarak daha sonra Moskova duruşmaları ile başlayan süreç Komintern'e de yansımakta gecikmeyecek; Moskova'da yabancı komünistlerin kaldığı Hotel Lux, NKVD operasyonlarının hedefi haline geldiğinde, bu açıklığın ve eleştirel ruhun izi dahi kalmayacaktır.

Türkiye'de ise Parti 1923'te bir darbe yemiş, sonra toparlanıp güçlenmeye ve mütevazı da olsa kitleler içinde belli mevziler kazanmaya başlamış, 1925'de ise yeni bir darbe yemiştir. Bunun ertesinde oluşan dağınıklık, taşra komiteleri ile merkez arasındaki kopukluk sonucunda Komintern'de, Türkiye'deki parti merkezini eleştiren bir tavır gelişmiştir. Türkiye'de örgütün başında Parti Sekreteri olarak Asım (Vedat Nedim Tör) bulunmaktadır. Bu çerçevede durumu değerlendirmek, hataları gidermek ve toparlanmak amacıyla bir konferans kararı alınır.

Şefik Hüsnü, konferansın tüm parti örgütlerinin aktif katılımıyla ve etkin bir biçimde geçmesi için canla başla çalışmış; sonuçta teknik aksaklıklar dolayısıyla bazı Anadolu delegeleri katılamasa da, konferans 26 Mayıs 1926'da Viyana'nın banliyölerinden birinde toplanmıştır.

TÜRKİYE'DE EGEMEN SINIFLAR

Viyana Konferansı belgelerinin günümüz açısından sahip olduğu en büyük önem, Cumhuriyet'in ilk yıllarına tuttuğu ışık, bu dönem hakkında bize sunduğu değerli ve anlamlı bilgilerdir. 80 yılını dolduran Cumhuriyet'in ilk yıllarının bir "şeref, fedakarlık ve idealizm" dönemi olduğunu söyleyegelen resmi tarihin, bize sunduğu resimden çok farklı bir resimle karşı karşıyayız. MK raporunda da belirtildiği gibi, kapitalizmin ilkel birikim dönemine ait tüm sendromlar, olanca çıplaklığı ve acımasızlığı ile karşımızdadır. Gangstervari metodlarla, silah zoruyla toprağına el konan köylüler, tehcir edilmiş Ermenilerin topraklarının yanısıra, onların arasında kalan Türk çiftçilerinin topraklarını da ele geçiren türedi zenginler, köylünün bankadan aldığı krediden "haraç" alan toprak ağaları, iş kazalarını mahkemeye rüşvet vererek örtbas eden kumpanyalar, şehirlerde hastalıktan kaynaklanan ölüm oranlarında % 25'lik artış, öte yandan genç burjuvazinin, tertip edilen sayısız "balo"da kendini ortaya koyan lüks açlığı ve sefahati; bütün bunlar farklı bir "tarih"e, Türkiye emekçilerinin gayrı resmi tarihine ait olan ve şimdiye dek sol içinde dahi yeterince bilince çıkarılmamış olgulardır. Milletvekillerinin, paşaların, bakanların, üst düzey memurların bir gecede zenginleşerek birden bire yüksek kazanç sahibi birer iş adamına dönüşmesi ise, Türkiye kapitalizmine ait 100 yıllık bir karakteristiğin, siyaset yoluyla zenginleşme hastalığının somut birer tezahürü olarak değerlendirilmelidir. Konferans tutanağı ve raporlardan öyle anlaşılmaktadır ki, Türkiye "iş bitirici" tüccar politikacılarla, siyasi ilişkilerle elde edilmiş ser-

vet olgusuyla, parti binalarında kotarılan ihalelerle, bundan 60 sene öncenin tek parti yönetiminde tanışmış; CHP, bu kollektif yağmanın organizatör partisi olarak da tarihte yerini almıştır.

Diğer ilginç bir olgu da, anti-emperyalist tavra ilişkindir. Türkiye halkı, emperyalist güçlerin desteğindeki ordulara karşı verdiği silahlı mücadeleden zaferle çıkmış, o mücadelenin siyasi ve askeri önderleri devletin başına geçmiştir. Bu çerçevede Kemalizm, Konferans tutanağında da "ülkedeki tek anti-emperyalist güç" olarak nitelendirilmiştir. Ancak gene Konferansın ve ona eşlik eden belgelerin işaret ettiği bir dizi olgu, bu saptamayı ciddi şekilde sorgular niteliktedir. Öncelikle ülkede yabancı sermaye yeterince mevcuttur, güçlüdür ve dahası yeni yatırımlar yapması için de hükümet tarafından teşvik edilmektedir. Ama daha ilginç olanı, yabancı sermayeli şirketlerden hisse alan Türk siyasetçi-iş adamları ve bunların içindeki dikkat çekici bazı isimlerdir. Partinin Adana delegesi, verdiği raporda, Adana'daki Fransız sermayeli fabrikalardan birinde İsmet Paşa'nın hissesinin olduğunu belirtmiştir. "Türk milletinin makûs talihini yenen İnönü kahramanı"nın daha savaşın yaraları sarılmadan Fransız şirketlerinden hisse almak için hiç vakit kaybetmediği göz önüne alınırsa, diğer daha az önemli "kahraman"ların neler yapabileceğine ilişkin bir fikir edinilebilir. Bu olgular, 1923'ün egemen sınıflarına cömertçe dağıtagelinen "anti-emperyalizm" övgüsü üzerine bizi bir kez daha düşündürmelidir kanısındayım. Başka bir önemli nokta da, 1926 yılı için kullanılan "vazgeçme yılı" nitelemesidir. İç pazarın kaynaklarının sınırlı karakteri, hükümeti dış borçlanmaya yöneltmekte, ancak öte yandan da Kemalist hükümet bu ekonomik bağın bir siyasi bağımlılığa dönüşmemesi için hassasiyet göstermektedir (raporda bahsedilen "Lotus" gemisi olayı bu çerçevede değerlendirilmelidir). Ancak gerek Şefik Hüsnü, gerekse Vedat Nedim'in haklı olarak ifade ettikleri gibi, emperyalizm karşısında gücü elde tutmanın tek şartı, halk kitlelerinin sağlam desteğini almak ve onlarla bütünleşmektir. Yukarda bahsettiğimiz ekonomik ve

politik manzarayla da böyle bir desteğin sağlanamayacağı açıktır. MK raporunda, ayrıntılarıyla ve gerekçeleriyle, Mustafa Kemal'in ve CHP'nin prestijinin azalmasından, halk kitlelerinde artan hoşnutsuzluktan, iktidarın kitle desteğindeki erozyondan bahsedilmektedir. Eski İttihatçı şefler, bir fırsat kollamakta, hükümetin tökezlemesini beklemektedir. İç desteğin böylesine kırılgan olduğu bir ortamda, emperyalizmle girilen ekonomik ilişkinin, başı dik bir siyasi tavır yerine, siyasi taviz ve uzlaşmalara yönelmesi kaçınılmazdır; gerçekleşen de bu olmuştur. TKP'ye göre, gerek Batılı, gerekse komşu devletlerle yapılan bütün barış anlaşmaları, içerdeki bu patlamaya hazır ortam karşısında dışardaki riski asgariye indirmek için yapılmış, Musul ve Kerkük de böylesi bir denklem içerisinde feda edilmiştir. Başka bir deyişle, 1926'da, bu "vazgeçme yılı"nda vazgeçilen şey, 1919'un anti-emperyalist halet-i ruhiyesidir. Alınan büyük hacimli borçların, yabancı sermayeden nemalanan milletvekillerinin orta vadede bir siyasi güdüme yol açmasını engelleyecek tek şey olan bilinçli ve örgütlü bir halk desteği, hızla eriyerek yerini tepkiye, hatta öfkeye bırakmaktadır. Bütün bu resmi tamamlayan ise, o dönem hükümetin sık sık ifade ettiği "medeni Batı ülkeleri arasında eşit ve şerefli bir ortak olarak yer alma" niyeti ve hevesidir. Viyana Konferansı belgeleri dikkatli incelendiğinde güçlü bir şekilde hissedilen şudur: Türkiye'nin emperyalizme bağımlı hale gelmesi olgusunun kökleri, bizzat Kurtuluş Savaşı ertesinde filizlenmiş, gelişmiş, CHP çatısı altında dal budak sarmıştır.

KEMALİZM VE TKP

Bütün bu sürece damgasını vuran Kemalist önderliğe TKP nasıl bakmaktadır? Parti içinde iki tavırdan bahsetmek mümkündür: Birincisi, Şefik Hüsnü'nün temsil ettiği "iyimser" tavırdır. Ş. Hüsnü'ye göre Kemalistler emekçi halka, işçi sınıfına ve sola baskı uygulayarak hata yapmakta; kendi bindikleri dalı kesmektedir. Kimse

onlardan kapitalizmden vazgeçmelerini beklememektedir; ancak emekçilere karşı demokratik bir tavır takınmadıkları sürece kitle desteğinden yoksun kalırlar; bu durumda da, emperyalizm karşısında ayakta kalmaları mümkün değildir. TKP, anti-emperyalist çizgide devam ettikleri sürece onları desteklemeye hazırdır. Partiye düşen, bir yandan günlük hakları için işçi ve emekçileri örgütlemek ve onların önderliğini elde etmek, öte yandan yapacağı yığın eylemleriyle Kemalizmi alttan zorlamak ve onu emperyalizm karşısında tutarlı olmaya mecbur kılmak olmalıdır. (Konferans sonucunda çıkan Faaliyet Programı'na damgasını vuran da bu yaklaşım olmuştur.)

Öncelikle Ş. Hüsnü'nün bu tavrının burjuvaziyle bir uzlaşma kapısı aralama, ya da egemen sınıfların "gözüne girme" gibi bir bayağılıktan değil, samimi bir inançtan kaynaklandığını belirteyim. Hayatı boyunca inanmış bir komünist olarak yaşayan ve ölen Şefik Hüsnü'nün mücadelesi, bu tür bir senaryoyu daha baştan geçersiz kılmaya kanımca yeterlidir. Ancak yalnız 1926'da değil, daha sonra da ısrarla savunageldiği bu "iyimser" tavrın, hayat tarafından doğrulandığını ve TKP'nin önünde verimli bir mücadele sahası açtığını söylemek, ne yazık ki mümkün değildir. Gelişmeler, onun öngördüğü doğrultuda, ama tamamiyle ters yönde tecelli etmiş; emperyalizme karşı sağlam durabilmek için kitlelere ve sola olumlu davranacakları yerde, tam tersine soldan ve TKP'den vebadan kaçar gibi kaçmış, onu ezmiş, bizzat solu ve emekçileri ezdikçe de gitgide emperyalizme yaklaşmış ve onun kucağına düşmüşlerdir. Önceleri monden bir "Batılılaşma", "Batı ailesinin şerefli bir azası olma" takıntısı, 1930'larda giderek yüz kızartıcı bir Nazi destekçiliğine dönüşebilmiş, Nazi hayranlığı Türkiye'de İsmet Paşa iktidarı altında ilkel bir anti-sovyetizmle birlikte pompalanmış; savaş bitip de Nazizm yıkılınca, dünya politikasında sıfır prestijli, kişiliksiz bir ülke olarak emperyalizme kapılanmak için neredeyse yalvarılmıştır. Bütün bu süreçte komünistlerin ve emekçi halkın, nefes almak bir yana giderek daha da fazla ezildiği bilinmektedir.

Şefik Hüsnü'den farklı olarak o dönemde Kemalizm konusunda değişik bir tavır da Nâzım (Hikmet) ve Asım'da (Vedat Nedim Tör) varolan "gerçekçi" ve "mesafeli" tavırdır. Nâzım, burjuvazi iktidarda oldukça demokrasinin söz konusu olmadığını, onun "demokrat"lığının tamamiyle iktidara geçene kadar diğer sınıfları yanına çekmek için kullandığı bir taktik olduğunu düşünmekte ve savunmaktadır. Ancak Asım'ın tavrı oldukça ilginçtir. Bir sene sonra 1927 tevkifatı ertesinde Kemalist saflara katılacak olan Asım, 1926'da, "tabandan atılacak şiarlarla Kemalizmi ileriye götürme"nin bir hayal olduğunu, bu hayale TKP'nin kapılmaması gerektiğini belirtmektedir. Öte yandan yalnız 1926'da değil, daha sonraları müteaddit defalar TKP'nin önüne ısıtılıp getirilen "CHP'ye girip içinde çalışma" önerisinin saçmalığını gözler önüne seren de gene o olmuştur. Asım'a göre, CHP Batılı anlamda kitle tabanı olan, dolayısıyla temsil ettiği halk kesimleriyle organik bağları bulunan bir parti değildir. İçinde değil işçi-köylü, esnafın dahi temsili son derece sınırlıdır. Bu esas olarak bir "askeri ve mülki erkan" ve yeni türedi yerel zenginlerin partisidir. Kitle teması olmadığı için, CHP içinde yapılacak çalışmayla ulaşılabilecek bir "kitle" yoktur ve olamaz. Gene aynı şekilde Asım'ın elinden çıktığını tahmin ettiğimiz raporlarda, Kemalizmin Batı ile uzlaşmasına dair önemli uyarı ve eleştiriler mevcuttur.

Ancak tüm artıları ve eksileriyle, her iki tavır da ortak bir çaresizliği paylaşmaktadır: Anti-emperyalist duruşu ve tavrı Kemalistlerin tekeline bırakmış olmak. Bir halkın ulusal kurtuluş mücadelesinde KP varlık göstermezse (ya da varlık göstermesi bir şekilde engellenirse), o mücadelenin yegane temsilcisi olarak burjuvazinin iktidara geçmesini ve elde ettiği prestijle gücünü pekiştirmesini kimse engelleyemez. Bu noktada uluslararası bir deneyi aktarmak yararlı olabilir: Hindistan KP yöneticileri, devrimden sonra Ho Şi Minh'le görüşmek üzere Vietnam'a gittiklerinde kendisine şu soruyu sorarlar: "Bizim partimiz bir zamanlar sizinkinden çok daha güçlü olduğu halde

biz hâlâ muhalefetteyiz; siz ise kısa zamanda çığ gibi büyüyerek devrimi yaptınız ve iktidara geldiniz. Bunu nasıl açıklıyorsunuz?" Ho'nun cevabı kısadır: "Çok basit. Orada Hindistan KP'nin yanısıra Gandhi diye bir olgu vardı. Burada ise Gandhi benim!" (aktaran Tarık Ali, "Sokak Savaşı Yılları", İletişim Yayınları – 1995, s.154)

TKP Gandhi'yi çıkaramamıştır. Mustafa Suphi'lerin ve THİF'in Kurtuluş Savaşı içindeki varlıklarının bu tarzda bir çığır açıp açamayacağı ise, bu çerçevede titizlikle incelenmesi gereken bir olgu olarak büyük önem taşımaktadır. Ancak Kurtuluş Savaşı ertesinde Ş. Hüsnü önderliğinde kurulan partinin Kurtuluş Savaşı içindeki sol ile pek bir organik bağı olmamış; Ş. Hüsnü Konferansın açılış konuşmasında, ne 10 Eylül Bakü Kongresi'nden, ne de Mustafa Suphi'lerden bahis dahi etmemiştir. Kurtuluş Savaşı'nı burjuvazinin bir eseri olarak kabullenen ve bu yüzden de manevra alanı oldukça daralan KP'nin önünde iki seçenek kalmaktadır: Ya bu yeni burjuva güçle birlikte ortak hedeflere vurarak güçlenmeyi amaçlayan; ya da direkt bu gücü karşısında alan bir tavır.

TKP'nin İDEOLOJİK CANLILIĞI:

İşçi Sınıfı, Din, Ortadoğu...

Viyana Konferansı belgelerini tarihsel açıdan önemli kılan bir diğer faktör de TKP'nin ideolojik yaşamının canlılığı, ilgi alanlarının çeşitliliği konusunda ortaya çıkan şaşırtıcı resimdir. TKP'de o dönem var olan bu ideolojik canlılığın iki sebebinden biri Ş. Hüsnü, Vedat Nedim, Hasan Ali Ediz gibi kaliteli aydınların varlığı (büyük şair Nâzım dahi bu isimlerin yanında henüz politik olarak toy kalmaktadır), diğeri de Komintern'de partilerin "seksiyonlaşma" sürecinin henüz başlamamış olmasıdır. Yukarıda da değindiğimiz gibi, "dünya devriminin genel kurmayı" olarak addedilen Komintern'e dahi pratik ve teorik eleştiri yapılabilmektedir. Öte yandan, parti içi eleş-

tiri üslubu da son derece pozitiftir. Yenilen darbeler ve yaşanan başarısızlıklar karşısında, sonraları bir refleks olarak üretilecek "hainler, dönekler, bozguncular" edebiyatından o sıralar henüz eser yoktur. 1925'de darbe yenmiş olmasına ve darbenin yol açtığı tahribat konusunda MK'nın sorumlu tutulmasına rağmen, yapılan tüm eleştiriler insanları kazanmaya yöneliktir. Konferans öncesinde, Şefik Hüsnü, hataların esas sorumlusu olması gereken Asım'la özel olarak görüşmekte; yapılan eleştirileri onunla paylaşmakta, onun da bu eleştiriler konusunda rızasını kazanmaya çalışmaktadır. Kişisel dedikodulara kulaklar hâlâ tıkalıdır. (Ferdi [Dr. Şefik Hüsnü], Asım'la ilgili kulağına gelen ve ne olduğunu hâlâ bilmediğimiz bir suçlamaya omuz silkmekte, esas olarak onun politik tavırlarını göz önüne almaya devam ettiğini bildirmektedir.)

Bu genel çerçeve içinde, TKP Viyana Konferansı belgelerinde gözümüze çarpan orijinal ilgi alanlarına ve tespitlere bir göz atalım:

İşçi Sınıfı

Türkiye işçi sınıfı, 80 yıldır bu ülkedeki komünistlerin ve tüm sol akımların ilgi odağı olmuştur. Ancak 1960 sonrasında, işçi hareketiyle sol hareketin bağı daha da sıklaşmasına, işçi kökenli kadroların daha büyük sayılarda sol harekete akmasına rağmen, işçi sınıfının bileşimine yönelik özgün politik tahlil ve araştırmalar sınırlıdır. Genel olarak sol kadrolar, işçi sınıfının öncülüğünü, sınıf olarak sahip olduğu ilerici potansiyeli, marksist teoride sahip olduğu devrimci misyonu vs. gibi konuları bir bütün olarak kabullenip, tüm bu vasıfları sınıfın bütününe mal etmiş; sınıf içindeki ayrışmaları, siyasi tavır alış düzeyindeki bariz ve derin farklılıkları yeterince irdelememiştir. Konferans belgelerinde "Türkiye'nin İçtimai ve İktisadi Vaziyetine Dair Tezler" başlıklı makalede, ilginç ve özgün bir tahlil yer almaktadır. Sınıfı yalnız işkolu temelinde değil, yaş, kuşak, toplumsal köken, mesleki gelişim perspektifleri gibi farklı kıstaslara göre

de ayrıştıran ve siyasi düzeyde ortaya çıkan farklılaşmalara mantıksal bir temel kazandıran bu çalışma, aynı zamanda o zamanın verili konjonktüründe, TKP'nin ağırlıklı olarak yönelmesi gereken işçi kesimini de teşhis ederek bir organizasyon hedefi olarak partinin önüne koymaktadır.

Din ve Toplumsal Kültür

Konferansta dinle ilgili hararetli bir tartışma yer almaktadır. Partide bir grup, Kemalizmin eylemlerine yön veren radikal laik söylemden cesaret alarak onu daha da keskinleştirmeyi, doğa bilimlerine ait bilgileri de yaygınlaştırarak (muhtemelen Darwin ..vs kastedilmektedir) din düşmanı bir propagandaya girişilmesini savunmaktadır (Nâzım, Halim [Hasan Ali Ediz]). Balya delegesi Mehmet ve Adana delegesi Şamil ise buna karşı çıkarak, ateist tavrın oluşmasının tamamiyle işçideki politikleşmenin doğal sonucu olarak görülmesi ve asla zorlanmaması gerektiğini belirtmektedir. Komünizmi benimsedikten sonra dahi 2 yıl boyunca dindar kalmaya devam ettiğini belirten (ve bugün hâlâ işçi sınıfına ait somut bir olgunun altını çizen) Mehmet, bu yaklaşımını "Amele kendi kendine dinsiz olmalıdır" şeklinde formüle etmektedir. Şefik Hüsnü de, toplumsal ölçekte takınılacak tavrın, laikliği aşmaması gerektiğini düşünmektedir; gelişen üretim ilişkilerinin, tıpkı diğer bağımlı ülkelerde görüldüğü gibi, dini tabuları zamanla aşındıracağı görüşündedir.

Din meselesiyle bağlantılı diğer bir konu da toplumsal kültür düzlemindeki değişiklikler, yani resmi olarak "Atatürk devrimleri" olarak tabir edilen şapka, kıyafet kanunu türündeki düzenlemelerdir. Bu düzenlemelerin, örneğin kıyafeti değiştirmenin toplumun demokratikleştirilmesine nasıl ve niçin hizmet edeceği, bunların toplumda yarattığı huzursuzluğun anlamının sadece "gericilik"ten mi ibaret olduğu, halkın tarihsel kültür mirasıyla olan bağlarının zedelenmesi ya da koparılmasının söz konusu olup olmadığı, bu tarzda

bir kopmanın komünistler tarafından ne ölçüde desteklenebilir olduğu hemen hemen hiç sorgulanmamış, tartışmanın bu kısmı sağa ve dinci akımlara bir ideolojik harekat alanı olarak terkedilmiştir. Dolayısıyla 1926'da, bizzat bu değişimlerin gerçekleştiği yıllarda, olayın KP tarafından nasıl algılandığı önem taşımaktadır.

Mehmet, din konusundaki tartışmada "zaten şapka konusunda işçiler arasında ciddi tepkiler" olduğundan bahsetmektedir. Öte yandan toplumsal vaziyeti değerlendiren MK raporlarından birinde, "bu ve benzeri değişikliklerin gericiliğin güçlenmesine yol açtığı, bunun da olumsuz bir şey olduğu" belirtilmektedir. En önemlisi, "Fırka'nın Faaliyeti" başlıklı raporda, bu değişikliklerden, "kılık-kıyafetin zorla değiştirilmesi ve Hıristiyan adetlerinin toplumsal hayata sokulması" olarak bahsedilmekte ve TKP içinde bu konudaki iki farklı görüş ortaya konulmaktadır. Birincisi, bugüne kadar varlığını sürdüren pro-Kemalist tavır olup, bu dönüşümlerin dinin ve taassubun belini kıracağını, dolayısıyla halkın çoğunluğu karşı çıksa bile desteklenmesi gerektiğini savunmaktadır. Diğeri ise ilk defa komünistlerin ağzından duyduğumuz ilginç ve eleştirel bir yaklaşımdır. Buna göre, bu değişimlerle Kemalistlerin amacı, Avrupa'ya Türk toplumunun Batılılaştığı mesajını verebilmektir ve dolayısıyla hiçbir devrimci değeri yoktur. Üstelik bunlar, son derece şahsi ve hassas bir konu olan kılık-kıyafet gibi bir konuda zorla müdahalede bulunduğu ve hürriyetleri kısıtladığı için, ayrıca eleştirilmelidir. TKP sonuç olarak aldığı kararda, bunların gerçekten "devrimci açıdan hiçbir olumlu sonucu olmadığını" kabul etmekle birlikte, "halkın tepkisinin de çok fazla olmadığı" gerekçesiyle "pasif onaylama" tavrıyla yetinmiştir. Bu son argümandan, Şapka İsyanı ya da Erzurum ve Rize'de benzer gerekçeli bastırma hareketlerinin henüz gerçekleşmediği sonucunu çıkarıyoruz. Ama asıl önemli olan, TKP'nin bu dönüşümleri yürekten benimsemek yerine mesafeli ve eleştirel bir tavrı tercih etmiş olmasıdır.

Ulusal Azınlıklar

TKP'nin tavır aldığı konulardan biri de ülkedeki Müslüman ve gayrimüslim azınlıklar konusudur. MK raporlarında birinde, gayrimüslimlere dayatılan üstü kapalı bir "zorla Türkleştirme" politikasından bahsedilmekte, ilerde "Varlık Vergisi" trajedisi ile sürecek olan bir politikanın ilk filizlerine dikkat çekilmektedir. Öte yandan Şeyh Sait isyanı ve Kürt meselesine ilişkin tavır da iki yönlüdür: Toplumsal ve ulusal düzey. Şeyh Sait isyanı (ki askere alınmış olan 2 Türk komünistinin de bu savaşta öldüğünü öğreniyoruz) TKP tarafından ulusal değil, toplumsal bir hareket; feodal toprak sahiplerinin gerici hareketi olarak değerlendirilmekte ve çözüm olarak "feodal mülklere el konarak yoksul köylülere hemen, tazminatsız toprak dağıtımı" önerilmektedir. Buradaki yaklaşım, feodal gericiliğin salt askeri bastırma hareketiyle değil, ancak etkin bir toprak reformu ile tasfiye edileceği tesbitini temel alan Marksist yaklaşımdır; ve TKP, benzer bir netliği ve kararlılığı (burjuva demokratik devrim yaptığı için) Kemalistlerden de ummaktadır. Doğu'da Kürt şeyhleriyle savaşan iktidar, Batı'da (örneğin Konferans tutanaklarında belirtildiği gibi Balya madenlerinde) Kürt işçilerini kontrol altında tutabilmek için onlarla işbirliği yapmış, hatta onları maaşa bağlamakta dahi beis görmemiştir! Dolayısıyla açığa çıkan şudur: Birincisi, Kemalizmin feodal toprak mülkiyetini ve şeyhliğin her türlüsünü sonuna kadar yok etmek, kökünü kazımak gibi bir politikası olmamış, bu politika yalnızca onu savunan komünistlerin iktidara atfettiği bir beklenti ve zaman içinde giderek sönen bir umut olmuştur. Pratikte Kemalizm, saray aristokrasisini tasfiye etmekle birlikte, Anadolu'daki feodal toprak mülkiyetinin üzerine ancak iktidarı sağlamlaştırmanın gerektirdiği ölçüde gitmiş, bu alanda her zaman dokunulmayan ve hatta düzenin istikrarı adına istifade edilen bir kesim varlığını sürdürmüştür.

Bütün bunlar, TKP'nin Kürt gerçeğine karşı kayıtsız kaldığı sonucuna varmamıza izin verir mi? Konferans belgeleri, bu iddianın

pek doğru olmadığına işaret etmektedir. Şu ifade çok nettir: **"Konferans, M.K'ne** T.K.F. faaliyet programının bu meseleyle ilgili bendini hemen yaygınlaştırma, **ve milliyetçilerin [milliyetlerin] kendi kaderini tayin esasını kayıtsız şartsız desteklediğini ilan etme vazifesini verdi"** ("Fırkanın Vaziyeti" başlıklı rapor). Tavır nettir; ancak bu tavrı hayata geçirmek için o güne kadar fazla birşey yapılmadığını Parti yönetimi de teslim etmektedir. O günden sonra ne yapıldığı ise, "diğer konularda ne yapılabildiği" konusuyla birlikte ele alınmalıdır.

Ortadoğu Sorunu

Konferans'ın ve ona eşlik eden raporların ilgi alanlarından biri de Ortadoğu'daki gelişmeler olmuştur. Öncelikle Musul-Kerkük meselesinde, gene ilk defa olarak komünistlerin ağzından şu formülasyona tanık oluyoruz: Musul ve Kerkük'ün Kemalist hükümet tarafından İngilizlere terkedilmesi, Misak-ı Milli'ye ihanettir! ("T.K.P Aktifinin Konferans Neticeleri Hakkında Rapor") TKP belgeleri, bu tavizin vebalini Kürt isyanının üzerine atan resmi tezlerden çok daha farklı bir tablo çizmektedir. TKP'ye göre bu "ihanet"in sebebi, hükümetin halka olan itimatsızlığı (yani bir dış çatışma olduğu anda iç savaş çıkma olasılığı) ve özellikle İngiliz işbirlikçisi sermayedar kesimin CHP içinde güçlenerek ağırlık kazanması olarak tanımlanmaktadır. Aynı şekilde, hükümetin (o sıralar Suriye'yi işgal altında tutan) Fransa ile imzaladığı tarafsızlık anlaşması içinse şu söylenmektedir: "Fransa ile tarafsızlık muahadesinin neticelenmesi anında, Fırka (TKP), Kemalistlerin Suriye'li milliyetçilere karşı fiilini döneklikten de beter bir alçaklık olarak nitelendirdi." ("Fırkanın Vaziyeti") Burada söz konusu olan, Kurtuluş Savaşı'nın ardından işgal altında kalmaya devam eden Suriye ve Irak'ta, çoğunluğu eski İttihat Terakki kökenli Arap aydınlarının sürdüğü yurtsever direniş hareketidir. Bu unsurlar, Türkiye'deki kurtuluş hareketine büyük sem-

pati beslemiş, Ankara'ya gelerek Mustafa Kemal'e bir "Türkiye – Suriye – Irak Federasyonu" önermiş, savaş esnasında Güney cephesinde Kuvayi Milliye'ye ciddi askeri destek sunmuşlardı (bkz. "Anadolu İhtilali", Sabahatttin Selek, Burçak Yayınları – 1968, s.390). Dolayısıyla, tarafsızlık anlaşmasına yönelik bu sert suçlama, TKP'nin söz konusu yurtsever hareket konusundaki destekleyici tavrına ve hassasiyetine işaret etmektedir.

Diğer bir önemli nokta da, Konferans'ta gündem maddesi yapılacak derecede ehemmiyet atfedilen "Pan İslamist Kongreler" konusudur. Konferans tutanaklarından, bu konudaki konuşmalara ilişkin ayrıntılı bilgi elde edemiyoruz. Ancak anti-emperyalist bir unsur olarak pan-islamist akımların, o dönem Komintern'in de ilgi alanında olduğunu, örneğin Kuzey Afrika'da Fransız işgaline karşı Abdülkerim önderliğinde yürütülen ulusal-İslami ayaklanmanın Avrupa'lı komünist partiler tarafından desteklendiğini biliyoruz.

SİYASAL BİR GÜÇ OLARAK TKP

Faaliyet raporunda, TKP'nin örgütsel yapısı, üye sayısı ve bileşimi hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir. 350 üyeye, 10 bölge komitesi ve 50 hücreye sahip bir partidir TKP. Üye bileşiminde işçiler ağırlıktadır; ve parti gerek sendikalarda, gerekse belli başlı işçi merkezlerinde mevcuttur; kimi yerlerde de önderlik etmektedir. Gençlik içinde başlayan Komsomol tipi bir örgütlenme tutuklamalar dolayısıyla kesintiye uğramıştır; köylülük arasında ise yeni kurulmakta olan ve gelecek vaad eden kitle ilişkilerinden bahsedilmektedir. Bu iki alan, 1927 sonrasında uzun yıllar birer çalışma alanı olarak TKP'nin yaşamında ağırlıklı yer tutmayacaktır.

Nicel güçten daha önemlisi, Partinin toplum içindeki nitel ağırlığıdır. Konferansta, "burjuva basınında yer alma" konusu tartışıldığında, Şefik Hüsnü, burjuva gazetelerinde yazı yazan yoldaşlarını eleştirirken, "bu gazetelerin sahiplerinin, bu yoldaşların birer yazar

olarak sahip olduğu şöhreti istismar ettiğini" belirtmektedir. Görülen odur ki, TKP illegal bir yönetimin yanı sıra açık alanda da tanınmış ve okur kitlesi olan "kalem"lere sahiptir. Nitel güce ilişkin bir diğer gösterge de, "TKP Aktifinin Konferans Neticeleri Hakkında Rapor"da geçen ve muhalefetteki İttihatçı şeflerle TKP yöneticilerinden biri arasındaki bilgi alışverişini belirten notta mevcuttur. Anlaşıldığı kadarıyla, TKP yönetiminin diğer muhalefet akımlarıyla, en azından İttihatçılarla, bilgi alış-verişi seviyesinde dahi olsa bir siyasi teması vardır. Zira TKP de, o dönemde diğer muhalafet akımları gibi belli bir gücü temsil eden muteber bir muhalefet akımıdır. Bu, 1920-1960 arası TKP için kimi kafalarda varolan, "polisten başka kimsenin tanımadığı bir avuç marjinal" tablosundan gene oldukça farklı bir tablodur.

SONUÇ YERİNE

Viyana Konferansı belgelerinin yayınlanması, TKP tarihinin incelenmesinde yeni ve paralel bir sayfa açmaktadır. Dolayısıyla, bir "sonuç"tan çok, çıkacak yeni yayınlarla da desteklenecek bir açılım ya da açılımlardan söz edebiliriz. Yukarda toplamaya ve özetlemeye çalıştığımız önemli ve TKP'nin başarı hanesine yazılması gereken noktalar, elbette ki 1926 yılını bir "asr-ı saadet" olarak görmemize yol açmamalıdır. Bu olumlu yönlerin gerçekleşmesini mümkün kılan faktörlere yukarda değinmiştik. Mühim olan, yüzümüzü bir sonraki adıma çevirerek "bu olumlu yönler, 1927 tevkifatından sonra niye devam etmedi?" sorusunu sormak ve cevaplamaktır. Komintern'de daha sonra oluşan politika değişiklikleri, 1927'de yenen darbenin gerçek boyutları, Asım gibi kaliteli kadroların niçin ve nasıl karşı safa geçtiği... vs. gibi bir çok faktör, 1927 tevkifatını konu alan bir sonraki kitabımızda, belgeleriyle birlikte derinlemesine ele alınacaktır.

Sinan Dervişoğlu

Dr. Şefik Hüsnü'nün Viyana Konferansı Öncesi Mektupları

TKP MK'ya

Yoldaşlar,

Demokratik hürriyetlerin askıya alınmasının neticesinde ortaya çıkan şartlar ve komünizmin en ağır şekilde cezalandırılan siyasi cürümler arasına konması, bizleri illegal cihazımızı ve otoritemizi yeniden teşkilatlandırıp kuvvetlendirme göreviyle karşı karşıya getirdi. Binaenaleyh size bir teşkilatlanma platformu ve bir kısım pratik talimatlar yolladık.

Son altı aylık tecrübe, partinin idareci organlarının -şu veya bu sebeple-, bu alanda mühim sayılabilecek müspet hiçbir faaliyet yürütemediğini gösterdi. Farklı kaynaklardan edindiğimiz malumata göre, MK gitgide yığınlardan tecrit olmakta; MK etrafında toplanmış azalar zayıflık göstermekte; taşra teşkilatlarıyla irtibat en düşük seviyeye inmiş bulunmakta; partinin gençlik federasyonuyla bağı hemen hemen kopmuş durumda ve ilah... Seyrini burada tahlil etmek istemediğimiz bu hal, partimizin faaliyetinin, son aylarda, alabildiğine fena şartlarda gitmekte olduğuna işaret ediyor.

Olayların bu gidişatına artık bir nihayet vermenin zamanıdır. Aksi takdirde son derece zahmetli ve sabırlı gayretlerin meyvesi olan partimizin bizatihi mevcudiyeti, deva bulmaz bir şekilde haleldar olacaktır.

İşte tam da bu endişelerle, bu senenin iptidaında, hususiyetle, partinin faaliyeti ve idaresi meselelerini halletmekle mükellef bir konferansın toplanması kararlaştırıldı. MK'dan ayrıca, bizimle bir

ön fikir teatisin yapmak üzere bir mümessilini Viyana'ya göndermesi, telgrafla rica edilmişti. Projeyi daha sonraki bir tarihe erteleyen, İcra Komitesi plenumunun toplanması oldu.

Sekreterliğin 12(?) Mart tarihli oturumunda, bu mesele tekrar ele alındı ve konferansın nihai toplanma tarihi Nisan ayı olarak tespit edildi. Rusya'ya gitmenin müşküllerine ve tehlikelerine dair itirazlarınızı göz önünde bulundurarak, bu konferans için Viyana şehrini seçtik. En kısa zamanda biraraya gelmemizin uygun olacağını düşünüyoruz. Bu mektupta, son bir talimat daha bulacaksınız. Bu konuda yazışmamıza lüzum yoktur. Bu mektubun muhtevasından haberdar olur olmaz, taşradan delegelerin İstanbul'a gelip Avusturya'ya hareket etmeleri için lazım gelen tedbirleri alın.

Talimatlarımızı şu hususlarda hülasa ediyoruz :

1) İlk hazırlıklar tamamlanıp mühim meselelerin hepsi halledildikten sonra, ilk Asım yola çıkmalıdır. Nisan ayı nihayet bulmadan Viyana'da olmasını tercih ederiz. Hareket edeceği günü önceden haber vermelidir ki, kendisine lazım gelen adresleri verebilelim.

2) Memleket delegelerinin miktarı, 1012 ile tahdit edilmiştir. Konferansın en mühim hedefi, mahalli ve taşra şubelerinden yoldaşlarla rabıta kurmak ve fikir teatisinde bulunmak olduğundan, dikkatinizi hususiyetle, ne kadar cüzi olursa olsun, bir şubeye sahip olduğumuz taşra şehirlerinin hepsinin temsil ettirilmesi lazimesine çekiyoruz. Âtide konferansa katılmalarını dilediğimiz yoldaşların listesi yer alıyor. Elbette bir taraftan teknik ve iktisadi sebepler, diğer taraftan konspirasyon lüzum ettiği takdirde, bu yoldaşların yerine başkalarını koymaya selahiyettarsınız.

İstanbul
1 Parti sekreteri Asım
2 İşçi hareketinden bir mümessil (Faik [metal amelesi, M.K. propaganda bürosu üyesi] veya Salih)
3 Gençlikten bir mümessil ([Gençlik M.K.'sından] Fikret veya Sedat veya Rasim)

Ankara	4	En selahiyetli bir mümessil (Seyfi [metal ameleleri seksiyonu sekreteri] veya İsmail Hilmi [metal amelesi])
Eskişehir	5	En selahiyetli bir mümessil (Abdülkadir Ziya [sekreter, küçük memur] veya Edip [demiryolcu])
Balya	6	En selahiyetli bir mümessil (Cemil Kamil [makinacı] veya Yusuf [vasıflı amele, eski KUTV talebesi])
İzmir	7	En selahiyetli bir mümessil (İsmail Hakkı [tornacı] veya İhsan [demiryolcu] veya Faik [demiryolcular sendikası sekreteri])
Adana	8	En selahiyetli bir mümessil (Hamdi Şamil (eski KUTV talebesi])
Samsun-Tokat	9	En selahiyetli bir mümessil (Faruk [makinacı]) Oraya MK tarafından gönderilmiş yoldaş
Edirne	10	En selahiyetli bir mümessil (İbrahim) [Faik tarafından tayin edilmiş bir yoldaş]
Trabzon	11	Tahsin (Bu yoldaş bize 15 azalı bir hücre teşkil ettiği malumatını verdi) [eski KUTV talebesi]
Bursa	12	İşçi gençlik grubundan bir yoldaş

Bu delegeler hemen çağrılmalıdır. Pasaportlarını çalıştıkları yerden almaları daha iyi olur. Geçmiş tecrübemiz ispat etmiştir ki, taşradan pasaport tedariki daha kolaydır. Sağlık veya eğitim bahaneleriyle lazım gelen vesikalar kolay bir şekilde verilmektedir. Yoldaşlardan bazıları kendi şehirlerinde bir takım zorluklarla karşılaştıkları takdirde, teşebbüslerini İstanbul'da tekrarlamak durumunda kalacaklardır. Küçük gruplar halinde, farklı tarihlerde ve tariklerle yola çıkmalarını tavsiye ederiz (bazıları vapurla, diğerleri Karadeniz ve Romanya üzerinden). Hepsi en geç 20 Nisan'da Viyana'ya vasıl olmalılar.

3) Konferansın muvakkat ruznamesi şöyle tespit edildi:

1. Genişletilmiş İcra Komitesi'nin raporu
2. MK'nın faaliyetleri ve memleketteki ahval ve şerait raporu
3. Taşra teşkilatlarının raporları
4. Yakın gelecekteki faaliyet meseleleri
5. Partinin yeniden teşkilatlanma meseleleri
6. Siyasi organ ve umumiyetle matbuat meseleleri
7. Eylem programı taslağı müzakereleri
8. Diğer

Bazı hususlara ait mülahazalar:

Ruznameye sendikalarda, köylüler arasında ve gençlik arasında mesai meselelerini koymadık ; zira bu meseleleri ele almak ve kati kararlara varmak için kafi malzemeye henüz malik değiliz. Ancak mutlaka bu meseleleri de ele almalı ve müzakerelerimizin çapına göre, en asgarisinden bazı muvakkat tezler hazırlamalıyız.

2. husus. MK raportörü, ülkenin iktisadi ve siyasi vaziyetine ve hususiyle, 2-3 aydır iş hayatında büyük bir alt-üstlük doğuran iktisadi buhrana dair mümkün olan en tamam vesikaları sunmalıdır. İşte bu verilerden ve onların tahlilinden hareketle, önümüzdeki faaliyet için doğru bir siyasi hat çıkartabiliriz.

Aynı amaçla, sizden son 10 aylık dönem boyunca partinin faaliyeti hakkında mufassal bir tarihçe ve buradan daha önceden verilmiş talimatların ifası konusundaki malumatı almamız lazım; bu bizim kuvvetimizi ve zafiyetimizi görmemize ve yaptığımız hatalardan ders çıkarmamıza imkan verecektir.

3. husus. Taşra şubelerinin raporlarının, Türkiye'nin her yerinde hemen hemen aynı olan umumi vaziyet tahlili üzerinde durmalarına ihtiyaç yoktur. Taşra delegelerimizden, daha hususi olarak, bölgelerindeki mesai şartları hakkında malumat, Şubat 1925 Kongremizden beri yürüttükleri faaliyetlerinin eksizsiz bir tabosunu ve yakın gelecekte faaliyetimize verilecek doğrultu konusunda nokta-i nazarlarını istiyoruz.

4. husus. Bu meseleler üzerine, son on ayı memleket haricinde geçirmiş olan parti sekreteri, uluslararası nokta-i nazarını sergileyeceği bir rapor sunacaktır. Memleketten gelen bir yoldaşın da bir rapor sunması yararlı olacaktır. Ancak böylece meseleleri her yanıyla incelememiz mümkün olabilir.

6. husus. Aşikardır ki, parti, nüfuzunu emekçi yığınlar üzerinde genişletebilmek için, düzenli bir şekilde yayımlanan bir siyasi organa sahip olmak mecburiyetindedir. Hal hazırdaki şartlarda, bunu memlekette yayımlayabilmenin en küçük bir imkanı yoktur. Dolayısıyla konferansın bu tür bir organın memleket dışında kurulması konusunu ele alip karara bağlaması ve memlekette bunun dağıtımı meselesini halletmesi lazım gelecektir.

7. husus. Teklifimiz mucibince, (1 sözcük okunamadı), TKP programını hazırlamakla bir komisyon görevlendirdi. 1925 senesinin yaz ayları boyunca bu komisyon, bizimle teşriki mesai içinde, konferansta incelenecek ve lazım gelen yerleri tamamlanacak bir taslak hazırladı.

Bu konferansa tüm vilayetlerden delegelerin katılmasını sağlamak için malik olduğunuz tüm vasıtaları kullanın. Tekrarlıyoruz ki, kesinlikle tüm şubelerin (3 sözcük okunamadı) istiyoruz. Belirtilen miktardan fazla bir veya iki yoldaşın katılması size lüzumlu görünüyorsa, MK kararı ile onları da gönderebilirsiniz. Delegelerin seyahat masraflarını karşılamak üzere size üç bir Türk lirası gönderiyoruz. Şahıs başına yaklaşık 200 lira hesap ettik. Pasaport ve tren bileti, 100 lirayı bulmuyor. Bakiyesini seyahat masrafı olarak yanlarında bulundururlar. Konferans 3 veya 4 günden uzun sürmeyecektir.

Peşinen görülmesi mümkün olmayan zorluklarla karşılaşırsanız telgrafla bize malumat veriniz.

Komünist selamlarımızla,

[Mektup imzasız olmakla birlikte, el yazısı Dr. Şefik Hüsnü'ye aittir]

(CD 29, Klasör 2_8, Belge no: 681-687, Fransızca)

1 Nisan

Aziz Yoldaşlar,

Yoldaşımız A. Cevdet'ten bir telgraf aldım. Henüz eline para geçmediğini, bu yüzden de yola çıkamadığını bildiriyor. Sizden ona posta yoluyla bir yüz dolar yollamak için Piatnitski(1) nezdinde yeni bir girişimde bulunmanızı rica ederim. Telgrafı da size bırakıyorum.

B. Ferdi

(CD 27, Klasör 34_36, s.208, Fransızca)

(1) Piatnitski: Ossip Aronoviç Piatnitski (1882 – 1939) : Bolşevik, İskra Yazı Kurulu ve 1917'de Bolşevik Parti Merkez Komitesi üyesi. 1921 Komintern 4. Kongresinden sonra Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi (KEYK) sekreteri ve SBKP(B) Parti Denetim Kurulu üyesi. Komintern'in faşizme karşı politikası konusunda merkezle görüş ayrılığına düştü ve 1938'de tutuklandı. 1939'da hapiste öldü. 20. Kongrede itibarı iade edildi.

Viyana, 7 Mayıs 1926

Yakın Şark Kitabetine,

Aziz Yoldaşlar,

Üç gündür Viyana'dayım. Vasıl olduğum günün akşamı, birkaç müşkülatla da olsa, yoldaş Luft ile temasa geçebildim. O da hemen bizim Viyana'daki toplantımız aleyhine itirazlarını ortaya koydu. Asli gerekçesi şu: Yugoslav kongresi de aşağı yukarı aynı anda vuku bulacağı için, bizim yoldaşlardan birinin polisin eline düşürebilecek bir aksi tesadüf, kardeş partinin mesailerine sekte vurabilirmiş. Gördüğünüz gibi, kafi seviyede bir teyakkuzun sıfıra indirebileceği küçük bir risk mevzubahis. Ben de kendi tarafımdan, Berlin'de toplanmamıza dair ihtiyat payı koyuyordum; şu sebeple ki orada bizi, özellikle de beni ve Vedat'ı tanıyan çok sayıda Türk var. Ve tamamiyle tesadüfen, Berlin'de geçirmeye mecbur kaldığım dört gün boyunca, aramızdan birkaçına rastladım.

Dolayısıyla, Berlin'de benimle aynı anda farkedilmeleri, yoldaşlarımızın İstanbul'a dönmeleri bakımından son derece tehlikeli olurdu. Bu düşüncelerin ardından Luft'a, yoldaş Kolarof'a[1] danışmadan hiçbir nihai karar almamasını, ve Halim'e yeni bir emre kadar diğerleriyle birlikte Berlin'de kalmasını bildiren bir telgraf çekmesini teklif ettim. Öyle de yapıldı. Ertesi akşam K... ile uzun uzun

---

(1) Vasil Kolarov (1877 – 1950): Bulgaristan komünist hareketinin önderlerinden. Dimitrov'la birlikte 1923 ayaklanmasının örgütleyicisi. 1926'da Komintern genel sekreteri seçildi. 1946'da Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Başkanı ve 1949'dan sonra başbakan oldu.

düşündük. Uzun tartışmalardan sonra, o da aynen benim fikrime geldi. Her açıdan konferansımızı Viyana'da toplamanın daha pratik olacağına dair mutabık kaldık. Yalnız, bu iki toplantıyı kesinlikle zaman ve mekan içinde birbirinden tecrit etme esasını benimsedik. Viyana'nın, içinde hiçbir Sırp'ın iskan edilmediği ve hiçbir Yugoslav celsesinin olmayacağı bir bölgesini alacağız. Kararımızın bir diğer noktası da, tam azalı celseleri asgaride tutmak ve onları bir ön mutabakat temin edeceğimiz mahdud müzakerelerle telafi etmek oldu. Ayrıca bizim işler şehrin dışında cereyan edecek. Luft daha şimdiden bu yönde tedbir aldı. Bu biraz daha fazla harcamaya yol açacak. Ama hepimizin emniyeti için bu zaruri. Ben, Vedat'ın gelişinden sonra, Berlin'de bulunan yoldaşları buraya getirme işini üstlendim.

Maalesef, İstanbul'lu arkadaşlardan hâlâ hiçbir haber yok. Yola çıkmamdan önce, yoldaş Vasilyev bana Viyana'daki adresi ihtiva eden mektubun şimdiden İstanbul'a vardığını bildiren bir telgraf olduğunu söylediğinden, işleri daha da karıştırmamak için oraya yazmak mecburiyetini hissetmedim. Yalnız görüyorum ki, Moskova'dan buraya, İstanbul'dan gelecek yoldaşlar hakkında hiçbir şey yazılmamış. Luft, onların Rus-Avusturya ticaret şirketine kendilerini tanıtacaklarını benden öğrendi. Ve onlara, gelenleri kendi evine sevk etmelerini söyledi. Ben bile onlara verilenin bu adres olduğuna pek emin değilim. Mümkünse, tegraf yoluyla daha kati bilgiler yollayın. Ayrıca telgrafla, Gavrilof'a, yoldaşların yola çıkıp çıkmadığını sormak gerek.

Çok mühim bir nokta da şu ki, hemen yollanmak üzere Agappieva'ya emanet ettiğim malzemeler hâlâ elimde değil. Berlin'e yaptığım zoraki seyahat dolayısıyla, onları burada bulabilmeyi ümit ediyordum. Maalesef hiç de böyle olmadı. Luft, bana onları yarın akşam gelecek postadan alma ümidi veriyor. Posta meselesi burada çok kötü organize edilmiş. Viyana'dan saat 4'de yola çıkıyor; halbuki Moskova postası Cumartesi akşamı elimize geçiyor. Öyle ki cevaplar ancak bir haftalık kocaman bir gecikmeyle verilebiliyor. Her

halükârda, paketimin daha önce yollanıp yollanmadığını teyit etmenizi rica ederim. Üzerimde, müzakerelerimize temel teşkil etmesi gereken malzemeden kesinlikle hiçbir şey yok. Size, Türkiye'deki yoldaşların varışını telgraf yoluyla, malların geldiğini söyleyerek bildireceğiz.

Dostça selamlar..

B.Ferdi.

(CD 27, Klasör 34_36, sayfa 210-213, Fransızca)

26 Mayıs 1926

KEYK'nin Yakın Şark Kitabetine,

Aziz Yoldaşlar,

Üç haftadan fazla bir süredir burdayız ve mesailerimize resmen ancak bugün başlayacağız. Teşebbüsümüzde, harici şartlar pek yüzümüze gülmedi. Bu son zamanların bütün hadiseleri, başımıza dert açmak için adeta el birliği yaptı. Polonya'daki karışıklıklar, kuriyelerin intikalini tamamen aksattı; bu yüzden malzememiz ve notlarımız –ki onlar olmaksızın ciddi şekilde mesai yapmak imkansız olurdu– elimize ancak 19 Mayıs'ta geçti. Ve dahası, M.K. tarafından İstanbul'da hazırlanan ve ihtimamınızla bize yollanan tezler hâlâ elimize geçmedi. Yolda olduklarını ümit ediyoruz. Balya-Karaaydın maden havzasındaki delegemizin yollanmasında Komintern'in irtibat seksiyonu tarafından yapılan gaf, ikinci bir talihsizlik teşkil etmektedir. Onun için, Berlin'e 20 Mayıs'ta varacağını bildiren bir pasaport hazırlıyorduk; halbuki o daha 16'sında oradaymış. Tekrar yola çıkabilmesi için bu şehirde 5 gün beklemesi gerekti; öyle ki Viyana'ya ancak 22 Mayıs'ta varabildi.

Ama hepsine tuz-biber eken, Türkiye'de Mussolini'nin tehditlerinin ve muhtemelen Musul meselesi hakkında İngiltere ile süren müşkül müzakerelerin provoke ettiği umumi seferberlik oldu. Yüz elli bin kişilik kara ordusu harp yoluna sokuldu; ve onlara İzmir bölgesinde geniş çaplı manevralar yaptırılmaktadır. Bu askeri tedbirlerin devamı olarak, 20-30 yaş arası gençlerin, hangi bahaneyle olursa olsun memleket haricine çıkması yasaklandı. Bu arada da cephane ve mühimmat fabrikası ameleleri de, seferberlik dahilinde telak-

ki edildiği için, kapılarından kıpırdayamıyorlar. Böylece, bizim taşra teşkilatlarımızın tüm vasıflı mümessilleri, kendilerine bir pasaport temin etme konusunda mutlak bir çaresizlik içinde bulunuyorlardı. Ankara seksiyonumuz – tamamiyle imalat-ı harbiye amelelerinden müteşekkil olmakla beraber – delegesini yollamak için bir yol bulma gücünü gösterdi;ama bugüne kadar ondan hiçbir haber alamadık. Yalnızca, Balya madeninin ve Adana bölgesinin delegeleri illegal olarak ülkeyi terkedip bize katılabildiler. Trakya delegesi, aynı zamanda MK Sendikal Büro idarecisi olan Faik yoldaş, bir pasaport alabilmek için gerekli şartlara sahipti. Zirai makineler üzerine çalışan bir metalürji amelesi olması dolayısıyla, Türkiye ile iş yapan Viyana ve Budapeşte fabrikalarını ziyarete gitme bahanesine sahipti. Mutlaka geleceğine karar verilmişti. Karar verilen tarihte hâlâ burada değildi. Gelip gelmeyeceğine dair bilgi almak için, tehlike yaratmayan legal bir adrese bir telgraf yolladık. Radyogram yoluyla, 15 Mayıs'ta yola koyulduğu cevabı geldi. Maalesef hâlâ burada değil. İlave etmeliyim ki bu yoldaş tek kelime yabancı dil konuşmamaktadır, ve başvurması gereken irtibat noktası, tamamen esef verici şekilde mesai yapmaktadır. Bu, kendi küçük müessesesine gömülmüş bir müellif –sözüm ona bir yoldaş– dır, ve yazıhanesi Pazar ve bayram günleri kapalıdır. Tamı tamına da Pazartesi günü Pantekost yortusu vardı ve yazıhane iki gün arka arkaya kapalıydı. Yoldaşımızın varma şansının en fazla olduğu an, aşağı yukarı bu 48 saat esnasındaydı. Giderek, Viyana'da olduğuna ve randevu mahallinde kimseye rastlayamadığı için bizi bulmaktan ümidini kestiğine inanıyorum.

Asım bir haftadır burada. Onunla ve diğerleriyle uzun fikir teatilerimiz oldu. Onları çok ciddi şekilde tenkit ettik. Onu ayrıca Kolarov'un evine götürdüm; o da aynı şekilde M.K.'nin son sene esnasındaki faaliyetlerini, bizzat Asım'ın beyanlarına istinaden, acımasız bir tetkikten geçirdi. Bu kulis münakaşalarından sonra, teşkilat projelerimizin ve eylem programımızın hemen hemen tüm noktala-

rı üzerinde mutabık kaldık. Bu oldukça zordu; zira Asım M.K.'nin oy birliğiyle benimsenmiş bir kararıyla geliyordu ki, bu karara göre Fırka kongresini İstanbul'da toplama zaruretini müdafaa ediyorlar ve şayet Fırka memleket dışında ikamet eden bir büro tarafından idare edildiği takdirde üstlerine hiçbir mesuliyet almayı kabul etmiyorlardı. Taşra delegelerini İstanbul'da toplayabileceklerini, ve celseleri açık havada, bu şehrin yakınlarında bir yerde yapabileceklerini hayal ediyorlardı. Kolarof ve ben, mevcut terör şartlarında, böyle bir teşebbüsün hayali mahiyetini izah ettik, ve kolaylıkla isbat ettik ki, bir gezinti esnasında yoldaşlar bir celse yapma yolunu bulsalar dahi, bundan az çok ciddi ve pratik olabilecek hiçbir netice çıkamaz, zira ne Komintern, ne de Fırka'nın en tecrübeli militanları buna katılamazlar. Zaten, taşra şubelerimizin idarecileri, bu meselede M.K.'nın görüş tarzını kesinlikle paylaşmamaktadır. Asım gerekçelerimize ikna oldu ve diğer yoldaşların da rızasını sağlamayı üstlendi. Harici Büro meselesine gelince, anlaşma daha kolay oldu. Zira M.K.'nin tavrı, fırkanın tüm siyasi idaresinin bir harici büroya ait olacağını ve M.K.'nin yalnızca bu büronun direktiflerini icra edeceğini iddia eden Max'ın teyitlerine dayanıyordu. Bu arada söyleyelim, Max, selahiyetini fazlasıyla ve sürekli olarak istismar etti, ve kendini Şark Şubesinin resmi mümessili diye tanıtarak, bütün fantezilerini kabul ettirmeye çalıştı. Benim konferansın toplanmasına yönelik mektubum alınır alınmaz, M.K'ni toplayan ve mevcut vaziyette Viyana'ya sekiz delege yollamanın uygun düşmeyeceğini, beş rakamında kalmanın daha makul olacağını beyan eden odur. Böylece, bizim Viyana konferansımızın ehemmiyeti, fırkanın mesul militanlarının gözünde bir çırpıda azaltılmış oldu.

Asım'a konunun ne olduğunu ve harici büroyu yaratmaya teşebbüs ettiğimiz haleti ruhiyeyi bir kere anlatınca, onda artık hiçbir mukavemet motifi kalmamıştı. Fırkanın merkezi teşkilatlarının yeniden teşkilatlandırılması planı ise, büyük zorluk olmaksızın, kabul edilecekti. Hâlâ şahısların seçimi konusunda bazı ihtilaflarımız vardı.

Yüksek bir insiyatif ruhu ve teşkilatçılık kapasitesi gösteren bazı taşra militanlarını merkeze çağırmak mevzubahis. Bu teklifin, bir mahzur olmaksızın kabul edilebileceği kanaatindeyim. Öte yandan, İstanbul'da kısır bir akademisyenliğin içine düşme riski taşıyan Vâlâ ve Tekin gibi münevver yoldaşların taşraya yollanmaları konusunda ısrar ettim. Ayrılmadan önce, memleketten gelen yoldaşlarla müşterek bir mutabakatla, bu sene KUTV'u bitiren talebeleri ve İstanbul'dan bazı yoldaşları dahil ederek tüm taşra komitelerini yeniden teşkil edeceğiz. Kesinlikle kaniyim ki, son derece mahdud da olsa, fırka aktifinin bu konferansının çok bereketli neticeleri olacaktır. Zira böylece fırkanın vaziyetini en ince teferruatına kadar tetkik etme ve içten yapılmış sert bir tenkütle yönetici militanlarımızın hatalı anlayışlarını ve atalete temayüllerini düzeltme fırsatımız oldu; o anlayış ve temayüller ki dağınıklığın menşeindedir ve birkaç zamandır alarm niteliğindeki arazlarını müşahade etmekteyiz.

Bugün, memleketten gelen dostlarımızla görüştükten sonra, buraya vardığım ana göre daha iyimserim. M.K.'nin zaaf ve güçsüzlüğünün kesinlikle teyid edildiği doğrudur. Ama bunu büyük ölçüde, bugüne kadar yalnızca taşra teşkilatlarını yönetme durumunda olan yoldaşlarımızın tecrübesizliğine ve yetişme noksanlığına vermek gerekir. Hemen hemen hepsi, üzerlerine aldıkları vazifelerde gösterdikleri melekeler dolayısıyla ve fırka yöneticisi olma amacıyla yakın zamanda M.K.'ne alınmışlardı. 1925 ilkbaharının hadiseleri onları, tabiri caizse şiddetli bir şekilde, fırkanın dümenini ele almaya itti. Onlarda ne iyi niyet, ne de fedakarlık ruhu eksik değildi. Ama her adımda uzun süre el yordamıyla yürümek zorunda kaldılar. Zira kendilerinden tamamiyle emin değildiler, ve ayrıca memleketteki siyasi vaziyet tepeden tırnağa değişmişti. Kabul etmek gerekir ki, Türkiye'nin mevcut terör şartlarında, yalnızca uzun bir ihtilalci tecrübe doğru bir istikamette emin olarak yürümeyi mümkün kılabilir. Bir tek an bile, yoldaşlarımızın zaafını itham etme fikrine sahip olmadığımı eklemeliyim. Daimi olarak, tavırlarını kınadım. Ama size hadi-

seleri naklederken daha hakkaniyetli olma ihtiyacını hissediyorum; zira hiçbir hadise, benim arkadaşların doğruluğuna olan itimadımı sarsmadı. Zannediyorum ki, şimdiye kadar yaptığımızdan daha sık ve daha etkin şekilde tavsiye almaya ve rehberlik edilmeye ihtiyaçları var. M.K.'ne sokmayı düşündüğümüz yeni elemanlarla, tüm fırkanın idaresinin kollektif mesuliyetini üstlenecek siyasi büronun yaratılmasıyla, ve ayrıca fırkanın merkez organının neşredilmesi ve direktiflerimiz vasıtasıyla onlara dışardan vereceğimiz destekle, 6-8 ay zarfında fırkayı ayakları üzerinde doğrultacağımıza kuvvetle kaniyim. İyimserliğimin temelinde olan şey, taşra şubelerimizin mükemmel vaziyeti ve Komintern tarafından tanınan M.K.nin karşısında onlara hakim olan tabiyet ruhudur; her ne kadar tüm şubeler onun arzu edildiği gibi mesai yaptığı ve kendilerine karşı yönetici rolünü ifa etmediğine inansalar da. Taşra şubeleri, illegal bir organın neşri fikrini coşkuyla kabul ediyorlar ve onu emekçi kütleler içinde yaymayı üstleniyorlar. Daha şimdiden, Ankara, Adana, Balya ve Edirne yörelerinde 500'den fazla nüsha dağıtılabileceği teminatını alınış durumdayız. Eskişehir, İzmir, Samsun ve Trabzon bölgelerinde de, her ne kadar bu mevzuda onların fikrini almamış olsak da, eşit bir miktar dağıtabileceğiz. İstanbul'u da katarsak, sanıyorum 1500'den fazla nüsha yayılabilir. Bu teşebbüsdeki tek sıkı nokta, vilayetler arası irtibat meselesidir. Bu meseleyi çözmeden biraz muvaffakiyet şansı olabilecek hiçbir şeye teşebbüs edemeyiz. Yoldaşlara, fırkanın şubeleri arasında iyi bir rabıtanın hayati ehemmiyetini anlattık. Acil bir vazife olarak, memlekete döner dönmez, demiryollarında, gemilerde, ve otomobillerin geçtiği hatlarda işbirlikçiler bulmak için gereken neyse yapacaklar. M.K.'nden bir yoldaş, irtibat teşkilatından ve gazetelerin toptan dağıtımından mesul olacak.

Cuma akşamı bitirmeyi düşünüyoruz. Akabinde, yoldaşları yollayacağım. Ben kendim de Haziran'ın ilk günlerinde dönmeyi düşünüyorum. Buna karşı bir itirazınız varsa, İstanbul'la istihbarat mübadelesinde bulunmak için veya hâlâ bazı yoldaşları getirmek için

burada beklemekte fayda olduğunu düşünüyorsanız, mektubumu alır almaz bana telgraf çekmenizi rica ederim. 4 Haziran'a kadar hiçbir haber almazsam, daha fazla beklemeden yola çıkacağım. Zira yoldaş Waletski'nin bu tavsiyesinin faydasına pek inanmıyorum.

Memleketin iktisadi ve siyasi vaziyeti hakkında hiçbir şey söylemiyorum. Bir kere yeterli vaktim yok. Dahası, tartışmalarımızdan bu mevzularda tamamlanmış tahliller çıkacak. Öngörüde bulunmak istemem. Yoldaşlar Kemalist fırkanın yapısı, halkevlerinin haleti ruhiyesi, hükümetin güçlü ve zayıf tarafları ..vs hakkında bayağı malzeme getirmişler.

Dostumuz K.. ile daimi temas halindeyim. Kendisiyle çok iyi anlaşıyoruz. Moskova'da hazırlamış olduğumuz malzeme hakkında söyleceği fazla şey yok.

Yoldaş Vasilyef'in bana aktardığı mevzu hakkında bir kelime daha. Başımda bekliyorlar. Ona ayrıca yazamadığım için müteessirim. Yalnızca şunu söylemek isterim ki, Asım'ın hesabına tezgahlanan bu dedikoduların bir tek kelimesine bile inanmıyorum. Onun hakkında herşey söylenebilir; ama böylesi bir alçaklık değil. Aleyhte bir delil olmadıkça, bu kadar aşağıya düşemeyeceğini kabul ediyorum. Zaten mektubun altındaki nottan, bu ifşanın teyit edilmemiş olduğunu anladım sanıyorum. Tavırlarında hiçbir şey bende şüphe uyandırmadı. Bu şayiadan kimseye tek kelime bile bahsetmedim.

Dostça selamlarımla,

B. Ferdi.

(CD 27, Klasör 34_36, sayfa 214-219, Fransızca)

Azizim Cevdet,

Mateessüf, işlerimiz hiç de ümit ettiğimiz tarzda cereyan etmedi. Son haftalar zarfında zuhur eden vakayi, planlarınızı altüst etti. Lehistan vakayii Viyana'yı adeta Moskova'dan tecrit etti. Ben hareket ederken gönderilmek üzere bıraktığım evrak ve vesaik ve sonradan sizin verdikleriniz ancak elimize üç hafta teehhürle 19 Mayıs'ta erişebildiler. Ve bu Moskova'dan gelen yegane poşedir. İstanbul'dan da Mayıs bidayetinde Baytar Mehmet'in hareket ettiği sıralarda birtakım tezler gönderilmiş. Onlar el'an gelmemişdir. Bilmiyorum bunları Komintern almış mıdır? Baytarzadenin işi de bir kepazeliklerdir. Çocuğu onbeş veya onaltısmda Berlin'e gönderiyorlar. Halbuki Viyana'ya gelmesi için tanzim edilmiş olan pasaportta Berlin'e ayın yirmisinde gelmiş gibi gösteriyorlar. Berlin bu hata yüzünden kendisini Mayıs'm yirmi birine kadar orada alıkoymağa mecbur oluyor. Burada ancak yirmi ikisinde gelmeye muvaffak oldu.

Asıl fecii Türkiye'deki seferberliktir. İtalya tehditleri ve Musul müzakeratı dolayısıyla ilan edilen seferberlik askerlik sinninde olanların imalat-I harbiyede çalışanların seyahat etmelerini imkansız kılıyor. Bu yüzden en ziyade selahiyetle teşkilatlarını temsil edebilecek yoldaşlar askerlik makinesinin çarkları içinde kalıyorlar. Ankara şubemizin mümessili Seyfi gelmek için her türlü hazırlıklarını yaptığı halde son dakikada men ediliyor. İzmir manevra mıntıkası olduğundan oradan kimse kımıldayamıyor. Gençlikten gelecek yoldaş tam askerlik sinninde[1] olduğu için pasaport alamıyor. Ankara'da vaziyetin gerginliğine rağmen ne yapıp yapıp bir yoldaş gönderme-

(1) Sinninde: Yaşında

ği vaad ettikleri halde bugüne kadar kimse zuhur etmedi. Trakya mümessili ve SeKa azası Faik yoldaşın askerlikle alakası olmadığı cihetle gelmesi kati olarak mukarrer bulunmasına rağmen ayın onbeşinde burada isbat-ı vücud etmemesi üzerine kompromet an[2] olmayan bir tarik ile telgrafla ne olduğunu sorduk. Mayıs'ın on beşinde hareket ettiği cevabı radyogramla verildi. Halbuki elan bugün aramızda değildir. Çok ihtimal vermiyorum gelmiş fakat bizi bulmağa muvaffak olamamıştır. Biliyorsun Faik bir tek kelime ecnebi lisanı bilmez. Lazım gelen adresi ve parolayı ezberleyecek ve onlar sayesinde irtibat yoldaşla bir temasa geçecekti. Ve bu kifayet edebilirdi. Lakin burada bu irtibat işi pek kepazece cereyan eden bir iştir. Kendisine gidilen adam bir kitap tâbi'idir. Ve herşeyden evvel ticaretini düşünen biridir. Ben geldiğim zaman tam vaktinde yanına gittim. Fakat o sırada bir madam ile bir eser-i sanat telifi hususunda pazarlık yapıyordu. Beni saatlerle bekletti. İşi bitip de partiye telefon ettiği zaman tabii artık herkes bir tarafa dağılmıştı. Saatlerle Viyana'nın dört bir tarafını kulaçlamağa mecbur olduk. Ancak bir hüsnü tesadüfle akşam sekiz buçukta mes'ul yoldaşlarla buluşabildik. Düşün benim yerimde lisan bilmeyen tecrübesiz bir arkadaş olsa bu ihtilatlar[3] içinde ne vaziyete gelirdi. Fakat bundan daha çok fenası var. Bu irtibat noktası ittihaz edilen ve ta Türkiye'ye kadar adresi verilen bu müessese herhangi diğer bir ticari müesssese gibi pazar ve bayram günleri kapalı bulunuyor. Bu Pazartesi Fingsten bayramı olmak münasebetiyle iki gün arka arkaya kapalı idi. Ve bilhassa bu iki gün Faik'in gelmesi en muhtemel olan günlerdi. Türkiye'den gelen bir adam bayram olduğunu ne bilsin. İki defa gitmiş ve kapalı bulmuşsa yanıldığına ve yanlış bellediğine hükmetmiş ve yeise düşmüştür. Hususen sorup malumat almak imkanından da mahrumdur.

Elyevm burada Balya ve Adana mümessilleriyle parti katibi Asım ve bizler varız. Hepsi altı kişi. Müteaddid defalar ekzekütif

---

(2) Kompromet an: (Fr.: Compromettant) : Zor durumda bırakan
(3) İhtilat: Karışma

mümessille[4] istişare ettik. Mümessil yoldaşın talebi üzerine bir defa Asım yoldaşı da nezdine götürdüm. Hususi görüşmelerle hemen teknil mesail hakkında anlaşmış bulunuyoruz. Artık kimseyi ve hiçbir şeyi beklemeden bu akşamdan bil itibar resmi içtimalarımızı da akd ederek mesaimize nihayet vermemiz takarrür etmiştir. İrtibat arkadaşlar bize gayet muvafık bir içtima salonu da buldu. Müzakeratı itmam edene kadar bir iki gün orada kalacağız. Ve akabinde memleketi terk edeceğiz

Gerek vilayet murahhaslarıyla, gerek Asım ile muhtelif zamanlarda ve muhtelif şekillerde yaptığımız mükalemelerde hasıl ettiğim intiba daha ziyade nikbinanedir ve bu hususta Halim ve Nâzım da benimle müttefiktirler. Vaziyet şu tarzda tarif edilebilir: Merkez bizim zannettiğimizden de zayıftır. Hatta İstanbul'u bile layıkıyla idare edememiştir. Bizim geçen yaz gönderdiğimiz teşkilat platformu katiyen tatbik edilmemiştir. Bir kelime ile parti merkezi gerek parti dahilinde, gerek amele sınıfı arasında zuhur eden vakayiyi idare etmemiş, yalnız takip etmiştir. Fakat bu acz ve uyuşukluk ihmal ve teseyyübten[5] ziyade tecrübe fıkdanından[6] ileri gelmektedir. Parti başında kalan arkadaşların hemen hepsi fedakar ve kabiliyetli arkadaşlar olmakla beraber memleket mıkyasında bir teşkilat idare etmeye ancak tevkifatı takip eden devrede başlamışlardır. O zamana kadar mahalli ve muayyen işlerle uğraşma fırsatını bulmuşlardı. Parti siyasetini tespit ve tatbik hususunda tamamiyle aciz idiler. Fakat biraz daha azimkarlık ve teşebbüs kabiliyetiyle birkaç kat daha iyi neticeler elde edilebilirdi. Ma'teessüf rehber yoldaşlar bu azimkarlığı ve teşebbüs kabiliyetini şayan-ı arzu olan nisbette gösteremediler. Bunları Asım'a gayet acı ve çiğ tabirlerle ayrı ayrı söyledik. Kabahatlerini muterif. O daha iyi çalışma arzusunda fakat bu arzu-

---

(4) Ekzekütif mümessil: Komintern Yürütme Kurulu temsilcisi (Kolarov)
(5) Teseyyüb: Tembellik, gevşeklik
(6) Fıkdan: Eksiklik

yu itiraf etmek kifayet etmez. Görülüyor ki bu yoldaşların yapılışları ruhi bünyeleri daha faal olmalarına müsait değil. Bu bir sene zarfında oldukça tecrübeye sahip oldular. Hiç şüphesiz daha müsmir[7] bir faaliyet ibraz edecekler. Fakat bizim istediğimiz gibi bir kaç misli daha fazla netice elde edecek tarzda çalışmalarını ümit etmek hayalâta kapılmaktır. Bunun için merkezi yeni unsurlarla takviye etmek elzemdir. Bazı isimler üzerinde mutabık kalmak üzereyiz. Belki vilayetlerde iyi çalışmış olan bir iki kişi merkeze celb edeceğiz. Kati karara geldikten sonra isimleri bildiririm.

İkinci müşahade vilayetlerde cidden çok iyi çalışan beş altı şubemizin bulunmasıdır. Bu şubelerin faaliyet tarzları ve merkeze ve Kominterne olan sıkı merbutiyetleri, partinin âtisi hakkında büyük ümitler beslemek hakkını bize vermektedir. Bugünkü dağınık vaziyete yegâne sebep merkezin zaafı ve herhangi bir gizli irtibat cihazının fikdanıdır. Mevcut şubeler ve gruplar merkeze sıkı bir tarzda bağlanır ve memleketin siyasetinde âmil olmak ve şubelerini sevk ve idare etmek mecburiyetinde bulunduğunu müdrik bir merkez teşkil olursa gelecek sene zarfında yeniden Türkiye mikyasında kuvvetli addolunabilecek bir fırka vücut bulması ihtimal haricinde değildir. Merkezin aczi İstanbul'da her türlü tesirden âri bir muhalefet doğurmaktan hâli kalmamıştır. Bunun başında Sait görünüyor. Arkasında da Cevat olması muhtemel. Bunların temayülü tamamiyle sağ ve likidasyoncudur. Cevat'ın bugünkü kuvvetlerimizle hiçbir şey yapmanın imkânı bulunmadığı amele sınıfının harekete getirilemeyecek uyuşuk şuursuz bir kitle halinde olduğu, bugün için yegane müsbet işin Halk Fırkası arasında propaganda yaparak hükûmeti inkılap yolunda yürümekte devam etmeğe teşvik gibi bedbin ve defetist[8] fikirler beslediğini Asım anlatıyor. Bu fikirlerinden dolayı

---

(7) Müsmir: Verimli
(8) Defetist (Fr: Défaitiste): Bozguncu

Vâlâ ve Tekin gibi talebeleri kendisiyle kat -ı alaka etmiş bulunuyorlar. Biz agleb-i ihtimal bir sene müddetle vaziyeti tekrar tetkik edilmek üzere Said'i fırkadan ihrac etmeğe ve Cevat'ı da memleketin vaziyeti ve inkılap ihtimalatı ve partinin münasebeti hakkında tahriren nokta–i nazarını izaha davet etmeye karar vereceğiz. Vâlâ ile Tekin ve Said'in nüfuzu altında bulunduğu rivayet olunan Mustafa da vilayetlere sevk olunacaklardır. Böyle şiddetli hareket etmek hususunda Nâzım hepimizden ileri gitmektedir. Cevat'a atfedilen fikirleri öğrendiği zaman fevkalade kızdı ve kendisine küfürler yağdırdı. Gerek vilayetlerde, gerek İstanbul'da Said'in merkeze karşı serkeş tavrı derin bir takbih hissiyle karşılanmış.

Daha fazla tafsilata giremeyeceğim. Bu gün içinde olanları yazsam bir risale meydana gelir. Marks'ın (?)(9) teklifleri tabii şayan-ı kabul değildir. Biz meseleyi bir başka türlü halledeceğiz. Bütün mes'uliyeti bir kâtibe değil – bugün böyle bir adam bulmak imkansız – üç kişilik siyasi büro müşterek sırtına yükleteceğiz. Her biri bir şube faaliyeti idare edecek ve işlerden müşterekân hesap vermeye mecbur tutulacak. Yazı yazmaktan ibaret olan kâtipliği de Vedat muhafaza edecektir. Ve gelecek raporlar daima siyasi büro namına olacaktır. Vedat hakkındaki diğer rivayetlerin varid olmadığı kanaatindeyim. Aksi sabit olana kadar kendisine itimadım tam olarak bakidir. Gözlerinden öperim. Soranlara çok selam. Komintern'den makûs bir talimat almazsan ben de arkadaşları sevk ettikten sonra hareket etmek niyetindeyim. Haziran'ın ilk haftası nihayeti orada olabileceğim zannediyorum.

B. Ferdi 26 Mayıs 926

(CD 22, Klasör 28_26, sayfa 243-245, Osmanlıca)

---

(9) Marks: Biz bunun bir önceki mektupta adı geçen Max adlı şahıs olduğunu düşünüyoruz.

27 Mayıs 926
Türkiye Komünist Fırkası
Birinci Viyana Aktif Konferansı
Zabıtlarıdır

İştirak edenler: Memleket haricindeki arkadaşlardan: B. Ferdi, Halim, Nâzım yoldaşlar

Memleket dahilindeki: Asım, Şamil, Mehmet yoldaşlar

Reis: Ferdi

Katip: Halim yoldaşlar

Konferansın birinci günü olan 27 Mayıs 926 için ruzname[1] olarak şu maddeler tesbit edilmiştir:

1- Program projesi
2- Türkiye'nin siyasi vaziyeti ve partinin nokta–i nazarı hakkındaki tez
3- Asım yoldaşın yine aynı tarzda bir raporu
4- Türkiye merkezi teşkilatı hakkında bir tez
5- Eski teşkilat platformunun bir daha gözden geçirilmesi
6- Neşriyat meselesi
7- Gençlik meselesi

Konferansın ikinci günü 28 Mayıs 926 için ruzname olarak şu maddeler tespit edilmiştir:

1- Asım yoldaşın merkez ve vilayetler hakkında umumi teşkilat raporu

---

(1) Ruzname: Gündem

2- Provens[2] raporları
3- Komite ekzekütif[3] hakkında malumat

Mülahaza: Konferans resmen olarak iki gün içinde bittiyse de birinci gün için tesbit edilen maddelerin aynı günde ikmal edilememesi dolayısıyla yüzünden bunların bir kısmı ikinci güne kalmış, bu suretle üçüncü gün içinde ayrıca nim resmi[4] olarak konferansa devam etme lüzumu hasıl olmuştur.

Üçüncü gün 29 Mayıs 926 için ruznamede şu maddeler vardı:
1- Suriye ile rabıta[5]
2- Pan–islamist kongreler
3- Yakın neşriyatı konkret olarak tesbit etmek
4- Burjuva gazetelerine iştirak meselesi
5- Hapishanedeki arkadaşlar hakkında rezolüsyon[6]

Reis Ferdi: Birinci celseyi 10:10 geçe açıyor. Ve ruznamenin birinci maddesi olarak bilahare karar verilen Türkiye'nin siyasi vaziyeti ve partinin noktayi nazarı hakkındaki teze geçiyor.... Fakat buna bir mukaddime olmak üzere de Türkiye Komünist Partisi'nin teşkiline müncer olan vukuatı ve 1 – İstanbul komünist grubunun bu hususta ileri rolünü anlatıyor...Bu gruptan gayrı memlekette mevcud olan diğer komünist teşkilatları mevzu bahs ederken 2 – Ankara(da) Komünist Enternasyonalinin bir şubesi olan Halk İştirakiyyun Fırkası vardı ki bu fırka Komünist Enternasyonalinin dördüncü kongresi zamanında tam bir inhilal[7] arefesindeydi...Bu inhilal ge-

---

(2) Provens: (Fr: Province) Taşra
(3) Komite ekzekütif: (Fr: Comité Exécutif) Yürütme Komitesi. Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi (KEYK) kastediliyor.
(4) Nim resmi: Yarı resmi
(5) Rabıta: İlişki, bağlantı
(6) Rezolüsyon: (Fr: Résolution) Karar
(7) İnhilal: Dağılma

rek fırka uzuvlarının gerekse onu idare eden genç bir Rus komünistinin[8] vaziyeti iyi görememesinden neşet ediyor.. Hükümetin kuvvetli bir darbesi de bu inhilali tesri[9] etti.. İnhilalinden evvel bu fırka muhtelif yerlerde şubeler yapmıştı.. Fakat bunlar da iyi bir merkezin idaresinde olmadıklarından kâfi derecede faal değillerdi. 3 – Üçüncü bir teşekkül de İstanbul'da ecnebi işgalinden sonra mühim bir faaliyet göstermeye muvaffak olan, gayri müslim amele üzerinde bir teşkilat rehberi rolünü oynayabilen Beynelmilel İşçiler İttihadı (U.İ.T) namındaki cemiyettir. Bu teşkilat bilahare Türk unsurlarını da araya almış ve mesela Kazım arkadaş gibi çalışkan ve disiplinli arkadaşlarımızı partiye hediye etmiştir...

4 – Yine İstanbul'da bulunan Ermeni sosyal–demokratlarının en sollarından mürekkep olan "Hınçak" teşkilatının sol cenahından müteşekkil bir grup vardı ki bu grup da Komünist Enternasyonaliyle hal–i temasta idi. Komünist Enternasyonali Dördüncü Kongresi Türkiye'de bir komünist hareketi bu dört gruptan birer mümessil almak ve kendisinden de bir mümessil tayin etmek suretiyle tevhid etti... İstanbul grubu namına Ferdi yoldaş, Ankara namına Salih yoldaş iştirak etmiştiler.. İstanbul komünist grubu bu merkezi heyete (Aydınlık) mecmuasıyla girdi. Aydınlık bu büronun resmi bir organı mahiyetini ibraz etti. Bu 1923 senesi kışına tesadüf ediyordu. Bu büro faaliyetini teşmil[10] ediyor ve Aydınlık gazetesinin dağıldığı yerler ufak bir şube haline gelmeye başladılar. Bilahare 1923 senesinde İzmir'de akd edilen İktisat kongresine de İstanbul ameleleri namına bir iki kişi iştirak etmekle beraber, parti namına da büronun kararıyla Ferdi yoldaş iştirak etti. Bu iktisat kongresinde amele sınıfı namına kabul edilen layiha da Türkiye Komünist Partisi'nin tek-

---

(8) Kastedilen Sovyet Büyükelçiliğinde çalışan TÜSTAV Komintern Arşivi belgelerinde adı geçen Upmal yoldaş olabilir.

(9) Tesri: Hızlandırmak

(10) Teşmil: Yaymak

lif ettiği layihadır. Bu inkişaf hareketi 1923 senesi Mayısına kadar devam etti. 1922 senesi yapılan büyük 1 Mayıs'tan cesaret alarak 1923 senesinde de tekrar beyanname neşri kararlaştırıldı. Fakat birinci beyannamenin basıldığı matbaadaki bir sızıntı ile ele geçti. Fakat bu, arkadaşların cesaretini kırmadı.. ve ikinci defa olarak 4 bini Parti namına, 4 bini de gençlik namına olmak üzere 8 bin miktarında basıldı. Bu beyannamelerin gerek tab', gerekse dağılmasında gençlik arkadaşlarının şahsen büyük fedakarlıkları oldu.. Ve dört bir tarafa dağıldı. Hatta bu beyanname "Vakit" gazetesinde basıldı. Ve zayıf bir arkadaşın tevkifi yüzünden müteselsil[11] bir zincirleme usuluyla bir çok arkadaş tevkif edildiler. Bu tevkifat partinin faaliyetini durdurmadı. Bilakis, yine gençlerden müteşekkil (Neşati, Şevki, Mehmet Fazıl) bir komite yapıldı. Ve bu komite faaliyeti idare etti. Tekrar Aydınlık neşrine devam edildi. Dağılan vilayet şubeleri toplatıldı. Tekrar Komintern ile temas edildi. Ve Ferdi, Sadri, Cevdet, Halim arkadaşlarla gençlerden bazılarının alınmasıyla yeni bir merkez yapıldı. Bilahare Moskova'dan gelen Şevket arkadaş Anadolu'ya gitmiş olan Cevdet arkadaşın yerine vekil olarak alındı... Bu böyle devam etti. Ve 1925 senesinde malum hadisat vukua geldi.. Halk Fırkası siyaseti ve onun takip ettiği yol hakkında da birkaç kelime söylemek muvafik olur. Bundan sonra son tevkifat ve onu takiben partinin aldığı vaziyet, tevkifatı müteakip gençlik kadrosundan birkaç arkadaşın fedakârane hizmetleri neticesinde hareket durmadı.. Ve bu Teşrinievvel'e kadar devam etti. Fakat İzmir'deki gençlikten iki arkadaşın tevkifi, daha sonra da İstanbul'daki hareketi dirije[12] eden Fikret ve Sedat arkadaşların tevkif işleri büsbütün felce uğratıyor.. ve bundan sonra gittikçe merkez ve vilayetin rabıtaları kesiliyor.. Ve İstanbul'daki merkez tam manasıyla geniş bir

---

(11) Müteselsil: Ardarda
(12) Dirije: (Fr: Diriger) Yönetmek

atalet içinde kalıyor.. Ve vekayinin[13] önüne geçecekleri yerde kuyruğuna takılmaları, tecrübesizlikleri hareketi hemen durduruyor gibi. Türkiye'de çalışan SeKa'nın en büyük kabahati Türkiye'deki amele hareketini "suzestime" [istisgar][14] etmeleri, onu lazım geldikleri kadar ehemmiyetle telakki etmemeleridir.

Nâzım – Türkiye'de bidayette[15] verilen "fiktif" demokrasi ile bilahare yapılan diktatoranın esbabı[16]?

Ferdi – Bu meselenin umumi bir mesele olduğunu, bunun hakkında Avrupa'da da henüz kat'i fikirler olmadığını, bazı yerlerde nisbi bir demokrasi var iken bazı yerlerde de faşist idare hüküm sürdüğünü, Türkiye'dekinin de bunun in'ikâsatı[17] olduğunu izah etti.

Nâzım – Fikirlere iştirakla beraber kemalizmin bidayette halka nisbi bir demokrasi vermesi her burjuvazinin derebeyliğe karşı mücadelesinde düşmanlarını ezinceye ve diktatorasını temin edinceye kadar kitlelere biraz demokrasi verir ve bu düşmanları imha ettikten sonra diktatorasını kurarak hakimiyetini sürer. Bunun ikinci vechesi de her burjuvazinin "demokrasiyi" bir an için vermesi iktisadi sebeplerden dolayı, serbesti–i rekabetten ileri gelmesidir. Burjuvazi iktidara yerleştiğinde bir demokrasi vaki değildir.

Ferdi – Türkiye'nin siyasi vaziyeti ve partinin nokta–i nazarı hakkında tezler vardır. Fakat bundan evvel yine bu mesele hakkında Asım yoldaşın yazdığı tezleri okuyacağız.

---

(13) Vekayi: Olaylar
(14) Suzestime: (Fr: Sous-estimer) = İstisgar: Hafife almak, küçümsemek.
(15) Bidayet: Başlangıç
(16) Esbab: Sebepler
(17) İn'ikâsat: Yansıma

Asım yoldaş tezini okudu. Bu tez, Türkiye'nin vaziyetini tahlil etmesi itibariyle bugünkü vaziyete muvafık görüldü. Ve bila itiraz müttefikan kabul edildi.

Ferdi – Parti için yapılan program maddesine Asım'ın bu raporunun da ilavesini ve evvelki medhal[18] ile mezc[19] edilmesini teklif etti. Ve buna sebep olarak birinci raporun kuvvetinin içtimai, diğer bahiste ise iktisadi cihette olduğunu söyledi.

———— Teklif kabul edildi ————

Ferdi – Türkiye'nin siyasi vaziyeti ve partinin nokta–i nazarı hakkındaki tezleri okudu.

Nâzım – Proletarya ile burjuvazi arasındaki sınıf mücadelesinin keskin bir şekilde başlamış olduğunu kaydetti.

[Vedat yoldaşın programının nihayetinde yazdığı bir şiarın kabulü (?) hakkında itirazlar.]

– Türkiye'nin siyasi vaziyeti ve partinin nokta–i nazarı hakkındaki karar kabul edildi.

Ferdi – T.K.P'nin programının esbabı mucibe layihasını okudu.

Asım – Layihada Halk Fırkasının amele sınıfına karşı aldığı vaziyetler dolayısıyla amele sınıfının rolünü ehemmiyetle nazarı dikkate alınmadığı yazılmıştır. Halbuki bu bir akistir çünkü irtica kuvvetlerinin kuvvetlenmesi kadar amele sınıfının da kuvvetlenmesi burjuvazi için o mertebe muzırdır. Çünkü Türk burjuvazisinin yegane istismar

(18) Medhal: giriş
(19) Mezc: Birleştirilmek

menbaı yerli ameledir. Binaenaleyh ameleye karşı yaptıkları tazyik iktisadi inkişaflarının zaruri bir neticesidir.

Nâzım – Vedat'ın fikri doğrudur. Çünkü kemalizinin menfaati mümkün mertebe dahili pazarları, yerli ameleyi istismar etmektir. Fakat layihadaki fikir bizim kemalizme karşı olan pozisyonumuzdur. Layihada hakim olan fikir burjuvaziye emperyalizmin kucağına düşmemesi için bir ihtardı. Biz kemalizme anti emperyalist olduğu müddetçe inkılapçı fırka deriz. Bunun iki üç vechesi[20] vardır: Harici mücadele, dahili mürteci kuvvetlerle mücadele vesaire. Layihadaki fikir tamamiyle anti emperyalisttir.

Asım – İleri atacağımız şiarlarla kemalizmi ileri sevk edemeyiz. İllüzyon yapmayalım...

Ferdi – Kemalistler hata yapıyorlar kendi menfaatleri aleyhine hareket ediyorlar. Fakat kemalistlerin hatası işin sütlimanlıkla cereyan edeceğini, vaka çıktıkca işi jandarma ve polis kuvvetleriyle halledeceklerini zannetmelerindedir. Halbuki biz bunu her vakit mümkün olmayacağını onların yükselmesi memlekette içtimai bir temele sahib olmalarıyla mümkün olacağına kaniyiz. Bu içtimai temel halk kitleleri köylü ve küçük burjuvazidir. Amele tatmin edilmekle burjuvazi onu istismar etmekten mahrum kalmayacaktır. Yani burjuvazi kemalistler taktik hatası yapıyorlar. Kemalist burjuvazi işin iktisadi cihetinde büyük bir şuur gösteriyor. Fakat siyasi kısımda hata yapıyorlar. Bu itibarla layihada kayd edilen şekil bizim tarafımızdan gayet iyi bir taktiktir. Ve hakikatte de yeni teşekkül etmekte bulunan burjuvaziye âti[21] için bir tehlike de olsa bugün için faidelidir.

---

(20) Veche: Yön
(21) Âti: Gelecek

Nâzım – Biz kemalistlerden gayri memlekette anti emperyalist bir grup olmadığını biliriz. Binaenaleyh herhangi bir irticaa karşı kitleleri el altında bulundurmak bizim için mucib–i istifadedir.

Halim – Bu meseleyi ilan etmek parti için mucib–i menfaattir. Çünkü yarın muhtemel bir irticaın galebesinde parti vazifesini yapmış olacak ve kitleye hakiki vaziyeti daha evvel ilan ettiğini göstermiş bulunacaktır.

Nâzım – Burjuvazinin en büyük hatası diktatorasını erken ilan etmiş olmasıdır. (amele ve köylüye karşı)

Ferdi – Vedat'ın tezleri konkretize[22] etmek lazımdır. Vedat'ın raporuyla mezc etmek... Görüş doğrudur.

Tezler kabul edildi fakat
———— bunların konkre edilmesi lazımdır ————

Sabah celsesi tatil edildi.

Akşam celsesi (İkinci Celse)

Halim – Faaliyet programını madde madde okuyor.

Takrirat:[23]

Madde 7 – (Gerek Teşkilatı Esasiye kanunuyla kitlelere verilen ve gerekse bu kanunda mevcut olmayan bilcümle demokratik hukuk ve imtiyazatın kitlelere verilmesi)

Madde 10 – (ilave) ((mütegallibe ve mürteciler mahrum)) (rey'i am)[24]

---

(22) Konkre, konkretize (Fr: Concret, Concrétiser): Somut, somutlaştırmak.

(23) Takrirat: Kararlar

(24) Rey-i am: Genel oy

Madde 12 – ((mütegallibe ve murabahacı[25] mürteci müstesna))

Madde 13 – ((mütegallibe ve murabahacı mürteci müstesna))

Madde 17 – (Mensub olduğu müessese tarafından)

Madde 5 – ((Eytam ve eramil maaşatının tezyidi ve onların terfihi)[26]

"(Harb malulleri hakkında bir madde ilave edilmesi" [Madde 5'e ilave edilecektir. Harb malulleri hakkında ilave yapılması.]

17A – İlave

Madde 19 – İzahı

Madde 17 – İşsizlere yardım hakkında bir madde ilavesi

Madde 5 – 1 Mayıs bayramının resmen tasdiki hakkında bir madde

Madde 24 – Senede bir defa bilafasıla bir ay müddetle tatil

(sonra)

Madde 12 – Amele çocuklarının patronlar tarafından meccanen[27] okutturulması

———— Köylülük Hakkında ————

Tadilat ve ilaveler:

Madde 16 – Mütegallibelerin fakir köylüleri [her nevi] istismarına mani olmak

A – Küçük köylünün asgari maişetini temine hadim arazi alat edevat ve hayvanatın vergi tahsil etmek gibi sebeplerle haczinin ve icra vasıtasıyla satılmasının men'i

C'den sonra – Ziraat bankası teşkilatının şimdiye kadar olduğu gibi büyük arazi sahiplerinin, mütegallibenin ve kasaba köylü tüccarlarının menfaatlerine değil, bilakis fakir köylülerin menfaatlerine hadim bir şekilde ıslahları

---

(25) Murabahacı: Tefeci

(26) Yetim ve dul maaşlarının artırılması ve onların refaha kavuşturulması

(27) Meccanen: Parasız

F – Başa ilave – Büyük tüccarların kartel istismar ve hakimiyetine karşı

H – ilave madde halinde – Yeni köy kanununun fakir köylülerin menfaatlerine uygun bir tarzda tadilini talep eder

İktisadiyat

İlaveler ve tadilat

Madde 17 – ".....ve devletin mali müzayakası icabı vaz' ettiği inhisar ve vergi sistemlerinde tatbik ettiği usullerin müstehlik kitlelerin aleyhine olduğunu ilan ve bunların aşağıda teklif edilen inhisar sistemleriyle alakası olmadığını beyan eder "

18 – (dördüncü kısma ilave) [Kazanç vergisinden muafiyet ve müsait şeraitle kredi temini gibi..]

Sıhhi paragraf

– Okunan fırka programı bazı ilave ve tadilat ile kabul edilmiş ve nihayetine de bir sıhhi paragraf ilave edilmesi takarrür etmiştir.

[Teşkilat platformu layihası okundu]

Asım – Fırkanın herkese ilan edilmesi hakkındaki fikir doğrudur. Fakat komite tabirini doğru bulmadım.

Fırkanın ilan meselesi bidayette yanlış anlaşılmışdır. Şöyle ki her arkadaş o gün rast geldiği bir arkadaşa " ben komünistim, gel sen de komünist ol!.." tarzında anlaşılmıştır. Komite kelimesi yerine şube kelimesinin kullanılması daha muvafıktır. Vahid(28) hücre sistemine de provokasyonu kolaylaştırdığından dolayı itiraz edilmiştir.

---

(28) Vahid: Tek tek

Ferdi – Fabrikalarda yapılan hücreler iş arkadaşlarından mürekkeptir ve içlerinde hafiye bulunursa onlar esasen buraya bilhassa sokulmuşlardır [gayet kolaylıkla girebilirler].

Asım – Memlekette müstakrr[29] bir amele yoktur. Seyyardır. Yeni yeni amele kitleleri vücuda geliyor. Onlar birbirlerini iyi tanımıyorlar.

[Vahit hücre sistemi meselesine itiraz]

Asım – Namzetlik meselesine gelince. O esasen kaldırılmıştır. Fakat bir arkadaşı firkaya almadan evvel seciye ve kanaati hakkında bir az kontrol altında bulunduruyorduk.

Ferdi – Bu tezler kopya edilmeli ve bütün şubeler bundan haberdar edilmelidir.

Platform hakkındaki kuyud–u ihtiraziye[30]

1- Vahid hücre par prensip[31] kabul fakat Komintern'e itiraz.
2- Namzetliğin ilgasını kabul fakat bidayette müteyakkız[32] davranmak.
3- Vilayet komiteleri meselesi şimdiye kadar halledilmeliydi. İtiraz da varid[33] olmamıştır. Hemen tatbik edilmelidir.
4- Partinin parti olarak ilanı kabul edilmiştir. Şimdiye kadar yapılmaması bir su–i tefehhüm[34] neticesidir.

Halim – Bu direktiflerin Moskova'da basılmasını ve derhal gönderilmesini teklif ederim.

———— Teklif kabul edildi ————

---

(29) Mustakrr: İstikrarlı, oturmuş
(30) Kuyud-u ihtiraziye: Çekimserlik kaydı
(31) Par Prensip (Fr: Par principe): Prensip olarak
(32) Müteyakkız: Uyanık
(33) Varid: Geçerli
(34) Su-i tefehhüm: Kötü düşünce

Şamil – Layihanın merkez tarafından anlaşılmaması bütün vilayetler tarafından anlaşılmaması tehlikesini getirir. Tefsiri lazımdır.

Üçüncü Celse

Neşriyat Meselesi

Raportör Nâzım yoldaş neşriyat meselesini izah ve yazdığı tezini okudu.

Şamil yoldaş – Türkiye'de kitlevi hareketi vücuda getirmek neşriyatsız mümkün değildir. Binaenaleyh bu rapor hakkında hiç bir tenkidi varid görmüyorum. Çünkü pek ala görüyoruz ki vilayetler merkezden daha geniş bir şekilde inkişaf ediyorlar ki bu tehlikelidir. Buna mani olacak yegane çare gazetedir. Gazete kollektif bir terbiyecidir.

Ferdi – Nâzım yoldaşın verdiği izahat ve tezleri aynen kabul ederiz ve partimizin illegal naşir–i efkârı[35] olmak üzere bir gazetenin şiddetle lüzumu hakkında karar [rezolüsyon] çıkarınız.

Halim – Teklif evvela gazetenin zaman–ı neşrinin ve sonra şekli

Gazetenin haftalık veya onbeş günlük
——— olması meselesi ———

Nâzım – Gazetenin vazifesi kısa zamanda kollektif bir teşkilatçı gibi vazifesini görmesidir. Binanenaleyh gazetenin haftada bir defa çıkması şüphesiz çok daha iyidir. Halbuki

(35) Naşir-i efkâr: Fikirlerin yayıcısı

onbeş günde bir çıkarsa bahusus bu da geç giderse tesirini kaybeder. Teknik aparatın fena işlemesi gazetenin haftada bir defa çıkmasına sebebiyet vermemelidir. Esasen Lenin ile yapılan bir münakaşada gazetenin bilhassa amelenin üzerinde yapacağı mütemadi tesir dolayısıyla Lenin haftada bir neşrini tensib[36] etmiştir.

Asım – Zaman–ı neşri hakkında münakaşa etmeyeceğim çünkü ne kadar sık çıkarsa o kadar iyidir.

Şamil – Bidayette onbeş günde bir çıksın bilahare bunu sıklaştırabilriz.

Mehmet – Haftalık çıkması daha iyidir. Çünkü fikirlerimizi ne kadar süratle taammüm[37] edersek o kadar iyidir.

Şamil – Kitle ile fazla alakadar olmak gazetemiz ile mümkündür.

Mehmet – Bir yere gönderilen bir gazete kendi adedi nisbetinde okunmaz. Bilakis daha çok okunur.

Ferdi – Seyrek çıkarmak mahzurun önüne geçmez.

Halim – Nâzım'ın fikirlerine tamamiyle iştirak ediyorum. Yalnız gazetenin haftalık veya onbeş günlük çıkıp çıkmamasını mevzu bahis ederken memleketin bugünkü umumi vaziyetini teknik aparatın iyi işleyip işlemiyeceğini nazar–ı dikkate almalıdır...saniyen, çıkaracağımız gazete biraz da memleket havadislerini ihtiva etmelidir. Mütemadiyen nazari makalelerle intişar edecek gazete insanı bıktırır. Salisen, gazetenin vaktinde sevk edilememesi dolayısıyla yığılıp kalması, ve müteaddid nüshalar halinde dağıtılması da güçtür. Karar verirken bütün bunları ehemmiyetle nazarı dikkate almalıyız.

---

(36) Tensib etmek: Uygun bulmak

(37) Taammüm: Umuma açma, genel hale getirme

Nâzım, Şamil'e cevap veriyor.

Ferdi – Şamil'in verdiği teminata nazaran o kanaate geldim ki rabıta meselesi müspet bir şekilde halledilebilecektir. Yalnız bunun kuvveti ve şekli hakkındaki fikrimi sonraya bıraktım. Fakat bu rabıta işi görüşülmeseydi hiç şüphe yok o zaman meseleyi başka bir şekle korduk... Ve böyle bir gazete çıkabilir mi derdik?

Halim – Haftada bir defa çıkartılmasına bila kayd ü şart taraftarım. Yalnız teknik aparatın kuruluşu meselesini görüşürken bazı kuyudu ihtiraziye dermeyan(38) edeceğim.

Asım – Rabıta meselesine geldiğimiz zaman partimizin bugünkü kadrosuyla gelen gazeteyi belki onbeş günde bir dağıtabiliriz. Bunu bir defa tecrübe edelim. Ondan sonra da onu haftalık olarak tecrübe edebiliriz. Aynı zamanda gazeteyi doldurmak da bir meseledir.

Ferdi – Vedat'ın fikirlerine iştirak etmiyorum. Uzun veya kısa fasılalarla çıkacak bir gazete de herhalde memlekette tevzii edilebilecektir. Biz ilk hamlede gazetenin tamamiyle tevzii(39) edilebileceği ümitlerini değil fakat emellerini besleyeceğiz. Çıkacak gazete sarf edildiği nisbette gönderilecektir. Ona göre tertibat alınacaktır. Lenin'in fikirlerini nazariye halinde kabul ediyorsunuz! Bir çokları gazeteyi yakacakları gibi, birçokları da bunu tevsi edecekler ve kupürler halinde göndereceklerdir. Asım diyor ki sık sık çıkarırsak doldurmak kolay değil.. Materyel bulunamayacak biz bu hususta da hayalata kapıl-

(38) Dermeyan etme: Ortay koyma
(39) Tevzii: Dağıtım

mayacağız. Bidayette bu belki böyle olacaktır. Fakat sonraları eminim ki muhabirler çoğalacaktır. Mamafih biz bugün de bu meseleyi bertaraf edebiliriz. Çünkü memleket vaziyetini günü gününe takip etme imkanlarına malikiz. Bunlar kuvvetli deliller değildir... Haftalık olarak çıkması taraftarıyım. Belki hacmi hakkında kuyudu ihtiraziye dermeyan edebilirim.

Gazetenin haftalık olarak intişarı kabul edilmiştir.

Gazetenin şekli hakkında

Halim – Bu gazete yevmi olmayacağına nazaran günün havadisleri takip edecek değildir.. İlk sahifesine Türkiye'yi alakadar eden en mühim dahili ve bir de harici bir mesele hakkında bir baş makale girmelidir. Saniyen, ikinci derecede mühim bir makale daha olmalıdır. Sonra bilhassa işçilerin hayatına dair bir makale... Karikatür, resim ve şiir de koymak kabildir. Yine ilk sayfada partinin veya Komintern'in herhangi bir mesele hakkında resmi beyanname veya hitabesi girmelidir. Gazetenin iç kısmı muhabirlerin mektup veya haberlerine tahsis edilmelidir. Diğer sayfalar kardeş partilere ait. İşçi hayatına ait enternasyonal haberler olmalıdır. Gene burada basit işçi ve köylü makaleleri olmalıdır. Son sayfada amele hikayeleri kadınlık gençlik sütunları bulunabilir.

Mehmet – Halim yoldaş kafi derecede izah etmiştir. Bunun her vakit muhabirleri bulunabileceğini ümit ediyorum..

Şamil – Ben de aynı fikirdeyim. ** memleketlerde çıkan mürşidi efkarlardan daha kati bir şiddetle yazmalıdır. Öyle şiddetle yazmalıdır ki Rusya dahilinden gönderilen şeyler bulunmasın. Keskin olmalıdır.

Ferdi – Gazetemiz ateş püsküreceek değildir. Çizilmiş olan muayyen bir çerçeve dahilinde yazabiliriz.

Asım – Gazetenin muhtevası Halim'in dediği gibi siyasi bir makale, iktisadi, ilmi bir makale kitlenin anlayacağı bir tarzda mesela materyalizm istorik[40] mühim amele haberleri, köylü haberleri, esnaf haberleri, küçük memur haberleri, hikaye şiir içinde küçük küçük şiarlar olmalıdır.

Nâzım – Gazete tahrikat teşvikat fırka talim ve terbiyesi dahili muhabere Türkiye haberleri beynelmilel haberler kısımlarını ihtiva etmelidir. Tahrikat propaganda manasındadır. Bu, baş makaleye aittir. Buraya milli [ilmi] kısım da girecektir. Teşvikat kısmı da siyasi olacaktır. Mesela herhangi bir hadiseyi alıp onu şişirerek vermektir. Bilhassa fırka talim ve terbiyesi bahsine ehemmiyet vermeliyiz.

Halim – Gençlik hakkında bir sütun lazımdır.

Şamil – Bu Pravda gazetesinin muhteviyatına benzemelidir. Burada muciklerin hayatı ve ve saire var. Teşkilatsız amelenin hayatı. Sonra bir köylü hayatı. Kadınlar hayatı gençlik hayatı. Her kısma ait bahisler bulunmalıdır. Gazetenin ismini daha popüler bir isim olarak koymalıyız. Mamafih "Orak Çekiç" namı altında çıkarsa. Amele ve köylü kelimesi de konacaktır.

Ferdi – Nâzım'ın bulduğu şekil iyidir. Yalnız tespit ederken Halim'in dediği gibi memleket havadislerini mütalaaları, köylü havadislerini ayırmak lazımdır. Sonra par prensip günler ayırmak ve o günlerde kadın, köylü vesair hareketi de mevzu bahs edebiliriz.

Asım – Gazetenin SeKa ile münasebeti ne olacaktır?

Ferdi – Gazete İstanbul'daki parti SeKa'sının gazetesi olacak ve

---

(40) Materyalizm istorik (Fr: Matéralisme historique): Tarihi materyalizm

SeKa hariçteki büroyu neşriyat bürosu diye kullanacaktır. Gazete tabi yalnız harici büronun inhisarı altında çıkacak değildir. Tabi İstanbul'daki SeKa da muntazaman tahriri muavenette[41] bulunacaktır. Aydınlık ve Orak Çekiç'te olduğu gibi..

Rabıta Meselesi

Bu neşriyat bahsinden sonra teknik rabıta meselesi mevzubahis olmuştur.

Asım – Evvela dahili parti irtibatını tetkik, sonra bunun harici kısımları.

Halim – Mesele oldukça karışıktır. Herhangi bir arkadaş muayyen bir teklifle ortaya çıksın bunun üzerinde münakaşa edelim.

Şamil – İşi elimizdeki adamlara göre yapalım.

Nâzım – Şamil'in fikirleri doğrudur. Formüle edersek şöyledir. Elimizdeki elemanları ve materyalleri kullanalım. Ona göre apparatı tanzim edelim.

Konferansın ikinci günü
28 Mayıs 1926 Cuma

(41) Tahriri muavenet: Yazı desteği

Gençlik Meselesi

Raportör: Halim yoldaş

Gençlik meselesi hakkında Halim yoldaş yaptığı daklatında, Komünist gençler birliklerinin lüzum ve faidelerine. bu hususta gerek Lenin yoldaşın, gerekse Zinovyev yoldaşın yazdığı broşürlerden bahisle ve K.G.B lerinin vazife ve lüzumu hakkında K. G. Enternasyonalinin bazı beyannamelerinden bahsetti. T.K.G.B.'nin son tevkifattan bugüne kadar geçirdiği safahatı ve faaliyetlerinde en son dağınıklığından ve bunun sebeplerinden bahsetti. Ve Türkiye Komünist Gençler Birliğinin faaliyet sahası gençlik olduğuna nazaran Türkiye'de gençliğin sınıf vaziyetinden

1- İşçi gençlik
2- Köylü gençlik
3- Burjuva küçükburjuva münevver gençlik

Ve bunlar karşısında ne şekilde faaliyette bulunulacağından daha sonra da T.K.G.B.nin önünde duran yakın vazifelerden ve gençliğin bu vaziyetinden nasıl çıkması lazım geleceğinden bahsetti.

Ferdi – Gençliğin ne suretle yeniden canlandırmak kabil olduğu hususunda etraflı konkre ve rapor verilmelidir.

Halim – Umumi bir program yapmak için bugünkü mevcuttan daha fazla materyala ihtiyaç vardır. Bu malumat ve malzemeyi topladıktan sonra bu program yapılacaktır. Parti yalnız Ragıp ve Sedat'la temas etti. Ragıbın tevkifinden sonra Sedat kapandı bu esnada kendisiyle temas ettimse de kendisiyle çalışacak bir arzu görmedim... Partiye temel addedilen bu teşkilatın.... bir vaziyette olduğunu gösteren bu vakıa izah edilemez.

Halim – Eski SeKa'nın inhilalından sonra yeni SeKa yapıldı. Ve

Asım yoldaş da bunlara rehberlik etmek üzere tayin olundu. Yapılan işlerden Asım yoldaşın da mesul olması lazım. İzahatı o vermelidir.

Nâzım – Sedat'ın kapandıktan sonra Vedat'a başka emin bir arkadaş tavsiye edememesi gençlikte Sedat'tan maada bir tek adam olmadığı fikrini veriyor. Bu çok feciidir.

Asım – Ragıb ve Sedat bırakılan adreslerden çoğunun kabili istifade arkadaşlar olmadıklarını söylüyorlardı... Ben Ragıp ve Sedat'ın yaptığı işlerden haberdar oluyor ve kararlara iştirak ediyordum. Pratik işlerden diğer iki arkadaş mesuldur. Sedat'ın kendisi yerine kaim olacak bir kimse göstermemesi legal gençliği illegal vaziyete tetabuk etmediğine ve yeniden teşkilata bakmak lüzumuna kaniyim.

Halim – Biz bunları bilmiyorduk. Eski raporlara nazaran hükmediyorduk. Asım yoldaşın öyle anlaşılıyor ki bu arkadaşlar onu aldatmışlardır. Demek gençlik yokmuş.

Şamil – Halim yoldaş. Kendisi işlerden son zamanlarda alakadar değildi. Asım da iki yoldaşın ifadesine nazaran fikir edinmiştir. Dağınıklık olduğu anlaşılıyor. Bunun dahili esbabdan mı yoksa hükümetin tazyikinden mi olduğu anlaşılmalıdır. Öyle anlaşılıyor ki bu arkadaşlar şuurlu arkadaşlar değillermiş. Hareket insiyaki bir hareketmiş. Bugün enkaz ile de olsa on kişilik olsun bir gençlik birliği yapmak imkanı var mıdır yok mudur meselesini tetkik etmek lazımdır. Eğer kabil değilse yeniden hiç yoktan bir gençlik yapmak lazımdır.

Nâzım – Şamil'in dediği gibi yeniden lüzumlu olan teşkilatı nasıl yapmalıyız meselesi mevzubahis... Fakat vaziyeti tesbit etmek zarureti var.. Mübalağa mı edilmiştir. Yoksa çalışan arkadaşlar Ragıb'ın yakalanması üzerine mi dağıldılar.. Bunlardan teşkilat prensipleri meydana çıkmaz.

Mehmet – Başka türlü tedabir ittihazı lazım... Kadroyu tebdil için çalışmalı.

Asım – Bu arkadaşlar ne gibi faaliyetlerde bulundular... Yazdıkları raporlardan Halim ne malumat edinmiştir..?

Ferdi – Şamil yoldaş çok bedbin olmamalıdır. Bir kişi beş kişi cıvıtmış.. diğerlerini aramalı... Bulunanlarla iş görmek lazımdır..

Halim – Son tevkifat bize isbat etmiştir. Bu arkadaşlar ilk tevkifattan sonra iyi çalışan yegane arkadaşlarmış.. Çıkan vesaik bize isbat ediyor ki Ragıb, Sedat, vilayetlere gitmişler.. İş görenler(le) muhabere etmişler. Adres teati etmişler. Arzu ve hevesleri samimi. Eylül devresi esnasında çalışmışlardır. Benim kanaatim çok sağlam unsurlar elan mevcuttur. Gençliği terkib edecek bu unsurlardır. Dağılan unsurları yeniden tertip etmek lazımdır.

Ferdi ve Nâzım münakaşası:

Ferdi: Vaziyeti izah edeyim. Burada mevzubahis edildi ki gençlik eski SeKa'sının ilanından sonra hiç hareket etmeden onun verdiği talimatlarla yeni arkadaşlar faaliyete sevk edildiler. Biz biliyoruz ki bu gençlik en son tevkifata kadar bize yazdığı raporlarla gayet iyi çalıştılar. Eski teşkilatı devam ettirdiler. Vilayetlere gittiler. Oralarda çalıştılar... Velhasıl..... bir faaliyet gösterdiler. Ve raporlarına yüzde elli nisbetinde bir fazlalık olacağını yazdılar. Halbuki netice bize bunu vermedi. Ragıp'ın tevkifinden sonra faaliyet durdu. Ben bu..... ve evvelki faaliyeti hayal mahsulü addetmiyorum. Fakat, belki bu yaptıkları faaliyeti belki, büyük bir iş yaptıkları için ihtimalki i'zâm ettiler... Ve belki kullandıkları ıstılah onlar nazarında başka şey, bizim nazarımızda başka şey ifade ediyordular. Belki işin içinde mübalağa vardır.

Bu arkadaşlar ge(n)çtiler. Tecrübesizdiler. Binaenaleyh zaruret dolayısıyla onlar rehber mevkiine geçirilmiştiler..

Bu işlerin kuvveti bu iki arkadaştı. Bunlar ortadan çıkınca ve bilhassa Ragıp'ın tevkifinden sonra Sedat korkmaya başladı ve kalan arkadaşların kabiliyet ve sadakatlerinden şüphe etmeye başlamıştır. Ve netice itibarıyla kendisi rehberlik kabiliyetinden mahrum bir arkadaştır. Fakat gençlik arasında bir ittifak vardır ve onlar arasında çalışabilecek unsurlar vardır. Fakat bunlar arasında çalışmak zarureti vardır. Sedat'ın Vedat'a ifadesi kısmen bir galat–ı rüyettir. Bu işin mesuliyeti kısmen Parti SeKa'sına aittir. Komünist enternasyonalinin umdelerinden birisi de gençlik arasında faaliyettir.

Nâzım: Meseleyi konkret koyalım. Ve gençlik arasında gruppanın şeklini tesbit edelim.

Doktor: Adres (?) değil bildiğimiz şahıslar üzerinde uğraşacağız. Mesele SeKa'da değil, mevcut..... neferlerinden bir kadro yapmaktır.

Şâmil: Söylenen sözlere nazaran Türkiye'de itimat edilecek bir arkadaş kalmamıştır. Gençliği dirije eden arkadaşlar mademki bu faaliyetten çekilmişlerdir. Fakat mesele olmamalıdır. Hariçten bir rehber getirmeliyiz ve bu rehberin yanına yeni arkadaşlar koyacağız.

Halim – Konkre *** tesbit etmek lazım. Hülasatan diyebiliriz ki:

1- Enkazdan adam ayıklamak ve bunların en iyileriyle bir jene vücuda getirmelidir. Emin ve Cevad gibi arkadaşlar var.
2- Vilayetlerde İzmir Ankara Bursa Trabzon gibi yerlerde arkadaşlar hali faaliyettedir.
3- İstanbul'da son tevkifata rağmen iyi çalışan liseli arkadaşlar mahalli gençlik var. Trabzona da **** yeniden ****ilh var.
4- Vilayetlere giden ve mektepleri bitiren arkadaşlar bulmalıdır.

Ferdi – Halim çok nikbin. Bazı arkadaşlar ise lüzumundan fazla ve muzır bir tarzda bedbin. İkisi ortası olmak lazım. Zira cidden bazı anasır var.

Halim – Nikbin değilim. Çünki yirmi kişilik mevcudu olan bir şubede iki veya üç kişinin kaldığını fark etmek nikbinlik değildir...

Bu münakaşadan sonra gençliğin son vaziyetini nazarı dikkate alarak onu faaliyete sevk edebilen ve ona en yakın hedefler tayin etmek üzere bir rezolüsyon çıkarılması Halim yoldaşa havale edildi.

Halim yoldaşın bilahare yazdığı rezolüsyon kabul edildi.

Vilayet Raporları

Şamil – Adana hakkında rapor verir:

Adana zıraat memleketidir. Pamukla iştigal eder. Şehirde alettahmin[42] 17 – 18 kadar fabrika vardır. Bunların 15'i faaliyettedir. 3 tanesi Kuvayi Milliye zamanında Ermenilere ait olmak dolayısıyla yakılmıştır. Bunların 11 tanesi hükümete aittir. Emlak–ı Milliyeye.. 2 tanesi doğrudan doğruya Zıraat Bankasının emrindedirler. Adana'nın en büyük fabrikalarıdır. Mütebaki hükümet fabrikaları Halk Fırkası mensubininden ve Kuvayı Milliye'de bilfiil iştirak eden bazı ferdlerle bunların elinde isticar olarak tutuluyorlar. Bu mütebaki[43] fabrikalarda Adana yerlisi ve hariçten gelenlerin elindedir. Bunlardan iki fabrika ecnebi sermayesidir. Burada İsmet Paşa'nın da iştiraki vardır. Pamuk şirketinde yerli bütün mütegallibenin Halk

(42) Alettahmin: Tahminen
(43) Mütebaki: Kalan

Fırkası şimdiki reisi Ahmet Remzi Bey'in Fransız şirketinin % 30 unu teşkil eden sermaye yerli sermayedarlara aittir. % 70 sermaye Fransızındır. İsmet Paşa'dan maada vekaletten diğerlerinin de iştiraki vardır. Adana'nın yerlilerinden Şinasizade'nin kendi fabrikası vardır. Alınan fabrikası da vardır. Mütarekeden sonra Fransızların eline geçmiştir. Sonra Beyaz Ruslardan, Mehmet Emin direktör olmak üzere büyük bir fabrika kurdurdular. Şimdilik imarı için 300 – 400 kişi çalışıyor. Bunlardan bir kısmı yağ kısmını, diğeri de sabun kısmını yapıyorlar.. Ruslar Türkiye'ye geldiği zaman Adana'ya gitmişler ve Avrupa ile Adana arasında pamuk alış verişi yapmışlar. Mehmet Emin tabiyetinden istifade ederek kendisi bunun başına geçmiş. Adana'da ekser fabrikalar pamuk temizleme fabrikalarıdır (çırçır makineleri). Bundan maada Adana'da bez yapan iki fabrika vardır ki bunlar; Zıraat Bankasının elindedir... Sonra iki değirmen var. Buharla işler yeni yapılan bir değirmen vardır ki hal–i faaliyette değildir. Adana'da bir Hulusi Bey vardır ki çarşıdaki emlakin % 70'i buna aittir. Bu Hulusi Bey'in bir un fabrikası vardır ki hal–i faaliyette değildir. Olabilir, bu sene zarfında yapar buharlı. Bu fabrikalarda doğrudan doğruya vasati olarak 200 – 250 kişi çalışır. Bu fabrikaların faaliyeti mütemadiyen bir sene sürmez. Bunlardan bir kısım amele müstahsil, bir kısmı da tamircidir. Kalifiye olmayan amele yazın tarlalarda kışın fabrikada çalışır. Aynı fabrikaya gelmez. Buna benzer dökümhaneler vardır. Buralarda da vasati olarak 10 kişi çalışır. Yazın daha fazladır. Bunların mikdarı 15 kadardır. 20 – 25 kadar da tamirhane vardır. Bunlarda da kışın 7 – 10 amele çalışır. Adana'da bilhassa ayakkabıcılar fazladır. Bunlar şehrin daimi amelesidirler. Bunlara kundura imalathaneleri derler. Adana'da bir de debbağhane vardır (manifaktura) ki tahminen 50 kadar amelesi vardır. Burada Adana köylüleri Türkiye'nin diğer yerlerine nazaran çok ileridedir. Bir sene zarfında Almanya'dan 700 —800 makine gelmiştir. Fordson traktörleri. Hanemack acentesinde bir sene zarfında ve Fordson'da 1.600 satış yapılmıştır. Alat–ı ziraiye.

Ferdi – Rakamlarda biraz mübalağa var..

Şamil – Devam – Benim aldığım izahat böyledir. Bunlar karışık makineler midir, ufak tefek makineler olabilir. Küçük köylüler bunları tabii alamazlar.. 1.000 dönüm arazisi olan bir Fordson alabilir. Ve taksit usülüyle parasını verir... Makineler destkar bahasına kiralanmış oluyor. Adana'da topraksız olarak her köyde 3–5 köylü bulunabilir. Diğerlerinin ufak mikyasda toprağı vardır. Bunlarda toprağın adem–i kifayesine mebni(44) bunu kiralarlar. Mesela mebuslar vardır ki köylüleri çalıştırıyorlar. Herifin 1.000 – 1.200 adamı var. Sonra üç beş çift öküzü var. Sonra muhtelif yerlerde çalışmış. Mahsul almış. Diğer taraftan bir mebus çıkmış, senin hakkın yok demiş. Avni Paşa isminde birisi var. 35.000 dönüm arazisi var. Bunlardan çalıştırdığı köylülerden ancak 3 – 5 kişi hak almış. Mütebakilerine otomobilleri kamyonetleri dayamış ve tabanca ile tehdid ederek cebren almış. Bu orta köylünün vaziyetidir.

Nâzım – Bu nasıl olur? O zaman herif zengin bir köylü olmak gerek?

Şamil – Devam – Adana'da bir köylünün yaşaması için laakal(45) 100 dönüm arazi lazımdır. O daha münevverdir medeni ihtiyaçları daha çoktur.. Bu arazi çok değildir. Ona daha çok lazımdır. Halk Fırkasının dalkavukları vardır. Onlar gelip araziyi zapt etmiştir. Mesela mebus Zamir [Damar Arıkoğlu – SD] bey dönümü 120 kuruştan arazi satın almıştır. Bundan maada kaçan küçük Ermeni köylülerin de arazisi vardı. Bu arazi de zaptedilmiştir veyahut cebren

---

(44) Adem-i kifayesine mebni: Yetersizliğine dayanarak
(45) Laakal: En az

satılmıştır. Meşela bir zengin bir Ermeni arazisini satın aldığı zaman o büyük arazi dahilinde kalan küçük araziyi de satılmağa icbar ediyor. Dehşetli bir tagallüb[46]. Avni Paşa jandarma paşası, mebus. Köylülerle mütegallibenin vaziyeti daha başkadır. Köylü tagallüpten şikayet ediyor.

Bankalar:

Adana'da muhtelif bankalar var. Selanik bankası, Osmanlı bankası, İtibar–i Milli bankası, Memaliki Şarkiye Fransız bankası, Ziraat bankası. Bunlardan köylüye en fazla kredi açan Ziraat Bankasıdır. Tüccarlar ve fabrikalarla muamele yapan Memaliki Şarkiye Fransız Bankasıdır. Para köylüye ikraz[47] edilirken daima mahalli mütegallibenin fikri sorulur. Onların münasip görmedikleri kimselere para verilmez. Kendi mütegallibe 20 bin lira mikdarında bir para alır. Bundan dolayı köylüye verilecek para kalmaz gibi. Ve o zaman mütegallibe hissesine düşen arslan payından köylüye fahiş faizlerle borç verir. Yine bu mütegallibe aldığı parayla köylünün buğdayını satın alır ticaret yapar. Ziraat Bankasının, Adana'nın bütün ihtiyacını temin edecek kadar parası yoktur. O, krediyi kesti mi Ticaret ve Memaliki Şarkta Fransız bankaları muameleye başlar. İtibar–ı Milli bankası bu muamelatla pek meşgul olmaz. Selanik Bankası ise tüccarlarla muamele yapar.

Bu seneki buhran:

Bu seneki buhranın muhtelif sebepleri vardır. Evvela: Zürra[48] malını daha tarlada iken satmıştır. Saniyen: Bütün Avrupada'ki iktisadi buhranın bir neticesidir. Salisen: Hakiki sebep Amerikada faz-

(46) Tagallüb: Zorbalık
(47) İkraz etmek: Borç vermek
(48) Zürra: Çiftçiler

la pamuk istihsal edilmiş olmasıdır. Mısır da bu sebepten dolayı zarar etmiştir.

Valinin tedabiri:

Vali Reşat Bey bankacılarla bir içtima yaptı ve bunlardan bir ay müsaade aldı ve köylünün belki tediye edebileceğini söylemiş. Halbuki onlar bunu beş ayda da veremezlerdi. Eskiden orada emin bir iş vardı. Şimdi amele bir iş var. Amele ile patron arasındaki mücadele her zaman devam ediyor. Mesai saatleri on yedi on sekiz saattir. Günde beş öğün yemek de verir. Yevmiyeden gayri Adana'da bu ırgatlar ailece böyle çalışıyorlar ve çoluk çocuktan da aynı fiyatı alıyor. Bir ay vade neticesinde bankaların bekleme müddeti bitiyor. Ve Nusaybin hattı civarından hacze başlıyorlar ve 20–25 haciz yapmışlar. Ziraat Bankası da Adana civarında da hacze başladı. Hükümet bir ay tavassut vazifesini gördü. Bir ay neticesinde işe karışmaz oldu. Bu son buhran bu satılmayan ve biriken pamuklar patronlar tarafından satın alınıyor. Eğer bu buhran bu sene de tekrar ederse köylülerin % 50'si proletarize olmak mecburiyetindedir.

Şehirde:

Şimendifer kumpanyasının Adana'da 20 – 30 kadar kalifiye amelesi var. Bunlardan gayri diğer işçiler de vardır. Anadolu hattı Yenice'ye kadar gelir... Adana'ya 10–20 dakika bir mesafededir.

Şehirde bundan maada 400 ile 500 şoför vardır.

Bunlar piyasada çalışan şehir haricine nakliyat yapan kamyon ve kamyonetlerle işlerler.. Tarsus, Ceyhan'a giderler. Bundan maada birçok patronlar da vardır ki kendileri otomobillerini.... ediyorlar

Adana'da amele yevmiyeleri mevsime göre değişir. Yazın bir ziraat makinisti 100 ila 150 lira alır. 300 lira alan da vardır. Bunların çırakları 20 ila 30 lira alır. Makinist muavini 60 ila 80 lira alır. Bunlar kışın çalışmazlar. K**tancılar (?) kara amelelerden mürekkeptir. Bunlar ziraat mevsimi haricinde ya evlerine, yahut en kara amele

olarak fabrikalara giderler. Yazın şoförlerin maaşları 70 ila 75 liraya kadar çıkar. Kışın 40 – 45 liraya kadar düşer. Fabrikalarda makinist 3 – 4 lira yevmiye alır. Kara amele 100 kuruş alır. Gençler de aynı yevmiyeyi alırlar. Bu fabrikalarda % 90 kadın amele çalışır. Çırçır şubeleri vardır ki yalnız kadınlara münhasırdır. Kumpanyada, şimendifer yollarında maaş nispeten daha azdır. Buralarda yaz ve kış farkı yoktur. Yalnız yevmiyeciler çoktur. Mersin hattında tahminen 100 kadar amele vardır. 100 kadar da yollarda olduğuna nazaran mecmuan[49] bu hatta 200 – 300 amele mevcut demektir. Amele maaşatından doktor vesaire parası diye bir çok paralar kesilir. Şimendifercilerin maaşatları: Birinci sınıf makinis: 120, ikinci 75, üçüncü 60 lira gardfrenler 35 lira, yol ameleleri 30 lira alır. Şefdötrenler: 130 lira alır.

Amele Teşkilatı:

(Adana Amele Teali Cemiyeti Şubesi) 28 Şubat 925'de açıldı. Resm–i küşâddan evvel, Halk Fırkasına bir müracaat vaki oldu. Yer istendi. Onlar Türk Ocağına yerleştirmek istediler. Biz istemedik. Müstakil bina istedik. Vermezseniz Gençler Birliği bize bina verdiler. Bu Gençler Birliği bir kulüptür ve Türk Ocağına rakip teşkilattır. Burada ameleler de çoktur. Doktor Süleyman Sudi Bey Gençler Birliği'nin reisidir. Gençler Birliğinin bandosu da vardır. Debbağhane amelesinin bunca müşkilatı vardır. Resm–i küşâda 100 kişi kadar iştirak etti. % 80'i ameledir. Söylenen nutuklar, bir makinist, bir burjuva nutuk söyledi. Amele Teali Cemiyeti namına Lütfi arkadaş, amelenin teşkilâtsızlığından bahsetti. Bundan evvel Süleyman Sudi Bey çıktı. Memleket ihtiyacından bahsetti. Amele Teali Cemiyeti'ni Gençler Birliği dahilinde görmek istediğini söyledi. Doktor Fazıl Berk Bey Halk Fırkası kâtibi, Halk Fırkası reisi, ve ahaliden bir nutuk söyledi ve amelenin insanca yaşamak lazım geldiğini söyledi.

---

(49) Mecmuan: Toplam olarak

14 aza kadar kayd edildi. ve bunlardan 50 kuruş duhuliye alındı. Kayıt muamelesi başladıktan sonra Fazıl Berk Bey geliyor.

Bu sırada Şeyh Sait'e karşı seferberlik ilan ediliyor. Ameleler dağılıyor. Takrir–i Sükun Kanunundan sonra Halk Fırkası'nın vaziyeti tedricen değişiyor..... Fazıl Berk Bey'in tavassutuyla Vali bir kilise civarında bir yer veriyor. Ayrı binada pek muntazam faaliyet gösteriyor. Halk Fırkasına komünistlerin muhakemesi evveline kadar Halk Fırkası siyasetini tebdil ediyor. Cemiyeti verdiği binadan dışarı atıyor. Halihazırda cemiyetin aza mikdarı belli değildir. Son zamanlarda aidatını verenler 25 – 30 kişi kadardır.

Adana komünist faaliyeti ve teşkilatı:

Şeyh Sait isyanında askerlik dolayısıyla iki komünist arkadaşımız öldü. Lütfi buraya tayin edildi. Ben gittiğim zaman orada Osman ve Lütfüyü buldum. Kendileriyle iptidai bir hücre vücuda getirdik. Bunlar dağıldılar. Sonra bir Osman kalıyor.. Bu da ayda bir defa geliyor. Diğer ihtiyaç da vardı. Başka arkadaşlarla da görüşmeye başladık ve bir hücre kurduk. Bu merkezi hücredeki her arkadaş üzerine bir iş aldı. Osman'a İstanbul'da bir fırka işi verdik.

Merkezi hücrede 5 arkadaş vardı. Bu merkezi hücreden maada biri 7, diğeri 9 kişilik iki hücremiz vardır. 9 kişilik hücre seyyar ziraat amelelerinden mürekkepdir.

Hücrelerde siyasi terbiyeye hadim olmak üzere Lenin'in "Fırka ve Din" isimli broşürü, sonra tarihi materyalizm hakkında 5–6 sahifelik bir teksiri tercüme ederek okuduk.

Bu üç hücreden maada bir hücre daha teşkil olunmak üzereydi.. Osman'ın ifadesine nazaran ben bunları hücre olarak telakki ediyordum. Merkezi hücreden maada iki hücrenin başında amele Şevket arkadaş ile katip Mustafa arkadaş bulunmaktadırlar. Mustafa, Hatman (?) acentası tamirhanesindedir. Merkezi teşkilatımız: Şevket, Osman, Bilal, Ragıp, Mustafa arkadaşlardan mürekkeptir. Ragıp, Avni Paşa'nın soförüdür. Bu hücrelerden maada Adana'da bir de

sempatizan kadromuz vardır.. Bunlar mutaassıptırlar, dindardırlar. Bu sempatizanlar 7 – 8 kişi kadardır.

Mülhakat

Mülhakata gelince: Tarsus'da Cemal yoldaş vardır. Karaman ve Ereğli'de de birer yoldaşımız mevcuttur. Konya'da asker olan bir muallim yoldaşımız vardır. Ereğli cinayet mahkemesi baş katibi sempatizandır. Dindardır. Diğer bir sempatizan da Ankara Adliye Meslek Mektebi'nde okuyor.

Halk Fırkasının memleketteki tesiri ve nüfuzu:

Adana'da Halk Fırkasının kadrosu mahalli büyük burjuvaziden, en zenginden mürekkeptir. Esnaf fırka teşkilatına dahil değildir. Hulusi Bey de dahildir. Halk Fırkası tayyare için ameleden iane toplamak istedi. Muhalefet ettim. Halk Fırkası Türk Ocakları vasıtasıyla köylere girmek istiyor.

Amele Teali Cemiyeti'nin heyet–i idaresinde 3 komünist yoldaş vardır.

Asım yoldaşın Merkez Heyeti faaliyeti hakkında raporu:

Asım yoldaş raporunu okudu..

Nâzım – Yapılan işleri ""yalnız ve yalnız" arkadaşlarımıza medyunuz demek doğru değildir. O zaman bütün yaptığımız binayı yıkmış oluruz. Şu halde bizim bütün bina ettiğimiz tezler havaya gidiyor demektir.

Şamil – Aynı fikirdedir ve insiyaki(50) hareketin mevcud olduğunu iddia etmektedir.

Halim – Asım yoldaş Türkiye'de şuurlu amele hareketi komünist hareketidir sözüyle neyi kast ediyor?

---

(50) İnsiyaki: Kendiliğinden

Asım – Memleketimizdeki insiyaki hareketleri izam[51] etmemek lazımdır. Türkiye'de başka bir hareket yoktur. Türkiye'de şuurlu amele hareketi denildiği zaman bu komünistlerin doğurduğu hareket demektir.

Nâzım – Arkadaşların şurada veya burada çalışmış olması bir fedakarlık değildir, vazifedir. Şuurlu bir komünist için fedakarlık telakki edilen şeyler kendisinin tabi vazifesidir. Hem şüphe yok ki biz arkadaşların yaptıkları işleri inkar veya tasgir etmiyoruz.. Ve komünist vazifelerini yapanlar için onların elini sıkarız. Vaziyeti ne "sürestime"[52] ne de "suzestime" edelim. Ben de biliyorum ki Türkiye ameleleri muhtelif ideolojik tesiratın altındadırlar. Sana göre (Asım'a göre) Türkiye ameleleri teşkilat tanımaz, yola gelmez bir ameledir. Hem bunu söyler, hem de diğer taraftan şu veya bu amele teşkilatının yardım parasını söylersen tezat yapmış olursun. Ben bu meseleyi şunun için ortaya koydum: Ameleye inanalım!.. Lenin de ameleye inanmıştı. Fakat görüyorum ki sen çok bedbinliğe düşmüşsün. Biz biliyoruz ki amele yekpare bir kütle değildir. İçinde avangardı vardır, kuyruk amelesi vardır. Sana soruyorum: Senin bu avangarda itimadın var mı?

Şamil – Rusların bir sözü var: Tozlamışsın derler. Asım yoldaş da amele hareketini tozlamış oluyor. "Yalnız ve yalnız insiyaki hareketin başına komünistler geçmiştir" diyor. Fakat Türkiye'de insiyaki hareket varsa bu insiyaki hareketin başında komünistler bulunuyor. Şu halde biz insiyaki hareketi inkar ediyorsak o halde komünist arkadaşların vücudunu da inkar ediyoruz demektir.

---

(51) İzam: Büyütmek, büyük görmek
(52) Sürestime (Fr: Sur-estimer): Büyük görmek

Asım – Maksadım yanlış anlaşılmıştır. Memlekette komünist hareketin faaliyetine imkan olmadığı fikrini ileri sürmedim. Komünist arkadaşların muvaffak olması yine objektif şeraitin mevcut olduğunu gösterir. Amele başında bulunan fakat terörden sonra mevzilerini bırakanlar komünist değildir. Başında kalanlardır ki komünistlerdir. Su–i tefehhüme meydan kalmadan tashihe taraftarım.

Nâzım – Biz bir uçtan bir uca gidiyoruz. Amele hareketinin üç safhası vardır. 1) Sükun devresi, 2) İnfilaka hazırlık devresi, 3) İnfilak devresi. Bizde bugün infilaka hazırlık devresi vardır. Fakat biz sükun devresinde de çalışırız. Biz amele sınıfının mevcudiyetine nazaran hiç şüphe yok ki her devrede çalışmaya mecburuz. Bugün Türkiye'de sükun devresi yoktur. Yarın bakarsın ki olabilir. Bugün hazırlık var.

Şamil – Nâzım yoldaş burada amele hareketinin muhtelif safhalara ayrıldığını kaydediyor. Zannetmem ki burjuva hükümetinde amele arasında umumi grev olmamış olsun. Madem ki sermayedar hükümeti mevcuttur, tezad da mevcuttur. Biz bu tezatlardan elemanların çıkaracağız ve bu aktif elemanlarla iş yapacağız.

Nâzım – Kimse inkar etmedi ki kapitalist cemiyette tezatlar vardır. Fakat bu tezatlar muhtelif devrelerde muhtelif safhalar arz eder. Meselâ 1848 Alman inkılabını nazar–ı dikkate alırsak orada da hareketin çok muhtelif safhalar arzettiğini görürüz. Amele hareketi hiç bir zaman aynı bir şekilde gitmez, daima zikzaklar yapar. Bütün bu zikzaklar esnasında buna temessül[53] etmek mecburiyetindeyiz. Tabii biz bunu nazari halde kabul ediyoruz.

---

(53) Temessül: Benzeşme

Mehmet – Nâzım yoldaş eline aldığı muayyen bir metodla Türkiye'yi ölçüyor. Almanya'nın arşınıyla Türkiye'yi ölçmek doğru değildir.. Orada amele hareketi başka şekilde inkişâf etmiştir. Her ölçüyle Türkiye'yi ölçmek doğru değildir. Nâzım yoldaş, fazla ilaveli söylüyor..

Ferdi – Görüyorum ki amele meselesi hakkında bazı arkadaşlarda yanlış bir telakki var. Zannediliyor ki Türkiye'de amele hareketiyle beraber komünist hareket de başlamıştır. Türkiye amele hareketi 1905 senesinden beri vardır. Amele hareketi sınıf mücadelesinin pişdar(54) alameti şekilde bundan 20 – 25 sene evvel başlamıştır. Fakat başında şuurlu bir ekaliyet bulunmadığı için zaman zaman muhtelif zikzaklar yapmıştır. Bazen bu hareketi gören kimseler – amele haricinde – bu hareketin başına geçmiştiler. Fakat bu adamlar amele sınıfının başına geçtilerse hiç şüphe yok istismar edilecek bir kitle gördükleri için çıkmıştılar. Ve bu suretle Hilmi, Şakir, Doktor Hasan Rıza, Refik Nevzat gibi muhtelif tipler ortaya çıkmıştır. Kimisi bu hareketle beraber gitmiş, kimisi harice kaçmıştır. Amele hareketinin muhtelif devrelere taksimi çok muvafık ve şe'niyete(55) uygun bir taksimdir. Bu safhalar bilhassa mütarekeden sonra kısa fasılalarla görülmüştür.. Eğer komünistler bu yeni hareketi doğurmuş ve bugün de yaşatmıştır dersek bu fena bir görüş olur. Bu itibarla Türkiye amele hareketini bu şekilde görmek lazımdır. Bu amele hareketi içinde 1919'dan beri komünist hareketin de mühim bir rol oynamadığını itiraf etmeliyiz. Türkiye'deki amele sınıfı hakkında Asım yoldaşın

(54) Pişdar: Öncü
(55) Şe'niyet: Gerçeklik

sarf ettiği sözleri Türkiye Komünist Fırkası rehberi sıfatıyla reddediyorum. Çünkü Türkiye'deki amele kapitalist soygununun tazyikiyle istenen seviyeye yükselemiyorsa bu onun şiddetli istismarından münbaisdir(56). Fransa'da 9 – 10 milyon ameleden 400 bin amele komünistler bir o kadarı da sosyalistler etrafında toplanmıştır. Demek ki Fransa'da amelenin onda dokuzu teşkilatsızdır. Amerika'da 20 milyon amele arasında iki milyon amele ancak teşkilatlanmıştır. 18 milyonu teşkilatsızdır. Ve dehşetli eziliyor. Ve kendilerini görsek belki Türkiye'deki abrote (?) olduklarını göreceğiz. Onun için Türkiye'ye avdet ederek diyorum ki Türkiye amele sınıfı, sınıf mücadelelerinde daha geri kalmış değildir. Ve böyle hareket olduğu içindir ki içinden komünistler de çıkmıştır. Asım yoldaşın raporunda diğer bir nokta daha var ki o da: Posta kutusu neticesinde vilayetlerle rabıta kesilince bu rabıtayı baş müfettişler vasıtasıyla yapmak fikri geliyor ve başka bir suret–i hal bulunmuyor. O zaman bu işe bir suret–i hal bulunsaydı hareket bugün başka bir şekil almış olurdu. SeKa'nın diğer faaliyetleri hakkındaki tenkitlerime avdet etmek istiyorum. Çünkü bunları evvelce söylemiş ve münakaşa etmiştik.

Asım – Yazdığım raporda amele hareketi tarihi yapmak istemedim. Hiç şüphe yok ki Türkiye'de evvelce de bir amele hareketi vardı. Yalnız demek istediğim bu amele hareketinin yaşaması yalnız komünistler sayesindedir. Ben bunu komünistlerin bir fedakarlığı gibi değil vazifelerini yapmış olmaları gibi ileri sürüyorum. Yalnız Ferdi yoldaşın "red" kelimesini biraz lüzumsuz bulduğum için bunu

(56) Münbais: İleri gelmiş

ben de "red" ederim. Benim maksadım ameleyi techil[57] etmek değildi. Bunu kabul etmek mecburiyetindeyiz ki Türkiye'nin amele sınıfı bütün zavallılığına rağmen teşkilatlanması güç bir ameledir. Mağlubiyet zamanlarında teşkilatı ne yapacağını, çünkü kendisine yardım etmediğini, galibiyet zamanlarında bunun lüzumsuz olduğunu ileri sürer.

Ferdi – Türkiye'deki amele sınıfı da diğer memleketlerdeki amele sınıfından daha dûn[58] bir derecede değildir. Diğer memleketlerde kuvvetli bir rehber kadrosu vardır bizde bu mefkuddur[59].

Şamil – Türkiye'de amele hareketi her siyasi hareketten eskidir. Fakat Nâzım'ın dediği gibi hareketin dört tarafı bir murabba gibi olmadığı için komünist fırkası meydana gelmiştir. Muhtelif adamlar, muhtelif düşünceler vardır. Bununla beraber Türkiye komünist fırkası reaksiyona karşı vazifesini yapmamıştır. O amele görüldüğü gibi geri kaçmıştır. Kendi arkadaşlarımız içinde de böyleleri vardır.

Mehmet – Ahmet Cevat gibi!...

Şamil – Her şeye rağmen komünist fırkası üzerine düşen vazifeyi yapmamıştır. Yüzde beşini yapmıştır.. Amele cemiyetlere girerse iktisadi cihetten girer ve kendi iktisadi menfaatini güder. Ayvansaray'da amele grev yaptı. Bana bunu söylediler. Ben bunu anlamadım. Ve cemiyet hakkımızı arasın dediler. Kendi hakkını aramaya bizi memur ediyor. Ayvansaray grevinde bir kısım mutalebatını aldıktan sonra, cemiyetleri de dağılmış ve iflas etmiştir. Ve

---

(57) Techil: Cahilliğini ortaya koyma
(58) Dûn: Aşağılık
(59) Mefkud: Eksik, olmayan

cemiyet idare edememiştirler. Bizim istediğimiz metalib daha fazladır. % 5 kopardıksa daha koparmalıyız. Birşey kopardıksa peşinden daha başka birşey koparmalıyız.

Amele Teali Cemiyetine gelince. İstanbul'da yaşayan Amele Teali Cemiyeti.... yaşıyor. Çünkü Amele Teali Cemiyetinin merkezi kongresine intihap edilecek arkadaş bulunamıyor. İstanbul'a geliyorum. Cemiyete gidiyorum. Mahmut'u görüyorum. Görüyorum ki birşey olmuyor. Kongreden ne netice çıktı. Ziya Bey polise verdi. Hakkı giremez, Şaban giremez. Kim girer, Hüseyin girer, bu murahhasa karşı adamımız yok denildi. Bir murahhasa adamımız yok denilmez. Nihayet gittim, eski arkadaşları buldum. Kadroyu yaptım. Demek istediğim amele cemiyetinde takip ettiğimiz siyaset, amele cemiyetini saf olarak yaşatmaktır. Kendimize yalan söylememeliyiz. Amele teali cemiyetinde takip ettiğimiz siyaset kitlelere nüfuz siyaseti değildir.

Ferdi – Amele Teali cemiyetinin kusuru muhtelif cemiyetlere gireceğine ferdi olarak kitlelere nüfuz etmeye çalışmasıdır.

Şamil – Kongre olmazdan evvel Vedat arkadaş der ki orada fraksiyon vardır. Fakat plan dahilinde içtima olmuyor. Halbuki kongre arefesinde, fraksiyonun bir içtima olmalıdır. İleriden plan ve platforma çizilir. Ne plan yapılmıştır, ne birşey. Şaban komünist değildir. Orada yalnız Hakkı'ya komünist diyebiliriz.

Nâzım – Arkadaşlara bir sual soracağım. Demedim ki Türkiye'de amele dört köşedir. Bu arkadaşa amele hareketinin zikzaklar yapıp yapmadıklarını soruyorum. Madem ki zikzaklar yapıyor. Şu halde ortada mesele yoktur.

Mehmet – Burasına itiraz eden yok. Biz dememeliyiz ki komünistler amele hareketi yaratıyoruz. Ancak bizden başka yerde olduğu gibi.

Ferdi – Münakaşa kafidir. Bu münakaşanın çıktığı ruhda bir rezolüsyon yazmak lazımdır. Esasen Vedat yoldaş bu itirazın isabetini tasdik etmiştir. Nihayet hiç değilse bazı anlaşamamazlık vardır.

Balya hakkında rapor:
Raportör: Mehmet yoldaş

Balya Karaaydın madeni Fransız sermayeli bir Türk şirketidir. Burada 3500 kadar amele bulunur. Son seferberlik dolayısıyla bunlardan 400 kadarı askere gitti. 1000 tanesi daimidir, 600 – 700 amele mütehassıs ameledir. 300–700 tanesi de şöyle böyledir. 1500 amele ise Şark vilayetlerinden gelen Kürtlerdir. 4–5–6 sene çalışanlar vardır. Kazandığı parayı memleketine gönderir ve çağırılırsa memleketine gider. Acelesi yoktur.

Amelenin şeyhlere tabiyeti: Bu amele şeyhlere tabidir. Kumpanya her ay buna 500 lira miktarında para verir. Amele üzerinde tesiri vardır. Amele ellerini öper ve ona ayrıca para verir. Bunu yapan yalnız Kürt ameledir. Diğerleri buna muhaliftir. Biz bunu son zamanda atlattık.

Cemiyetler: Balya'da öteden beri hiç bir cemiyet teşkil edilmiş değildi. Bir hareket olduysa da.... emin bir şahıs zuhur etmemişti. Vedat, Kamil ve diğer yoldaşların gayretleriyle bir cemiyet teşkil edilmiştir. Vedat yoldaş buna çok büyük bir âmildir. Orak Çekiç gazetesinin çıktığı zamanlarda cemiyet hal–i faaliyette idi. Arkadaşların tevkif zamanında Kâmil yoldaş polisce çağırılmış. Ve Rusça okuyup yazma bilip bilmediği sorulmuş. O da ancak Almanca bildiğini söylemiş. Sonra da Yüzbaşı başka bir takım suallere başlamış. Ve 300 lira gibi bir maaş almasına rağmen amele harekâtıyla niçin alakadar olduğunu sormuş. O da 300 liranın muvakkat olduğunu söylemiş. Neticede yüzbaşı amele ile daha az alakadar olmasını söylemiş. Bu hadiseden sonra onlar biraz cemiyet faaliyetini tatil etmişler.

Ben yukarı gidince Vedat yoldaş yoktu. Orada Kâmil yoldaşı buldum. Sonra da diğer arkadaşları buldum. Ve çalışma planını izah ettim. Yalnız Kâmil yoldaş ve Ahmet yoldaş itiraz ettiler. Ben onlara vilayet komitesi yapılması hakkında söylemiştim. Buna itiraz etmiştiler. Bunlar yapılırsa etrafta topladığımız birkaç arkadaş da kaçar. Amele arasında girdikten sonra onlarla temas et dediler.

Bidayette bir ay zarfında iki defa içtima ettik. Ve dört kişiden mürekkeb vilayet komitesi yaptık. Kamil yoldaş "prof" işleriyle meşgul olmaya başladı. Emin yoldaş tulumba işçileriyle, ben sıva işçileriyle, Ahmet yoldaş da diğerler yoldaşlarla meşgul olmaya başladı. Biz seri iş yapmamaya karar verdik çünkü kısa zamanda bulunan arkadaşlar çabuk kaybolurlar. Ben üzerime dört beş kişi aldım. Emin yoldaş da dört beş kişi elde edebildi. Ahmet yoldaşın şurada burada propaganda yaptığını gördük. Bunu da aramıza aldık. O bir yerlerde bulunmuş, ama saklıyor. Umumiyetle vilayet komitesi içtimaları her on beş günde bir olması lazımdı. Fakat ben bazen gelemezdim. Bazen iş vakitleri uymazdı. İçtimalarda görüşülen şeyler hemen ufak hadiselerdir. Mesela birisi parçalandı, diğerinin eli koptu. Böyle vakalar oluyor.

Arkadaşlar arasında en çok cemiyetin inkişafından ve saireden bahsederdik. Ve böylece onları terbiye etmeye çalışırdık. 1–2 kişi. 1– Biri Ahmet etrafında var. 3–5 kişi Emin etrafında var. Mamafih resmi içtimalar olamıyorsa da yine hergün buluşuyorduk. Ben gittiğim esnada Balya Karaaydın Mağaralar Cemiyeti namına kumpanya tarafından amele cemiyetine karşı bir cemiyet teşkil edilmişti....., gazhane,..... ameleleri yani bu kalifiye amele bizim cemiyete merbûttur(60). Gittiğim akşam cemiyette içtima vardı. 105 amele kadar toplanmıştı. Bu öteki cemiyete karşı ne gibi vaziyet almak lazım geleceği hakkında bir içtima idi. O sırada Yüzbaşı'dan

---

(60) Merbut: Bağlı

gelen bir telefonda Kâmil yoldaş celb edildi. Ve jandarma kumandanlığının malumatı olmaksızın içtima yapılabileceğini anlatıyor. Bu içtimada muhtelif temayüller mevzubahis oldu. Bir kısmı birleşelim dedi. Bir kısmı da bırakın dağılsın dediler. Komünist fraksiyonu şöylece karar verdi. Biz bununla birleşelim, o zaman biz bunları ya ayırırız veya intihabatta bunları atlatırız. Amelenin ekseriyeti cemiyete girmemeye karar verdi. Aradan bir ay geçti. Diğer cemiyet bir grev meselesi ortaya attı. Yunanlılar zamanında ameleden % 30 nispetinde bir şey kesilmiş. O cemiyet, ya bu yüzde 30'un verilmesini veyahut % 50 zam isteyelim demişler. Güzel Ağa, Beybaba'lar cemiyetin başında bulunuyorlar. Ekseriyeti yüzde 35 veya olmazsa % 30 zam istemişler... ve bir metalib(61) listesi veriyorlar. Bir nüshasını da kaymakama veriyorlar. Hükümet mümaşatkâr(62) davranıyor. Nihayet kumpanya bir ay mühlet istedi. Bir ay hitamından sonra kumpanyaya bir ultimatom daha verdiler. Fakat ameleden bir ses çıkmadı. Bizim komünist fraksiyonu bu greve yardım edilme meselesini ortaya attı. Biz bir iki kişi oraya girdik. Grev vukuunda iştirak etmek üzere amele ile görüşüldü. Ve greve iştirake karar verildi. Diğer cemiyet bu greve iştirak kararını kabul etmediler. Cemiyetin kapanmak ve mağara amelesi cemiyetine girmemizi teklif ettiler. Hakikatte ne de olsa mağara amelelerinin çalışmamasıyla biz de grev yapmak mecburiyetindeyiz. Mamafih grevden bir haber çıkmıyor. Bunu kaymakamın müdahalesine atfediyorlar. Çünkü kaymakam amelenin cemiyetinde para olmadığına nazaran nasıl grev yapılabileceğini sordu. Ve bir lokavta maruz kalabileceklerini söyledi. Halbuki mesele başka türlüdür. Nihayette bu cemiyet bizimle birleşmedi. Cemiyetlerinin kâtibi 60 lira maaş alıyor. Böyle zannediliyor ki bu maaşı kendisine kumpanya veriyor. Rivayete nazaran grev mese-

(61) Metalip: Talepler
(62) Mümaşatkâr: Uysal, göz yuman

lesinde kumpanya tarafından kaymakama beş yüz lira para verilmiş. İkinci bir rivayet de Beybaba ile Hasan Çavuşun da 500 lira aldıkları merkezindedir. Büyük Millet Meclisinde çıkan bir karar memleket dahilinde mühendis olmayan amelenin men–i istihdamını müş'ir[63] imiş. Şirket bu karar üzerine ecnebi ameleye yol veriyor. Bunun üzerine Edip Beyin Balya'ya geleceği işitildi. Bunun üzerine amele dedi ki şimdi bunlar Edip Beye yalvaracaklar o da bunları bıraktıracaklar. Nitekim böyle oldu. Bunun üzerine amele içtima yaptı. Ve ecnebi amelenin ibkası[64] meselesini protesto etti. Amele bize hücum etti. Biz onları müdafaa ettik. Çünkü milliyet farkı gözetmiyorduk. Edip Bey gelince bütün ameleyi davet etti. Biz kimsenin gitmemesi lazım geldiğini ileri sürdük. Biz ne olup ne bittiğini anlamak için gittik. 8–10 muhasipten başka kimse gelmemişti. Ve o söze başlarken derhal dedi ki "Ben lazım gelen adamları karşımda görmüyorum".

Kumpanyanın amele üzerindeki tesirleri:

Bir amele ölünce şirket amelenin iş başında ölüp ölmediğini tedkik eder ve ailesine 200 lira kadar bir para verir. Mahkemeye şikâyet vukuunda mahkemeye birkaç bin lira para yedirir.

Bir makina veya motor kırılırsa kumpanya ameleyi tecziye etmez. Bu vasıtayla kumpanya amele üzerine tesir etmeye çalışır. Kumpanyanın bir de hastahane ve eczahanesi vardır. Bu iki müessese 3 kuruş ameleden üç kuruş da kumpanyadan verilmek suretiyle vücuda getirilmiştir. Bu müesseselerin kasasını kumpanya idare eder ve ameleden de Kamil yoldaş murahhas olarak bulunur.

Süleyman Çavuş. Kürt Amele şeyhidir ve o da Şeyh Sait isyanı vesilesiyle uzaklaştırılmıştır.

---

(63) Men-i istihdamını müşir: Çalışmasını yasaklayıcı
(64) İbka: Kalması

Cemiyet:

Cemiyetin azaları 1500 kadardır fakat aidatı veren 500 – 600 kişi kadardır. Cemiyet sendikadır.

Cemiyet dahilindeki fraksiyon faaliyeti: Cemiyet heyet–i idaresinde 2 komünist var. Reis Kâmil, katip Ahmet yoldaşlar. Herhangi mesele zuhurunda o mesele evvelce fraksiyonda görüşülür. Fırka azası (Kâmil, Ahmet, Emin, Mehmet) oradaki fırka azası miktarını vazıh bilmiyor. Bugün mevcut aza miktarı tahminen 20 kişi kadardır. Ahmet askere gitti. Kâmil de asker oldu. Fakat kumpanya kurtardı.

Sualler:

Ferdi – Türkiye'ye avdetinden evvel teşkilat platformu sence malum muydu? Teşkilat platformu hakkında malumat verdin mi?

Mehmet – Oradaki amele bilmiyor. Söylemedik. Çünkü gazete yoktu. Neşir ve ilan vasıtası yoktu.

Şamil – Kamil yoldaşın jandarma kumandanlığınca davet edilmesini abes görüyorum. Orada faaliyet sahası geniştir. Jandarma kumandanının sözlerini dinlemesi doğru değildir. Burjuva tazyiki bizi ürkütmemelidir. Orada arkadaşlar arasında çok laubali hareket ediliyor. İkinci bir mesele de yeni teşkil edilen Mağaralar Cemiyeti kumpanya tarafından teşkil edilse niçin grev yapmağa teşebbüs ediliyor?

Sonra arkadaşlar arasında fırka resmiyeti olması lazımdır. Bahusus Moskovalı arkadaşlar bunu bilmelidir. İyi bir vilayet komitesi yapılmamıştır. Üçüncü bir mesele de merkez kendi planını tesbit etmemiştir. Ayda iki defa içtima etmek çok azdır.

Mehmet – Şamil yoldaş tenkitlerinde haklıdır. Fakat şunu nazar–ı dikkate almalıyız ki etrafımıza toplayacağımız arkadaşlar iyi ve bizi satmayacak arkadaşlar olmalıdır.

Nâzım – Şamil'in temas ettiği mesele mühimdir. Fırka dahilinde resmi fırkacılık yaratmak mecburiyetindeyiz. Biz namzetlik stajını kaldırdık. Binaenaleyh fırkaya aldığımız arkadaşlar girdikleri dakikadan itibaren resmi arkadaş addedilirler. Bilhassa Moskova'lı arkadaşlarımızın bunu iyi bilmesi lazımdı.

Şamil – Fırka resmiyeti muhafaza edilmelidir. Mehmet yoldaş kendisini Türkiye'deki her komünistle kıyas etmemelidir. "T.K.P" bizden yaptığımızın beş mislini bekliyor. Emin yoldaşın kitle üzerinde iyi bir tesiri vardır.. Çünkü o Türk Ocağında kaleci imiş. Ve oradan şöhret almış. Halbuki onun Türk Ocağında kaleci olması doğru değildir.

Mehmet – Kaymakam tazyik ve emrediyor.

Ferdi – Mehmed yoldaşın raporu üzerine Şamil yoldaşın yaptığı tenkitlere iştirak ediyorum. Fakat bu tenkitlere mahalli teşebbüslerle Türkiye'de teşekkül etmiş şubeler Balya'dan ziyade layıktırlar. Çünkü gerek vilayet rehberleri gerekse merkezdeki küçük rehberler tamamiyle fırka faaliyetini bilmiyorlar. Biz de, parti müessisleri(65), bunlara bu terbiyeyi vermeğe fırsat bulamadık. Onu için, teklif ediyorum vilayet meseleleri hakkında alınacak karara bu mesele için de keskin bir madde ilave edilsin ve resmi bir şekilde çalışma meselesine nazarı dikkat celbedilsin.

Vilayetlerdeki vaziyet hakkında fazla bir şey söylemek istemiyorum.. Çünkü faaliyet şekilleri hakkında şimdiye kadar müteaddid vesilelerle söyledim.

---

(65) Müessis: Kurucu

Nâzım yoldaş tarafından kaleme alman "karar" okunuyor. Ve müttefikan kabul ediliyor. Ve kısa zamanda stilografla basılması ve dağıtılması da kabul edilmiştir.

"T.K.P" "M.H" kadrosunu takviye ve tecdid:(66)

Ferdi – (Layihayı okur) Layihada yazılan fikirler burada görüştüklerimizle tam bir tetabuk(67) arzediyor.

(Halim yoldaşın teklifi üzerine ayrıca Parti SeKa'sından gençlik işleriyle meşgul olmak üzere bir yoldaş tefrik edilmesi kabul edilmiştir ve bu madde layihaya ilave edilmiştir.)

Sait "yoldaş"ın firkadan ihracı:

Ferdi – Partinin dahili hayatına ait ufak bir mesele var. Onu da gözden geçirelim. O da parti dahilinde ufak tefek itirazlar yapan ve Sait gibi parti SeKa'sına karşı isyan eden arkadaşlar vardır ki bunlar hakkında bir karar almamız lazımdır. Mesela: Sait bugün tahammülfersa bir vaziyet almıştır. Fakat Sait uzun zamanlar partide çalışmış, KUTV'da bulunmuş, ve orada iyi note edilmiştir. Mazisini nazar–ı dikkate alarak karar vermeliyiz. Hakkındaki şikayetleri tesbit edelim: Kendisi 1922 senesine kadar Türkiye'de "OMS" işlerinde çalıştı. Fakat firka faaliyetine iştirak etmedi. İkinci defa 1923 senesinde geldi. Bu müddet zarfında kendisine verilen işleri ya becerememiş veya bil–iltizam(68) yapmamıştır. Bu SeKa'nın nazarı dikkatini celbetmiş ve kendisi Adana'ya gönderilmişti. Kendisi bunu reddetmemiş, fakat taallül(69) göstermiş,

(66) Tecdid: Yeniletme
(67) Tetabuk: Uyum
(68) Bil iltizam: Gereğince
(69) Taallul: Bahane ile bir işten kaçma

muhtelif bahanelerle gitmemiştir. İkinci bir emir üzerine gideceğim dediği halde gitmemiştir. Tevkifat üzerine SeKa'nın malumatı olmaksızın Rusya'ya gelmiştir. Bir hadise üzerine "Komintern" tarafından Türkiye'ye iade edilmiştir. Son zamanlara kadar İstanbul'da kaldı. Fakat SeKa'ya karşı muhasım bir vaziyet aldı. Esasen bu muhasım vaziyeti daha Moskova'dayken göstermiş ve parti "Politbüro"suna mensup Halim arkadaşımız hakkında pek nabeca, pek bayağı iftiralarda bulunmuştur. Bu mesele en selahiyettar ve en emin arkadaşlar tarafından anlaşılmıştır. Bundan başka son zamanda kendisine vilayete gitmesi hakkında tebligat yapıldığı halde gitmemesi büyük bir disiplinsizliktir. Bunu için bu arkadaşın bir sene müddetle partiden tard edilmesini teklif ediyorum.

Mehmet – Esasen bu meselede karar verilmesi gecikmiştir. Bu çoktan yapılmalıydı.

Şamil – Ferdi prensip itibariyle çok haklıdır. Sait'in şimdiye kadar güttüğü fena siyaset çoktur. Sait'ten büyük bir fayda bekleyemeyiz. Belki Rusya'da bir şey yapar..

Nâzım – Ambar memurluğu yapabilir !...

Şamil – Sait istiyor ki bir yerde otursun, kimse onu tutmasın, göbeğindeki yağlar erimesin fakat biz bunu partiden ihraç edersek arkadaşlarımız arasında vâkıâ birşey yapamaz, bu diğerleri üzerinde numune–i imtisâl[70] olur, fakat o insandır ne olur ne olmaz fırkaya karşı ihanet edebilir.

Ferdi – Bu kuvvetli bir delil değildir. Haiz–i ehemmiyet değildir.

Nâzım – Biz ona fırkadan çıktığını söylemeliyiz.

Halim – Karar gayet muvafiktır. Fakat ona tebliğ edilmesi şarttır. Polise haber vermesi keyfiyeti bizi korkutmamalıdır. Biz

---

(70) Numune-i imtisal: Örnek

bunları da nazarı dikkate alarak korkmadan herhangi bir arkadaş hakkında ittihaz–ı mukarrerat[71] etmeliyiz. Karar her halde ona tebliğ edilmelidir. Tebliğ edilmezse esasen mahiyetini kaybeder. Şamil'in fikirleri varid olamaz. Sait hakkında ittihaz–ı mukarrerat ederken onun Moskova'da mektepten partiye verilmek üzere aldığı ve fakat teslim etmediği paraları da nazar–ı dikkate almalıyız.

Sait'in bir sene müddetle tardı karar altına alınmıştır.

Ferdi – Daha bazı arkadaşlar hakkında ittihaz–ı mukarrerat etmek mecburiyetindeyiz. Bu da Cevat yoldaşın son zamanlarda aldığı vaziyettir. Bu henüz kati değildir. Bunu tevsik[72] etmek lazımdır. Bunun için de bunun tahriren bir rapor vermesi lazımdır. Tramvayda çalışan vatman İbrahim hakkında da ittihaz–ı mukkarerat etmek mecburiyetindeyiz. Kendisi tamamiyle pasif olmuştur. SeKa buna teklif etsin. Kısa bir müddet zarfında faaliyet göstermezse partiden olmadığını ilan etsin.

Partinin esas faaliyeti bitti. Plenum hakkında Doktor'un dakladı yarın okunacaktır.

29 Mayıs 1926

Ferdi celseyi açar. Komite ekzekütif hakkındaki raporu aktarır:

Komünist Enternasyonalinde son üç dört seneden beri anane haline gelmiştir ki büyük şubelerde branşlar hasıl olduğu veya mühim

(71) İttihaz-ı mukarrerat: Karar alma
(72) Tevsik etmek: Belgelendirmek.

tahavvüller hasıl olduğu zamanlar ekzekütifin dar kadrosuyla iktifa etmeyerek daha çok azanın iştirakiyle içtimaı genişliyor. Bunun sebeplerinden biri de K. E.'in her vakit hemen kongrelerini akd etmek imkânı bulamamasıdır. Çünkü ilk dört kongresi seneden seneye idi. Dördüncü kongreden sonra ise kongrelerini iki seneden iki seneye indirdi. Halbuki bu müddet büyük bir fasıladır. Vaziyetler, hadisat çok seri bir akışla devam ediyor. Bunun için K. Enternasyonalinin ilerisini iyi gören rehberlerinin verdiği kararlar her vakit kıymetlerini muhafaza etmekle beraber üzerlerinde zamanın tevlid ettiği bazı rötuşlar yapmak icap ediyor. Komünist Enternasyonali..... içtimalarından altısını akd ediyor. Geçen sene ilkbaharda akdedilen beşinci planın altında büyük..... cihanda hükümferma olan bir sermaye istikrarıdır. Öteden beri anlaşılmakla beraber son zamanlarda daha aşikâr gösterdiği cihan inkılap hareketi bati bir seyr takip etmeye başlamıştır. İstikrar başlarken garbın büyük K. partilerinde bir takım cereyanlar doğurup branşlar (?) yaptı. Mesela geçen Çekoslavakya K. Partisinde tehlikeli sağ cereyanlar başladı.

Bu defaki plana saik olan asli temayüller bir takım sebeplere müsteniddir. Bu da şudur:

Geçen seneki istikrar bu sene de devam ediyor. Fakat bu çok fena ve her an bozulmaya mahkûm bir istikrardır. Ve geçen seneki planın tahmininden daha seri bir şekilde, Almanya, Fransa, İngiltere'de bir takım buhranlar müşâhede edildi. Binaenaleyh görülüyor ki kapitalist âlemindeki buhran bir türlü yatıştırılamıyor. Ve ufak bir kıvılcımla parlamaya müheyya oluyor. Mesela, Almanya'daki Daves (Dawes) planı bir devre için büyük sermayenin bir temerküz ve terakümü olduğu zannedildi. Halbuki...'nin bu defaki teklifinde iyice gösterdiği üzere Daves planı tamamıyla iflas etmiştir. Vâkıâ, Almanya bu plan neticesinde belini doğrulttu. Amerika sermayesi rasyonalize oldu. Fakat bu da başına toplanan küçük müstahsillerin de ortadan kalkıp, Amerikanvari tröstleşme, makûs neticeler verdi. Bu da Almanya iktisadiyatını idare eder bir takım müesseselerde iflas

görüldü. Bundan başka rasyonalize edilmek neticesinde orada o zamana kadar görülmemiş bir işsizlik baş gösterdi. Dünyada en çok 2–2,5 milyon kadar işsiz var. Amelenin bu kadar tazyik edilmesi amele arasında bir sollaşma hareketi doğurdu ve K. Partisinin faaliyetine bir saha meydana getirdi. Eğer Almanya bile iyi rehberlerle sevk ve idare edilebilirse iktisadi buhran dolayısıyla memlekette baş gösterecek bir insiyaki tahrikat neticesinde partinin içtimai hareketin başına geçerek bir inkılap yapabileceği kanaati hasıl oldu.

Ferdi– Orada da buhran var. Enflasyon şeklinde görünüyor. Alsas–Loren'in havalisi, şimal mıntıkasının yeniden imar edilmesi neticesinde Fransa dünyanın iktisaden en iyi bir hükümet şeklinde görünüyor. Ve yegâne memlekettir ki işsizlik görünmüyor. Ve Fransa diğer memleketlerinden işçi celb etti. 3 milyon kadar ecnebi işçi vardır. İtalyan, Lehli, koloniden yalnız Paris şehrinde 200 bin Cezayirli amele var.

Fakat enflasyon doğuran inkişaf bilhassa devlet hazinesinde fena neticeler doğurdu. Orada en berbat bir maliye vardır.

Enflasyon sanayi sermayesini dehşetli inkişaf ettiriyor. Fakat küçük irat sahiplerini, dükkâncılarını bir gün içinde iflas ettiriyor. Onu proletarize ediyor. Bu suretle Fransa'da milletin büyük bir ekseriyetini iktisadi..... ve vergilerini veremiyor. Fransa'dan vergiler..... verilemeyince istihsalat azaldı. Bu suretle kanun büyük sermayedarlardan vergi alınacak surette yapılamadığı için devlet iflas edecek vaziyete geldi. Memlekette mali buhran başladı. Mütemadiyen nezaretler değişti. Orada da inkılâbkâr vaziyet vardır.

İngiltere'de Fransa'ya mukabil deflasyon buhranı var. Bu da mali sermayeyi fena bir vaziyete sokan bir vaziyet var. Yani Pazar harplerden evvelki kuvvetinden daha kuvvetlidir. Bu kuvvetli para ile amele ücretlerini ödemeye başlayan sanayi burjuvazisi, kendisine pahalıya mal olan bu şekilden dolayı tatil–i faaliyet etti ve ücretler-

den tenzilat yapmaya kalktılar. Bu suretle geçen seneden beri İngiltere'de bir sürü iktisadi amele hareketleri oldu ve nihayet bu buhran oldu. Komite ekzekütif bu umumi grevi vukuundan[73] iki ay evvel nazar–ı itibare almıştı.

Plenum zamanında İngiltere'ye çok ehemmiyet verilmiştir. Çünkü İngiltere'de vaziyet buhranlı idi. Almanya'da, İngiliz partisinin iki kardeş partileri numune–i imtisal olacak bir şekilde çalışmışdır.

Avrupa'daki bu buhranlı vaziyete mukabil Sovyetler idaresinde ise makûs bir hal görülüyor. O da son seneye kadar görülmemiş bir şekilde gayet geniş ve seri bir tarzda bir iktidar inkişaf gösterdi. Yalnız kendi vesaitiyle iş yapmaya mecbur olan bir hükümetin böyle muvaffakiyet göstermesi büyük ve parlak bir neticedir. Vâkıâ Rusya'da ufak ehemmiyetsiz bir buhran kendisini gösterdi. Bu da köylüler arasında

NEP'in doğurduğu bazı tehalüflerdir[74]. Ve bu parti arasında bazı kavgaları mucip oldu. Fakat nihayet parti en iyi ve salim vaziyeti buldu.

Avrupa'da kimi cereyanlar arasında görüyoruz ki Avrupa'nın iktisadi gayretine karşıdır. Bolşevik Rusya'nın inkişaf etmesiyle sosyal demokrat amele arasında Rusya'ya karşı büyük bir sempati hasıl oldu. Bu da Plenum'dan evvel Rusya'ya vaki olan muhtelif memleketler amelesi delegasyonlarıdır. Bu delegasyonların Avrupa amelesi aleminde büyük tesiri oldu.

Dünya Avrupa'dan mürekkep değildir. Amerika da var. Orada vaziyet başka bir şekildedir. Amerika yegâne bir memlekettir ki, harpten beri bilhassa bu sene gayet iyi, büyüyüp tekamül etmiştir. Orada sermaye temerküzü çok muvaffakiyetle yapılmış, buna mukabil de

---

(73) 1926 İngiltere Büyük Genel Grevi kastediliyor. Sovyetlerin de yakından izlediği ve Sovyet sendikalarının İngiliz sendikalarına destek verdiği bu grev, sola yönelen büyük bir yığın hareketi olarak gelişti; ancak sendika yönetiminin hükümetle uzlaşmasıyla son buldu.

(74) Tehalüf: Anlaşmazlık

amele sınıfı daha azalmıştır. Burjuvazi, son emperyalist mücadeleye girdiğinden beri inkılabî ameleye karşı kullandığı kuvvet amele aristokrasisidir. Fakat harpten beri hiç bir memleket yoktur ki hatta amele aristokrasisini dahi tamamiyle mahrum edebilsin. Sol cereyanlardan birisi de burjuvazi usul–i kıyâmı (?) ile sosyalist koalisyonlarının fiyaskosudur. Fakat amele nihayet, sosyal demokrat hükümetlerinden birşey çıkmadığını, bu inkılabın bir laftan ibaret olduğunu anladı. Bu vaziyet Amerika'da yoktur. Amerika bugün hem mal, hem sermaye ihraç eden bir hükümettir. Avrupa'yı dehşetli bir şekilde istismar etmektedir. Avrupa burjuvazisi biriktirdiği büyük sermayeden bir kısmını faiz olan Amerika'ya vermektedir. İngiltere'nin müstemlekatından çalarak yaptığı gibi bu gün Amerika'da müthiş bir amele aristokrasisi vardır. Orada usta bir amele altı yedi odalı bir apartmanda oturmakta, kendi otomobiliyle gezmektedir. Bu, dışarıdan alınan fazla kârlar sayesinde yapılıyor. Orada böyle 2 milyon amele vardır. Bunları tamamiyle..... istismar (?) etmekle tatmin etmek kabil değildir. Yalnız orada Amerikalı olmayan amele, esir gibi istismar edilmekte, ve para ile aristokrat amele tatmin edilmektedir. Orada 20 milyon amele vardır. 16 milyonu dehşetli istismar ediliyor, 2 milyonu aristokrattır. Bu suretle asıl Amerikalı ustabaşılar.... fakat inkılâba asıl destek olan Amerikalı olmayan amelelerdir.

Amerika'da sendikalizm cereyanı Avrupa'daki sağ sendikalist teşkilatlardan çok fazla sağdır. Orada kimi bir takım tecelliler görülüyor. Bu amelelerin bir takım bankaları var ki burjuvazi bunlara yardım ediyor. Sendikalarda büyük sermayeler var. Bu sermayeler kapitalistlerle müşterektir. Amele bir çok yerlerde hissedardır. Son zamanlar, Amerika'da Amerikan federasyonundan(75) daha sağ ol-

---

(75) Amerikan federasyonu: AFL (American Federation of Labour): Sağcı ve işbirlikçi Amerikan sendikal merkezi. Soğuk Savaşta, içinde ciddi ilerici potansiyel olan CIO bununla birleştirilerek bugünkü AFL-CIO oluşturuldu.

mak üzere muhtelif amele paravan sendikaları teşkil ediliyor. Bu meseleyi tahlil ederken Zinovyef yoldaş dedi ki İngiltere'de Labor Parti ve tredunyonların[76] başında bulunanlar ile Amerika'daki amele rehberleri arasında müthiş farklar vardır. İngiltere'de amele başına geçmiş rehberler küçük burjuvaziden çıkmış ideal sahibi adamlardır:..., Tomas, Mak Donald vb. Halbuki Amerika'da ideal filan mevzubahis değildir. Orada daha ziyade materyalist adamlardır. İş bu kadarla kalmıyor. Son sene zarfında Avrupa'da amele arasında görülen bir temayül vardır ki o da sendikaları Amerikanlaştırmaktır. Bunun için propaganda yapılıyor. Ve birçok sendika şubelerinde bu tatbik ediliyor. Ve bu tarzdır ki cereyan gittikçe kök salıyor. Amsterdam Enternasyonali'nde[77] bir akisler yapıyor. Ve böyle bir temayül uyanıyor. İnkılabî ameleler temayülü nasıl ki kurtuluşu Rusya'da görüyorlarsa Amsterdamistler de Amerika'ya delegasyonlar gönderilmesini ve işlerin tedkik edilmesini teklif ediyorlar. Bu suretle amele arasında iki cereyan hasıl oldu. Ameledeki pasifist devre geçmiştir..... anlaşmalara rağmen görülüyor ki Avrupa bugün içtimai bir inkılaba doğru gidiyor. Amele sınıfı bunu görüyor. Ve buna karşı medet arıyor. Ve bu medeti Rusya'da ve Moskova'da buluyor.

Bu defaki plenumun toplanmasına sebeplerden birisi de....., şark milletlerinin kurtuluş hareketlerine daha büyük bir mahiyet atfedilmesidir.

Zinovyef, müteaddit defalar, komünizmin bundan böyle şark işlerine ve şarkın kurtuluş hareketine büyük ehemmiyetler vermek mecburiyetinde olduklarını söyledi.

---

(76) Tredunyonlar (İng: Trade-union): İngiliz sendikaları

(77) Amsterdam Enternasyonali: 1. Dünya Savaşı sonrasında, Komintern dışındaki işçi partilerinin sendikal örgütlerinin enternasyonal platformu. Kızıl Sendikalar Enternasyonali (Profintern) nin alternatifi olmakla birlikte, içinde güçlü bir sol eğilimi barındırdı ve komünist sendikalarla kısa bir dönem de olsa işbirliği yaptı.

Şark milletlerinin kurtuluş hareketleri, garpta inkılab hareketinin ileri gitmesine medar oluyor. Görülüyor ki, istikrar çok nisbidir. İktisaden kuvvetli görünen bir hükümet ufak bir hadise ile buhranlara başlıyor. Sosyal demokratlar ile komünistler arasında dünyayı görüşte burada fark var. Onlar da istikrardan bahsediyor. Fakat biz bu istikrarın muvakkat olduğunu söylüyoruz.

Bu vaziyet bize iki ihtimal veriyor. Her iki ihtimal de münakaşa edildi. Kabul edilen şekil şudur. Bugün Avrupa vaziyeti küçük mikyasta 1905 zamanındaki Rusya vaziyetine müşabihtir. Vaziyet inkılapkârlığı muhafaza ediyor..... Rusya'da o zaman öyle deniyordu. Şimdi de vaziyet aynen böyle görünüyor. Bugün de iki..... karşısındayız. Bu devre zamanında öyle vakayi zuhur edebilir ki biz bundan istifade edebilir ve iktidara geçebiliriz. Fakat birşey bilmeliyiz ki bu tarzdaki ümitlerimiz yakın bir vadede tahakkuk etmeyebilir. İçtimai inkılap on sene geri kalabilir. Biz vaziyeti gayet temkinâne (?) görürsek amele sınıfa dersek ki inkılap muhtelif sebeplerden dolayı iki sene zarfında olabilir dersek amele sınıfı sukut–ı hayale uğrar. Onun için biz her iki ihtimale karşı hazırlanmalıyız. Ve sıkı bir tarzda amelenin günlük meseleleriyle uğraşmalıyız. Buna itiraz eden parti rehberleri, ve partileri kitle partisi olmaya mahkum partilerdir. Onun için vaziyetin bu şekilde tahlilinden sonra yapılan tezlerde..... etmek ve kitleleri kazanmak meselelerinde ısrar edilmiştir. Bizde bu belki mühim değildir. Fakat Avrupa için çok mühimdir. Bu meseleye dair ana hatlar söyleyeceğim. Bu..... etmek meselesi üçüncü kongrede ileri sürüldü. Bu o zaman sosyal demokraside maske için bir manevra şeklinde gösterildi. Maksat tamamiyle bu değildi.(78) Bu, şu idi: İcap ederse sosyal demokrat rehber ile de an-

(78) Komintern'in komünistlere sosyal demokratlarla birlikte "İşçi hükümeti" kurmak için verdiği direktiften bahsediliyor. Partilerdeki sol eğilimler, zaten oldukça çelişik olan bu tezi (1 yıl önce "sosyal-hain" denilenlerle ortak hükümet önerilmektedir), kaale alınmıştır.

laşmak ve amele kitlelerini harekete getirmek burjuvaziyi tazyik etmekti. Bu uzun zaman partilerde mukavemete maruz kaldı. Buna itiraz edenlerin en mühimleri partilerden ayrılıp sosyal demokratlara iltihak edenlerdir.....

Alman Partisi:

....(Başı eksik).....mürekkep bir delegasyon çağırmalıdır. Başka bir delegasyon geliyor. Bu delegasyon nihayet Rut Fişer[79] çağrılır. Ve kendisiyle adım adım mücadele edilerek ve ricat ettirilerek kendisine açık mektup imza ettirilir. Ve kendisi bu siyaseti takip edeceğini söz veriyor ve memlekete dönüyor. Fakat buna rağmen Rut Fişer aksini yapıyor. Bu esnada intihabat mücadelesi başlıyordu. İntihabat iyi geçiyor... Ve Berlin şehrindeki belediye azaları 22'den 42'ye geçiyor. Ve Rut Fişer SeKa'dan atılır. Ve Parti mümessil olarak Kominterne alınır. Telman[80] iyi hareket ediyor.

Almanlar komisyonunda münakaşa edilen mesele, Telman ve arkadaşlarının partiyi idare edebilip edemeyeceği meselesiydi. Sollar, Telman'a karşı kuvvetli bir nazariyeye malik olmadıklarından bahsettiler.

---

(79) Rut Fişer: Ruth Fischer: Alman Komünist Partisi (KPD) önderlerinden. Thaelmann ve Maslov'la birlikte ultra-sol politikaların savunucusu oldu. İzlediği politikanın KPD'yi giderek tecrit etmesi sonucunda, bizzat bu politikaları telkin etmiş olan SBKP önderliği tarafından eleştirildi. Buna karşılık o da Stalin ve SBKP'yi "kulaklara taviz vermek ve devrimi yozlaştırmak"la suçlayınca Maslov'la birlikte 1925'te tasfiye edildi.

(80) Telman: Ernst Thaelmann: Thaelmann (1886 – 1944): Alman Komünist Partisi lideri. Dok işçisi. 1923 Hamburg ayaklanması önderlerinden. Hamburg komitesi başkanlığından parti liderliğine yükseldi. 1932'de Parti'nin başkan adayı olarak 4 milyon oy aldı. Nazilerin zaferinde tutuklandı ve toplama kampına yollandı. 1944'de Kızıl Ordu'nun yaklaşması üzerine Buchenwald kampında kurşuna dizildi.

Komisyon müzakeresi nihayetine kadar bunlar gayet mutedil bir lisan kullanıyorlardı. Fakat rezolüsyonlarda bunun hakkındaki maddeleri iyi görmeyince ağızlarını açtılar. Ve bir huruç hareketi yaptılar. Ve Rozenburg(81) ,...., Rot Fişer söz alıyorlar. Ve isyan ediyorlar.....

Fransız partisi

Beşinci kongrede Suvarin(82) Troçkizm meselesinden dolayı partiden çıkarıldı. Kendisi bir sene müddetle partiden çıkarıldı. Fakat bu adam Troçki'ye tapan bir adamdır. Kendisi muhtelif... sebeplerden dolayı gerek Komintern'e gerekse partiye karşı muhalefete başlıyor..... Bunun propagandası ve partinin idarecilerinin fena siyaseti yüzünden bu muhalefet güçleniyor....bazıları Suvarin'e iltihak ediyor..... parti dahilindeki muhalefetin başına geçiyor ..... bir mecmua çıkarıyor. Diğer taraftan Suvarin..... Komünist'i çıkarıyor. Parti SeKası iyi çalışıyordu. Komintern bunlardan memnun.

1– Plenum hakkında Ferdi'nin okuduğu rezolüsyon kabul edildi.

2– Merkez komitesinin rezolüsyonu hakkında Asım yoldaş bazı

---

(81) Rozenburg: Arthur Rosenberg: Alman KP yöneticisi. Alman "sol"larının liderlerinden. 1925'te Werner Scholem ve Karl Korsch ile birlikte Komintern siyasetine ters düştü ve yönetimden uzaklaştırıldı. 1927'de eleştirilerini bir mektupla bizzat Stalin'e yollayarak partiden ayrıldı. Bu mektupta Rosenberg "artık varoluş sebebini yitirdiği için Komintern'in feshedilmesi"ni öneriyordu. "Bolşevizm Tarihi" adlı eseri bugün hala önemini korumaktadır.

(82) Suvarin: Souvarine: Fransız KP kurucularındandır ve parti kuruluşunda merkezci (Cachin) ekibe karşı ultra-sol çizgiyi savunmuştur. Kendine, "Germinal" in unutulmaz kahramanlarından biri olan anarşist işçinin adını almıştır. Taşıdığı liberter eğilimle KP'nin giderek otoriter hale gelen çizgisinin kaçınılmaz çatışması onu Parti dışına itmiştir. Yazdığı "Stalin" biyografisi önemlidir.

noktaların ağır olması dolayısıyla tadillerini teklif etti. Mesela –umumilik meselesi gibi– saniyen teşkilat platformu meselesi gibi.

Rezolüsyonda Asım yoldaşın iki maddelik tadil teklifi kabul edildi.

30 Mayıs 926
Pan–İslamiyet Kongresi

Hint Hilafetçileri Mekke'de bir kongre yapılmasını teklif ettiler. Fakat bu davetiyeler Türkiye, Afganistan, Rusya müslümanlarına gönderilemedi.

Bu hususta kongredeki kanaat üzerine gitmek ve bunun tahlilini yapmak lazımdır.

Diğer bir cereyan da vardır. O da Mısır'da bir kongre akdi meselesi... Mısır'daki.... matbuat aleyhinde bulunmak. Son zamanda bu toplanmış ve neticesiz kalmıştır.

Halim – Memleketteki arkadaşlar bu mesele ile alakadar olsunlar ve mühim şeyleri, mecmualarda filan takip etsinler. Mühim arada sırada bu hususta raporlar göndersinler.

İstanbul Mebusu Edip Bey bu mesele ile alakadar olarak Hicaz'a gitmiş.

Hapishanedeki arkadaşların kaçırılması ve kimlerin nerelerde olduğu bildirilmesi.

Yalın Neşriyatı konkret olarak tespit etmek

Ferdi Yoldaş – Celseyi açıyor.

Şamil – İki mecmua çıkması taraftarıyım. Biri nazari olsun, diğeri de propaganda risalesi olsun.

Nâzım – Bu mesele prensip itibariyle halledilmiştir. Bize düşen neşredilecek kitapları konkret olarak tespit etmektir.

Asım – Zinovyef'in son nutkunu popülarize etmek ve istikrarın

muvakkat olduğunu ileri sürerek bu meyanda Türkiye'nin vaziyetini tesbit etmek... Amele sendikaları hakkında popüler bir lisanla materyalizm istorik ... Sonra onlara inkılapçı bir ruh verecek ve onları sıkmayacak eserler...

Nâzım – Asım bir çok eserler dedi.. Fakat biz ilk fırsatta Türkiye Komünist Partisi'ni ilan ettiğimize nazaran bunun hakkında bir kitap neşretmeliyiz. (Lenin'in fırka hakkında makalesi) ilk nöbette çıkmalıdır.

Halim – Biz fırkamızın neşriyatını başlıca üç kısma ayırmalıyız. 1 – Cari meseleler hakkındaki neşriyat 2 – İlmi marksist eserler 3 – Tahrikat eserleri. Mesela Lenin'in "Ne Yapmalı?" eseri.. Zorin'in "Lenin'in Fırka Hakkında Makalesi" hakkındaki kitap, iktisad–ı siyasi için kitap da lazımdır.

Mehmet – Cemiyetin inkişafı hakkında bir eser...

Nâzım – Bizim fırka meselelerinde yazacağımız eserler mahalli surette olursa daha müessir olur. Mesela İzmir Balya ameleleri teşkilatlarını niçin kuvvetlenmelidirler? dersek daha enteresan olmuş olur.

Halim – İnkılab romanlarını da nazar–ı dikkate almalıyız. Jack London'ın Demir Ökçe, ondan sonra John Reed'in Dünyayı Sarsan On Gün, gençlik hakkında neşriyat. Bu hususta en iyi eserler Lenin ve Zinovyev'in gençlik hakkındaki eserleridir.

Nâzım – Büyük mikyasta karikatüristler vardır ki şimdiki halde şapkadan sonra bunları tamamiyle adapte edebiliriz. Ve böyle bunlardan mürekkep, altlarında izah olmak üzere bir karikatür kitabı çıkarabiliriz.

Asım – Köylü meselesini izah eden eserler neşretmeliyiz.

Nâzım – İlmi eserlere fırkamızın dirijan kadrosu için muhtacız.

Asım – Bu işi Cevat yoldaş yapabilir. Kendisinin köylü lisanını kullanmakta mahareti var.

Halim – Din aleyhinde dinin mahiyetini bildiren Rusya'da yazılmış birçok eserler var. Halbuki bugün Türkiye'de de genç Türk burjuvazisinin açtığı anti – rölijyö[83] bir cereyan vardır. Bundan istifade etmeli ve fikirlerimizi neşr etmeliyiz.

Şamil – Şimdi bunun sırası değil..

Asım – Bunu atideki neşriyat propagandasına idhal etmeliyiz.

Mehmed – Eğer biz din meselesini mevzubahis edecek olursak etrafımızda çok az kişi bulabiliriz. Herhalde biz amelenin iktisadi menfaatini düşünerek bunları mevzubahis etmeliyiz. Din meselesini karıştırmamalıyız. Şapka meselesi aleyhinde amelede esasen bir cereyan vardır. Bunu takviye etmemeliyiz. Mesela tarih–i İslamı tahlil etmek lazım. Ben kendim iki senelik komünist olmama rağmen dindardım. Amele kendi kendisine dinsiz olmalıdır.

Nâzım – Din meselesinde iyi bir taktik sahibi olmamız lazım. Ben şunu zannediyorum ki "biz din aleyhinde propaganda yapamayız" kelimesi bizim için varit değildir. Biz bunu düşünmemeliyiz.. Rus köylüsü bizim köylüden çok daha dindardı. Fakat Lenin ve arkadaşları bunun hakkında dolu dizgin gitmişlerdir. Onun için bizim yapacağımız propagandada tabii ilimleri neşretmeliyiz. Propaganda usulünü bilmeli..

Köylüye biz gayet usul dairesinde propaganda yapabiliriz. Halim'in işaret ettiği nokta çok mühimdir. Buna ehemmiyet vermeliyiz. 1– Büyüler eserler neşr etmek. 2 – Dinin iktisatla münasebetini göstermek.. Bu vadide neşriyatta bulunmak..

---

(83) Anti – rölijyö (Fr: anti – religieux): Din aleyhtarı

Halim – Memleketimizde anti–rölijiyö bir cereyan vardır. Burjuvazi bu cereyanın başında bulunuyor. Biz bu hareketin başında bulunmalıyız. Dini iktisatla bağlayarak izah etmeliyiz. Tabii ilimlerin neşri de çok doğru ve iyidir. Akıllı bir taktik ile bu propagandamızı yapmalıyız.

Mehmed – Bizim sözlerimizi Halim yoldaş ters anlamıştır. Biz açık şekilde propaganda yapmamalıyız.

Nâzım – Esasen biz propagandamızda anti-rölijiyö propagandayı kabul etmişizdir. Binaenaleyh kongre tarafından tasdik edilen bu programı tasdik ederim.

Şamil – Benim zannettiğime göre arkadaşlar bu meseleye nazari olarak bakıyorlar. Köylü ve amelemizin seviyesini nazar–ı itibara almıyorlar.

Asım – Bütün bu münakaşadan çıkan netice şunu gösteriyor ki biz par prensip buna taraftarız. Fakat taktik kullanmak lazımdır.

Nâzım – Ben yine programa temas edeceğim. Programın maddesi var. Programı münakaşa ederken arkadaşlar anlamalı idiler. Anlamadılarsa sormalıdırlar. İlmi eserlerden maada kitle için eserler istiyoruz.

Halim – Mesele sarihtir. İlmi eserler değil halkın anlayacağı popüler anti rölijiyö eserler neşredilmelidir. İlmi neşriyat komünist olanlar tarafından okunur. Esasen biz bunu her vesileyle şimdiye kadar yaptığımız neşriyatta yazmışızdır. Asıl mesele halkı bundan haberdar etmektir. Ve memleketteki mevcut cereyandan istifade etmek ve bunun başına geçmektir.

Ferdi – Arkadaşlar meseleyi gayet etraflı bir şekilde mevzubahis ettiler. Ve iyi fikirler söylediler. En esaslı mesele memlekette günün meselesini teşkil eden hususata dair eserler yazmaktır. Mesela 1– Derebey hareketlerini gösteren bir eser hemen yazılmalıdır. 2 – Mesleki temsil hakkın-

da memleketteki cereyandan istifade ederek bir eser yazılabilir 3 – İlk yazacağımız eserlerden ikisi memlekete doğrudan doğruya alakası olmak dolayısıyla program tezi rezolüsyondan kitap şeklinde neşri ve tefsiri. 4 – Türkiye amele hareketi tarihi ve grevler.. Çünkü yapılan yeni bir hareket kendisine dair temel arar. Bu itibarla biz Türkiye'deki Tanzimat'tan sonraki sınıf mücadelesini neşr etmeliyiz. 5 – Köylü meselesi hakkında söylenilen şeyler mühimdir. Cevat yoldaş yazsın.. Biz de yazarız.. Bunu adetlerle ve ilmi muhtıralarla tevsik eden eserler yazılmalıdır. 6 —Din meselesine gelince ben bu meseleyi tavzih(84) edecek bir iki nokta söyleyeceğim. Nâzım yoldaş bunları karıştırdı. Laiklik alelıtlak(85) din aleyhinde ve halktaki din hakkındaki kanaatleri sarsacak bir şey değildir. Bu hükümetin din işlerine karışmaması demektir. Din tedrisatıyla devlet meşgul olamaz. Bize asıl tabii ilimlerden ziyade elde güzel materyaller vardır. O da müstemlekelerdeki Müslüman halkların nasıl hiç propaganda yapmaksızın dinsizliğe doğru gittiklerini söylemeliyiz. Müslüman olan halkın Afrika'da nasıl şarap içtiklerini, hınzır(86) yediklerini göstermeliyiz.

Nâzım – Biz burjuva laikliğiyle kendimizi tahdit edersek eserimiz burjuva eseri olur.

——— Burjuva Matbuatına İştirak Meselesi ———

Ferdi – Bu hareketin TKP tarihinde bir mazisi var. Ve Komintern'in bu hususta kararı var. Aydınlık, Vazife, Orak Çe-

(84) Tavzih: Açıklık getirmek
(85) Alelıtlak: Kesin olarak
(86) Hınzır: Domuz

kiç Parti SeKa'sının fikirlerini neşr ederdi. Fakat aynı zamanda burjuva gazetelerinde de polemikler yapmak suretiyle yazılar yazılıyordu. Evvela 1919'da "Akşam" da sonra da "İleri" de Şefik, Sadri, Cevdet yoldaşlar neşriyat yapmışlardır. Fırsat zuhur etse yine SeKa'nın kararıyla keskinliğini kaybetmeden yazılar yazılabilir. Komintern parti mensuplarının burjuva gazetelerine iştirakini men etmiştir. Bu iştirak son zamanlarda Halk'ta görülmüştür. Buraya gerek SeKa'dan Asım yoldaşın iştiraki, gerekse Seka'dan müsaade almaksızın başka başka gazete ile mukavele yapan Cevat yoldaşın iştirakidir. Vâkıâ Asım yoldaş bunu Moskova'ya bildirdi. Nihayet çıkan yazılar gösterdi ki parti fikrini değil küçük burjuva reformizmini gösteriyor. Çünkü zaruri idi. Ve Asım yoldaş Aydınlık'a yazı yazan bir yoldaştır. Kendisi tanınmıştır. Ve Aydınlık'a teveccühü olanlar "Halk"ı alıp yazıyorlar. Sovyetler aleyhine olanca şiddetiyle yazı yazan bu gazeteye biz de yazı yazıyoruz. Amele bunu okursa bunun zararı faydasından çoktur. Asım yoldaşa yazmamasını söyledik. Yazmadı. Cevat yoldaş kimseye haber vermeden yazdığı için kabahatlidir. Esasen Cevat yoldaş daha SeKa kuvvetli iken Seka'nın müsaadesi yokken namaz meselesi hakkında yazılar yazmıştır. Kendisine şiddetle ihtar edilmelidir. Çünkü disiplini kırmıştır.

Nâzım – Bu şekilde neşriyat – legal marksizm – addedilir. Ki bir makale var. Mesela: Tekin'in yazdığı bir makale çıktı. Türkiye'de sermaye terakümü[87]. Bu makale bir ameleye müfid[88] olmaktan ziyade burjuvazi sermayesini na-

(87) Teraküm: birikim
(88) Müfid: Faydalı

sıl teraküm ettireceğini öğretiyor. Bu marksist bir makaledir. Fakat öyle bir makaledir ki erkekliğini kaybetmiştir. İşte bu legal marksizmdir. Burjuva matbuatına iştirak sansür bahanesiyle olamaz. Doktorun fikrine kesin surette iştirak ediyorum.

Asım – Halk gazetesine iştirak etmemizin tamamiyle yanlış olduğu anlaşılmıştır. Fakat legal zamanlarda komünist arkadaşlar burjuva gazetelerine iştirak etmişlerdir. Sadri makale yazmıştır. Halbuki Falih Rıfkı da o zaman yazıyordu. Ben Musul – Petrol, Avrupa'nın itilası gibi inkılabçı makaleler yazdım.. sonra enteresan bir tecrübe yaptık. Küçük köylüyü..... gösterdik.

Nâzım – Asım yoldaş iki vakayı karıştırıyor. Akşam ve İleri'de çıkan makaleler inkılapçı şiddetini kayıp, mahiyetini kayıp etmemişti. Halbuki sonrakiler öyle değil.

Halim – Ben de o fikirdeyim ki gazetelere iştirak meselesinin zaman ve şerait itibarıyla büyük fark var. 1 – 1919 ve.... senelerinde şerait başkaydı. O zamanlar milliciler ile komünistler arasında aşağı yukarı bir anti–emperyalist front ünik(89) vardı. 2– O zaman Akşam ve İleri'ye iştirak eden arkadaşlar o zaman şu veya bu diye tanınmamışlardı. 3 – Gazete arkadaşlarımızı değil, arkadaşlarımız gazeteyi istismar ediyorlardı. 4 – Bugün ise Halk'a yazı yazanlar mesela Asım yoldaş kendisini Halk'a inkılapçı diye tanımıştı. Halbuki Vedat inkılapçı makaleler yazarken Resulzade Mehmet Emin şeytanane fikirleriyle ameleyi zehirliyordu.

Şamil – Ya doğru yazmalıyız veya hiç yazmamalıyız.

Nâzım – Her fırsatta bir maddeye temas etmek istiyorum. O da

---

(89) Front ünik (Fr: Front unique): Tek cephe

resmiyet meselesidir. Asım kendisini teşkilatın resmi bir adamı diye tanıtaydı böyle yapmazdı. Cevat da böyle..

Asım – Ben yazılarımı öyle şerait altında yazdım ki..

Ferdi – Mesele tavazzuh etti. Bunun için rezolüsyon çıkaralım.

M.K.'nın faaliyeti hakkında verilen rapora dair Nâzım yoldaşın kaleme aldığı rezolüsyon iki noktası tadil ettikten sonra kabul edildi.

Son Söz

Ferdi – Viyana'da toplanan birinci "T.K.P" aktif konferansı vazifesini bilfiil icra etti ve burada partiye taalluk eden her türlü meseleler kılı kırk yararcasına tetkik edildi. Zayıf taraflarımız meydana çıkarıldı. Bundan sonra fırkamız yeni açılan devrede daha disiplinli ve resmi bir faaliyette bulunacaktır. Bu sahada elde edeceğimiz neticeler arkadaşlarımızın gösterecekleri azme, disipline ve fedakârlığa tabidir. Karar altına alınan buradaki meseleler kanun şeklinde tesbit edilmiştir. Her arkadaş bir nefer gibi çalışacaktır. Dinlemeyenler hakkında şiddetli davranılacak ve bu gibi arkadaşlar partiden çıkarılacaktır. Biz harici kalacak arkadaşlara da mühim vazifeler terettüb(90) ediyor. İstanbul SeKa'sının iştirakiyle neşr edilecek gazetemizde iyi hizmetler yapacağız.

1- Konferansta ilk ısrar ettiğimiz nokta kuvvetli ve zayıf tarafımızı iyice meydana çıkarmak olmuştur.
2- Şu kanaate geldik ki müessir bir siyasi faaliyete gelebilmek için memleket amele sınıfı hakkında sarih bir kanaate sahip olmamız lazım. Amele kuvvetini ne "suzestime", ne de "sürestime" etmeliyiz.

---

(90) Terettüb: (İş) düşme

3- Teşkilatın bir inkılapçı fırkanın şahdamarı olduğu kanaatine geldik. Fırka küçük de olsa iyi teşkilatlı ise kuvvetlidir.

4- Girişilen her esaslı teşebbüsten gayeye vusul hakkında sarsılmaz bir iman ve kanaat lazımdır. Bu neşriyat ve teşkilat kadar mühim ve lazımdır.

5- Kitlelerden istediğimiz itimat derecesinde kitlelere itimat etmezsek onu başında yürüyemeyeceğimiz kanaatine geliriz.

6- Bir komünist fırkasının kendi başına hareket eden ufak parçalardan mürekkep bir mozayik olmadığına kani olduk. Bir ittihad–ı efkar ve ittihad–ı ef'al[91] lazımdır.

7- Parti faaliyetinin resmi bir surette cereyan etmesi lüzumuna kani olduk.

8- Belli başlı neticeleri böylece hülasa ettim. Ve bunlardan her birimiz lazım geldiği kadar ibret alınalı ve yolumuzu aydınlatan bir meşale gibi bunu önümüzde tutmalıyız. Bu tarzda yürünürse fırka yakın bir atide kendisiyle hesaplaşması güç bir kuvvet haline gelecektir. Türkiye partisinin yaşamasını ve arkadaşlara velud[92] muvaffakiyetler dilerim.

Asım – Bu konferans ilerideki faaliyetimiz için çok faydalı olmuştur. SeKa'nın memlekette kalan arkadaşlarına bu tafsilatı vereceğim ve onların aynı ruhla mütehalli[93] olmalarına çalışacağım. Diğer arkadaşlar da faal ve idealist oldukları için bütün konferansın mukarreratına tabi

---

(91) İttihad-ı efkar ve ittihad-ı ef'al: Fikir birliği ve eylem birliği
(92) Velud: Bereketli
(93) Mütehalli: Donanmış

olacaklardır. Rusya'dan gelecek arkadaşları iştiyakla[94] bekliyoruz. Onlara ihtiyacımız çoktur. Onları parti saflarımıza bir sıra neferi gibi alacağız. Konferansın ati için çizdiği perspektifler tahakkuk edecektir.

(CD 22, Klasör 28_36, sayfa 34-66, Osmanlıca)

(94) İştiyak: Özlem

İktisadi, İçtimai ve Siyasi Vaziyet Hakkında Tezler

Haziran 926

1- Halk Fırkası namını alan grubun iktisadi programının başlıca esasları – sırf vakıalara nazaran – çünkü neşr olunmuş bir fırka programı yoktur – şunlar olmak lazım gelir:

1) Köy istihsalini tevsi'[1] etmek
2) Bazı sınai şubeleri makinalaştırmak ve muasırlaştırmak
3) Milli şimendifercilik, limancılık, vapurculuk ilh (hükumet namına ve şirketlere mensup)
4) Milli maden istihsalciliği ve sanayi-i madeniye tesis etmek
5) Harici ve bazı dahili ticareti bütün vasıtalarla hususi tröstlerin ve hükümet inhisarlarının eline vermek

2 – Köy istihsalini genişletmek için "vergi" sistemi değiştirilmiş, aşar lağvedilmiş .. mahsulat-ı ziraiye doğrudan doğruya hiçbir vergiye tâbi tutulmamıştır. Köylünün hükümet tahsildarlarıyla alakası hayvan vergisi, yol bedeli, arazi vergisi dolayısıyladır. Fakat bu vergilerin üçü de son "vergi sistemi" mukaddem mevcut idi.. (arazi vergisi nisbeten tezyid[2] edilmiş ise de bunun ağırlığı ancak gayr-i mezru[3] bırakılan ve zengin emlak eshabının[4] elinde terâküm eden

(1) Tevsi': Genişletmek
(2) Tezyid: Artırma
(3) Gayrı mezru: ekilmemiş
(4) Eshab: Sahipler

toprakların ve çiftliklerin mülkiyetine aittir. ***,*** halkçıların programında yeri olması nazarından bir toprak reformasına müsait bir ***** hayvan vergisi de tâdilata uğramış, ağnâmdan[5] maada sığır ve at cinsi vergiye tabi tutulmuştur.

3 – Makinalaştırmak ve muasırlaştırılmak istenilen sanayi şubelerinin başlıcaları: Bizzat zirai sanayi, pamuk mensucatı, şekercilik, kerestecilik, dibâgat vesairedir. Bu maksatla bazı resmi ve gayriresmi mâli müesseseler (İş Bankasından maada maden sanayi bankası, ticaret ve sanayi bankası, esnaf bankası) vücuda getirilmiştir. Vergi ve rüsumdan muafiyet gibi ebniye[6] inşası için arazi tahsisi gibi tedbirlerle de cesim muasır[7] zanaat teşvik edilmiştir. Hükümet fabrikaları hükümet tarafından vücuda getirilmiş mali müesseselerden birinin idaresi altına verilmiştir.

4 – Milli şimendöfercilik için hükümet eski hatların mühim bir kısmını bizzat idare ettikten başka Anadolu şimendiferlerinin imtiyazını tecdid etmemek ve hatları satın almak istemektedir. Ankara–Sivas, Ankara - Kayseri, Kütahya–Tavşanlı hatlarına şimdiden hükümet vesatetiyle başlanılmış, Ankara – Karadeniz, Diyarbakır – Antalya hatlarının projesi *** Samsun – Çarşamba hattı da hususi sermayeye terk edilmiş ve şimendöferciliğe hususi sermayeyi teşvik edecek tedbirler ittihaz olunmuştur. Milli limancılık için de Samsun, Mersin limanlarının inşası şimdiden düşünülüyor...

Bütçeye tahsisat konuluyor.. Milli vapurculuk için seyrüsefain[8] takviye ediliyor. Birkaç milyon tahsisi ile son üç sene zarfında kırk – elli bin ton hacminde mübayaatta bulunacak bir hale getiriliyor.. Bütün bu teşebbüslere tahsis olunan paralar yirmi beş milyon lirayı yani bütçenin 1/8'ini temsil etmektedir.

---

(5) Ağnam: Küçükbaş hayvanlar
(6) Ebniye: Binalar
(7) Cesim muasır : Büyük çaplı, modern
(8) Seyrüsefain: Denizcilik

5 – Maden istihsalciliği için Kozlu'da imtiyazlı bir yeni Türk şirketi tesis olunduktan başka, Ereğli ve Zonguldak'ta hükümet tesisat ve teşebbüsatının muasırlaştırılarak tevsii derpiş[9] ediliyor. Demir ihracı birlikte fırınlar tesisi metalürjinin memlekete ithali mevzuuyla da dört senelik bir programla onsekiz milyon liralık tahsisat kabul edilmiştir.

6 – Tröst ve inhisar politikası: Şimdiden biraz evvel zikrettiğimiz İş Bankasından maada milli ithalat ve ihracat şirketi tahmil ve tahliye şirketi (tekessür[10] ve teşaub[11] etmeye istidatı aşikârdır) hükümet tütün rejisi şeker inhisar idaresi, petrol ve benzin inhisar idaresi, kibrit inhisar idaresi, nihayet meşrubat-ı küuliye[12] idaresi gibi cesîm tröstler ve inhisar idareleri halk olunmuştur. Hükümete mensub olanlar en vâsi' imtiyazlardan istifade etmektedir. İş Bankası bunların en mühimidir. Bütün cesim teşebbüsler bu bankanın tavassutuyla cereyan etmektedir. Hükümete dolan bilcümle teşebbüslerin simsarı, komisyoncusu bu bankadır. (Mesela meşrubat-ı küuliye inhisarı bu banka vasıtasıyladır.)

7 – İkinci maddede gösterildiği gibi köylüyü (tahsildar, mültezim, jandarma) gibi tahripkâr uzuvlarla temastan kurtarmak ve köylüye cumhuriyet zamanında vergisiz yaşamak zannını verdirmek için "vergi" sistemi esasından tadil olunmuş merkez-i sikleti köyden şehre bilâ-vasıta[13] vergilerden bilvasıta[14] vergilere naklolunmuştur. Hatta yeni sistem baştan başa köylüye nisbeten bir bilvasıta vergi sistemi demektir. Bu yeni vergi sisteminin ve yukarıki maddelerde izah olunan iktisat programının neticesi olarak 1) Halkın içtimai tabaka-

---

(9) Derpiş: Göz önünde tutmak
(10) Tekessür: Çoğalma
(11) Teşaub: Dal budak sarma
(12) Meşrubat-ı küuliye: Alkollu içkiler
(13) Bilâ-vasıta : Dolaysız
(14) Bilvasıta: Dolaylı

larında derin bazı tahavvülat[15] ve yeni teşkilat 2) Geniş kitle memnuniyetsizliği husule gelmiştir. 3) Umulan netayicin[16] de zuhur edemeyeceği anlaşılmaya başlanmıştır. (Yeni vergi sisteminden istihsalin inkişafı yerine daralması neticesi çıkacak gibi görünüyor.)

8 – Halkın içtimai tabakalarında husule gelen derin tahavvülatın başlıcaları şunlardır:

1- Hükümetin müzaharetini[17] gören bu sayede banker, tröstcü, fabrikatör ilh, kesbiyle[18] mümtaz bir tabaka ve bu tabakaya münhasıran Müdafaa-i Milliye iptidasından[19] itibaren Gazi'nin çizdiği inkılab hududunun ne ötesine geçmek, ne berisinde kalmak arzu ve teşebbüsünü gösterebilen, inkılabın her noktasını, en gayr-i muntazarını[20] bile kabul eden ve husula gelmesine "canla başla" çalışan ferdlerden teşekkül eder.. Bu tabakanın içtimai terkibinde başlıca iki vasf-ı mümeyyiz [21] kabil-i tefriktir[22]: 1) Hemen cümlesi mağdurdur. 2) Ekseriyet-i azimesi[23] askerden yetişmedir.

2- Hükümetin müzaharetiyle yeni inhisar idarelerine ve yeni vergi ikdamına (?) bürokrat sıfatıyla intisab edilen diğer bir mümtaz zümre ve bu zümrenin bilhassa üst tabakası eni-konu aristo bürokrat sınıf adeden çoğaltmış, alt tabakaları da hemen bütün bu mükâfatla taltifi matlub[24] şomaj[25] halindeki

---

(15) Tahavvülat: Dönüşümler
(16) Netayic: Neticeler
(17) Müzaharet: Koruma, arka çıkma
(18) Kesbiyle: Edinerek, haline gelerek
(19) İptida': Başı
(20) Gayrı muntazar: Beklenmeyen
(21) Vasf-ı mümeyyiz: Ayırdedici özellik.
(22) Kabil-i tefrik: Ayırdedilebilir, görülebilir.
(23) Ekseriyet-i azime: Büyük çoğunluğu
(24) Matlub: Talep edilen
(25) Şomaj (Fr: Chômage) : İşsizlik

münevverleri işgale imkan vermiştir. Yani münevverlerden gayr-i memnun kalanların adedi hayli azalmıştır.

3- Adeden cüz'i fakat içtimai ve siyasi nüfuzu itibariyle ehemmiyeti haiz münevver tabakası gösterildiği gibi külli, cüzi bir hisse-i menafi[26] elde ederken sistemden geniş kitleler müteessir olmuştur: 1) Memur, müstahdem amele sınıfların hükümet işlerinde maaş ve ücretle çalışanlar yeni iktisat sistemi yüzünden husule gelen % 20 / 25 pahalılıktan fevkalade müteessir olmuşlardır. Yalnız hükümetin memur ve müstahdemleri (askerilerden maada) yüzbine baliğ[27] olmakta ve idare-i hususiyelerle belediyelerin de memur ve müstahdemleri bu adedden aşağı değildir. Askerilerin gerçi maaşları 1923'den beri çok yüksek ise de son pahalılık onların da son üç senede tanzim edilmiş yeni hayatlarını sarsmaktan hâli kalmamaktadır. Bu suretle bizzat hükümetin aylıkçısı olmak sıfatıyla müzaheri[28] olmak icab eden bürokrat tabakasının asıl kitleleri gayrı memnundur. Bütçeye maaşlara zam için (muallim, polis. muhabere kadroları müstesna) tahsisat konamaz. 2) Hususi teşebbüslerdeki gayri içtimai vasıfları haiz sınıflar (memur, müstahdem, amele) dahi husula gelen pahalılıktan ve henüz maaş ve yevmiyelerde mahsûs hiçbir zam yapılmamaktan fevkalade müteessir ve gayrimemnundurlar.

4- Şehir esnafının müteessir olması müteaddid sebeblerledir. Evvela, yeni iktisat sistemi şehirde istihlâkâtı tenkis[29] etmiş, bu yüzden esnafın mamulatı ve kazancı azalmıştır. Saniyen belediyelerin ve hükümetin vaz' ettiği teftiş ve tecziye[30] usulu, salisen, yeni sistemin icab ettirdiği defter tutmak usulü ve

---

(26) Hisse-i menafi: Menfaat payı
(27) Baliğ: Ulaşmak, yetişmek
(28) Müzaher: Korunan
(29) İstihlakatı tenkıs etmiş: Tüketimi azaltmış
(30) Tecziye: Cezalandırma

umumiyetle şehir vergiler usulü.. esnafi fevkalade gayrımemnun bırakmaktadır. Bu yüzden mühim miktarda dükkanlar kapanmaktadır. Tabii olarak köylerden şehirlere akın durmuş ve belki makûs bir cereyan almaya istidat kesb etmiştir. (Şu kadar ki şehirden taşraya ancak yine eskiden taşra ile alakası olan unsurlar gitmekte, daha doğrusu avdet etmektedir.)

5- Ticaret-i hariciyenin bazı müteşebbisleri (şeker ithalatçıları) ispirto istihsali ve meşrubat-ı külliye imali ve toptancılıkla meşgul burjuvalar, perakende satışlarıyla meşgul esnaf, mavnacılar gibi vesait-i istifadesi elinden alınan veya taksimetre kullanmaya icbar edilen otomobilciler gibi) bazı esnaf da gayrımemnunlar sırasındadır. Bu sistemin bir neticesi de hükümetin imtiyazlı muamelesine mazhar olmayan cesim mali ve ticari müesseselerin sermayelerini memlekete ihraç etmeleridir. Bilhassa ecnebi sermaye mühim nisbette Türkiye'den çekilmektedir.

6- Köylüye gelelim: Köylü şüphesiz aşar yükünün ve iltizam belasının hafifliğini bilhassa mahsulat-ı arziye vergisi de kalktıktan sonrası atmıştır. Fakat köyde istihsalin inkişafı da başka bir meseledir. Türkiye'de ziraatin en mühim şubesi ticaret-i hariciye ile alakadardır. Yeni teşekkül eden ve eski gayri Türk anasırın yerine kaim olan milli tröstlerin, bankaların ve hususi teşebbüslerin acemiliği bu sene için mühim bir iktisadi buhran tevlid etmiştir. Tütün, fındık , pamuk , afyon, yün, tiftik, üzüm, incir gibi Türkiye'nin başlıca mahsulat-ı ziraiyesi kısmen köylünün elinde kalmış, en büyük kısmı ise ticari sermayeyi boşuna işgal etmek suretiyle ihraç edilememiş ve satılamamıştır. Bunun neticesi olarak köy krediden mühim nisbette mahrum kalmış, faizcilik artmıştır... Köylü diğer taraftansa muhtaç olduğu manifaturayı satın alamamış, aletlerini yenileteme miştir. Tabii olarak da, mühim zirai şubelerde istihsal tenkıs edilmiştir.. Ziraatin dahili ticaretle yani şehir

mübadelesiyle alakadar olduğu şubeleri ise şehirde istihsalatın tenkisi sebebiyle fevkalade müteessir olmuştur.

(Bilhassa davarcılıkla, et istihlaki fevkalade tenakus[31] etmiştir. Bazı neşriyata nazaran İstanbul'da ekmek istihlâki bile mahsûs derecede tenakus etmiş ve bazı fırınlar kapanmıştır.)

10 – Vergi sisteminin merkez-i sikleti köyden şehre intikal etmekle köylü bila-vasıta vergilerden ve mültezim, jandarma gibi unsurlardan kurtulmuşsa da hakikatte bilvasıta bütçenin en mühim kısmını ödeyen yine köylüdür. Bütçe iki senede yuvarlak hesapla 120 milyondan 200 milyona çıkmış , yani % 80 nisbetinde tezâyüd[32] etmiştir. Halbuki zirai inkişafı bilhassa bu seneki buhran sebebiyle duçar-ı tevakkuf[33] olmuştur. Köylü gerek buhranın, gerek yeni vergi sisteminin tesiratını muhakkak tedrici surette hissetmektedir. Ve daha ziyade hissedecektir. (Fiyatlar: Bir taraftan zirai mahsulatın fiyatı tenakus ettiği halde sınai ve şehir mamulatının fiyatlarında bilhassa şeker, petrol , kibrit, tuz, tütün gibi inhisar mevadında[34] mühim bir tereffu[35] vücuda gelmiştir.) Mamafih köylü umumiyet itibariyle bugünkü sistemi ihtimal eski aşar sistemine tercih eder. Şu kadar ki hükumetin ümit ettiği inkişafın husule gelmesi müstebaddır[36]. Çünkü fiyatların makûs istikametlerde uğradığı tahvilat köylüyü ihracat ve umumiyetle ticaret mevaddının ziraatini tenkısa sevkedecek , diğer taraftan şeker yerine pekmez, yemiş kurusu gibi şeyler ihzarına[37], köyde ev tezgâhlarında yerli iplikle bez dokumaya hasılı ev istihsaline bir iki hatve rücua icbar[38] edecektir.

---

(31) Tenakus: Azalma
(32) Tezayüd: Artma
(33) Duçar-ı tevakkuf olmuş: Durmuş
(34) Mevad: Maddeler
(35) Tereffu': Yükselme
(36) Müstebad: Uzak görünen, olacağı sanılmayan
(37) İhzar: Hazır etme
(38) Bir iki hatve rücua icbar etme: Bir iki adım geri dönmeye zorlama

11 – Köylü aşar ve mültezimden kurtulduğuna memnun olmakla beraber şimdiden paranın "hayrı" kalmadığını söylemekte ve inkılaptan bir şeamet tevehhüm[39] etmektedir. Bu da yeni sistemin vücuda getirdiği bazı büyük zararlardan biridir. Herhalde inkılabın beklediği neticeler makûstur. (Şapka)nın da köylüyü gizliden gizliye serpuşçuların nüfuz tesirlerine maruz bıraktığı şüphesizdir. Tekkelerin kapanması da şehir kitlelerini gizli bir irtica tehammuruna[40] hazırlamaktadır.

12 – Ankara gibi yeni bir payitahtın vücuda gelmesi yeni şimendiferler inşası ..ilh mahdud bazı mahallerde toprak rantını ** uğratmış. Ve binnetice toprağın daha ziyade bir ispekülasyon maddesi olmasına , gittikçe köylünün elinden çıkmasına sebeb olmuştur. Mülkiyet prensipleri ile kanun-ı medeni ile takviye edildiği ve toprak alıp satına daha kolay şeraite irca olunduğu halde köylüye toprak temini rolü asgari derecede henüz düşünülmediğinden, kredi vesaiti ise fevkalade mahdud olup fâiz (fo)su inanılmaz derecede yükseldiğinden (asgari %60, yani ayda % 5) az zamanda yeni ve eski ticari güzergahlar üzerinde yani Anadolu'nun bugün mâmuriyetine müstenid ve namzed aksamında en iyi toprakların kâmilen köylünün elinden çıkacağına muhakkak nazarıyla bakılabilir. Muhaceret işlerindeki betaet ve henüz muhacirlere mallarının tefviz edilmemesi de mühimce bir zirai kitlenin istihsaliyetini azaltmakta ve memnuniyetsizliğini artırmaktadır.

13 – Amelenin vaziyeti, bilâ şüphe en ziyade fenalaşan vaziyettir. Yeni şimendöfer inşaatı, vapurculuk, tedricen tezyid edilmiş kömür istihsalatı ilh... amelenin miktarını çoğaltmış olduğu gibi tasavvur olunan maden istihracı ve metalurji işleri, şekercilik , kerestecilik , mensucatcılık ..ilh gibi cesim sanayi inkişaf ettikçe bu mik-

---

(39) Şeamet-tevehhüm etme: Uğursuzluk çıkacağını düşünme
(40) Tehammur: Mayalanma

tar daha ziyade fazlalaşacaktır. Şimendöfer güzergahlarında ve ticari sahalarda makineli ziraat da mühim miktarda zirai amelenin istihdamına sebeb olacaktır. Ve şimdiden buna doğru bir hareket –Adana, Ankara, Manisa, Aydın, İzmir, Giresun, Samsun gibi mıntıkalarda– hissolunmaktadır. Yeni burjuvazi Büyük Millet Meclisi'nde başlıca mümessilleriyle bilhassa ameleye asgari derecenin fevkinde hak vermeye son derece çalıştığı, mesai kanununun gittikçe berbatlaşan haliyle bile çıkmasına yol vermemelerinden(?) anlaşılabilir. Yeni burjuvazi şuurlu olarak amelenin zaid kıymetlerinden[41] mümkün olduğu kadar sermaye terâküm ettirmeye gittikçe miktarı artan ameleyi insafsızlığın derece-i imkâniyle istismara karar verdiği muhakkaktır.

14 – Amelenin iktisadi ve içtimai vaziyeti hakkında ayrıca tezler tanzim edileceğinden burada bir hulasayla iktifa olunur... 1) Amelenin miktarı gittikçe artmaktadır. Fakat hiçbir yerde yeni amele kolonlileri husule gelmemiştir. Eskiden beri olduğu gibi ancak maden ocakları (Zonguldak, Balya, Kozlu) amele merkezleri halinde ise de buralarda çalışan amelenin proleterlik evsafı köyle olan alakaları sebebiyle gayet hafif, sınıf şuuru ve siyasi terbiyeleri ise – şehirli bazı mahdud ferd istisna – hiçtir. Şimendifer inşaatında kullanılan amele de böyle bir terkib-i içtimai arzeder. Şehirlerde en kesretli kitleleri cem' eden teşebbüsler de (tütün, meyve, haffafiye , trikotaj) gibi yerlerde kullanılan amele meskenleri itibariyle dağınık, proleterlikleri hafif, sınıf şuurları azdır. 2) En şuurlu amele unsurları hukümet fabrikalarında, şimendiferlerinde, tramvay, vapur gibi hususi teşebbüslerdedir. En ziyade organize olmaya müstaid olan Türkiye proletaryası budur.

15 – Muhalefet cereyanları grupları:

Bütün bu saydığımız münasebattan mütevellid içtimai mübare-

---

(41) Zaid kıymet: Artı değer

zeler[42] siyasi muhalefetler suretinde tezahür edememektedir. Her memnuniyetsizlik bilkuvve bir muhalefet ise de organize olmadıkça bilfiil tesiri hiç hükmündedir.. Geniş muhitlerin, kitlelerin memnuniyetsizliğinden organize muhalefetler ancak muvakkat tahrikat ile istifade ederler.. Şimdi biz önümüzdeki en yakın istikbalde bugünkü şu derecelerine bakarak zuhuru mümkün muhalefet cereyanlarını ve nereden hangi gruplardan zuhur edebileceğini tetkik etmeliyiz.

1) İnkılabı bugünkü hududu ile kabul edemeyenler. Bazı mürteciler, bunlar birkaç gruptur: Evvela riyaset-i devleti eski hanedanda ibka etmek isteyen politikacılar. (bunların arasında askeri unsur da kuvvetlidir) Bunların böyle bir makama istinad etmeleri ve yeni favortizme[43] eski favortizmi tercih etmeleri ferdi menfaatleri iktizasındandır[44]. Terkib-i içtimai itibariyle bu grup aristo-bürokrasiye ve serbest mesleklere mensuptur. Bunun asıl tarihi ismi İkinci Gruptur. (Birinci Gruptan Halk Fırkası, İkinci Gruptan Terakkiperverler doğmuş.)
2) Bu grubun tabii yardımcıları ve terkib-i içtimai cihetinden pek yakınları dini mürtecilerdir. Her iki menfaat -mülki ve siyasi politikacılık menfaati ile dini politikacılık menfaati- aynı ferdde suhuletle içtima edebilir.
3) İkinci Gruba daha geniş bir istinatgâh teşkiline müsait bir burjuva grubu vardır. Bunlara ekseriyetle İttihatçı namı verilmektedir. (Bu namdan bütün eski ittihatcıların muhalefette oldukları anlaşılmamalı.) Muhalefette bulunan bu grubu biz de "ittihatçılar" namıyla zikretmekle beraber içtimai terkibini tahdit ve tayin etmeliyiz. Halkçıları teşkil eden memur ve

(42) Mübareze: Çatışma
(43) Favortizm: Kayırma düzeni
(44) İktiza: Gereklilik

burjuva unsurları aynen bu grupta da mevcuttur. Arasını açan "favortizm" ve intisabdan[45] ibarettir.

Riyaset-i devleti irsi bir hale getirmeye, eski hanedanı iadeye temayül etmeleri, ve "İkinci Grubun" Terakkiperverlerle mütesanit olmaları tabiidir.

4) Eşraf denilen feodal – burjuva unsurlar. Bunların inkılaptan ziyanları aşikardır: Aşarın ve binnetice iltizamın ilgası tekmil bu sınıfın iktisadiyatını sarstı. Yeni Teşkilat-ı Mülkiye ise bütün mahalli, siyasi otoritelerine en mühim bir darbe indirilmek üzere bulunuyor. Halk ile en ziyade haizi münasebet olan bu unsurdan intihabat[46] esnasında ciddi bir muhalefet muntazardır[47].
5) Servete, yüksek menasıba ihtiras beslemekten geri kalmayan genç zabit unsurları da -anene itibariyle– memlekette daimi bir gizli muhalefet cereyanını gıdalandıran menbadır. Yüksek maaşlar bir an için bu unsurları tutsa da içlerinden bazılarının bankerliğe kadar yükselmesini hazmedemeyenlerin ihtirası maaş sadakasıyla tatmin edilemez! Bunun mutlaka siyasi bir menfezden feveran etmesi beklenmelidir.
6) Umumiyetle münevverlerin ve burjuvaların teşkil ettiği gruplar bunlardır. Bunların haricinde Darülfünun ve mektebli muhiti de vardır. Hükümet bu muhiti maaşlar ** ile ıtma'a[48] çalışmakta ise de şimdiye kadar bu muhitin bile yeni inkılabı hazmedemediği anlaşılıyor. Darülfünun ile mektebin burjuva inkılabına hadim bir uzviyet haline gelmesi zaruridir. Fakat bu uzviyet henüz hakiki bir "halkçı" organı değildir. Diğer grupların ("İkinci Grup"un, dincilerin, askerilerin, İttihatçıların) rabıta ve mümessilleri Darülfünun muhitinden çoktur.

---

(45) İntisab: Birinin adamı olma, kapılanma
(46) İntihabat: Seçim
(47) Muntazır: Beklenir.
(48) Itma': Hırslandırma, kışkırtma

7) Şehir esnafı köylüden pek farklıdır. Fakat devamlı faaliyette bir unsur-ı siyasi olmaktan uzaktır. Burjuva gazetelerinden hükümete mensup olmayanları satışlarını ancak bunların menafiini müdafaa sayesinde temin edebilmektedir. Bu suretle hafi tesirlerini ittihaz edebiliyorlarsa da bu tesir şuurla tanzim edilmiş değildir. Buna "elementaire" bir hareket namı verilebilir. İntihabatta şehir esnafının mütessir olması mümkün ve müteamilen vâkidir: Siyasi fırkaların esnaf arasında ajanları olmadıkça intihabatta muvaffakiyet temin etmeleri güçtür. Her halde esnaf (küçük burjuvazi) kabil-i teşkil mühim bir unsurdur.

8) Amelenin iyi organizasyonu kuvvetiyle istikbalin en mühim unsur-ı siyasisi (müstakbel hakim sınıfı) olduğu malumdur. Fırkamız buna istinad eder. Faaliyeti sırf menafiini müdafaa, sırf bu sınıf faaliyet-i siyasiye haline vaz' için tanzim edilmelidir.

16 – Mübareze vasıtaları : Son iktisadi, içtimai, siyasi vaziyetin bu icmalinden[49] muhtelif gruplar arasındaki esaslı ve tali, daimi ve ani zıddiyetler anlaşılıyor. Bu zıddiyetlerin neticesi olan mübarezenin bilkuvve halinden fiili sahaya çıkması için vasıtalara ihtiyaç vardır. Bir kerede bu vasıtları gözden geçirelim:

1) Hükümetin (hükümet partisinin) mübareze vasıtaları: Hükümet mevcut kanunları kendisini müdafaaya kafi görmediği takdirde kanun haricinde fevkalade tedabire de müracaat edebilir. Nitekim onbeş aydan beri memleketin her tarafına şamil İstiklal Mahkemeleri ve Takrir-i Sükun kanunu vardır. Bu derece kuvvetli silahlara karşı ancak müsellah bir isyanla karşı konabilir ki kara irtica bunu da muvaffakiyetsizlikle tecrübe etti. Şu da var ki fevkalalde ted-

(49) İcmal: Özet

birlerin kanuni bir daireye sabitliyor gibidir. Bu daire haricindeki sahada daima fevkalade tedbirlerin şiddetle müdahalesi muhatarası[50] karşısında diğer grupların mübareze vasıtaları da şayan-ı tetkiktir. Ancak buna geçmeden hükümetin fevkalade olmayan vesait-i adiyesini de hatırlayalım. Hükümet partisi yarın aleyhlerine dönmesi muhtemel müthiş bir ceza kanunuyla müstakbel faaliyet-i siyasiyeye karşı şimdiden mücehhez bulunmaya lüzum görmüştür..Bununla beraber hükkamın[51] – alelade zamanlarda – kanaat-i vicdaniyesini hükmünü pek de tatbik etmemekte olduğundan yalnız irtica hareketine değil daha ileri bir inkılab hareketine karşı da süratle fevkalade tedbirlere müracaat etmesi şüphesizdir.

İntihap hakkı ve milli hakimiyet demokrasilerin en büyük riyakârlığını teşkil eden bu haklar Türkiye Cumhuriyetinde büsbütün gülünç bir şekildedir. Iki dereceli intihap usuluyla 1908'den beri mevki-i iktidarda bulunan hükümet tarafından daima kendi lehinde bir ekseriyet temin ettiği görülmüştür. Hem de bu ekseriyet çok defa (külliyet haline) kadar bile çıkmaktadır. Organize edilmiş, mübareze vasıtalarına gayr-i malik muhalefetler için iki dereceli intihapların hükümetle ölçüşebilecek bir iktidar ele geçirmelerine imkan yoktur. Bilhassa mutasavver[52] ve her halde önümüzeki sene-i teşriiye[53] zarfında mevki-i icraya vaz'ı muhakkak yeni teşkilat-ı mülkiye taşra feodal burjuvazisinin muhtemel muhalefetine son set de çekilecektir. İşte hükümet partisi gelecek seneki intihabat esnasında (İstiklal Mahkemeleri kalkmış olmasıyla) iki dereceli intihabatı yeni teşkilat-ı mülkiye ile takviye ederek idare edecektir. Fırka klüpleri, Türk Ocakları da hükümet partisinin organlarındandır. Askerlerin ve umumiyetle memurların maaşlarına zam icrası gibi bir kuvvet de

---

(50) Muhatara: Tehlike
(51) Hükkam: Hakimler
(52) Mutasavver: Düşünülen
(53) Sene-i teşriiye: Yasama yılı

hükümet partisi tarafından kabil-i istimaldir. Her halde önümüzdeki intihabattan bir az evvel yapılacak böyle bir jestin azim tesiri olacaktır.

Diğer grupların mübareze vasıtaları: Bu gruplardan hiç birinin hiçbir organı gazetesi yoktur. Hükümete mensup olmayan gazeteler bariz bir muhalefet organı değildirler.. Bazen bunlardan bazılarının etrafında ani bazı hareketlerin teşkilatsız ve elemanter olarak feveran ettiği görülebilir. Kapanan gazeteler ancak bu sıfatla birer faaliyet-i siyasiye organı haline gelmişlerdi. Bugünkü vaziyette hükümete mensub olmayan gazetelerin aldığı vaziyet mutedil bir küçük burjuvazi (esnaf) müdafaacılığından ibarettir. Memur ve muallim zümreleri de ekseriya bu gazetelerde kendine son bir müdafaa temin edebiliyorlar. Bu siyasi teşebbüsler şimdilik hiçbir gazetede sistematik bir şekil alamaz. Esasen memlekette yevmi gazetelerin bu kadar az kaarisi olması bila şüphe vaziyet-i siyasiyenin şekl-i hazırından neşet eder. Bizde tiraj Atina ve Sofya'ya nisbeten bile azdır. Halbuki bu iki şehir İstanbul'un rub'u cesametindedir(54).

Mübareze vasıtalarından olan siyasi klüpler henüz hükumet fırkasından başka hiçbir grupta yoktur. Terakkiperverlerin açmak istedikleri klüplerin son sudan seddi malumdur. Takrir-i Sükun Kanununa kadar bu halin devam edeceği şüphesizdir. Fakat Mart'tan sonra Takrir-i Sükun kanunu kalkacak olursa, Terakkiperverlerin bazı tadilat ile tekrar sahne-i siyasete çıkması, klüp açması belki de gazete tesis etmesi muhtemeldir.

Diğer gruplardan "İttihatçılar"ın Terakkiperverler gibi bazı cüzi teşkilatlara müracaat etmeleri pek de müstebad değildir. Dinciler imkan görecek olurlarsa fevren (?) teessüs edecek mürteci bir organın etrafında tanzim edilmemiş bir tahaşşüd(55) vaziyeti almaya mü-

---

(54) Rub'u cesametindedir: Dörtte biri büyüklüğündedir.
(55) Tahaşşüd: Yığılma

heyyadırlar[56]. Fakat böyle bir hal ancak bir yeni 31 Mart hadisesinin muvaffakiyetiyle kabil-i tekerrürdür.

Gelecek seneki intihabata kadar hükümet harici istikraz[57] akdine imkan bulur maaşlara zam yapabilirse müthiş bereketsizlik olmazsa hükümet partisinin dört sene daha memleketi idare edebileceğine şüphe kalmaz.. Hal-i hazıra göre bu neticeden başkasına pek de büyük bir şans mutasavver değildir.

Türkiye Proletaryası ve Fırkası Hakkında Tezler

Amele Sınıfının Muhtelif Grupları:

17 – Türkiye amele sınıfı son derece müteferriktir[58]. Başlıca gruplarını ve kısımlarını göz önünde bulunduralım:

1) Eski tophane, feshane, tersane gibi hükümet fabrikaları ve teşebbüslerinde yetişmiş ihtiyar bir proleter neslin bazı efrad ve aileleri vardır. Bunlarda katı bir tevekkül görülmektedir. Bunların haricindeki amele umumiyetle genç nesle mensupturlar. Bunları muhtelif grupta ayırabiliriz:
2) Ameleliği idrak etmiş, amelelikten kurtulacağını ümit etmez amelelik içinde azami istifadeye sevk-i tabii ile hahişger[59], amelelik hukukunu arar genç grup. İçlerinden Almanya'ya, Macaristan'a , Rusya'ya gitmiş ve sair bazı Balkan ve Avrupa memleketlerinde bulunmuş olanlar da vardır. Bu grup şehirlerde, hükümet fabrikalarında, şimendiferlerde ve diğer büyük şirketlerin teşebbüslerinde oldukça kesifçe bir tabaka teşkil eder. Fakat yeknesak değildir. İçlerinde küçük bir kısım aristokratlaşmaya mütemayildir. Bunlar (kalifiyeler) en ziya-

(56) Müheyya: Hazır
(57) Harici istikraz: Dış borç
(58) Müteferrik: Ayrı ayrı , dağınık
(59) Hahişger: İstekli

de teşebbüs dahilinde kumandaya doğru ilerlemeye göz dikmiş kimselerdir.

Diğer bir kısım (yine kalifiyelerden) (fazla olmaları arzu edilen kısım) birinci kısma karşı kontr parti teşkil ederler. Üçüncü ve büyük kısım ise bu iki kısım arasında kalanlardır. Kâh biriyle , kâh öbürüyle beraber giderler. İhtiyar neslin evlatlarından da buraya dahil olanlar vardır. İlk vazife bu ikinci ve üçüncü kısımları kazanmaktır.

3) Ameleliğe merbutiyeti muvakkat, proleterliği meşkûk(60), gözü amelelik haricinde kalan grup...Bugün şimendöfer vatmanı, yarın şoför, öbür gün belediye memuru biraz sonra mağaza kapıcısı veya kömürlük komisyoncusu, bakkal, kasap, esnaf ilh... olurlar. Bunlar proletaryanın fiili bir uzviyetine intisab edemezler.
4) Madenlerde, şimendöfer inşaatında, tütün fabrikalarında .. gibi taşra ile alakası olan cesim ve orta teşebbüsler amelesi. Onun kısm-ı azamı yarı köylüdür. Nakdi tediye(61) vesaitine olan şedid(62) ihtiyacı sebebiyle bu teşebbüslere muvakkat surette intisab ediyorlar. Patronlar ekseriya bunların üstüne yine içlerinde bazı satılmış "çavuşları" musallat ederler. Bu kitlelerin en mühim vasf-ı mümeyyizi "toplu" bir kitle halinde bulunmaktır.
5) Şehirlerde esnaf ve tüccar yanındaki çıraklar – bunların arasında üç kısım ayırmak mümkündür. 1- Patronlara yaranmak isteyen gözü kalfalıkta, dükkan açmada olan kısım 2- Bunların kontrpartisi çıraklıktan azami istifade etmek şuuruyla sınıfına merbut kısım ..Bu mühim kısmın başlıca vasf-ı mümeyyizi "dağınık" olmaktır.

---

(60) Meşkuk: Şüpheli
(61) Nakdi tediye: Nakit ödeme
(62) Şedid: Şiddetli

6) Zirai amele: Irgat ve rençber kısmı içlerinde bazı tabii reislerine tâbi olan muvakkat gruplar teşkil edenler olduğu gibi bulduğu yerde adalî kuvvetini[63] satan kitleler de vardır.

"Takım" halindekiler ekseriyetle muvakkat teşebbüslere intisab ederler. Yazın hasada harmana, sonbaharda incire üzüme, ilkbaharda kış nihayetine kadar kirizmeye giderler..

Tek tek kendisini kiralayanların bir kısmı yanaşma, uşak, yamak gibi namlarla daimi ecirlerdir. Bir kısmı hakiki "gündelikçi"dirler.

7) Mülkiyetten mahrum ortakçı, maraba namlarıyla yadolunan bir sınıf daha vardır ki bunlar amele sınıfından ziyade istihsalde idareyi de deruhte etmiş olmalarından dolayı köylü sınıfına mensupturlar.

Sınıf ve Siyasi Şuur:

18 – Bu şuurun azami haddine varmış kaç kişi vardır... Mefkud[64] değillerdir fakat ma'dum[65] derecesinde nadirdirler. Buna kanaat getirmek için şuurun azami haddinden ne kastedildiğini tesbit edelim: Proleter şuurunun azami haddi "beynelmilel proletarya ile tesanüttür[66]". Bu hadde varan kendisini beynelmilelin bir ferdi olarak hisseder...Mesela Yunanistan'da bir amele inkılabı olsa da Türk burjuvazisi Yunan burjuvazisine muavenet etmek üzere asker gönderse şimendöfer grevi ilan edecek, silahını atacak, silahlarını atmaya arkadaşlarını teşvik edecek bir Türk amele kitlesi yoktur Ancak pek nadir bir kaç ferd bunun lüzumuna kanidir.. Fakat tek bir tezahürün çıkacağı, son derece meşkûktür.

---

(63) Adalî kuvvet: Kol kuvveti
(64) Mefkud: Eksik olan
(65) Ma'dum: Yok
(66) Tesanüt: Dayanışma

Sınıf ve siyasi şuurun ikinci derecesine gelelim:

Bu derecede amele, dahilde siyasi teşkilata teşebbüs eder. Siyasi organlar halk eder. Bu derecedeki amelenin kendi klüpleri, kendi gazeteleri, kendi sendikaları, kendi hayatı kendi alemi vardır. Bu derecenin de müessiriyeti ancak kitlevi halde olmasıyla temin olunur. Ferdi şuur bu dereceyi bulmuş olsa bile elzemiyetini zikrettiğiniz teşkilata her hangi bir muhatarayı dahi göze alarak atılmadıktan sonra memleket mikyasında proletaryanın bu dereceye yükselmiş olduğu sayılamaz. Buna binaen Türkiye proletaryasının bu dereceye ancak bazı teşebbüsler icra edecek nisbette yükselmiş, fakat aşağı basamaklarda mağlup olmuş, yılmış, yorgunluğa duymuş, yeniden bu gibi teşebbüslere atılmağa müheyya, güzide efraddan mahrum bir halde bulunduğuna hükmetmek icab eder.

Bu yılgılık şüphesiz sebepsiz değildir. Yukarda icmal ettiğimiz vaziyet-i umumiyeden hükümet uzvunun korkunç ve terörist vesaitinden bu yılgınlığı anlamak kolaydır. Bu beyaz terör devrinde beyazların yüzü bile sapsarı kesilmektedir. Fakat terörün devamı nüksi inkıtayı[67], bu inkıtaın devamlı veya muvakkat olması haline nazaran sınıfi mübarezenin muhtelif taktikleri olabilecektir.

Türkiye proletaryası da eski Amele Birliği Amele Teali Cemiyeti mesai kanununa karşı fevri amele konferansı ve daimi organ Orak Çekiç ilh.. gibi uzuvlar yaratmış olmasına bakarak – mühimce bir rol oynamaya müsait uzuvları haiz olmadığı şüphesizdir.

Hülasa: Türkiye proletaryası en ilerlemiş gruplarıyla, sınıf ve siyasi teşkilatlanma ve şuurlanma devresine amele şuurunun ikinci kademesine ayak basmıştır. Fakat sabit ve devamlı uzviyet itibariyle gösterdiği manzara henüz şekilsizdir.

Azami dereceye (beynelmilel derece) orta dereceye (milli siyasi derece) namı verilir. Sınıfi şuurun üçüncü ve asgari kademesi, siya-

---

(67) Nüks-ı inkıta: Kesintinin yeniden olması

si derecesine yükselememiştir. Kooperatif, yardımlaşma, tekaüt (sigorta) şirket ve sandıkları gibi iktisadi, sınıfi mahiyette teşebbüslere bu derece şuurda olanlar ve kalanlara mahsustur. Türkiye proletaryası bu derecenin de ilk kademelerine henüz ayak basmış bir vaziyettedir. Fakat siyasi organların bugünkü vaziyette mefkud olduğu halde münferit sandıkları olan amele cemiyetleri vardır. Çünkü burjuvazinin her fırkası bu derecedeki amele ve diğer sınıf teşebbüslerine müsaade etmekten gayrı çare bulamamaktadır. Bu gibi teşebbüslerin münkeşif olmaması amele sınıfının terkibinde ve vaziyet-i içtimaiyesindeki namüsait vasıflardan neşet eder (madde 17).

Bu üçüncü dereceye (milli iktisadi derece) diyebiliriz.

Terbiye vesaiti:

19 – Terbiye vesaitine malik olmak ancak ikinci dereceye, milli siyasi derecesine yükselebilen proletaryalar için mümkündür. Mesela Bulgaristan proletaryası onlarla senelerden beri bu kademeye geniş kitleleriyle vasıl olmuş olduğu halde Türkiye proletaryası bu mertebeden uzak ve bu vesaitten külliyen mahrumdur. Aydınlık'ın beş on broşür neşriyatı istisna edilirse memleketimizde diğer hiçbir sınıf terbiye vasıtası yoktur. Bu broşürlerin de derece-i intişarı pek mahduddur. Bunun da mülahaza olunması elzem esbâbı vardır. Fakat şimdilik vasıtayı tesbit ile iktifa edebiliriz. Terbiye vesait meyanında şunları sayabiliriz:

1- Siyasi organlar 2- Siyasi klüpler 3- Siyasi konferanslar ve mitingler (bu kısım vesaite ancak ikinci derecenin en yüksek kademelerinde mâlik olmak mümkündür. Gayri tabiiliği normal inkişaftan doğmamış bu gibi vasıtalar yaşamamaya mahkumdur. Mamafih kapasiteleriyle teamül anane teşkiline hizmet ederler) 4- Manueller, 5- Broşürler 6- Spor klüpleri ve emsali 7- Gece dersleri ve emsali 8- İçtimai, iktisadi ve asli şekilde konferanslar.

Türkiye proletaryasının bu nevi terbiye vesaitinden de kâmilen mahrum olduğunu söylemeye lüzum yoktur. (broşürler sathına dahil olabilecek cezai neşriyat müstesna.)

İkinci derecenin masif kısmını yaratan bu vesaite en büyük ihtiyaç vardır.

Mübareze vesaiti:

20 – Türkiye proletaryası mübareze vesaitinden mahrumdur. Vâkıâ diğer sınıflar da ehemmiyetli mübareze vesaitine malik değildir. Fakat devlet, teşkilat ve kavanini ile esasen burjuvazinin inkişafına hizmet eden cesim bir siyasi teşkilattır. Bu siyasi teşkilat bütün burjuva sınıflarına –bazı grup zıddiyetlerine rağmen- geniş bir hayat ve inkişaf imkânı bahşetmektedir. Hükümete mensup olsun olmasın bütün gazeteler bütün içtimai, siyasi, iktisadi, harsî[68] müesseseler, bu burjuva nizam-ı içtimaisinin müdafaasına hadimdir. Bu nizam-ı içtimai ise kollarından başka sermayesi olmayan ecir sınıfının vaziyetini hiçbir suretle ıslah edemez. Ve amele sınıfının hakimiyetine müsaade etmek şöyle dursun onun hayalinden bile korkar. Bu itibarla burjuva gruplarının kendi aralarında, tâli zıddiyetler için kâfi derecede mübareze vesaiti olmasa da cümlesi birden amelenin siyasi hakimiyete doğru ilerlemesine hasmane muhaliftirler.

21– Türkiye'de sınıfi mübarezenin meşruiyetinden bahsetmek ve vesaitine alenen tevessül etmek kanunen memnudur. Sınıfi mübareze hakiki manasına ancak amele ve burjuva sınıfları arasında mutasavverdir. Diğer gruplar arasındaki zıddiyetlerden mütevellid çarpışmalar da bir mübareze ise de bu adeta aynı çatı altında yaşayan kardeşler ve kardeş çocukları arasındaki münazaalara müşabihtir[69]. Karâbet[70] münasebetleri bu mübarezenin sınıfi olmasına manidir. (Burjuvazinin (ameleye de istinad ederek) feodale karşı mübarezesi hakiki bir sınıf mübarezesiydi fakat ona artık hitam bulmuş nazarıyla bakabiliriz) Sınıfi mübarezeyi tenmiye[71] etmek ce-

---

(68) Harsî: Kültürel
(69) Müşabih: Benzer
(70) Karabet: Yakınlık
(71) Tenmiye: Nemalandırma, artırma

za kanunumuzda hıyanet derecesinde bir cürümdür. Burjuva hakimlerinin tagayyürü[72] –normal hayat tesis ettikten sonra- acaba proleter müdafilerinin lehine olması mümkündür? Buna da emniyet caiz değildir. Beynelmilel tesanüd ise azîm cinayet ve hiyanet-i vataniye addedilir.

Bu hale nazaran amele sınıfının mübareze vesaitinden mahrum olması bir mesele, bu vesaiti elde etmek ise daha büyük diğer bir meseledir.

Mübareze vesait tedarik etmek için ibraz olunan faaliyet herhalde burjuvazinin mevcut kanunlarıyla mahduddur. Bunun haricine çıkmanın imkânı yoktur.

22 – Mübareze vesaitini ta'dâda[73] gelince, denilebilir ki terbiye vesaitinin kâffesinden mübareze vesaiti olarak istifade olunabilir. Fakat herhalde terbiye vesaitinin başına geçirdiğimiz kısmı mübareze vesaitinin en mühimleridir.

Fırkanın faaliyeti:

23 – Fırkanın faaliyeti, yukarki tezlerden kendiliğinden istintac[74] olunur. Fırka şimdiki halde, amele normal inkişafının haricinde, siyasi gayelerden faaliyet halinde bir "uzviyet" halindedir. Bilfiil böyle bir uzviyet olabilmesi için her şeyden evvel "normal inkişafı" takviye etmelidir.

24 – Normal inkişafı takviye için ne yapmalıdır: bunun cevabını sınıfi şuur derecatına ve terbiye vesaitine müteallik maddelerde (18, 19) buluruz. Sınıfi şuurda derecat[75] var ise de onların temin ve takviyesi için takip edilecek sistemde mutlak evvela birinci dereceli,

---

(72) Tagayyür: Değişme
(73) Ta'dad: Sayma
(74) İstintac: Sonuç çıkarma
(75) Derecat: Dereceler

sonra ikinci, sonra üçüncü dereceyi istihdaf[76] etmek icab etmez. Hatta böyle bir mülahaza ile işe girişmek bizi reformizme ve burjuvazi ile uysal bir taktiğe sevk edebilir. Reformizm ve oportünizm hiçbir zaman zâhiri faaliyetle takdir edilemez. Onun miyarı[77] faaliyeti idare edenlerin şuur ve samimiliğidir : Hakiki bir kommünist taktik icabı olarak zahiren reformist ve oportünist hareketler izhar edebilir. Fakat kitleleri hazırlarken reformizmi ve oportünizmi "köklü" bir surette takviye edecek vesaite müracaat edip de hakiki proleter şuurunu hazırlayacak vesaiti ihmal etmek caiz değildir. Faaliyetin tanziminde umde[78] bu olmalıdır. O halde "mümkün olduğu kadar" sınıfi şuuru bütün derecatına tenmiyeye çalışmak elzemdir. En yüksek dereceye hakiki komünist zihniyetine hazırlanmış olan proleterleri fırkaya aza olarak kabul etmelidir. Bu gibilerin şimdiki halde çok olabileceğini zannetmiyorum...

Bunların tefriki için bir miyar bulunmalıdır. Organizasyonda faal vazife deruhte etmek şartı bile kafi olmamalıdır. Herşeyden evvel zihniyeti hakiki beynelmilel proleter zihniyeti olmalıdır. Bundan emin olmadıktan sonra bir kimseye komünist namı verilemez. Mamafih sırf zihniyet de kâfi değildir. Ahlakı yüksek vasıflarda elzemdir. Komünist ahlakı, burjuva ahlakının kat kat fevkindedir. Buna malik olmayan komünist olamaz. Komünizm için ilim şart değildir. Kıymet nazariyelerini bilmeye ihtiyaç yoktur. Fakat komünist zihniyet ve komünist ahlakı, işte erişilmesi ve azalarda teşekkül ettirilmesi matlub olan budur. Buna, en ilerlemiş uzuvlar hakiki bir terbiye ile yetiştirilmelidir.

25 – Fiili faaliyet teşebbüslerine gelince: Bunları şimdi mümkün olandan bed' ile[79] ileride (terör devrinin hitamından ve normal ha-

---

(76) İstihdaf: Hedeflemek
(77) Miyar: Kriter, ölçüt
(78) Umde: İlke
(79) Bed' ile: Başlayarak

yat-ı adliyenin teessüsünden sonra) mümkün olacaklara kadar sıralamalıdır:

1) Spor, musiki, küçük temaşa, ders (*** mübareze, çıraklara iptidai malumat ilh..) gibi maksatlarla müesseseler, yurtlar, şehir amelesinin ilerlemiş aksamına içtimai, sınıfi hayat temin edecek yurtlar. Buraya hususi (?) küçük teşebbüslerdeki çırakların celbi.. (bu müesseseler iş isteme organizatörleri burjuva siyasi fırkaların ajanlarıyla mübareze halinde gidecektir. Belki de –agleb-i ihtimal[80]– bu mübareze bizzat bu müesseseler dahilinde olacaktır. Amele mutlaka kendi sınıf ideolojisini kabule münhemik[81] olduğundan bizim organizatörlerin burjuva ajanları önünde mağlup olmaları mümkün değildir. Daima herhangi bir fırsatla (?) olacak içtimalarda iyi hazırlanmış organizatörlerimiz bu şimdiki halde ihraçları mümkün olmayan burjuva unsurları amelenin gözlerinde kıymetten düşürmeye muktedir olurlar. Meselenin en çetin cihetleri ikidir: 1) Ameleye mensub, amelenin içinden organizatörler yetiştirmek 2) Maddi vesait mümkün olduğu kadar amelenin hisseler tedarik etmek. İşte faaliyetin bu noktada esaslı istikameti bu olmalıdır.
2) Organizatörler bir çok muavinlere muhtaçtır. ,,,,, mübareze için 2-Çıraklara ibtidai malumat vermek için. .... teşkilat için 3 - Temaşa mevzuları hazırlamak ve umumiyetle temaşa ve iktisat, edebiyat için. 4-Spor teşkilatı için ilh. muavinlere muhtaçtır. Bir kere bir numune vücuda getirilebilse orası fidelik vazifesini görerek oradan aşılama suretiyle bütün bu teşkilat diğer müesseselere intikal edebilecektir. Bu halde en büyük müşkülat numunelik merkeze bir müessese (amele bürosu) vücuda getirmektir.

---

(80) Agleb-i ihtimal: Büyük ihtimalle
(81) Münhemik: Bir işin üstüne düşen

3) Broşürler: Şimdilik mevzuları: Amele sınıfının tarihi hakkında müteaddid monografiler, içtimai ve siyasi inkılaplar tarihi hakkında müteaddid monografiler, ameleye mahsus muhtelif teşkilatlara (kooperatif, yardımlaşma, sigorta, ilh.) dair müteaddid monografiler.

Hal-i hazır mesail-i siyasiyesini[82] (milli, beynelmilel) ameleye anlatacak monografiler

4) Nazari manueller (bunlar kabil-i tehirdir[83])
5) İçtimai, tarihi, harsi konferanslar (tabii bürolara bağlı)
6) Haftalık organ (Her ne zaman imkân olursa)
7) İllegal neşriyat: sırf fırka azasına mahsus olmak üzere
8) Amele profesyonel teşkilatını çoğaltmak, teali cemiyetine rabtetmek. Şehirlerde ve merkezde kuvvetlenmek. Amele Teali Cemiyetini siyasi ve kanuni maksatlar için faal bir uzviyet haline getirmek (mesela mesai kanununa karşı metalib dermeyanı ve takibi.. ilh.)

Fabrikalarda teşebbüslerde fraksiyonlar vücuda getirmek (fırka teşkilatı hakkında ****)

(CD 27, klasör 34_36, sayfa 1-18, Eski Türkçe)

(82) Hal-i hazır mesail-i siyasiye: Günlük politik meseleler
(83) Kabil-i tehir: Ertelenebilir.

1925 (?)

TÜRKİYE
Siyasi ve İktisadi Vaziyet

İktisat:

Memleketin iktisadi toparlanma ümitleri, 1926'nın ilk altı ayında, çok güçlü bir şekilde sarsılmıştı. İhracat mamullerinin fiyatlarında çok bariz bir düşüş ve sürümlerinin imkansızlığıyla karakterize olan bir iktisadi buhran, köylülüğün şu ya da bu ölçüde müreffeh tabakalarında büyük bir hayal kırıklığına ve önemli zararlara yol açıyordu. Bu vakıadan ötürü, dahili pazarın satınalım gücü, kayda değer ölçüde azalmıştı. Bereketli bir mahsul öngörülerek yapılan ithal mal stokları satılmadan duruyordu. Tüccarlar avans verilen kredileri geri toplayamayan bankalar, zirai işletmelerin para ihtiyaçlarını tatmin etme güçlerinin olmadığını ilan ediyorlardı.

Vaziyet müstesna bir ciddiyet arz ediyordu. Devletin hazinesi de ayni şekilde bu dalgalanmaların darbesine maruz kalıyordu. Vergiler gelmiyordu.Hükümet mali taahhütlerini yerine getirmek için neredeyse aşılmaz zorluklarla boğuşuyordu. Memurlar maaşlarına büyük gecikmelerle kavuşuyordu. Alelacele yeni vergiler reye sunuluyordu. Amme işlerinin planları daraltılıyor, devletin tefecileri ile yıkım niteliğinde anlaşmalar imzalanıyordu.

Memleketin içtimai şartlarının ve maddi kaynakların en ufak bir tetkiki olmaksızın tesis edilen yeni vergiler, her türden bir yığın istismara yol açıyordu. Üzerlerine bina edilen ümitleri gerçekleştirmek şöyle dursun, küçük tüccarlar, yoksullaşmış köylüler ve özel-

likle ezdikleri geniş tüketici kütleleri arasında büyük bir hoşnutsuzluk yaratıyorlardı.

Her açıdan endişe verici bu iktisadi ve mali şartlar, zirai faaliyette önemli bir düşüş ve buradan hareketle bu sene boyunca buhranın ağırlaşması, en azından sürmesi tehlikesini arzediyordu. Nihai bir hükme varmak için yeterince veriye sahip değiliz. Ama şimdiden gözüken o ki köylüler 1926 ekim mevsiminde gerçekten de daha az ekmişlerdi. Ama bu azalma, yapılan öngörülerin belirttiğinin yanında oldukça cüzidir. Rekolteye yardım eden iyi iklim koşulları 1925'e nazaran ancak % 20 ila 25'lik bir açık teşkil ediyor. Bu azalma zaten yalnızca pamuk, tütün, afyon .. vs gibi sınai mahsulleri ve yağlı ya da kuru meyvaları etkiledi. Buna karşılık tahıl ise bir artış gösterecekti.

Daha mühimi ise, bu ham maddeler için beynelmilel pazardan büyük bir talep var ve fiyatlar geçen seneye nazaran %20'nin üzerinde bir artış gösterdi. Öyle ki, üreticiler, önceki gayretlerine nazaran daha küçük bir rekolte ile, daha yüksek bir kârı gerçekleştirme imkanına sahip olacaklar.

Bu unsurların dışında, diğer birkaç mülahaza iktisadi açıdan yakın gelecek için nispeten müspet bir teşhiş koymayı mümkün kılıyor. Bazı değerlendirmelere göre, Orta Anadolu yaylası bu sene, büyük merkezler oluşturarak ihtiyacı önemli ölçüde karşılayacak şekilde yeterli miktarda buğday üretmiştir. İşte bu çok önemlidir. Zira unutulmamalıdır ki Türkiye, her ne kadar bir ziraat ülkesi de olsa her sene büyük miktarlarda tahıl ithal etmektedir. İthal edilen ürünlerin listesinde, bu sonuncular, tekstil ürünlerinden sonra, ikinci sırada gelmekte, ve bütün ithalatın toplam değerinin %13'ünü temsil etmektedir. İşaret edilmesi gereken ikinci vakıa ise, memlekette ilk olarak, büyük bir şeker fabrikasının faaliyete geçmesidir. Bu fabrikanın imalatı, memleketin dış ticaretinde de büyük bir rol oynayan şeker ithalatını kayda değer şekilde düşürecektir. Nihayet, tekstil sanayiine getirilen son iyileştirmeler de ticari dengeyi ithalat lehine

değiştirmeye yöneliktir. Dış ticaretin pasifinin üç yıldan beri tedrici düşüş arzettiği unutulmamalıdır.

Ancak mali açıdan, perspektifler pek parlak gözükmemektedir. Memleketin iktisadi toparlanması alanında bu güne kadar elde edilen birkaç küçük netice, devlet bütçesinin vergilerle takviyesi sayesinde elde edildi. Milli sanayinin ve nakliyatın daha sonraki gelişmesi muazzam sermaye gerektirir. Bu senenin tecrübesi ispat etti ki ciddi müşkülat yaratmaksızın, halkın katkı yükü ölçüsüz şekilde artırılamaz. Hususi sermaye mevzubahis bile değildir. Bütün milli müesseseler güçlü bir meblağ kıtlığından muzdariptir. Dolayısıyla Kemalistler, hemen hemen istisnasız, şu sonuca vardılar ki milli zenginliklerin değerlendirilmesi işini daha ileri götürmek kesinlikle imkansızdır. Emperyalist sermaye ile bir uzlaşma yapmanın gerekli olup olmadığının sorusu bile artık sorulmamaktadır. Kapitalist burjuvazinin değişik tabakaları arasındaki ayrılıkların ana halkası yer değiştirdi. Uzlaşmanın zaruriliği herkesçe kabul edilmiştir. Yalnızca bu sonuncunun şekli ve kapsamı konusunda görüşler farklıdır. Bu sağa doğru inkişafta, iktidardaki milliyetçilerin son kaygısı, bu işbirliğinin bedelini mümkün olduğunca az ödeme ve milli istiklalin zaruretleri ile uyumlu bir tarz arama isteğinden ibarettir.

Bu yolda, daha şimdiden sözden fiiliyata geçilmiştir Ankara hükümeti, resmi bilgilere göre, yirmi milyon sterling'lik bir devlet istikrazı için bir grup İngiliz kapitalistiyle görüşme halindedir. Sözkonusu olan, Ankara –Sivas ve Samsun– Sivas demiryollarının tamamlanması ve işletilmesine ilişkin bir işbirliğidir. Kaynak yokluğundan, bu inşa halindeki hatlar üzerindeki işler hemen hemen askıya alınmış durumdadır. İstanbul şehri de, aynı şekilde bir İngiliz grubundan 2 milyon sterlin borç almaktadır. Bu yönelimin önemini ispat etmek için, bu meblağların Türkiye'nin bir yıllık bütçesindeki gelirler toplamını aştığını belirtmek yeterlidir. Bu, Kemalist hükümetin ilk borcu olacaktı.

Bu uzlaşma eğiliminin bir diğer tezahürü de, birkaç sene önce-

den gelirin toptan ödenmesi karşılığında, devlet inhisarlarının yabancı firmalara devridir. Alkol ve ispirtolu içkilerdeki inhisarın durumu şimdiden budur.

Dahili siyaset:

Dahili siyasetin veçheleri, yeni vergilendirme sisteminin yol açtığı dalgalanmalarla ve uzlaşma eğiliminin uzantılarıyla yakın bir ilişki içindedir. Elindekini yitirmiş ve kelimenin tam anlamıyla yeni vergilerin yükü altında ezilmiş olan şehirlerin ve kırların geniş kütlelerini harekete geçiren hoşnutsuzluk dalgası, 3 ay önce, muhalefet partisi tarafından siyasi eyleme davet olarak yorumlanmıştı. Yaz başında Terakkiperverlerin ve İttihatçıların tehdit edici tavırlarını ve Kemal'e karşı komplo olayını böyle anlamak gerekir. İllegaliteye itilince, bu partilerin zora başvurmaktan başka alternatifleri kalmadı.

Komplonun keşfedilmesi, Kemalistlere burjuva muhalefeti sert bir şekilde tasfiye etme imkanını veriyordu. Bu operasyonda iki fikir onlara rehberlik ediyordu: Hadiseye karışmış partilerin peşinde giden kütleleri ürkütmek ve demoralize etmek için başa yeterince güçlü vurmak, bu arada burjuvazinin iki kanadının muhtemel bir uzlaşmasını göz önünde tutarak, suçluların büyük bir kısmını idare etmek.

Gerçekten de, Kemalistler yabancı sermaye ile bir uzlaşma kurmaya yöneldikleri bir anda, bu yakınlaşma karşısındaki asli engel ortadan kalkıyordu. Hapisten salınır salınmaz, beyler ve paşalar, muhalefetin tanınmış şefleri, istiklalin tahkimi işinde görev almak üzere Kemalist beşiğe sadakatli bir şekilde geri dönme telkinleriyle karşılaşıyorlardı.

Büyük infazların ertesinde, aynı şekilde bu yakınlaşma anında da, İttihatçı/Komitacılar tarafından ferdi terör eylemlerinin patlaması bekleniyordu. Bu güne kadar, bu iki ihtimalden hiçbiri gerçekleşmedi. Gelecek için ön yargı yaratmaksızın söylenebilir ki, muhalefet cephesinde yılgınlık ve moralsizlik her türlü duyguyu bastırmaktadır.

Matbuatta hiçbir çatlak ses yok, herkes Halk Fırkası için!.. Milliyetçiler asla bu kadar mükemmel bir sükunet yaşamamıştı. Siyasi vaziyet ona öyle itimat verici gözükmektedir ki, İstiklal Mahkemesi kısa zaman önce, kendine bir ay tatil vermeyi uygun görmüştür. Bu, mevcudiyetlerinin başlangıcından beri ilk defa başlarına geliyor.

Halen kamu oyunu iki soru meşgul etmektedir: Birinci soru: İstiklal Mahkemelerini kuran, anayasal hürriyetleri askıya alan ve hükümete sınırsız bir yetki veren özel kanunun geçerlilik süresi 5 Mart 1927'de sona ermektedir. Göründüğü kadarıyla bugünden o güne kadar hiçbir şey emniyeti bozmayacaktır. Buna rağmen, İsmet, diktatörlük rejiminin uzatılmasını talep etmeyecek midir?

İkinci soru: Millet Meclisi, varlığının son senesine giriyor. 1927 Nisan'ının sonunda yeni seçimler düzenlenmeliydi. Düzenleyecekler mi? Çekilmeden önce, Millet Meclisi umumi rey ve vekillerin bilâvasıta seçilmesi için, Abdülhamit'ten kalan seçim kanununu ilga edecek midir? Yürürlükteki sistemle, hükümete karşı olan siyasi ve içtimai grupların, seçmenlerinin tüm reylerini birleştirseler dahi, parlamentoda kendilerini temsil ettirmek için hiçbir imkanları yoktur.

Kemalistlerin iktisadi durumlarını güçlü bir şekilde tahkim edecek olan, emperyalizmle geniş çaplı bir uzlaşma olmazsa, 1927 yılı Türkiye'nin dahili siyasetinde derin dönüşümleri beraberinde getirecektir.

Harici Siyaset:

Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin diplomatik tarihi, 1926 yılını bir vazgeçme yılı olarak kaydedecektir. Dahili siyasetin kaçınılmaz zaruretleriyle zorlanan Halk Fırkası yöneticileri, harici ilişkilerinde şimdiye kadar olduklarından daha uysal bir tavır sergilemek zorunda kaldılar. Bu pek de şanlı olmayan sayfayı açan Musul konusundaki tavizleri, herkes tarafından anti-emperyalist tavırlarının kesin terkedilişi olarak yorumlandı.

Bu bakış tarzı tam olarak doğru değildi. Ve yakın dönemdeki bazı vakaların, muğlaklığı dağıtmaya katkısı oldu. Şimdiden, Kemalistlerin harici siyasetinin, olayların gerçeğine uygun bir tarifini vermek mümkündür. Fransız gemisi "Lotus" ve İstanbul'daki yabancı ticaret odaları hadiseleri ispat etti ki, yeni Türkiye'de milli istiklale dokunan meselelerde hassasiyet körelmiş olmaktan hayli uzaktır. Bu engelleyici tavır emperyalist ülkelerin, özellikle de Fransa ve İngiltere'nin kamu oylarını öfkelendiriyordu.

Ankara Hükümeti, bir Fransız uyruklu kişiye ve yeni ticaret mevzuatının kapsamına giren bazı kuruluşlara kendi hükümranlık hakkını tatbik ettiği için, yabancı düşmanlığı ve barbarlıkla itham edildi. Ancak, nokta-i nazarının zeminini saraheten ilan ettikten sonra, Türkiye kendini sonuna kadar direnme zorunda hissetmedi. İlgili hükümetlerin enerjik açıklamaları karşısında, dolambaçlı bir yoldan boyun eğmeği daha akıllıca buldu. Lotus'ün kaptanı, mahkemenin sonuna kadar mevkuf tutuldu. Ama hükümden hemen sonra, yalnızca muvakkat bir salıverme ilanından yararlanmakla kalmadı, aynı zamanda temyizin neticesini beklemeksizin Fransa'ya geri dönme izni kendisine verildi.

Yabancı ticaret odaları için de, aynı şekilde, faaliyetlerinin devamına izin veren uzlaşma mahiyetinde bir formül bulundu.

Bu hadiseleri temel alarak, artık Kemalistler için anti-emperyalist mücadelenin mevzubahis olmadığını söyleyebilecek konumdayız. Ancak aynı zamanda emperyalizm karşısında kayıtsız şartsız bir teslim de söz konusu değildir! Ankara'nın yöneticileri halen, emperyalist güçlerin müdahalelerine ve nüfuz etmelerine mukavemet siyaseti denebilecek, bir ara siyaset izlemektedir.

Son zamanlarda muhtelif ülkelerle akdedilen tüm anlaşma ve paktlar, bu siyasetten ilham almaktadır. Bunlar iki kategoride tasnif edilebilir: Bazıları, Türkiye'nin Avrupa devletleri çerçevesine girmesini hazırlamaya yöneliktir (Musul, Suriye sınırı anlaşmaları, Bulgaristan ve Yugoslavya ile dostluk paktı, Yunanistan'la itilaf..

vs). Diğerleri ise, emperyalistlerin talepleri ve baskıları karşısında mukavemeti kolaylaştırmaya yöneliktir (SSCB ve İran'la tarafsızlık anlaşmaları, Afganistan ve Hicaz'la dostluk anlaşmaları).

1926 Ekim başında yayınlanan resmi bir tebliğ, hükümet çevrelerinin daha önceki açıklamalarıyla çelişerek, Türkiye Cumhuriyeti'nin sonsuza dek medeni milletler ailesinin dışında kalamayacağını, Müslüman milletler arasındaki imtiyazlı mevkiinin tartışmasız şekilde hak ettirdiği daimi bir sandalye tahsisi teminatını alır almaz, Milletler Cemiyeti'nin davetine icabet etmeye ve kabulünü talep etmeye hazır olduğunu ilan ediyor.

Bu dil, Kemalistlerin emperyalizm karşısındaki orta yolcu tavırlarının yalnızca muvakkat olduğunu göstermektedir. Herşey gösteriyor ki, yakın bir gelecekte, halen oldukça çekindikleri güçlerle nihayetinde her noktada anlaşacaklar. Zaten bu neticeye, yalnızca siyasi ihtiyaçlar dolayısıyla değil, aynı zamanda –yukarda gösterdiğimiz gibi– iktisadi zaruretler dolayısıyla da sürükleniyorlar.

Amele sınıfı ve komünist fırkası:

Ancak üç veya dört aydır Türkiye'nin emekçileri terör rejiminin zaruretlerinin kendilerini sürüklediği ataletten silkinmeye başladılar. Bir dizi hak talebi hareketi, sırasıyla istihsalin ve nakliyatın tüm kollarındaki ameleleri kapsıdatmaya devam ediyor. Bu kendiliğinden hareketlerin asli sebebi, birkaç zamandır hayatın en iptidai ihtiyaçlarının dahi tatminine imkan vermeyen iktisadi şartların tazyikidir. Maişet maliyetinin %50, vergi yüklerinin ise iki misli artmasına rağmen, ücretler 1923'teki seviyelerini muhafaza ediyorlardı. Komünist faaliyetin yükselişi de, Komünist Fırkası kadrolarının yeniden teşkilatlandırılmasıyla bağlantılı olarak, bu hak talebi hareketlerinin ortaya çıkmasında takviye edici bir unsur rolü oynuyordu.

Ameleler ve patronlar arasındaki bu pazarlıklarda ve ender grev hadiseleri karşısında, hükümetin tavrını belirtmek ilginç olacaktır.

Baskı ve yıldırma araçları kullanmak yerine –diktatörlüğün tesisinden beri umumi bir kaide olarak yapıldığı gibi– tercihan hayırhah bir arabulucu rolü oynamaktadır. Hatta, şark demiryolları imtiyaz sahibi şirketine, amelelerinin ücretlerini artırabilmeleri için tarifelerini yükseltme iznini dahi verme noktasına geldiler. Böylece mevcut ihtilafların en mühimi, hükümet sayesinde, ameleler lehine çözüldü. Bu, ücretlerin ilk artırılma vakasıdır.

Hükümetin bu tutumu, tümüyle bir programın tatbikinden başka birşey değildir. 1925'in sonunda ve 1926'nın başında, Kemalistler sendikaların ve amele sınıfının ele geçirilmesine karşı kayıtsızdır ve kafalarındaki amaç onları topyekun teşkilatsız kılmaktır diye gözüküyordu. Muhtemelen, bütün bu eziyetlere karşı, yiğitçe mukavemet eden proleter teşkilatların hayatiyeti, onları metod değiştirmeye zorladı. Zira 5 ila 6 ay önce, Türkiye'nin en büyük amele merkezi olan İstanbul'a, Halk Fırkası teşkilat yöneticisi sıfatıyla bir milletvekili –eski Batum başkonsolosu– gönderildi. Amele ve komünist meselelerindeki ihtisasıyla tanınan bu siyasetçi, gelir gelmez emek ihtilaflarından mütevelli meseleleri ele almaya başlıyordu. Kemalist fırka nezdinde, bir amele ve zanaatkarlar dairesi yaratıyordu. Amele teşkilatlarının ve esnaf birliklerinin mümessillerini, daha iyi şartlar için mücadele ve teşkilatlanma hakkını kabul ettiği bir açılış konferasına davet ediyordu; ama Rus amelelerinin vaziyetinin son derece karanlık bir tablosunu çizerek ve Bolşevik ihtilalini onların bedbahtlıklarının menşei olarak ifşa ederek, muhataplarını ihtilalci siyasetçilerin "kasıtlı" tahrikatına karşı ikaz ediyordu.

Emekçiler, onlara dayatılan bu himayeden kuşku duyuyorlar. Ancak buna rağmen, Halk Fırkasının ajanları, komünist nüfuzunu yok etmek için yeniden büyük bir faaliyet icra ediyorlar. Bu son zamanlarda militanlarımız tevkif edilmiyor, onları ameleler nezdinde gözden düşürmekle yetiniyorlar.

T.K.F. içindeki vaziyet, son konferansın öncesine nazaran hissedilir derecede iyidir. Sendikal faaliyet genişlik kazanmış, dahili iliş-

kisi aşağı yukarı iyileşmiştir. Ama Fırka, konferans tarafından tesbit edilmiş hedeflerin hepsini gerçekleştirmiş olmaktan hâlâ oldukça uzaktır. Bu yavaşlığın sebebi, tüm kalan kısmın bağlı olduğu esas noktayı bu ana kadar ele alma durumunda olmamasında yatmaktadır; o da bir yayın organının neşredilmesidir. Bir organ olmadan, Fırkanın idari cihazları için otoritelerini tesis etmek ve militanlarının mesaisini müessir şekilde yönetmek neredeyse imkansızdır. Fırka, kütlelerle temas için azalarının ferdi propagandası dışında hiçbir vasıtaya sahip değildir. T.K.F'nın bütün zaafı, bu temel kusurdan doğmaktadır.

Böylece, fırkanın merkezi ile taşra teşkilatları arasında büyük bir dengesizlik hüküm sürmektedir. Kendilerine has vasıtaları ile, üzerlerinde belirli bir ideolojik tesir tatbik edilmeksizin gelişen taşra teşkilatları, muhtariyete bariz bir temayül gösteriyorlar. Bu, Fırkanın geleceğini tehdit eden büyük bir tehlikedir.

Bu anormal halin bir diğer elverişsizliği de, her türlü ideolojik sapmaya müsait olmasıdır. Ve merkezi cihazın bunlara karşı müessir bir şekilde mücadele etmek için hiçbir vasıtası yoktur. Son olarak, üç aydından oluşan bir grup, geçici zorlukları kariyerist bir amaçla istismar etmek isteyerek, Fırkadan ayrılıyorlardı. Şimdilik, Fırkanın çizgisine karşı oportünist hükümler yığını içinde birkaç goşist formül keşfetmenin mümkün olduğu bir hezeyan çıkararak kendi ihanetlerini haklı göstermeye çalışıyorlar. Ancak, milliyetçi burjuvaziyle olan güçlü bağları dolayısıyla, tamamiyle ve basitçe Kemalizme iltihak etmekte gecikmeyecekleri şimdiden tahmin edilebilir. Kahramanları emekçi kütle üzerinde kesinlikle hiçbir temas ve nufüza sahip olmadığı için, bu ihanet, Fırka için hiçbir tehlike oluşturmamaktadır.

(CD 27, Klasör 34_36, sayfa 101-110, Fransızca)

Fırkanın Vaziyeti

Fırka Faaliyetinin Bilançosu:

1925 İlkbaharının hadiseleri ve onların nihai neticesi olan ağır mahkumiyetler, Türk Fırkasının hayatında bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Başlangıçta, maruz kaldığımız şiddetli darbelerin feci neticelerini küçümsedik. Tesbitlerimizi, psikolojik unsurları kaale almadan yapıyorduk. Hemen hemen tüm taşra şubelerimiz ayaktaydı. M.K.'nın dört azası takiplerden kaçabilmişti. Dolayısıyla, Fırka en az geçmişe muadil, değilse ona yaklaşan bir faaliyet sürdürmeye muktedir olabilecek diye gözüküyordu. Mücadele mevkilerinde bulunan militanlar dahi bu hülyayı paylaşıyordu.

Hakikatte, Fırkanın maruz kaldığı darbenin tesiri çok daha derindi. Bütün mücadele şartları komünistler aleyhine değişmişti. T.K.F en faal azalarının muayyen bir kısmını kaybetmekle kalmamıştı. Bunun dışında, İstanbul'da olduğu kadar taşrada da, terörün şiddeti, Fırkaya sarsılmaz bir bağlılığı olmamakla birlikte, onun emirlerini ifa eden ve ona faydalı bir hizmette bulunan çok daha yüksek bir taraftar miktarını uzaklaştırmıştı. Bu tesbitlere şunu da eklemek gerekir ki, en iyi yoldaşlarımızın zihninde dahi, faaliyetlerin şekline getirilmesi gereken değişiklikler mevzuunda uzun zaman büyük bir tereddüt hüküm sürdü. Komintern'in talimatları, onlara öyle büyük gecikmelerle ve öylesine gayri muntazam şekilde geliyordu ki, onları bu müşkülattan kurtarmak için hiçbir faydaları olmuyordu.

Böylece TKF, pek az tecrübeli bir merkez ve gayet mahdut bir aza sayısı ile, en vahşisinden bir beyaz terörün zincirinden boşanmasına karşı kafa tutmak zorunda kaldı. Yoldaşlarımızda eksik olan ne iyi niyet, ne cesaret, ne de fedakarlık ruhuydu. Ancak vazife öy-

lesine zor ve imkanlar öylesine mahdutttu ki, herşeye rağmen, hadiseler tarafından sürüklenmelerine şaşırmamak gerekir.

M.K.'nın karşısına çıkan birinci vazife, Fırkanın taban teşkilatlarına hakim olma tehlikesi arzeden paniği temizlemek ve en hızlı şekilde, az ya da çok darbe yemiş kadroları yeniden toparlayarak topyekün bir dezorganizasyona mani olmaktı. Bu acil tedbirleri almadan, tesiri altındaki teşkilatlı emekçilerle teması muhafaza etmek gerçekten de mevzuu bahis olamazdı. Ve bu temasın kaybı, Fırkanın ölümüne muadildi. Bu tehlikenin yakınlığını göz önüne alarak, M.K., hapse düşen militanların mahkumiyetinden az sonra, rabıtayı yeniden kurmak ve sahayı nizami bir konspiratif mesaiye hazırlamak için görevlilerini bölgelere yolladı. Bu hedefle, Sedat İzmir bölgesine, Faik Trakya ve Karadeniz sahiline, Fikret de Ankara ve Eskişehir bölgelerine doğru yola çıktı. Bu yoldaşlar saf değiştirmeleri kaydediyor, zaruri tasfiyeleri yapıyor ve kalan aza kütlesini temkinli ancak enerjik bir propaganda ve teşkilatlanma faaliyetine sevk ediyordu. Bu, oldukça ümit vaadedici bir başlangıçtı

Maalesef esas olan, yani mahalli teşkilatlarla merkez arasında gizli bir irtibat cihazının yaratılması tamamen ihmal edildi. Fırkanın içinde bulunduğu durumda, bu aşılamaz bir zorluğun da ötesinde birşey demekti. Herkes bunda mutabık. Ama asıl affedilmez olan –konferanstaki delegelerin ispat ettiği gibi– bu yönde hiçbir teşebbüsde bulunulmamış olmasıdır. Öyle ki yeni kurbanlara sebebiyet veren o pek müessif "posta kutusu" hadisesinden sonra, taşra bölgeleri hemen hemen tamamiyle merkezden kopmuştu. M.K. selahiyetli militanları periyodik olarak taşraya yollayarak ya da onları İstanbul'a getirerek Fırka'yı idare edebileceği hülyasına kapıldı. Neticede aylar boyunca, şubeler M.K.'dan hiçbir talimat alamadan beklediler.

Hareket gene de taşrada gelişiyordu. Ama giderek mahalli ehemmiyette meseleler etrafında dönüyordu. Umumi hareketin menfaatleri mecburen ihmal ediliyordu ve siyasi mesai, doğru ifade etmek

gerekirse, laftan ibaret kalmıştı. Bu arada da M.K., ağır ağır yalnızca bir İstanbul ve Trakya bölge komitesi rolü oynar hale gelmişti.

Konferansın dikkati, MK'nın gerilemesi ve taşradaki nispi gelişmenin aynı zamanda cereyan etmesinin ihtiva ettiği tehlike üzerine kuvvetle çekilmişti. Bu vaziyet bir süre daha devam etseydi, nahoş bir ekonomizmle ve fırkanın parçalanmasıyla neticelenmekten geri kalmazdı. Bu dengesizliğin böyle bir çöküşe gitmesine mani olan şey, taşradaki yoldaşların, Komünist Enternasyonal'in itimadına mazhar olan M.K'ya karşı hissettikleri sadakat ve aynı zamanda, söylemek gerekir ki, mahalli teşkilatların başındaki yoldaşları birbirine yaklaştıran fikir birliğiydi. Hepsi de T.K.F'nin 1. konferans kararlarından ve M.K.'nın önceki kararlarından ilham alıyorlardı. Her şubenin yöneticileri, verilen şartlarda en doğru hattı bulmaya çabalıyorlar ve çoğu zaman da buluyorlardı.

Geçen sürenin tecrübesi, matbuatın, bir komünist fırkasının gelişmesindeki tayin edici rolünü ortaya koydu. Kemalist terörün önceki döneminde, Fırkanın gazeteleri teşkilatın kusurlarını fazlasıyla telafi etmişler ve gelişmesine büyük ölçüde yardım etmişlerdi. Şayet sert baskılardan ve matbuatımızın ilgasından hemen sonra, illegal bir organ yaratabilseydik, irtibatın kopmasından doğan zararlar büyük ölçüde Fırkadan esirgenmiş olacaktı. Siyasi faaliyeti böylesine güçlü bir gerilemeye maruz kalmayacak; ve kütleler üzerindeki tesiri, azalmak şöyle dursun, daha da artacaktı.

Siyasi faaliyetin alabildiğine azalmasından bahsettiğimizde, bu Fırkanın yönetici organlarının memlekette ortaya çıkan siyasi meselelere lakayıt kaldıkları manasına gelmiyor. Yalnızca efkar-ı umumiyeye kendi bakış tarzlarını takdim etmek ve şiarlarını geniş kütleler içinde popülerleştirmek için her türlü vasıtadan mahrumdular. Bir gazete olmadan, fabrika hücrelerinin ve fraksiyonların mecburen mahdut olan tesir çemberlerini aşmak imkansızdı.

Fırka, geçen senenin en mühim bütün hadiseleri karşısında kararlı bir tavır aldı. Bu vakalardan bir kaçına işaret edeceğiz:

Şeyhlerin ve feodal ağaların isyanı, aciliyetle feodalizmin tasfiyesi meselesini ortaya koyunca, yalnızca T.K.F. feodal mülkiyete saldırmadan ve bu sınıfın iktisadi temelini baltalamadan bu meseleyi çözmenin imkansızlığına işaret etti. Türkiye'de ilk defa, tazminatsız mülksüzleştirmeyi ve toprağın yoksul köylülüğe ve zirai gündelikçilere bedava paylaştırılmasını va'zetti. Bu şiarlar, komünistlerin temas edebildiği köylüler arasında yayılmıştı. Son teşrii (yasama) döneminde, Millet Meclisi, emeğin himayesi üzerine kanun teklifini sessizce gömmeye hazırlanıyordu. Sendikalardaki komünist fraksiyonların insiyatifiyle, bu meseleyle ilgili parlamento komisyonunun azalarına hitaben bir istida kampanyası başlatıldı. Bu kampanyanın neticesi, daha önce hazırlamış olduğumuz karşı projenin gündeme alınması oldu. Bu, milletvekillerine dağıtıldı. Malesef, kapitalist unsurların engellemesi, bu kanunun reye konmasını bu ana kadar engelledi.

Milli ekalliyetlere karşı Kemalist siyaset her geçen gün daha şoven bir hal aldığı için, Fırka, bu siyasetin Türk emekçiler kütlesi nezdinde karşılaştığı hüsn-ü kabule karşı tepki göstermeye gayret etti. Ama bu sahada, ne yeterince radikal, ne de yeterince enerjik olabildi. Konferans, M.K'ne T.K.F. faaliyet programının bu meseleyle ilgili bendini hemen yaygınlaştırma ve milliyetçilerin kendi kaderini tayin esasını kayıtsız şartsız desteklediğini ilan etme vazifesini verdi.

Vatandaşların giyim-kuşamlarının zorla dönüştürülmesi ve Hıristiyan cemiyetinin adetlerinin hayata sokulması meselesinde, Fırka bünyesinde kanaatler bölünmüştü. Bir kısım, bu tür reformun inkılapçı bir tesiri olamayacağını düşünüyordu. Şapka giyilmesi ve balolara gidilmesi, kütlelerin zihniyetinde hiçbir kayda değer değişiklik hasıl edemezdi. Ve zaten Kemalistlerin bizzat kendileri bu çareye yalnızca Avrupalı kapitalistlere Türk halkının kökten modernleştiğinin bariz bir delilini sunmak için başvurdular. Dolayısıyla, diğer medeni halklar gibi giyinmenin avantajlarını belirtmekle birlik-

te, komünistlerin, hükümeti böylesi şahsi ve özel bir konuda her türlü hürriyeti yok etme noktasına vardığı için tenkit etmeleri gerektiğini düşünüyorlardı. Diğerleri ise, tam tersine, bu değişikliğin –her ne kadar tamamen şekli de olsa– bir sürü peşin hükmün hızla kaybolmasını sağlayabileceğini ve din için ölümcül bir darbe teşkil edeceğini düşünüyordu. Dolayısıyla, buna kararlı bir şekilde destek olmak ve umumi hoşnutsuzluk karşısında müdafaa etmek gerekiyordu. Bu altı ayın tecrübesi, bir yandan kütlelerin husumetinin söylendiği kadar güçlü olmadığı, öte yandan da bunlardan inkılapçı nokta-i nazardan hiçbir hayırlı netice hasıl olmadığını ispat ettiğinden, konferans en iyi tavrın bu meseleyi bir propaganda silahı gibi kullanmamak ve tavır almak zorunlu olduğunda da muvafık bir ifade kullanmakla yetinmek olduğuna hükmetti.

Yeni Medeni Kanun ve Ceza Kanunu –ki Avrupa efkar-ı umumiyesinin topyekun tasvibini aldı– tamamen modern kapitalist cemiyetin hukuki mevhumlarından ilham aldığı için, Fırka onların gerçek yüzlerini temas ettiği kütlelere gösterdi. İkame ettikleri Şeriyat kanunlarına kıyasla sahip oldukları çok net ilerici mahiyetlerine işaret ederken, ailenin ve burjuva cemiyetinin konsolidasyonu ve şahsi mülkiyetin ve kapitalist rejimin en müessir müdafaası olarak hülasa edilebilecek zihniyetlerini de teşhir ediyordu.

İktisadi buhrandan, T.K.F. hükümetin vergi siyasetine karşı büyük bir tahrikat yürütmek için ziyadesiyle istifade etti. Bu tahrikat köylü kütleleri üzerinde büyük yankı uyandırdı.

Musul meselesinde, T.K.F. sonuna kadar uzlaşmazlık tezini destekledi. Ama mali zorluklar tarafından hırpalanan ve Kemalist kapitalistler tarafından itilen hükümetin, sonunda Misak-ı Milli'ye ihanet edeceğini ve Musul ihtilafını bir cambaz pazarlığı seviyesine düşüreceğini görüyor ve kütlelere ilan ediyordu.

Fransa ile tarafsızlık muahadesinin neticelenmesi anında, Fırka, Kemalistlerin Suriyeli milliyetçilere karşı fiilini döneklikten de beter bir alçaklık olarak nitelendirdi.

M.K. ve taşra şubelerinin en çok faaliyet gösterdiği saha, amele hareketi oldu. Militanlarımız amele sınıfını teşkilatsızlaştırmak ve en iyi mücadele organlarını tahrip etmek için tüm vasıtaları, tüm eziyetleri, idari ve polisiye istibdadı kullanan hükümetin mütecaviz tavrına karşı yorulmak bilmez bir mücadele sürdürdüler. Şayet bugüne kadar,İstanbul Sendikalar Birliği mevcudiyetini sürdürebiliyor ve tüm zayıflığına rağmen resmen emekçileri temsil edebiliyor ve menfaatlerini müdafaa edebiliyorsa, bu yalnızca başında bulunan komünist militanların inatçılığı ve fedakarlığı sayesindedir. Terörün tüm sertlikleri, birliği 1 Mayıs 1926'da, kendi binasında tüm derneklerin delegelerinin bir tesanüt fiili (dayanışma eylemi) yaptıkları bir içtima tertip etmekten alıkoyamadı. Bu samimi toplantı esnasında –ki polis müsamaha etmek istememişti– Amele Teali Cemiyetinin telgrafla İstanbul emekçilerinin selamını yolladığı taşradaki amele derneklerinden telgraflar alındı. Yoldaşlarımızdan biri, nutkunun keskin üslubu yüzünden o gün tevkif edildi.

Fırka, birçok grev veya grev teşebbüsünde aktif olarak yer aldı. 1) Boğaziçi denizcilik kumpanyası gemicilerinin grevinde, ki bu amelelerin muhtariyete sahip derneklerinin dağıtılmasıyla sonuçlandı, dernekleri bizim fraksiyonumuzun tesiri altında olan gemi makinistlerine bir sempati grevi ilan ettirerek bu derneğin ifa ettiği hataların neticelerini hafifletmeye çalıştı. Kumpanyaya donanmanın askeri ekiplerini tahsis etmekle kalmayan, aynı zamanda grev liderlerini tevkif etmekle tehdit eden hükümetin vahşi tavrı dolayısıyla, bu teşebbüsün hiçbir netice vermesi mümkün değildi. 2) Büyük bir mahkemeyle neticelenen telgrafçılar grevi genç komünist telgrafçılar tarafından tezgahlanmıştı. 3) Balya madenlerinde yeraltı amelelerinin bir grev teşebbüsü, tamamen komünist fraksiyonun idare ettiği atelye ve pompa ameleleri derneği tarafından teşvik edilmişti. Bu teşebbüs, başta devletin tarafsızlığını garanti etmiş olan mıntıka valisinin ikiyüzlülüğü yüzünden boğuldu. 4) Adana'da, Nusaybin şimendifer hattında, komünist hücrenin ücret artışı hedefli tahrikatı

bir grevi patlatma noktasına gelince, amelelerin maddi vaziyetinde bazı iyileşmeleri temin etti. Bu küçük muvaffakiyet, yakınlarda bu bölgede bir amele derneğinin kurulmasını mümkün kıldı. 5) Samsun bölgesinde, Makedonya'dan gelen ve Yunan K.F.'nda mücadele etmiş tütün ameleleri, T.K.F militanlarıyla işbirliği içinde güçlü bir tütün ameleleri derneği kurdular.

M.K. tarafından yapılan hatalar:

T.K.F.'nin yeni idarecilerinin tecrübesizliği, yalnızca belli bir pasifliğe yol açmakla kalmadı. M.K geçen seneki faaliyeti boyunca büyük hatalar da yaptı. Konferans bunu ciddi bir tenkide tabi tuttu. Aralarından belli başlılarına işaret edeceğiz.

1) Sendikal faaliyetinde, Fırka, eski amele derneklerinin mevcudiyetini tabiri caizse unuttu. Bunların pek az mücadeleci olduğu, iktisadi taleplerin hudutlarını asla aşmak istemedikleri, politikadan vebadan kaçar gibi kaçtıkları ve tamamiyle mahalli mesleki menfaatlerin müdafaasıyla mahdut kaldıkları doğrudur. Gene de, onların ehemmiyetini küçümsemek büyük bir hatadır. Kötü taraflarına rağmen, kabul etmek gerekir ki, bunlar en fazla azayı bir araya getiren ve aidatların en muntazam ödendiği teşkilatlardır. Dolayısıyla, kasalarında her zaman para vardır; bu da onların zor durumdaki amelelere bir ölçüde yardım etmelerini mümkün kılar. Öte yandan, siyasi temayüllü derneklerde –bizimkiler de dahil– aidatlar meselesi bugüne kadar tatminkar bir çözüme kavuşmadı; ve kaynak yetersizliğinden küçük acil yardım hizmetleri diğerlerindeki kadar iyi tanzim edilmedi. Bu yüzdendir ki, 1925 konferansında Fırka, eski müstakil sendikaları, sendikal birliğe (Amele Teali'ye) doğru çekme ve yeni teşkilatları yalnızca hiçbir teşkilatın mevcut olmadığı sahalarda yaratma şiarını benimsedi. Mevcut konferans, M.K.'yı bu şiarı ihmal ettiği ve bütün gayretini Teali'ye yeni şubeler kurmaya sevk ettiği için kınadı; bu da zaten idari makamların çıkardığı zorluklar yüzün-

den hiçbir netice vermemişti. M.K., istikbalde, fraksiyonlarının nüfuzunu bu sendikalara yaymak ve onları tecritlerinden çıkararak Teali ile işbirliğine mecbur etmek için mümkün olan herşeyi yapmaya çağırıldı.

2) M.K., muhtelif bahanelerin arkasına sığınarak, Komintern'de geliştirilen teşkilat platformunun tatbikini geciktirmekle, Fırkaya çok zarar veren bir hata yaptı. Konferans bu hatanın enerjik bir şekilde altını çizdi ve en mühim maddelerinin acilen tatbikata konulmasını talep etti. M.K.'nın faaliyetine dair karar, bu noktada yeterince teferruat ihtiva ettiği için daha fazla durmayacağız.

3) "Halk" gazetesi (loncacı eğilimli küçük burjuva gazete) ile teşriki mesai de büyük bir hataydı. Bu organ istihsal ve kredi kooperatifleri ve bir sınıf işbirliği sendikacılığı için kesif bir propaganda yapıyordu. Kitlelerle münasebete geçmek içinde bulundukları müşkül vaziyette, bu kürsüden istifade etmeyi faydalı buldular, ve Halk gazetesinin yazı işlerinin köylü ve kooperatif meseleleri üzerine makaleler yazma teklifini kabul ettiler. Gazetenin maksadı açıktı: "Aydınlık"ın bazı eski yazarlarının imzalarını, emekçi kütleler içinde kendine bir müşteri kütlesi çekmek için istismar etmek istiyordu. Bizim neşriyatımızın eski müdavimlerinin düzenli olarak bu gazeteyi okuduğunu söyleyen taşra delegelerimizin şehadetine istinaden, bu gazete maksadına tamamen vasıl olmuştu. Bu tecrübenin bir amacı olabilirdi; şayet yoldaşlarımızın makaleleri şüpheye meydan bırakmadan Fırkanın nokta-i nazarını aksettirebılseydi. Maalesef gerçek hiç böyle değildi. Bir burjuva radikalizminin hudutları içinde kalmaya mecbur olmuşlardı. Makalelerine daha keskin bir üslup kazandırmaya kalktıkları anda, yazı işlerinin reddine takılıyorlardı. Üstelik, az çok komünizme düşman olan sinsi bir edebiyatı eski okuyucularımızın kafasına tıkıştırmaktan da geri kalmıyorlardı. Sonunda, tarafımızdan verilen bir talimatladır ki, bu zararlı teşrik-i mesai kesildi. Konferans bu meseleyi esastan halletmek için hususi bir karar benimsedi. Bu karar komünistlerin burjuva gazeteleri ile

tüm teşrik-i mesaisini yasaklamakta, yalnızca komünist anlayışı net bir şekilde aksettiren ve M.K. tarafından tasdik edilmiş olan bazı tebliğlere izin vermektedir.

4) M.K. sekreterinin şifahi raporu, Türkiye amele sınıfının kendiliğinden hareketi meselesi üzerinde canlı bir münakaşaya sebeb oldu. Bu raporda deniyordu ki, geçen süre zarfında,amele hareketi beyaz terörün vahşilikleriyle tamamiyle boğulmadıysa, bu münhasıran komünist militanların fedakarlığı ve uyanıklığı sayesindedir ve Türk amelesi yeterli sınıf şuuruna sahip olmadığı, mücadele için yeterince yetişmediği için, yoldaşlarımızın harekete geçirmesi olmasaydı, Kemalistlerin teşkilatsızlaştırma mesaisine mukavemet için yeterli enerjiye sahip olamazdı. Kütleler içinde mesai durumunda olanların gözlemleriyle toptan çelişki içinde olan bu tez, konferans tarafından reddedildi. Amele hareketinin seviyesinin ve keskinliğinin muhafazasında, komünistlerin takdire şayan bir rol oynadıkları inkar edilemez. Fakat amele hareketinin ancak komünistler sayesinde var olduğunu söylemek yanlıştır. Hakikatte, onların bütün yaptığı hareketi ihtilalaci istikamete sürüklemek olmuştur. Hatta herkesin itiraf ettiği gibi, ameleler arasında on yıldır, yaşama ve mesai şartlarına bağlı olarak, çok mühim bir kendiliğinden hareket mevcuttur. Bu hareket, her türden maceraperestle geçirdiği birkaç tecrübeden sonra, en menfaat gözetmez ve en muktedir kılavuzlarını, komünist militanlarda bulmuştur. Bu aralar yeniden bir gerilemeye girmiş olan bu kendiliğinden hareket olmasaydı, T.K.F. bu kadar kısa zaman içinde, bugün olduğu gibi ekseriyetle amelelerden müteşekkil firka haline gelemezdi. Konferans, M.K.'nın, pasifliği mazur göstermekten başka bir işe yarayamayan bu takdirini mahkum etti ve ona amele ve köylü kütleleri arasında mevcut olan mayalanmanın şuurlu ve teşkilatlı hareketler halinde patlamasını temin etmek için gayretlerini artırma direktifini verdi.

5) Gençlik ve köylüler içinde mesainin ihmaline de, bir hatanın neticesi olarak işaret edilmelidir. Bundan, gençlik federasyonunda

büyük bir zayıflama hasıl oldu ve köylülere gelince, ancak Adana gibi belli bölgelerde, ve mahalli teşkilatların hususi insiyatifiyledir ki, onların arasında bir faaliyete başlandı. Konferans, M.K.'dan, bu iki meseleye daha büyük bir dikkat gösterilmesini talep etti.

T.K.F'nin mevcut yapısı:

T.K.F.'nin terkibi, son iki sene zarfında, kayda değer bir tekamül yaşadı. Amele azaların sayısı artarken, bazı münevver unsurlar, yavaş yavaş uzaklaştılar. Artık, kuruluş anındaki gibi, ekseriyetle münevverlerden müteşekkil bir fırka değildir. Konferans anındaki içtimai terkibi âtideki gibiydi:

	Amele	Münevver	Esnaf ve küçük memur
	%	%	%
İstanbul	39	36	25
Taşra	82	8	10
Bütünün ortalaması	61	22	17

Görüldüğü gibi, amele unsur, diğer unsurlar üzerinde üstünlüğe sahiptir. Özellikle taşrada, Fırka şubeleri bizzat fabrikalarda doğmuştur; bazen münevverler tamamiyle eksik iken. Ve bu bir zaaf teşkil etmektedir. Taşra kadrolarımızın ideolojik formasyonu, onları talim için kafi derecede hazırlanmış militanların yokluğunda, terakki kaydedememektedir.

Konferans anında, fırkanın aza sayısı aşağı yukarı 350 rakamına erişiyordu. Bu rakamdan 120'si İstanbul'da bulunuyordu ve kalanlar, diğer taşra bölgelerine dağılmıştı. Fırkanın 7 bölgede şubeleri vardı. Şubelerde ortalama 25 aza sayılıyordu. Ayrıca muhtelif mahallerde, şube halinde teşkilatlanmamış münferit azalar da mevcuttu. Konferans iki şube daha, ve şehirlerde de irtibat ve neşriyat dağıtım nok-

taları teşkil etti. Hali hazırda, T.K.F. İstanbul dahil 10 şubeden mürekkeptir. Faaliyetimize açık bölgeler şunlardır:

Ankara
Eskişehir
İzmir
Adana
Balya
Trakya
Trabzon

Samsun — Bu ikisi yeni teşekkül ettirildi
Zonguldak

Fırkanın temel teşkilatı, işyeri hücresidir. Çalışma bugüne kadar, bazı bölgelerde bölge komiteleri tarafından, başka yerlerde ise hücre sekreterleri komiteleriyle yönetiliyordu. Konferans, her yerde bölge komitelerini teşkil ve konsolide eden, ve büyük ve mühim bölgelerde bunlara alt komiteler yaratan müşahhas bir teşkilatlanma planı hazırladı 21 tanesi İstanbul'da olmak üzere, memlekette toplam 50 hücre vardır. Hücreler 5 ila 6 azaya sahiptir; nadiren bu rakam 10'a çıkmaktadır. Bu hücreler, âtideki şekilde dağılmaktadır:

Hücreler	
Nakliyat (demiryolları, tramvay, deniz yolları)	15
Fabrikalar, atelyeler, şantiyeler	27
Sokak hücreleri (münevverler, esnaf)	8
	50

M.K. ile mahalli komiteler arasındaki işbölümü şimdiye kadar iyi tanzim edilmemişti. Sık sık, M.K. İstanbul bölge komitesi rolünü oynuyor ve hücre sekreterleri ile bilâ-vasıta temasa geçiyordu.

Bu yüzden sık sık anlaşmazlıklar çıkıyor ve bu durum konspirasyona zarar veriyordu. Konferans bu tatbikata son verdi. İstikbalde, M.K. yalnızca bölge komitelerinin mesul azalarıyla temasa geçebilecek ve yalnızca onun tarafından turneye yollanan müfettişler, faaliyetin teferruatlarını kontrol edebilecekler.

(CD 27, Klasör 34_36, sayfa 72-79, Fransızca)

T.K.P'nin Yakın Teşkilat Vazifeleri

1 – Fırkanın gerek teşkilat, gerek fikriyat nüfuzu altına girecek olan amele ve köylü kütleleriyle sıkı ve sağlam bir rabıta tesis etmek yakın bir istikbalin en mühim bir teşkilat vazifesidir. Eğer Türk Fırkası bugüne kadar bu vazifeyi tamamen ifa edememişse, bu iş kısmen de illegalite mefhumunun yanlış anlaşılmasından dolayıdır. Türkiyeli yoldaşlar, hakiki, emin fırka azalarından maada herkesten fırkanın mevcudiyetini gizlemeye mecbur olduklarını zannediyorlar. Bundan dolayı T.K.P.'yi kendi rehber ve pişdarı olarak tanıması lazım gelen şehir ve köy emekçi kütleleri böyle bir fırkanın mevcudiyetinden bile haberdar değil idiler. Bu hatalı fikirden derhal vazgeçmek icap eder. Bütün teşkilatçılara hükümetin takibatına rağmen gizli bir fırkanın da kendi mevcudiyetini yüksek sesle ilan etmek ve emekçiler arasında geniş bir faaliyete girişmek mecburiyetinde olduğunu anlatmak lazımdır. Ancak bu suretledir ki, fırka gizli kalmağa mecbur olduğu halde bile amele ve köylü kütleleriyle rabıtasını sıklaştırmağa ve bunların üzerinde fikri nüfuzunu tesis etmeye muvaffak olacaktır. Âtideki noktaların tatbiki fırkayı bu neticeye isal edecektir.

(Neşriyat)

X

Tahriri propaganda sahasında broşür neşriyatına hususi bir mevki ayırmak lazımdır. Bu neşriyat üç nevi olacaktır:

1) Marksist ve Leninist propaganda. Mahalli ve umumi.
2) Günün en mühim ve ateşli meseleleri etrafında tahrikat
3) Terbiyevi ve kuvvetli inkılapçı hikaye ve piyesler

Hiç olmazsa her ay bir tane broşür neşredilmelidir.

Fırka faaliyetinin muhtelif ve en mühim sahalarında çalışan en faal arkadaşları ihtiva edecek bir tarzda merkezi komitenin çerçeveleri genişletilecektir. İstanbul'da ve her vilayette kendi mıntıkasında mesul şubeler vücuda getirilmelidir. Bundan maada her mıntıkada (mahalli) ve (belediye daireleri) şubeleri (üstü çizilmiş: *komiteleri*) tesis edilmelidir. Bu şubeler kısmen müntehab, kısmen de mahallin en faal arkadaşları meyanında seçilmek suretiyle (M.K.) veya şubeler tarafından tayin edilmiş azalardan mürekkep olacaktır.

Fabrika hücreleri, fırka fikriyat ve nüfuzunu bütün fabrika amelelerine neşr ve tamim eder; bunları fırkanın idaresi altına koyan hakiki ocaklardır. Bunların mevcut oldukları yerde tarsini [kuvvetlendirilmesi] ve mevcut olmadıkları yerde de tesisi icap eder. Bu hücrelerden maada küçük dükkancıların ve zanaatkarların çok oldukları mahallerde muhtelif istihsal şubeleri amelelerini toplayan sokak hücreleri vücuda getirmek lazımdır.

Her fabrikada bir tek hücre bulunmalıdır. Ve bu bir tek hücrenin bütün azaları muntazaman içtimalar yapmalıdırlar.

Hücrelerin teşebbüsüyle sempatizanların içtima akdetmeleri hayati (?) iyi neticeler vermiştir. Bu sahada işe devam etmek lazımdır. İçtimalarda amele ve köylünün hayatına, siyasete ait en mühim meseleler münakaşa edilmelidir. Sempatizanlar münakaşalara serbestçe iştirak ettirilmelidir. (üstü çizilmiş: *Fabrikalarda namzetlik stajı derhal kaldırılmalıdır.*)

Mıntıka şubeleri (üstü çizilmiş : komiteleri) hücre ve "mahalle" mümessillerinden mürekkep olmak üzere devrevi konferanslar akdeder. Ve burada mahalli meseleler, fırkanın umumi işleriyle meşgul olur.

Amelelerin fırkaya duhulünü mutlak kolaylaştırmak lazımdır. Bir fabrika hücresine girmek isteyen ve fırka prensiplerini kabul

eden her amele, başka hiçbir şarta tabi tutulmaksızın kabul edilmelidir.
Fabrikalarda namzetlik stajı derhal kaldırılmalıdır.

Teşkilat Taktiği

Fırkanın faaliyeti amele, köylü ve ziraat gündelikçilerinin mevcut olduğu her mahal ve mıntıkaya teşmil edilmelidir. Amele ve köylü muhabirleri teşkilatının tevsi' ve intişarına mesai harcamak lazımdır.
Fırka neşriyatının tevzi' ve naklini büyük bir dikkatle teşkilatlandırmak ve bu hususta işinden çıkarılmış hücre azalarından istifade etmek icab eder.

(CD 12, Klasör 28-36, sayfa 169-173, Osmanlıca)

1926
T.K.P Aktifinin Konferans Neticeleri Hakkında Rapor

Türkiye'nin siyasi ve iktisadi vaziyeti

T.K.P Aktifinin Konferansı, Türkiye'nin genç milliyetçi cumhuriyetinin hayatındaki en önemli anlardan birinde toplandı. Gerçekten de, 1926 senesinin ilk 6 ayı bu ülke için şünulu o kadar büyük hadiselerle geçti ki, Küçük Asya'daki siyasi ve iktisadi hayatın gelişmesi uzun yıllar boyunca bunların tesirlerini hissedecektir. Halk Fırkası, bugüne kadar şu ya da bu şekil altında mücadele etmekten geri kalmadığı kuvvetlerle, kesin olarak bir uzlaşma ve işbirliği dönemine girmektedir.

T.K.P, bir buçuk yıl önce, 1925 Şubat konferansının muhtelif tez ve kararlarında ön görüp ilan etmişti ki, Halk Fırkası hükümetinin takip ettiği siyaset, onu kaçınılmaz olarak emperyalist sermayenin talepleri karşısında iş birliği yapmaya ve onunla az ya da çok gizlenmiş bir uzlaşma tesis etmeye sevkedecektir. Türk milliyetçiliğinin şu anki yönelimi ve onu tayin eden hadiseler T.K.P'nin bakış tarzına tam bir teyid sağlamıştır.

Ama bir eylem partisi, tümüyle doğru dahi olsa, yalnızca bir değerlendirme ile yetinemez. Dolayısıyla son konferans, Kemalizmin tahlilini derinleştirmeyi, milliyetçi inkılabın yeni safhasının kesin bir tanımını vermeyi, ve bu yeni safhaya ilişkin komünist taktiği net olarak formüle etmeyi ana vazifesi olarak tesbit etmiştir. Küçük Asya'nın en mühim yörelerindeki militanlarımızın gözlemlerini temel alan oldukça yaygın bir dokümantasyon, bu görevin ifasını büyük ölçüde kolaylaştırmıştır.

Konferansın çalışmaları sayesinde, Parti faaliyetini sürdürmek zorunda olduğu şartlar hakkında ve yakın gelecekte takip edeceği yolun istikameti ve dönemeçleri hakkında bugün berrak bir anlayışa sahiptir.

Bu raporda, W.... Konferansının çalışmaları ve tartışmalarından ortaya çıktığı haliyle, Türkiye'nin vaziyetinin bir tablosunu çizmeye gayret edeceğiz.

Öncelikle, daha sonra sebeblerini araştıracağımız müşahede edilmiş vakıalara işaret edeceğiz. Son olarak da, bunların muhtelif içtimai tabakalardaki siyasi tesirlerine işaret edeceğiz.

Emekçi kitlelerdeki umumi memnuniyetsizlik:

"Emekçi kitleler" deyiminden, şehirlerin ve kırların emekçilerinin yanısıra, çözülme yolundaki tüm orta sınıfları /zanaatkarlar, küçük tüccarlar, memurlar ve onların astları, ve orta köylülüğün hatırı sayılır bir kesimi..vs/ anlıyoruz. Bu içtimai tabakalar arasında derin bir memnuniyetsizliğin bariz işaretleri müşahade edilmektedir. Kâfi bir kâr olmadığı için dükkan kapatan çok sayıda küçük aracı vardır. Bazen, tüm bir köyün sakinleri ekmek parası peşinde şehire göçmektedir; çünkü yakınlarındaki büyük toprak sahiplerinin yıldırmaları ve eziyetleri ve maliyenin talepleri, topraktan gıdalarını elde etmelerine artık izin vermemektedir. Devlet memurları ve amele sınıfının mevcudunun nispeten yüksek olan artışına rağmen, küçük burjuvazinin deklase olması yüzünden, iş arayan kayda değer sayıda işsiz, ülke içinde kendini belli etmektedir. Bir diğer manalı tespit de şudur ki, diktatörlük rejimine ve İstiklal Mahkemelerinin zalimliğine rağmen, köylerde eşkıyalık, şehirlerde de hırsızlık ve cinayet kayda değer bir artış göstermektedir.

Sıhhiye istatistikleri, büyük şehirlerdeki ölüm oranlarında % 25'lik bir artış belirtmektedir; bu da sefaletin yaygınlık derecesini göstermektedir.

Bu memnuniyetsizliğin harici tezahürlerine gelince, yalnızca kitlelerin günlük yaşamına karışabilenler bunu kaydedebilecek durumdadır. Hükümete muhalif en ufak bir hareket cumhuriyete karşı isyan eylemi olarak bastırıldığı için ne nümayiş, ne de açık siyasi teşkilatlanma söz konusu olamamaktadır. Ama her yerde militanlarımız, bu sınıflardan fertlerin küçük topluluklarıyla temasa girmekteydi. Şayet topluluk, Halk Fırkasının bir ajanıyla karşı karşıya olduğuna dair her hangi bir şüphe taşımıyorsa, hayat şartları ve hükümetin meşum siyaseti hakkında bir şikayet dalgasıyla karşı karşıya kalıyorlardı. Hatta köylüler ve küçük burjuvazi arasında, hükümet partisinin himaye ettikleri tarafından icra edilen suiistimallere karşı organize bir faaliyete iştirak etmeye hazır insanlara rastlanmaktadır. Şiarlarımız, özellikle köylüler arasında büyük başarı kazanmaktadır. .....bölgesinde militanlarımız, sendikacı köylü grupları yaratmak için bu müspet durumdan istifade ettiler.

Halkın hoşnutsuzluğunun bir diğer ifadesi de resmi nümayişlere ve bayramlara katılmaktan imtina etme ve milliyetçi iane kampanyaları ve organizasyonların boykot edilmesidir. Halk Fırkasının ve Türk Ocağı'nın safları, gözle görülür bir hızla, emekçi sınıfların unsurlarından arınmaktadır. Büyük bir hava filosu yaratma amacıyla yarı resmi bir cemiyet tarafından girişilen, son zamanların en büyük kemalist kampanyalarından biri, bütün gürültü ve baskıya rağmen, geniş kitleler üzerinde etkisiz kaldı. Toplanabilen birkaç yüzbin lira neredeyse tamamiyle bankalar, büyük işletmeler, ve genç ticari ve sınai burjuvazi tarafından bağışlandı.

Halk Fırkasının ve bizzat Kemal'in prestiji asla bu kadar güçlü bir darbe yememişti. Milliyetçi çevrelerde bu kör nefretin öylesine farkına varılmakta ve ondan öylesine endişe edilmektedir ki, altı aylık bir süre içinde iki defa, Mustafa Kemal ve başbakanı efkarı umumiyeyi değiştirmek için memleketi baştan sona kat etme ihtiyacı hissettiler ve bu seyahatleri, kendi adamları tarafından tertip edilen gürültülü sempati mitingleriyle tamamladılar. Diğer vekiller de taş-

rada aynı şekilde oldukça sık geziye çıkmaktadır. Ama bu âli şahsiyetlerin ziyaretleri, burjuva devriminin ilk zamanlarında olduğu kadar halkı etkilememektedir. Aynı şekilde, İttihatçıların ve Terakkiperverlerin kör muhalefetinde, kitlelerin memnuniyetsizliğinin çok derin olduğunun bir delilini görüyoruz. Kemalist terör, bu temayülleri temsil eden düzenbaz politikacıları, bir daha asla uyanmamaları gereken bir ölüm uykusuna itmişti. En nüfuzlu İttihatçı şeflerden biri bir gün T.K.P. yöneticilerinden birine diyordu ki, iş başındaki Halk Fırkası, "İttihat ve Terakki"den çok daha zayıf ve beceriksiz çıkmıştı ve halk kitleleri bir kez bakışlarını muhalefet cenahına çevirdiği anda, iktidarı bu basiretsiz siyasetçilerin elinden koparmak en basit işlerden biri olacaktı. Bu manalı düşünce kaale alındığında, iki veya üç aydır bu çevrelerde büyük bir asabiliğin uyuşukluğu deldiği gerçeğini düz tesadüfe bağlamak mümkün değildir.

Bu günlerde, Konferans tarafından neşredilen, ve muhalefetin halktaki memnuniyetsizliği istismar etmeye hazırlandığını belirten tahmin, büyük öneme haiz iki hadise ile teyid edilmiş durumdadır. 1) Muhalefet vekilleri grubunun lideri Kazım Karabekir tarafından Millet Meclisi kürsüsünde yapılan ve Musul'un bırakılmasını kınayan sert açıklama 2) İttihatçıların ve Terakkiperver'lerin en meşhur şahsiyetlerinin (popüler bir general ve usta bir komplocu olan Cemal Mersinli gibi) karıştığı ve İzmir'de açığa çıkarılan komplo. Böylesi şahsiyetlerin benzer bir teşebbüste bulunmaları için, zeminin iyi hazırlanması gerekir. Bu şartlarda, bu tür suikastların tekerrürü ihtimal dışı değildir. İlerde, mevcut siyasi temayüllerin içtimai kuvvetlerini tahlil ederken, bu mesele üzerine tekrar geleceğiz.

Memnuniyetsizliğin sebepleri:

Geniş halk kitleleri içinde memnuniyetsizliğin mayası bir kere tuttu mu, onun sebeblerini araştırmak gerekli hale gelir. Konferansa getirilen malzemeye göre, bunlar tamamiyle iktisadi menşelidir. Onları

incelerken, aynı zamanda memleketin iktisadi vaziyetini de mecburen gözden geçireceğiz. Emekçi kitleler içindeki memnuniyetsizlik meseleleri üç ana başlık altında toplanabilir:

a) Hükümetin iktisadi siyaseti
b) Vergi siyaseti
c) Umumi iktisadi buhran

a) Halk Fırkasının iktisadi programı efkarı umumiyede, tesiri daha yeni yeni geçen bazı hayaller yaratmıştı. Kemal'in muazzam prestiji altında, ekseriyet safça bu siyasetin tamamiyle vatanperverane kaygılardan ilham aldığını sanıyordu. Ecnebi sermayeye karşı gösterilen kuşku, memleketin iktisadi hayatına devletin metodik müdahalesi, ve bazı devletçilik denemeleri (Anadolu demiryollarının, tütün inhisarının..vs millileştirilmesi) doğrudan doğruya milli ve kollektif bir sermayenin birikimine yol açacağı varsayılıyordu. Bugün ise, herkes meselenin gerçek yüzünü görecek durumdadır.

Kemalistler gerçekten de milli bir sermayenin teşekkülü gayesini güdüyorlardı ve hâlâ da güdüyorlar. Ama idealizm, onları bu yola iten yegane motor güç olmaktan uzaktır, ve bu sözde "milli" sermayenin, gösterilmek istendiği gibi, milletin tümünün yararına bir birikimle hiçbir müşterek tarafı yoktur. Pratikte, iktisadi sahada kemalist hükümetin tüm gayretleri, genç Anadolu burjuvazisinin küçük bir tabakasının ani zenginleşmesinden başka bir sonuç vermedi, ve bu da emekçilerin ve orta sınıfların tümünün yıkımı pahasına gerçekleşti. Gün be gün, mütevazı şartlarda yaşayan insanların / gazeteci, öğretmen, eski subay ve sivil memur, tüccar veya önemsiz yetiştiriciler/ hükümetin yardımıyla, bugünden yarına yüksek seviyeli bir hayat sürdüren iş çeviriciler haline geldiğini görüyoruz.

Halk Fırkası, kendi üyelerine, milli ekonomide hakim bir rol oynamalarını sağlayacak tüm vasıtaları temin etmektedir. Her sene kamu inşaatları ve harp levazımatı için toplanan milyonlar, kendisine bütün kumanda mekanizmaları ve bütün teşebbüslerin rezerve edil-

diği genç burjuvazinin kârlarını daha da şişirmektedir. O, hükümetin müessir yardımında istifade etmektedir /sübvansiyon, iştirakler, imtiyazlar /. Bunlar sayesinde küçük teşebbüsleri rekabet zemininde eşitsiz bir mücadele ile yıkıma uğratarak mülksüzleştiren güçlü ticari ve sınai şirketler kurabilmektedir, Teslim etmek gerekir ki bu siyaset milli bir iktisadın teşkili istikametinde birtakım neticeler de vermemiş değildir / bir sanayileşmenin başlatılması, demiryollarının inşası, bankaların kuruluşu..vs/ Ama aynı zamanda yeni kıymetlerin yaratılmasıyla karşı karşıya olmadığımızın ve bütün meselenin, bugüne kadar orta sınıf kütlelerinin elinde tutulan sermayelerin, Anadolu burjuvazisinin siyasi değişimler sonucu en imtiyazlı hale gelen tabakasının elinde temerküzü olduğunun görülmesi şarttır.

Halk kitlelerinin hoşnutsuz halet-i ruhiyesinin yaratan da tamamiyle bu gayelere varmak için kullanılan metodlardır. Konferansa getirilen – taşradaki günlük pratikten çıkarılmış - müşahhas vakalara göre, sermayenin milliyetçi burjuvazi tarafından temerküzü ve birikimi, iptidai birikimin tüm şiddet ve zorbalık arazlarını göstermektedir. Trakya, Adana, İzmir..vs bölgelerinde siyasi nüfuzlarını sıradan insanları zorbalıkla sindirmek, hatta yok etmek için kullanan ve suistimal eden, böylece onları evlerini, topraklarını, işlerini bu yeni efendilere gülünç bir fiyat karşılığında teslim etmeye zorlayan, Halk Fırkasının kayda değer sayıda resmi mümessili veya mahmisi (himaye altındaki şahıs – SD) mevcuttur. Kurbanlar kendilerini her zaman mukavemetsiz yoldurmamaktadır. Bu yarı kanuni mülksüzleştirme sık sık dişe diş mücadelelere yol açmakta, hükümet mercileri bunlarda her zaman zalimlerin yanında yer almakta ve onların tüm tasarruflarına göz yummaktadır. Belli bölgelerde, topyekun köyler bu şekilde açıkgöz siyasetçilerin iktisadi hakimiyetine veya mülkiyetine geçmiştir. Şüphesizdir ki bu süreç arkasında bir gayrımemnunlar yığını yaratmadan yürümemektedir.

Hükümet, kendi iş adamlarının emrine devletin cebir vasıtalarını tahsis etmekle iktifa etmemekte, ayrıca onların sınai ve ticari teşeb-

büslerinin muvaffakiyetini temin etmek için en müessirlerinden bir himayecilik siyaseti tatbik etmektedir. Bu siyaset yalnızca önleyici gümrük vergileriyle değil, devletin daha da dolaysız bir desteği ile gerçekleşmektedir / sanayiyi teşvik kanunu, her tür vergiden muafiyet, faizsiz fon temini, sübvansiyonlar...vs/ Bu siyasetin ve müteşebbislere sağlanan bu kolaylıkların ilk neticesi, bir yandan hayat pahalılığının artışı, diğer yandan müstehlik (tüketici) kitlesini ezen vergi yüklerinin ağırlaşmasıdır.

Kitleler, yaşama vasıtalarının daimi daralmasının nereden geldiğini şimdiden gayet iyi fark ediyorlar ve genç milliyetçi burjuvazinin hızlı gelişimiyle büyüyen sefalet arasında mevcut olan bağlantıyı insiyaki olarak hissediyorlar. Ve bu kadar kolaylıkla toplanan servetlerin büyük bir kısmının yeni kapitalistler tarafından ziyafetlerde ve dur durak bilmez bir sefahat içinde israf edilmesi, bu tezatı daha da çarpıcı kılmaktadır. Bu nizamsızlık ve israf manzarası Halk Fırkasının emekçi kitleler gözündeki prestijini artırmaya yaramadığı açıktır.

b) Hükümetin iktisadi siyasetinin kaçınılmaz neticesi olan vergi politikası, vaziyeti

daha da vahimleştirmektedir. Kemalist rejim altında, bütçe kamu hizmetlerinin harcamaları ile onların karşılayan kaynakların basit bir envanteri olmaktan çıkmıştır. Hükümet, İstiklal Harbi'nin sonunda itibaren, burada miktarı her sene artan ve iktisadi toparlanma çalışmalarına ve sınai teşebbüslere yönelik muazzam meblağlar çekme usulünü hakim kıldı. Böylece 1926 bütçesinde, bu başlık altındaki krediler, aşağıdaki şekilde dağılmış 75 milyon Türk lirasına baliğ olmaktadır.

30 milyon sınai teşebbüslere matuf
25 milyon askeri fabrikalara (top, cephane)
20 milyon demiryollarının inşaına

75

Bu yekun, bütçenin tamamının üçüncü kısmını temsil etmektedir. Büyük ölçüde milliyetçi burjuvazinin istifade ettiği bu krediler, kesinlikle hali vakti yerinde sınıflardan tahsil edilmemektedir. Tam aksine, bunlar emekçi kitlelerin kelimenin tam anlamıyla altında ezildiği mali yükleri daha da ağırlaştırmaktadır.

Zira vergi sistemi de derin bir dönüşüm geçirdi. Bütçedeki dolaysız vergiler yerlerini dolaylı katkılara ve inhisar vergilerine bıraktı. Halk Fırkası, orta ve fakir köylülüğünün büyük ekseriyetinin baskısı altında, bütçe kaynaklarının çeyreğinden fazlasını temin eden aşarı iptal etmeye mecbur kaldı. Bu reformun bıraktığı boşluğu doldurmak ve yeni ihtiyaçları tatmin etmek için, hükümet, gümrük vergilerini artırmanın dışında, gıda maddelerinin ve cari kullanımı olan eşyanın fiyatını artıran bir dizi istihlak ve inhisar vergisi yaratmak zorundaydı. Bütün bu vergiler tabiatiyle ana tüketici kitlenin yani emekçi kitlelerin üstüne binmektedir; bu da onlarda memnuniyetsizlik yaratmaktadır.

Hayat pahalılığı bu sene boyunca – daha önce izah edilen sebeplerden ötürü - %50'lik bir artış göstermiştir. Öte taraftan, vergi yükleri de %40 civarında artmıştır. Öyle ki, fakir kesimlerin hayat seviyesi geçen seneye nazaran yarı yarıya düştü. Konferans şu nokta üzerinde önemle durmuştur ki, hayat şartlarındaki bu büyük değişikliğe / pahalılığa / rağmen, işçi ücretleri ve memur aylıklarında en ufak bir düzelme beyan edilmiş değildir. Bu yöndeki tüm talepler sistematik olarak geri çevrilmiştir.

Fakirleşmiş halk kitlelerinin bu acınacak haldeki maddi vaziyeti, onların satınalma güçlerini günden güne azaltmaktadır. Tabiri caizse bir "satın alanlar grevi" müşahede edilmektedir ve sonuç olarak, dolaylı katkı vergilerinin verimi, tahminlerin oldukça altında kalmaktadır. Bu beklenmeyen vakıa, hükümet çevrelerinde kaygıyla karşılanmakta, ve Halk Fırkası hükümetine büyük sıkıntı vermektedir.

Bir diğer sebep daha vergilerin geri dönmesini engellemektedir. Bu sonuçların gerçekleşmesi, geniş bir vergi memurları kontrolü-

nü zaruri kılmaktadır. Hükümet, yüksek sayıda yeni mali müfettiş işe almak zorunda kaldı. Devlet memurları umumiyetle düşük ücret aldığı için ve müfettişler de bazen muazzam olan yekûnların kayıtlarını kontrol etmek durumunda oldukları için, aralarından çoğu, bir rüşvet karşılığında, Hazine'ye ödenecek meblağların üzerine yatan tüccarların suçunu örtbas etmektedir. Para mükellefler tarafından verilmekte, ama hedefine varamadan, üçüncü şahıslar marifetiyle kısmen tebahhur olmaktadır.

Dolayısıyla hükümet, fasit bir daire içinde çırpınmaktadır. İhtiyaçlarını tatmin vasıtalarına sahip olmadığı için dahili pazarın küçülmesine sebep olan ve buradan da vergilerin kaynağını kurutan halk kitlesini vergilerin yükü altında ezmektedir. Netice olarak da, hükümet, gelecek kış, yeni katkı vergileri yaratmak veya mevcutların nispetini artırmak zorunda kalacaktır.

Bu vaziyetin devamında, hükümet taahhütlerini ifa edememektedir. Memur maaşları bazen 40 – 50 güne varan gecikmelerle ödenmektedir. Yabancı ülkelere verilen siparişler de vadesinde ödenememektedir; bu da idareleri bir tehir elde edebilmek için tefeci şartlarını kabul etmeye zorlamaktadır. Bu da mali zorlukları ve ondan doğan hoşnutsuzlukları vahimleştiren bir unsurdur.

c) Konferans, bir veya iki senedir Türkiye'yi etkilemekte olan iktisadi buhran hakkında Yakın Şark Sekreteryasına daha önce verdiğimiz tezleri tasdik etmiştir. Yalnızca bu buhranın 1926 yılının zirai istihsali üzerindeki kaçınılmaz inikâsı üzerinde, onun dünyadaki iktisadi şartların ve memleketin iktisadi ve mali vaziyetinin istikrarsızlığıyla merbut olarak müzmin bir gidişat kazanma temayülü üzerinde ısrar etmiştir. Bu mevzu üzerinde çok durmayacağız. Ancak, her konuda hükümetteki fırkanın mesuliyetine suçu atma temayülleriyle halk kitlelerinin, bütün zorlukları ve buhrandan doğan bütün nizamsızlıkları onun kusurlu siyasetine ve onun ehliyetsizliğine bağlamakta olduğunu kaydetmekle iktifa edeceğiz. Buhran, büyük kısmı Türkiye'yi idare edenlerin tesir alanının dışında olan bir dizi

unsurun mahsulü iken, bu, onun etkiledikleri arasında kemalizme karşı hasmane hisleri takviye etmekten geri kalmamaktadır.

Milliyetçiliğin iflası:

Bu kadar hoşnutsuzluk, kemalizmin bünyesi için ciddi bir tehlike teşkil etmektedir. Hükümet bu vaziyetin şuuruna varıyor ve hiç de doğru olmayan bir şekilde, kendince tepki gösterip manevra yapıyor. Konferans, muhtemel hücumlara karşı kendini müdafaa etmek ve iktidarda tutunabilmek için milliyetçilerin halen hangi içtimai kuvvetlere dayanabileceği sualini yakından tetkik etti. Bu meseleyi ele almadan önce, hükümetin dahili ve harici siyasetine yön veren esaslar hakkında birkaç kelime söylememiz gerekir.

Bir tek fikir, Halk Fırkası idarecilerine umumi olarak siyasetlerinde rehberlik etmektedir: Kendi iktisadi programlarının gerçekleşmesine tamamiyle kendilerini vakfedebilmek için, her yerde ellerinin serbest olması. Bu yüzden gerek içerde, gerekse dışarıda uzayıp gidebilecek her türlü ihtilaftan kaçınacak şekilde kendilerini ayarlıyorlar. Memleketin dahilinde tesis ettikleri terör rejiminin yegâne gayesi, sonu her zaman şüpheli olan parlamenter veya diğer tür mücadelelere sürükleyebilecek her türlü mukavemet teşebbüsünü daha filiz halindeyken boğmaktır. En ufak bir şüphe, son derece ciddiye aldıkları muarızlarını tasfiye etmek için yeterlidir. Kendilerine verdikleri gizli salahiyetleri öylesine suiistimal etmişlerdir ki, Cumhuriyetin demokratik anayasasını bir kağıt paçavrasına irca etmişlerdir. Bu pratikler onları gitgide halk kitlelerinden uzaklaştırmakta ve onlarda, halka rehberlik edenlerde olması gereken her türlü basireti ortadan kaldırmaktadır

Buna rağmen, kemalistler tek başına bu siyasetin, teşkilatlanması mukadder olan umumi memnuniyetsizlik karşısında akim kaldığını hissetmektedir. Bütün harici siyasetlerine damgasını vuran, silahlı bir ihtilaf durumunda, halkın alabileceği tavra dair sahip oldukla-

rı endişedir. Kitlelerin desteğine güvenselerdi, komşu memleketlerle olan münazaalı meselelerde, özellikle Musul meselesinde, mutlaka daha uzlaşmaz davranabilirlerdi. Bir iç harbin alevlenmesinden korktukları içindir ki, büyük feragatlerde bulunarak, hududu olan ülkelerle işleri yoluna koymak için acele ettiler /Fransa ve İran'la tarafsızlık paktı, Bulgaristan ve Yugoslavya ile dostluk muahedesi, azınlıkları ilgilendiren meselelerde Yunanistan'la uzlaşma..vs/

1920'nin Misak-ı Milli'sine bir ihanet teşkil eden Musul'un terkinde, üç unsur büyük bir rol oynamıştır:

1) Hükümetin halk kitlelerine karşı itimatsızlığı
2) Halk Fırkası içinde, iş adamı haline gelmiş ve İngiltere'in emperyalist sermayesi ile uzlaşmakta menfaatii olan siyasetçilerin, milli fırkaya sadık kalmış elemanlar üzerinde üstünlük kazanması
3) Ancak anlık tedbirlerle telafi edilebilen, Hazinenin acil ihtiyaçları

Şimdi, hâlâ milliyetçilerin elinde kalan kuvvetler hakkında Konferansın vardığı hükümleri tetkik edelim. Bunlar 4 grupta tasnif edilebilir:

1) Anadolu'nun genç kapitalist burjuvazisi
2) Kapitalist burjuvalara tahavvül yolunda olan feodal toprak sahiplerinin bir kısmı
3) Halk Fırkasının idareci kadroları
4) Ordu ve Polis

Anadolu'nu kapitalist burjuvazisi

Konferansa getirilen verilerden ortaya çıkmaktadır ki, daha şimdiden Küçük Asya'da yeni teşekkül eden bir kapitalist burjuvaziden bahsedilebilir. Türk cumhuriyetinin kaderini ellerinde tutan ve onun iktisadi gelişmesinde tayin edici rolü oynayan odur.

Daha önce, hangi hummalı istical, hangi iptidai metodlarla ve inanılmaz bir hoyratlıkla, yarı politikacı – yarı işadamı unsurlardan mürekkep olan bu sınıfın memleketin kaynaklarını sahiplenmeye ve sermaye biriktirmeye çalıştığına işaret etmiştik. Düzenli bir mevcudiyeti olmasına rağmen, hâlâ büyüme yolundadır ve gövdesini teşkil eden Anadolu'nun orta sınıflarından daimi olarak yeni kuvvetler kendisine katılmaktadır. Güçlü maddi menfaat münasebetleri, onu, mevcudiyetinin ve refahının bağlı olduğu cumhuriyetçi rejime merbut kılmaktadır. Tamamiyle iktisadi mülahazalar dolayısıyla, kemalizmin kahramanlık döneminin idealizmi mevzubahis olmaksızın, menfi bir durumda tüm kuvvetini bu rejimin müdafaasının hizmetine vermek mecburiyetindedir.

Bu sınıfın ölçüsüz ihtirasları, kendisi ve hemen hemen cemiyetin tüm diğer sınıfları arasında her geçen gün daha büyüyen antagonizmalar yaratmaktadır. Halk Fırkası hükümeti de, kendine umumi olarak orta sınıfların temsilcisi rolünü ayarlarken, giderek Anadolu'nun kapitalist burjuvazisinin mutemedi gibi davrandığı için, aynı antagonizmalar onu halkın kalan kesimleriyle karşı karşıya getirmektedir. Bu menfaat çelişkilerini, Konferansın Halk Fırkası hakkındaki değerlendirmesini hatırlatacağımız paragrafta izah edeceğiz.

Feodalizmin İleri Unsurları:

Türkiye burjuva inkılabının en kayda değer çelişkilerinden biri de, onu gerçekleştiren ve halen müdafaa edenler arasında, önemli sayıda feodal imtiyazlardan istifade eden Doğu vilayetlerinden büyük toprak sahiplerinin bulunmasıdır. T.K.F., cemiyetin bu geri sınıfının tümünü, İstiklal Harbinin dağdağası esnasında kemalizmin kollarına atan saikleri daha evvel dermeyan etmişti. Daha sonra, aralarından çoğu, özellikle Halifeliğin ilgasından sonra, hükümete karşı hasmane bir tavır aldılar. Ama anti-feodal baskıların en kötü anlarında bile, aralarından çoğu milliyetçi kampta kaldı ve feodal rejime

tâbi bölgelerdeki idari reformlara destek verdiler. Bugün hâlâ, bu içtimai menşeden gelen 60'dan fazla milletvekili, Halk Fırkasının parlamento grubunun parçasıdır. Konferans, teşhis edici vakıaları temel alarak bu karanlık meseleyi vuzuha kavuşturmuştur. Birçok tipik misal göstermektedir ki, iş yapma tutkusu feodalizmden gelenlerin belli bir kategorisine sirayet etmeye başlamıştır. Şimdiye kadar, bu ağaların muazzam servetlerinin yarattığı devasa meblağlar, Şark adetlerine göre şaşaalı bir hayat tarzını temin etmek uğruna, verimsiz bir tarzda ziyan ediliyordu. Feodalizmin en iyi terbiye görmüş ve en genç unsurları ağır ağır bu eski itiyadlardan kurtuluyorlar. Onlarda topraklarının rantını sınai teşebbüslere ve büyük kredi ve ticaret şirketlerine yatırma yönünde kuvvetli bir temayül görülmektedir. Böylece feodallerin mühim bir kesimi kapitalist burjuvalara tahavvül etmektedir. Bugünden itibaren, Anadolunun daha mütevazı menşeli genç burjuvazisi ile külliyen müstenittirler.

Bu iki içtimai sınıfın, menfaat müşterekliği dolayısıyla yakınlaşmasının ve muhtemel kaynaşmasının nahoş bir neticesi de, her türlü radikal toprak reformu fikrinin kemalistler tarafından terk edilmesidir. Garp vilayetlerinde her şeyi devretme niyetleri hakkında matbuatta çıkarttığı tüm söylentilere rağmen, hükümet feodalizmin artıklarını tasfiye etmek için hemen hemen hiçbir şey yapmamıştır. Ve daha şimdiden muhakkaktır ki, bu istikamette hiçbir şey yapmaya muktedir değildir. İzmir çevresinde iskâna mecbur kıldığı birkaç yüz aile mülkiyet haklarını aynen muhafaza etmekte, bu zorlama muhacirliğin telâfisi bâbında, ve bedava olarak, servetlerine denk düşen topraklara kavuşmaktadır. Bu şekilde, istifade ettikleri hakların meşruiyeti resmen teslim edilmiş olmaktadır.

Bu ittifak, bu uzlaşma, milliyetçilerden inkılaplarını sonuna kadar sürdürme imkanını sonsuza dek almaktadır. Bu, cılız bir destek için büyük bir fiyat ödemektir. Bu taraftan gelen tazyik, hükümetin Musul meselesindeki kararı üzerinde de ağırlığını hissettirmiş olsa gerekir.

Halk Fırkası:

Kemalist hükümetin tavrını dikte eden siyasi teşkilat Halk Fırkasıdır. Bu zaten, Türkiye hudutları dahilinde legal bir mevcudiyetten istifade eden yegane siyasi partidir. Onun bünyesini ve terkibini tam olarak tanımak, T.K.F. için yüksek ehemmiyettedir. Konferansın hazırlıkları esnasında, Fırkanın dikkati hususiyetle bu mesele üzerine çekilmiştir. Delegeler tarafından getirilen istihbarat, bizi, komünist taktiğin teşkili açısından büyük bir ehemmiyette haiz bir dizi neticeye sevketmektedir.

Halk Fırkası, Avrupa'da umumiyetle telakki edildiği gibi bir siyasi fırka değildir. Temsil etme iddiasında olduğu sınıfların mensupları, fırka içinde hemen hemen hiç teşkilatlanmış değildir. Bu, mahdut bir erkan-ı harpten ve idari cihazdan ibarettir. Azaları tarafından hiçbir fırka faaliyeti icra edilmemektedir. Bu sonuncular yalnızca muntazaman aidatlarını ödemek ve intihap anında reylerini fırkanın namzetlerine vermekle mükelleftir. Umumi içtimalar asla olmaz. Her şeye Ankara'da parlamento grubu tarafından karar verilir ve bucak teşkilatlarına intikal ettirilir. Bidayette, Halk fırkası en azından orta sınıflar kitlesiyle yakın temas halindeydi. Ancak mevcudiyeti süresince, tedricen kendini onlardan tecrit etti.

Bugün taşrada, fırkaya yalnızca az sayıda insan azadır, onlar da hep aynıdır: Sivil ve askeri mesuliyet sahibi memurlar, bir kısım polis ve jandarma, eşraf ve havalinin tanınmış şahsiyetleri, istisnai olarak da birkaç zanaatkâr ve vasıflı işçi. Hepsinin namına, küçük bir heyet olarak her şeye karar verenler vali, polis şefi ve birkaç zengin tüccar ve mülk sahibinden başkası değildir. Demokrasinin izi yoktur.

Fırkanın kuvveti ve terkibi hakkında hiçbir istatistik veri yoktur. Tahminimize göre, faal azalarının sayısı 500'ü geçmemekte, uzuvlarının cümlesi de 2 ila 3 bin arasında değişmektedir. Konferansa getirilen istihbarata göre, terkibi hakkında aşağıdaki şemayı verebiliriz:

Memurlar veya zabitler /faal veya faaliyete müsait / 35
Büyük toprak sahipleri, ve mahalli eşraf 25
Büyük müteşebbisler, sanayici ve tüccarlar 20
Serbest meslekler /avukatlar, doktorlar..vs/ 5
Hali vakti yerinde köylüler 5
Emekçi sınıflar 5

Bu rakamlara göre, üçte bir nispetinde temsil edilen bürokratlar, fırkada hakim mevkidedir. Toprak burjuvazisi ve kapitalist burjuvazi, aşağı yukarı eşit kuvvettedir. Diğer sınıfların iştiraki ise ehemmiyetsizdir; ilk üç kategori kâhir bir ekseriyet teşkil etmektedir. Orta sınıfların gözünü boyamak ve kendini onların mümessili gibi göstermek için gayretlerini arttırırken, Halk Fırkası, kadrolarının içtimai terkibi dolayısıyla, her geçen gün sömürücü sınıfların siyasetinin temsilciliğine sürüklenmektedir. Bu daha şimdiden kimse için sır değildir.

Bu tefessühün iki asli sebebi vardır. 1) Bizzat fırka tarafından, en nüfuzlu azalarına iktisadi teşebbüslere atılmak için verilen teşvikler. Nisbeten kısa bir zaman aralığında, kemalizmin en vasıflı siyasi idarecileri, hükümetin maddi ve manevi desteğiyle mücehhez olarak, iş dünyasında kendilerine imrenilecek mevkiler temin ettiler. Bir yığın milletvekili, yüksek rütbeli zabit ve eski nazırların, bir gün içinde bankacı, sanayici, toptan tüccar haline yükseldiği görüldü. Kâr ihtirası, tabiatıyla onlardaki son inkılapçı siyaset kuruntularını yok ediyordu. Her şey onlara, asil "ülkenin iktisadi kalkınması" perdesi ardına saklanmış teşebbüslerinin muvaffakiyeti zaviyesinden gözükmeye başladı. Bugün, Halk Fırkası saflarındaki büyük ekseriyet bu kategoriden unsurlardan mürekkeptir. Belli bir idealizmi ve nispi bir feragati muhafaza edebilen ilk günlerin inkılapçı militanlarının sesi ise, artık kendini duyurmaya muvaffak olamamaktadır. Büyük teşebbüslerin gelişmek için sulha ve ecnebi sermayenin iştirakine ihtiyacı vardır. Onların refahına, gergin diplomatik ilişkilerin yarattığı belirsizlik

kadar zarar veren hiçbir şey yoktur. Hükümet, binaenaleyh, beynelmilel ihtilafları dostluk yoluyla tanzim etmek mecburiyetindedir.

2) Halk fırkasının tefessühünün ikinci sebebi, kuruluşuna ve aza kaydına yön veren ruhta ve metodlarda aranmalıdır. Kemal milli istiklal için verilen silahlı mücadeleyi muvaffakiyetle yöneterek halkın minnettarlığını kazandı. İktidara geçişi, umumiyetle siyasi fırkaların kadrolarının teşekkül ettiği uzun sınıf mücadelelerinin ertesinde vuku bulmadı. Tam tersine, fırkasının tesisine, iktidarı aldıktan ve siyasi rakiplerini tasfiye ettikten sonra girişti. Kendilerine fırkanın şubelerini teşkilatlandırma ve idare etme vazifesi tevdi edilenlerin, devlet çarkları içinde mühim mevkiler kapanların, ve mebus seçilenlerin hepsi, Kemal'in etrafında toplanmış ve onun inanılmaz nüfuzu ile mücehhez olan, yakın ve samimi şahıslardan mürekkep küçük bir çember tarafından seçildiler. Hükümet çevrelerinde, salahiyetini doğrudan herhangi bir içtimai grubun itimat ve takdirinden alan hemen hemen hiç kimse yoktur. Belki Şark vilayetlerinden gelen, feodalizmin menfaatlerini temsil eden bazı mebusları istisna kılmak gerekir. Kalan hepsi, arkasında hiçbir halk kitlesinin desteğini hissetmediği için, resmi nokta-i nazarla çelişen bir fikir ifade edecek cesareti asla bulamıyor ve hudutsuz bir diktatörlük tatbik eden Kemal'in yakın çevresi tarafından verilen emirlere kölece itaat etmeye mecbur kılınıyor.

Bu şartlarda, Halk Fırkasının bağrında yeni bir cereyanın tebellur (kristalize olma) imkanı yoktur. Her türlü çatlak sesi boğmak için iki vasıta kullanıma konmuştur: Ya münafıklık yapan bir yere sefir veya büyük bir teşebbüse müdür olarak yollanmakta, böylece kaçınılmaz olarak hayatı daha hayırhah bir gözle görmesi mümkün olmaktadır. Ya da bir iftira kampanyasıyla acımasızca itibarı düşürülmekte, ve hayat kendisine zehir edilmektedir. Konferans delegelerinin zikrettiği karakteristik misallerden çıkmaktadır ki, Halk Fırkasında kitlelerin memnuniyetsizliğine iştirak eden yeterince yüksek sayıda geri planda aza mevcuttur. Bu, asgari siyasi terbiyeye sahip olan bu unsurların yardımıyla, emekçi sınıflardan bir eylem ön-

görüsünü akla yakın kılıyor. Zira, bizzat fırkanın dahilinde hareket ederek dahi, en ufak bir netice elde etmek mevzubahis değildir. Dolayısıyla Konferans, bu sonuncunun bünyesini ve itiyatlarını göz önüne alarak, fırka (TKF kastediliyor – SD) mensuplarını buraya girmeye sevketme fikrini tamamiyle faydasız bularak reddetmiştir. Çok daha müessir olmak üzere, yarı- kanuni faaliyet komiteleri tesis etmek için, T.K.F. militanlarının bu hayal kırıklığına uğramış milliyetçilerle işbirliğini vaz etmiştir. Bu işbirliğinin hedefi, kemalistleri radikal içtimai reformlarla /feodallerin mülksüzleştirilmesi, toprakların paylaşımı, iş kanununun çıkması, işçiler ve köylüler için demokrasi...vs/ burjuva inkılabını tamamlamaya mecbur etmektir.

Çok çeşitli içtimai tabakalar, böylesi bir hareketin içine sürüklenmeye müsaittir. Naçiz şartlardaki köylülük, Halk Fırkasından yana olduğunu ilan eden yeni zenginler tarafından, her geçen gün biraz daha ezilmektedir. Onun hayati menfaatlerine uygun bir hak arama faaliyeti, onu asla kayıtsız bırakamaz. Küçük zanaatkar ve tüccarlar da aynı şekilde kendilerini kemalistler tarafından feda edilmiş görmekteler; zira bu sonuncular bir yandan onlara karşı sözde bir sadakat gösterirken, siyasetleri yüzünden onları kendi yarattıkları büyük teşebbüslerin rekabetine tahammül edemeyecek vaziyete koymaktadır. Bu tümüyle eyleme hazır bir zemin olup hedefi hükümetin iktisadi siyasetini kooperasyon hareketini destekleme ve yayma yönünde toparlanmasını temin etmektir. Şehirlerin ve kırların ücretlileri, mevcut rejim altında öylesine istismar edilmektedir ki, terörün tüm çileleri onun teşkilatlanma ve hak arama hamlesini durduramamıştır. Müşterek harekette, T. K. F. tarafından rehberlik edilen tüm emekçi kitleler içinde, öncü rolünü oynayabilirler. Esas olan, bu unsurları Terakkiperverler ve İttihatçılar gibi kemalizmin sağında yer alan eski fırkaların ajanlarının tesiri altına düşmemeleri için ikaz etmektir. Konferans, emin olarak ifade etmiştir ki T.K.F., merkezi organını gecikmeden neşrettiği takdirde emekçi kitleleri bir kaldıraç gibi kullanmak - milliyetçi harekete içtimai inkılap yönünde yeni hamle kazandırmak - üzere, onları irticanın tesirinden çekip alabilecektir.

Ordu ve Polis:

Milliyetçi hükümete sağlam bir mesnet vermek için yarışan kuvvetler arasında, en mühimleri, hilafsız ordu ve polistir. Cihan harbi bozgunu, imparatorluk ordusunun topyekun dağılmasıyla son buldu. Milli istiklal için mücadele bidayette, her türden zabitin kumanda ettiği gönüllü çeteler vasıtasıyla yürütüldü. Ancak kargaşanın humması içindedir ki, nizami bir ordunun ilk çekirdeği teşkil edildi. Yüksek bir teşkilatlanma kapasitesine sahip bir zabit kadrosunun inatçı gayretleri, kısa zamanda bu çekirdeği hürmet uyandıran güçlü bir askeri cihaza tahavvül etti.

Halk Fırkasının ilk takannün (yasama) fiili, zabit ve assubay sınıfına tatminkâr maddi şartlar temin etmeyi hedefliyordu. Bugün, bu,iktisadi vaziyeti arzu edecek hiçbir şey bırakmayan yegâne devlet memuru kategorisidir. Dahası, bunlar tamamiyle emin, ve şahsen Kemal'e, İsmet'e ve diğer popüler şeflere sadakatle merbut insanlardır. Yapılan sayısız tasfiye, az ya da çok şüpheli olan tüm unsurları ordudan uzaklaştırmıştır. Hükümet askeri cihazına o kadar güvenmektedir ki, onu içtimai temeli meselesini tümüyle ihmal etme noktasına gelmiştir. Bu temeli genişletmeye uğraşmak bir yana, kayıtsızlıkla onun daralmasını seyretmektedir. Şayet ordu hükümetin elinden kaçarsa, geri dönme ümidi olmadan yıkılır; zira, yukarda da tahlil ettiğimiz gibi siyasi teşkilatı kitlelerden tecrit ve oldukça narin (kırılgan)dir.

Aynı mülahazalar, polise ve jandarmaya da tatbik edilebilir. Bu fikir çerçevesi içinde, kemalistler, onlara takaddüm eden eski hükümetlerin adetleri içinde kalmaktadır. Kritik anlarda, tutarlı siyasi fırkaların yokluğundan dolayı, devlet idarecilerinin kaderine karar veren her zaman orduydu.

Bu hususiyetleri göz önüne alan Konferans, askerler arasında şimdiye kadarkinden daha metodik bir faaliyet sürdürme zarureti üstünde ısrar eder. Mesele bir yandan orduyu bir halk milisine tahavvül etme (dönüştürme) için bir kampanya yürütmek, öte yandan

da neferler ve zabitler arasında kesif bir komünist propaganda yapmak için tüm vasıtalarda /genç tabipler, askerler, yedek zabit namzedi gençler/istifade etmek. Bu vazifenin ifası, T. K. F'nin merkez organının neşri ile yakından rabıtalıdır.

Komünist nokta-i nazarı aksettiren ve fırkanın şiarlarını popülerleştiren bir organ olmazsa, her şey ferdi propagandadan ibaret olurdu ki, o da bizi ancak birkaç birim zenginleştirirdi.

Sınıf Mücadelelerinin Perspektifleri:

Halen Türkiye'de sınıf mücadelelerinin keskinleşmesine şahit oluyoruz. İstiklal Harbinin zaruretleri, menfaatleri en zıt grupları dahi birbirine yakınlaştırmıştı. Zaferden hemen sonra, milliyetçi hareketin asli şefleri; yani Mustafa Kemal ve en meşhur silah arkadaşları arasında ciddi ihtilaflar baş gösterdi. Şehirlerin tefeci burjuvazisinden gelen unsurlar ve feodal tabakalara bağlı olanlar, İkinci Grup adı altında, bir tür muhalefet fırkası dahi teşkil etmişlerdi. İttihat ve Terakki'nin artıkları da aynı şekilde hükümetin inkılapçı siyasetine karşı vaziyet alıyorlardı. Ama ciddi tezatlar da, bu muhtelif temayülleri birbiriyle karşı karşıya getiriyordu.

O devirde, emperyalist tehlike hâlâ memleketin üstünde esiyordu. Lozan muahedesi neticelenmemişti. Hâlâ diplomatik ve iktisadi sahada muharebeyi kazanmak gerekiyordu. Ve bu da tüm milli kuvvetlerin temerküzünü zaruri kılıyordu. Ancak büyük nüfuzunu istismar ederektir ki Kemal hasımlarını dağıtmayı ve kendi programına reylerin neredeyse tamamını temin etmeyi başarıyordu. Ama bu demek değildir ki her türlü nifak mevzuu, tüm menfaat tezatları bir çırpıda kökünden tasfiye edildi. Vaziyet geliştikçe, zıt menfaatler arasındaki sürtüşme artıyordu. Ve kemalist inkılabın her merhalesi rakip veya düşman sınıfları ayıran uçurumu biraz daha derinleştiriyordu.

Konferans kaydetmiştir ki, vaziyet daha şimdiden o kadar gergin, kitlelerin memnuniyetsizliği o kadar kuvvetlidir ki, kısa vadede açık

ve büyük sertlikte mücadelelere hazır olmak gerekir. Sahneye ilk olarak girmesi beklenen sınıf, "eski rejimin büyük burjuvazisi" dediğimiz, beynelmilel finansın mümessilleri ve müttefiklerinden mürekkep burjuva kesimidir. O siyaseten en iyi teşkilatlanmış olanıdır. Her türden meşhur siyasi şahsiyetler / Terakkiperverler, İttihatçılar, İkinci Grup, Müstakiller..vs/ bu kategorinin menfaatlerinin müdafaasını üstlendiler. İktidarı deruhte eder etmez parçalanmaya mahkum olan bu blokta 3 temayül tefrik (ayırt) edilebilir. 1/Büyük Britanya ile bir yakınlaşma siyasetini vaz eden, İngiliz sermayesinin uzantıları /belli başlı Terakkiperver'ler /; 2/ Alman sermayesiyle yakın bir işbirliğinin taraftarları / İttihatçılar /; 3/ Son olarak muayyen bir nokta-i nazarı olmayan, ama Sovyet dostluğunu destekleyenler /bazı İttihatçılar, İkinci Grubun başlangıcı.

Üzerinde mutabık oldukları siyaset, tabi yabancı sermayenin menfaatlerinden mülhem birkaç formülde hulasa olabilir: serbest tedavül - devletin iktisadi faaliyete adem-i müdahalesi - adetlere ve dini itikatlara saygı – reformlarda büyük bir hassasiyet ve ihtiyat. Konferans, bu burjuva muhalefetin teşkil edici unsurlarını tahkik ettikten sonra o kanaate varmıştır ki, bunun zaferi, kemalistlerin iktidarına nazaran, bir tereddi (gerileme) teşkil etmekle beraber, cumhuriyetçi rejimi tehlikeye atmayacaktır. Hatta, en azından bidayette, halk kitlelerinin sempatisini kazanmak için, geniş bir demokrasi tatbik edeceği dahi tahmin edilebilir. Mamafih, T. K. F. bunlara karşı enerjik biçimde mücadele etmelidir; zira burjuvazinin bu fraksiyonunun iktidara geçmesi, anti-emperyalist mücadeleden topyekun vazgeçme manasına gelecektir; halbuki genç milliyetçi burjuvazinin hayati menfaatleri, Halk Fırkasının hâlâ oldukça uzun bir devir boyunca emperyalist sermayeye karşı kıskanç bir kuşku göstermesini zaruri kılmaktadır.

Hükümet, en meşhur şahsiyetlerin bir çoğuna kelepçeyi geçirebilmek için, boşa çıkan son komplodan istifade etmiştir.

(CD 27, Klasör 34_36, sayfa 168-180, Fransızca)

T.K.P. Birinci Viyana Aktif Konferansının (M.K.) Faaliyet Raporu Hakkındaki Kararı

1926 senesi 27 Mayıs'ında Viyana'da toplanan (T.K.P.) Birinci Aktif Konferansı (M.K.) nın faaliyeti hakkında Vedat Yoldaş'ın verdiği raporu dinlemiş ve âtideki kararı almıştır:

1- Raportör yoldaşın verdiği malumatta konkre anlardan [?] ve faaliyetlerden ziyade umumi hatlar mevcuttur. Böyle bir vak'a (M.K.) azalarının resmi ve planlı bir surette mesai yapmadıklarına delalet eder. Çünkü resmi ve planlı bir faaliyet "konkre" an [?] ve faaliyetlerin (M.K.) azaları tarafından bilinmesini icab ettirir. Bu sebepten dolayı (M.K.) faaliyetinin bundan böyle daha mesul ve daha resmi daha planlı bir surette icra edilmesi lazımdır.

2- Yine aynı sebep (M.K.) ile Komintern arasındaki münasebetin, (M.K.) azaları tarafından lazım geldiği kadar ehemmiyetle telakki edilmediğini –afaki olarak– meydana çıkarmıştır. Komintern tarafından bundan 6 ay evvel gönderilen teşkilat platformu –anlaşılamadığı– ileri sürülerek tatbik edilmemiştir. (M.K.)nın bu platforma itiraz hakkı olabilirdi. Fakat bu itirazdan sonra, alınan talimatın derhal tatbiki icab ederdi. Halbuki ne böyle bir itiraz yapılmış, ne de talimat mevki-i tatbike konmuştur. (M.K.) platformu ihmâl etmekle iktifa etmiştir. Bundan dolayı Türkiye fırka faaliyeti için hayati bir zaruret olan yeniden teşkilatlanma işi bu güne kadar tehire uğramıştır. Bu platformun konferansta tenvir edildiği şekilde derhal tatbiki lazımdır. (M.K.) azaları daima Kominterne karşı olan mesuliyetlerini göz önünde bulundurmak ve bu âli müessese (Komintern) ile

olan münasebatına daha muntazam ve resmi bir şekil vermek mecburiyetindedirler.

3- (Komintern) tarafından gönderilen teşkilat platformunun tatbik edilmemesinden (münbais netayicin en şayan-ı teessüf olanı vilayetlerle olan irtibatın da bozulması inzimam ederek) (M.K.)nın İstanbul vilayet şubesi vaziyetine düşmüş olmasıdır.

4- (M.K.)nın ehemmiyetini kaybetmesinde en büyük amil de vilayetlerden tecrit edilmiş olmasıdır. Konferansın teşebbüs ettiği rabıta şebekesi (M.K.) tarafından da pekalâ daha *o "posta kutusu" hadisesinden hemen sonra (İngilizce metinden)*... vücuda getirilebilirdi, mecbur edilebilirdi. (M.K.) böyle tecrit edilmiş bir halde kalması (T.K.P.) için büyük bir felâkettir. Vilayetlerle derhal rabıta tesis etmek lazımdır. M.K. konferansın bu sahada tertip ettiği planları derhal tatbik etmekle mükelleftir.

5- Yine bu mefhumun anlaşılmamasından dolayı (M.K.) Fırka dahilinde gayr-i kabil-i münakaşa bir itibar kazanamamış ve bi'nnetice demir bir disiplin tesisine muvaffak olamamıştır. Halbuki demir bir disipline malik olmayan bir Komünist fırkası deruhte ettiği muazzam vazifeyi ifa etmez. Lenin'in düsturlaştırdığı veçhiyle disiplinin üç esas şartı vardır:

1- Fırka azalarının fedakâr olması

2- Kitle ile temas

3- Mesul teşkilatların nüfuz sahibi olması

Binaenaleyh disiplinin üç esas şartı olan bu noktaların tahakkuku için evvelâ: Fedakâr ve hakiki fırka azalarımızdan kuvvetli bir kadro vücuda getirmek. Azalarımızı tam bir Komünist gibi terbiye etmek (*İngilizce metin: gerçek bir Bolşevik terbiye vermek*). Saniyen: Kitle ile teması daha yakından, daha geniş bir mikyasta temin eylemek. Bugün İstanbul ve sair mahallerde âtıl bir halde bulunan arkadaşları faaliyete sevk etmek. Salisen: (M.K.) nın kendi ehemmiyet ve manasını idrak ederek otoritesini tesis eylemesi lazımdır.

6- Kitle ile temas edebilmek için M.K. fırkanın meslek birlikle-

rindeki faaliyetlerine bir kat daha ehemmiyet vermelidir. Yalnız fırkanın teşebbüsüyle tesis edilen meslek birliklerinde değil fakat Meşrutiyet'ten beri idame-i mevcudiyet edebilen eski amele cemiyetlerinde de âmil ve müessir olmaya gayret etmelidir. Bunlar meyanında meselâ mürettibîn cemiyeti, Reji amelesi cemiyeti, bina rençber amele cemiyeti, tahmil ve tahliye cemiyeti gibi bazıları el'an amelenin itimadını havi bulunmaktadırlar. Konferans tevkifattan beri bu sahanın tamamiyle ihmal edilmiş olduğunu teessüfle kayd eder.

7- Konferans münakaşatı, Komünist Gençler Birliği'nin maruz kaldığı şedid darbeler neticesi tamamıyla inhilale yüz tuttuğunu göstermiştir. Fakat bu gayr-i müsait şeraite rağmen birçok genç mücahidler büyük bir fedakârlıkla şâyân-ı takdir bir faaliyet sarf etmişlerdir. M.K. gençlik meselesi üzerine dikkatlerini tevcih ederek elde kalmış bu gibi anâsırın ve dağınık hücrelerden bilistifade Komünist Gençler Birliği'ni yeniden tesis edecek ve konferans tarafından teşkil edilmiş olan teşkilat ve idare faaliyeti (*İngilizce metin*: *reorganizasyon komitesi*) vasıtasıyla önümüzdeki ilk konferansa kadar idaresini tanzim edecektir.

8- Amele inkılabını istihdaf eden siyasi hareketlere emekçi kadınları da iştirak ettirmeksizin bir muvaffakiyet elde etmek imkânsız olduğunu nazar-ı dikkate alan konferansımız, M.K. nın kadınlar arasında faaliyet tezyid etmeye ve tütün atelyelerinde şimdi mevcut olan kadın hücrelerinin büyük bir itina ile sevk ve idare etmeye davet eder.

9- Türkiye köylü memleketidir. Bilhassa bu gibi memleketlerde yoksul ve orta köylülüğün müzayakasını (*İngilizce metin*: kararlı desteğini) temin etmeyen hareketler proletarya inkılabı nokta-i nazarından akamete mahkumdurlar. Amele sınıfı için her vasıtaya baş vurarak köylülüğe girmek icap eder. M.K. bilhassa genç muallim ve tabiplerin faaliyetinden bu sahada teşkilat yapmak hususunda istifade etmelidir.

10- Daha uzun bir müddet devam etmesi muhtemel olan son burjuva terörü ve tesiratı, raportörün raporunda mühim bir mevki işgal etmektedir. Bu terörün TKP üzerine bu kadar mühim bir surette tesiri, teşkilatımızın elastik olmamasından *(İngilizce metin: yeterli elastikiyet noksanlığından)* dolayıdır. Yarı legal bir vaziyyetten tam bir gizli vaziyete geçiş de fena bir tarzda olmuştur. Bu intizamsızlığa ait mesuliyetin bir kısmı, konspirasyon faaliyetine müteallik tedabiri natamam olarak ittihaz etmiş olan, partinin sabık merkez heyetine râcidir. Fakat M.K. bu tahavvülün daha az zararla ve daha sarsıntısız cereyan etmesi için elinden gelen herşeyi yapmış değildir. Bu vaziyetlere intibak kabiliyetinin fıkdanı yalnız parti ile düşman sınıflar ve onların hükümeti arasındaki münasebetlerde değil, fakat partinin amele sınıfıyla olan münasebetlerinde kendini göstermiş ve bocalamaya sebep olmuştur.

11- Her beyaz terör, K.P.leri için otomotik bir tasfiye aleti vazifesi görür. Her terörden fırkanın sinesinde kalan azalarıyla daha mütesanid, kemiyeten daha zayıf olsa da, keyfiyeten daha kuvvetli olarak çıkması lazım gelir. MK'nın bu noktayı nazar-ı itibara alınası ve uzun tecrübeye malik olan yoldaşlara karşı daha müşkilpesend olması icap eder. Unutmamalıdır ki tedhiş propaganda ve teşkilat faaliyetiyle gayr-i kabil-i telif bir hadise-i içtimaiye değildir ve yalnız kendine has mesai usullerine ihtiyaç hissettirir.

~~12- Terör mesaiye mani değildir. Yalnız yeni mesai usullerini icab ettirir. Bu noktayı hatırdan çıkarmamak icab eder.~~ *

13-M.K namına takdim edilen azalarının iş başına geçmesine kadar mühim ve mesul mevkilerde hazırlık görmedikleri ve dolayısıyla acemilikleri ileri sürülerek irtikab edilen teknik hatalar mazur gösterilmek isteniyor. Bu mazeret, ilk üç dört ay esnasındaki tereddütler ve kararsızlıklar için makbuldür. Bilahare daha emin adımlar-

---

* Aslında üstü çizili

la yürümek icap eder ki ancak işbaşında kalan SeKa azalarından herbiri, evvelce mühim parti şubelerini idare etmiş oldukları cihetle, haklı olarak bu kendilerinden beklenirdi. Konferansta MK kusurları üzerinde ısrar etmekle beraber uzun bir müddet geçmiştir. Önümüz açılan devrede onun TKP'yi daha metin ellerle ve daha dûr-endişâne bir tarzda idare edeceği esbâbını izhâr eder.

14- Konferans yukarıda kaydedilen noktaların MK tarafından nazar-ı dikkate alınacağını ve bundan böyle MK'nın içine aldığı taze takviye unsurlar ile Komintern'in rehberliği altında bir Bolşevik teşkilatının en mesul aparatı olduğunu müdrik olarak çalışacağı kanaatindedir. MK bugünkü Türkiye amele hareketine hakiki kıymeti vermek ve bu hareketi proleterya inkılabı istikametine tevcih etmek mecburiyetindedir.

(CD 34, Klasör 4_36, sayfa 466-470,
Osmanlıca, İngilizce ile karşılaştırmalı)

Vilayet Raporları Hakkında Karar

Vilayetten gelen murahhas yoldaşların verdikleri raporlar hakkında Türkiye Komünist Fırkası Birinci Viyana Aktif Konferansının kabul ettiği karar:

1926 senesi 27 Mayıs'ında Viyana'da toplanan Türkiye Komünist Fırkası Birinci Aktif Konferansı vilayetlerden gelen murahhas yoldaşların verdikleri raporları dinleyerek bu hususta aşağıdaki kararı kabul etmiştir:

1- Konferansın Türkiye'nin bugünkü iktisadi vaziyeti ve bu vaziyetin istikbaldeki inkişaf seyri hakkında kabul ettiği rapor ve tezler vilayetten gelen arkadaşların raporlarında tafsil ettikleri mahalli iktisadi vâkıalarla tamamen tetabuk etmektedir. Bilhassa Kemalizm'in gitgide tebellur etmeye başlayan iktisadi siyasetindeki yeni temayül ve istikametin yukarıda zikr edilen rapor ve tezler tarafından tesbit edilen tarzda vücuda geldiğini vilayet yoldaşlarının raporlarıyla bir kat daha teyid ve tevsik edilmiştir:

Türkiye'de terâküme başlayan milli sermaye iptidai bir sermaye terakümünün birçok hususiyetlerini ve bu meyanda da mahalli bazı vasıfları arz ediyor. Bilhassa Anadolu'nun orta sınıflardan yükselmekte olan ve yükselen mahalli ticaret ve toprak ve sanayi burjuvazisi sermayelerini teraküm ettirmek için en barbar vesaite müracaat etmektedirler. Mesela Halk Fırkası mebuslarından Avni Paşa Adana havalisinde büyük mikyasta pamuk ziraatiyle meşgul olmaktadır. Topraklarını çoğaltmak için arazisinin civarında bulunan köylü tarlalarını cebren silah tehdidiyle köylünün elinden almaktadır. Arazisine yarıcı suretiyle işleyen köylüler mahsul haline getirdikten sonra Paşanın kamyonları köylünün çıkardığı mahsulün hepsini yükleyip götürüyor ve yarıcılar mahsulün en ufak bir hissesine bile malik

olmayan Paşanın adamlarının ve bazen bizzat Paşa'nın kırbaç darbeleri altında kurûn-ı vusta[1] esirleri gibi kovuluyorlar. Evleri son mücadelede yakıldığından dolayı hicret eden bir Ermeni köyüne yerleşen bütün bir köy halkı yine Avni Paşa'nın emri ve tazyiki ile iltica ettikleri en son ocakta kovulmuştur. Adana havalisinde Avni Paşa, Suphi Paşa, Ali Münif Bey gibi isimler emekçi köylü kitleleri için vebadan daha müthiş bir felakettir. Ziraat sahasında gerek bu ve gerek Ziraat Bankası'nın bir nakliye aparatı haline gelmesi suretiyle temerküz ve teraküm eden sermaye şehirde daha başka yollar takip ederek seyrine devam etmektedir. Mesela İzmir'de tahmil ve tahliye akarını alan İş Bankası liman dahilinde işleyen bütün küçük sefaini mavna ve saireyi yok pahasına cebren sahiplerinden almaktadır. Tahmil ve tahliye akarı pek muntazam limanlara sahibi olmayan sahil şehirlerinde bu faaliyetine daha barbar bir mahiyet vermektedir.

Kemalizmin son iktisadi siyaseti şahsi teşebbüsleri ve bilhassa kendi mensuplarının teşebbüslerini emekçi halkın zararına himaye etmesi artık bugün aşikâr bir hakikattir. Yukarıda zikr ettiğimiz misaller bu vâkıayı tevsik etmektedir. Avni Paşa, Ali Münif Bey, Zamir Bey ve saire gibi şahsiyetler Halk Fırkası mensuplarıdır. Emlak-ı milliye bu şahsiyetler için yemlik ambarıdır. Adana ve havalisindeki emlâk-ı milliyenin hemen hemen hepsi bu gibi dört beş şahsın elinde toplanmıştır. Gerek Ziraat Bankası, gerek İş Bankası bu gibi şahısları kredite etmek vazifesini en mühim ameliyatları meyanına idhal etmişlerdir. Şimendifer ve saire.....halktan muhtelif suretlerle toplanan vergi vasıtasıyla bu şahısların kasalarını doldurmaya yardım ediyorlar. Mesela cigara kâğıdı akarında Yunus Nadi Bey cigara kâğıdı tedarikinin mühim bir kısmını deruhde ederek yüzbinlerce lira vurmuştur. Aşağıda bahsedeceğimiz muhtelit[2] şirketlerin

---

(1) Kurûn-ı vusta: Ortaçağ
(2) Muhtelit: Karma

ve ecnebi teşebbüslerin heyet-i idarelerine giren bu şahsiyetler her adımda sermayelerini çoğaltmaktadırlar.

Halk Fırkası muhtelit şirketlerin teessüsüne müsaade etmekle emperyalizm mayasının memlekete girmesine büyük bir kapı açmıştır. Mesela: Adana'dan gelen murahhas yoldaşın raporuna nazaran Adana'da teşekkül eden "Adana Anonim Pamuk Şirketi" sermayesi yüzde 70 Fransız ve yüzde 30 Türktür. Bu şirketin hissedarları meyanında İsmet Paşa gibi daha birçok hükümet ricali mühim birer mevki işgal etmektedirler. Tabii bu şirket diğer Türk şirketleri gibi teşvik-i sanayi kanunu gibi devlet himayesinden müstefid olmaktadır. Ecnebi sermayesinin memlekete duhulünün bir ikinci sureti vardır ki o da teşebbüsü herhangi bir Türkün ismi altına gizleyerek kolayca Türkiye'ye duhul ve yine her türlü imtiyazlardan istifade etmesidir. Mesela yine Adana'da beyaz Rusların teşebbüsüyle açılmakta olan pamuk yağı, sabun, çırçır fabrikası bunun parlak bir şahididir.

Hükümetin takip ettiği vergi siyaseti de, kazanç vergisi gibi, bilhassa küçük müstahsilleri ezen ve üst tabakalara çıkan milli burjuvazinin sermaye terakümüne yardım eden bir tedbir mahiyetindedir. Hükümetin takip ettiği amele siyasetinin esaslarını da yine bu barbarca sermaye terakümünde aramak lazımdır.

2- Kemalizmin takip ettiği bu iktisadi siyaset ve memlekette sermaye terakümü Kemalizmin istinad ettiği içtimai temelin izahı için sağlam bir mebde[3] noktasıdır. Yine konferansın kabul ettiği tez ve raporlarda gösterildiği veçhile bilhassa Anadolu orta sınıflarının bir teşekkülü olarak ortaya çıkan bu fırka gitgide bu sınıflardan yükselen ticaret, toprak ve sanayi burjuvazisinin fırkası haline gelmektedir. Kemalizm orta sınıfları tamamen kaybetmek istememesine rağmen ve sermayenin temerküzü ve bu temerküz seyrinde takip ettiği

(3) Mebde: Baş, başlangıç

siyaset onu yukarıda zikrettiğimiz yükselen burjuvazinin menafiini himaye edecek kuvvetli bir temayül yaratmıştır. Ve bu temayül günden güne fazlalaşmaktadır. Mesela yine Adana teşkilatımızdan gelen murahhas yoldaşın raporundan öğrendiğimiz veçhile Adana Halk Fırkasının azasının büyük bir ekseriyeti bu yüksek milli burjuvaziye mensuptur. Esnaf tabakaları Halk Fırkasından gitgide uzaklaşmaktadırlar.

Muhtelif vilayet şubelerinden gelen..... Halk Fırkası kendi tarafına halk kitlelerini celb edememektedir.

3- Türkiye amele sınıfının bugünkü iktisadi vaziyeti yukarıda tespit ettiği Türkiye iktisadiyatının seyrinden istihraç(4) etmek kabildir. Dahili pazardan maada bir istismar sahasına malik olmayan ve büyük bir süratle sermayesini teraküm ettirmeye çalışan ve bu hususta hükümetten her türlü müzaheret gören Türkiye burjuvazisi amele sınıfını istismar etmekte ve tabiidir ki bu hususta da hükümetten müzaheret görmektedir. Vilayetlerden gelen arkadaşlarımızın raporları ve bu vâkıayı tevsik ediyor. Mesela Adana'da vasati fabrika amele yevmiyesi 10 (?), Balya'da yeraltı amelesinin 90-120 kuruştur. Buna mukabil sa'y müddeti nâdiren sekiz ekseriya 9-10 saattir. Adana havalisindeki ziraat amelesinin sa'y müddeti ise 16-17 hatta 18 saate varmaktadır. Fakat istihlâk vergisi hayatı o kadar pahalılaştırır ki eskiden aynı ücretle çalışan amele bugün hemen hemen bu ücretin 2/3'ünü almaktadır.

4- Tabiidir ki bugünkü şeraitte böyle bir sermaye terakümü devrinde yaşayan amelenin insiyaki hareketi kuvvetleşir. Bundan dolayı Türkiye'de de amelenin insiyaki hareketi kuvvetlidir. Bu vâkıayı yine vilayetlerden gelen yoldaşların raporları teyid etmektedir. Hükümetin tedhişine rağmen yer yer grev teşebbüsleri olmuştur. Mesela Adana'da Nusaybin hattı ameleleri grev yapmaya teşebbüs etmiş-

(4) İstihrac: Çıkarsamak

ler, ziraat ameleleri müteaddit patron dövmüşlerdir. İstanbul'daki Amele Teali Cemiyeti Merkezi muhtelif vilayetlerden müracaatlara maruz kalmaktadır. Şirket-i Hayriye grevi ve saire gibi vâkıalar da buna şahittir. Yine hükümetin tedhişine ve her türlü muhalefetlerine rağmen mesleki hareketin eskisine nisbeten daha az bir süratle de olsa yine inkişafı bu hususta mühim bir noktadadır. Mesela Adana'da açılan Amele Teali Cemiyeti şubesi, Ankara teşkilatı ve bu teşkilatın mahpus arkadaşlar için 300 lira toplaması vesaire vesaire. Fakat bu hareketin hakiki kıymeti verilmek lazımdır. Ne i'zâm ne de naks etmek icap eder.

5- Yine bugünkü iktisadi seyrin neticesi olarak köylülükte de kuvvetli bir sınıfî tehalüf mevcuttur. Bu tehalüfü hükümetin iktisadi siyaseti tesrî etmektedir. Vilayet arkadaşlarımızın raporları bu vâkıayı kuvvetle teyid etmektedir.

Fırka

6- Vilayet yoldaşlarının raporlarından anladığımıza göre fırkamızın muzdarip olduğu en mühim dert dağınıklığıdır. Bu dağınıklığın en bariz alametleri: Rabıtasızlık, merkezin tecdidi[5], ideolojik vesaitin yokluğudur. Bundan dolayı merkez ekseriya vilayet faaliyetlerinin kuyruğunda yürüyor. Vilayetlerde kendi çerçeveleri dahilinde yaşayan arkadaşlar: "Her fırka vilayeti şubesi kendi vilayetinde bir padişahtır!" zihniyetine geliyor. Bu zihniyet fırkanın ölümü demektir.

7- Yine aynı raporlar bize vilayet idare kadrolarımızın siyasi talim terbiyeden mahrum kaldıklarını gösteriyor. Mesela Adana'dan gelen arkadaş hücrelerde siyasi terbiye için hemen hemen hiçbir siyasi kitap veya broşüre malik olmadıklarını söylüyor. Halbuki siyasi talim terbiyeye malik bir rehber kadrosu yaratamaz isek amele sınıfının siyasi hareketini idare edemeyiz.

---

(5) Tecdid: Yeniletme

Türkiye Komünist Fırkası Aktif Azalarının Faaliyeti ve M.K.'nın Takviyesi Hakkındaki Karar

1) Konferansın oldukça mahdut mahiyeti dolayısıyla, son kongrede seçilmiş olan M.K devam etmekte ve Kemalist zindanlarda ceza sürelerini doldurmakta olan "üç"ler yerine, üç yeni azanın kooptasyonu vasıtasıyla takviye edilmektedir.
2) M.K ve 3 azalı Siyasi Bürosunun merkezi İstanbul olmaya devam edecektir.
3) Azalarının üçünden mürekkep bir M.K. Harici Bürosu yaratılmıştır. Fırkanın memleket haricinde yaşamaya mecbur bırakılmış iki faal militanı, namzet olarak iştirak etme hakkına sahiptir. Bu büronun vazifeleri şunlardır: a) M.K. ile KEYK arasındaki rabıtayı temin etmek. b) Umumi olarak dışarda T.K.F'yi temsil etmek c) Fırkanın illegal merkezi organını ve umumi olarak onun ideolojik faaliyetini teşkilatlandırmak ve yönetmek. Harici Büro ve Politbüro daimi olarak en yakın ve sıkı bir rabıtayı idame ettirmek mecburiyetindedir.
4) Polibüro, haftada en az bir kere muntazaman toplanmak mecburiyetindedir. Azalarında biri Sekretaryayı idare etmek vazifesinden, bir diğeri teşkilat komitesinin yönetiminden, üçüncüsü Fırkanın sendikalar komitesinden mesuldur. M.K. dışındaki faal yoldaşlar, bu komitelerin terkibine iştirak ettirilmelidir.
5) Politbüronun Sekretaryası ajitasyon-propaganda faaliyetini idare eder ve aynı zamanda M.K ile K.E ve Harici Büro arasındaki rabıtayı temin eder.
6) Teşkilat komitesinin yöneticisi, taşra teşkilatlarını muntazaman ziyaret ve kontrol etmelidir.

7) Politbüro en az üç ayda bir, tüm sahalarda Fırka faaliyetine dair bütün esaslı meseleleri (siyasi teşkilat, ideoloji..vs) mütalaa etmek için en mühim teşkilatların mümessillerinin iştirakiyle M.K.'nın tam azalı içtimasını toplamak zorundadır .
8) Politbüro, her ay muntazaman, K.E'e, Fırka faaliyeti hakkında mufassal bir rapor yollamak zorundadır.
9) Diğer taraftan, Harici Büro, her ay aynı şekilde Politbüro'ya, K.E'nin talimatını ve muhaberatını ihtiva eden bir siyasi mektup yollamalıdır.
10) M.K.'nın ve hususiyetle Politbüro'nun en mühim vazifelerinden biri, Fırka organlarının geniş çaplı ve muntazam dağıtımını temin etmektir.

22.9.1926

(CD 34, Klasör 4_36, sayfa 464-465,
Osmanlıca, İngilizce ile karşılaştırmalı)

T.K.F'nın Faaliyet Programına Giriş

Memleketin içtimai terkibine dair kesin bir malumat ve mevcut kuvvetlerin doğru bir şekilde takdiri, her faaliyet programının temelinde olmalıdır. T.K.F., faaliyetini tayin eden ve şartlandıran tüm unsurları dikkatle tahlil etmeden, proleterya ihtilalinin yolunda emin adımlarla ilerleyemez. Halihazırda, Türkiye'deki sınıf mücadelelerinin etrafında cereyan ettiği ana eksen, hiç şüphesiz (Kemalist) Halk Fırkasıdır. Bu Fırka, İstiklal Harbi zaferinin ertesinde, anti-emperyalist mücadelenin en kararlı idarecilerinin ve muhariplerinin, milliyetçiliğin döneklerinin yürümekte olan inkılabı yarı yolda durdurmalarına mukavemet etmek amacıyla Mustafa Kemal'in etrafında toplanmalarıyla doğmuştu.

Halk Fırkası, başlangıçta, monarko-teokratik rejimin tüm kalıntılarını silip süpürmedeki güçlü iradesiyle, iktisadi gelişmelerini geciktirebilecek tüm siyasi ve dini engellerin kaybolduğunu görmek için sabırsızlanan orta sınıfların emellerine tamı tamına cevap veriyordu. Direkt olarak ezilen ya da istismar edilen sınıflar (şehirlerin ve kırların emekçileri) –hükümetin metodlarının getirdiği radikal dönüşümler vasıtasıyla– nispi bir demokrasiden istifade etmekten memnun oldukları için, muhtar bir tarzda teşkilatlanmaya gayret etmekle beraber, iktidarın yeni efendilerine desteklerini verdiler.

Milliyetçi inkılap, kronolojik olarak, Türk halkının mülk sahibi sınıfları tarafından ifa edilen, devlet cihazının ve hükümet metodlarının modernleştirmesini hedefleyen büyük gayretlerin üçüncü merhalesidir. Bu inkılapçı mücadelelerin her biri, siyasi olarak baskı altında kalmakla birlikte, içtimai ve iktisadi olgunluğa ermiş içtimai

kategoriler tarafından, memleketin parçalanmasına ve emperyalist güçlerin kölesi haline gelmesine mani olmak hedefiyle başlatılmıştı. Ve teşebbüslerinin muvaffakiyeti iktisadi vaziyetlerini güçlendiriyor, iktidara geçmelerini ve hakim sınıf rolü oynamalarını mümkün kılıyordu.

Kemalistlerin iktidara gelişi, yalnızca mürteci fırkalar (din adamları ve hanedanın asaletli uşakları) için öldürücü bir darbe olmakla kalmıyor, aynı zamanda muhafazakar ya da karşı-inkılapçı olmuş liberalleri ve radikalleri de imtiyazlı mevkilerinden defediyordu. 1839'daki anti-feodal inkılaptan beri, merkeziyetçi monarşinin yaratıcısı ve destekçisi olan büyük toprak burjuvazisi, ve 1908'deki meşrutiyetçi inkılabın tahrikçisi ve menfaattarı olan büyük sınai ve ticari burjuvazi, yeni rejimin inşasında, Anadolu halklarını amansızca istismar ederken sahip oldukları hudutsuz hürriyet için ciddi bir tehdit görüyorlardı. Menfaatlerinin bizzat menbaına darbe aldıkları için, Kemalistlere karşı, bunlar vaziyetin hakimi haline gelir gelmez, uzlaşmaz bir nefret beslediler.

Tanzimat ve İttihat-Terakki'nin eski reformcuları –tıpkı Kemalistler gibi– emperyalist güçlerin (açıkça ifade edilen) Türkiye'yi bir müstemleke seviyesine indirme niyetlerine karşı mücadele ederek işe başladılar. Ama bir kez acil tehlike bertaraf edilince, çürümeye yol açan bir büyük güçler çemberi içinde hapsedilmiş, her türlü harici destekten mahrum oldukları için, temsil ettikleri içtimai sınıflar (büyük toprak sahipleri, büyük tüccar burjuvazi) sonunda, hiçbir milli kimliği olmayan ve beynelmilel sermaye ile içten bağlı bir kapitalistler tabakası halinde soysuzlaşıyordu.

Türkiye'nin tarihinde ilk defa, ilk proleter devletin kuruluşundan sonra gerçekleşen milliyetçi inkılap, emperyalist tazyike mukavemet etmek ve asli hedeflerini gerçekleştirmek için dışarda güçlü bir mesnet noktası buluyordu. Bu inkılap, özellikle, cihan harbi zamanının istisnai şartları sayesinde nispi bir gelişme kaydeden Anadolu'nun orta sınıflarının (küçük burjuvazi, orta köylülük) taleplerine cevap

veriyordu. Bir kere vaziyetin hakimi olunca, Halk Fırkası –böylesine pahalıya mal olmuş– milli istiklale, her türlü ecnebi tesirden muaf ve dahili pazara hakim olmaya muktedir bir milli sermayenin teşkilini teşvik ederek, iktisadi bir temel inşa etmeyi vazife edindi. Bu yüzdendir ki Halk Fırkası hükümeti, beynelmilel finansa göbekten bağlı yerli büyük burjuvaziye, bu birinciye gösterdiği kadar haset gösterdi. Türk burjuvazisinin bu iki kanadını karşı karşıya getiren bu mütekabil düşmanlığın asli sebebi, bu menfaat zıddiyetidir.

Halk Fırkası, memleketin iktisadi fethi için sürdürdüğü bitmeyen mücadelesinde, milli servetlerin kapitalist istismarına engel teşkil eden herşeyi (müessese, teşkilat, örf...) acımasızca ezdi. Tabanını teşkil eden içtimai tabakaların gelişme ihtiyacı zaruri kıldıkça, şiddete ve vahşiliğe başvurmakta tereddüt etmedi. Tasvip etmedikleri bu metodların muvaffakiyeti hakkında şüphe duyan çok sayıda unsur ordan koptu. Ama fırkanın merkezi çekirdeği, teşebbüsün muvaffakiyetine imanla dolu olarak, faaliyetine sarsılmaksızın devam ediyor.

Milli iktisadın kumanda mevkilerini emperyalist sermayeden geri alma vazifesi pratikte, Kemalistlere Lozan Konferasnı esnasında gözüktüğünden çok daha karmaşık çıktı. Hükmedici nüfuzlarının üstesinden gelmek için, kapitülasyonlardan devraldıkları istisnai siyasi imtiyazlardan onları mahrum kılmanın kâfi olacağına kanaat getirerek, eski rejimde onlara verilmiş bütün tavizlerden tümüyle istifade etmelerini temin ettiler. Gerçekte mevzuu bahis olan, kamu inşaatları, demiryolları, madenler, harici ticaret ve kredi gibi bütün büyük teşebbüslerdi. Halk Fırkası, bu son senelerdeki tecrübesiyle anladı ki, milli pazar üzerindeki hakimiyetlerini kaldırmak için, bu ecnebi teşebbüslerin Cumhuriyetin kanunlarına (bütün vergilerin ödenmesi, Türk mahkemeleri önünde mesuliyet, Türk dilinin kullanılması, Türk olmayan memurların ikamesi, mecburi kayıt, kefalet senedi.. vs) düz bir şekilde tabi kılınması kafi değildir. Aynı zamanda anladı ki, genç Anadolu burjuvazisi, devlet bütçesinden hisselerle desteklense dahi, çok sınırlı olan kendi imkanlarıyla, memleketin

iktisadi kalkınması ve tabii kaynaklarının kıymetlendirilmesi gibi devasa bir planı icra edemeyecektir. Dolayısıyla birkaç zamandır yeni yabancı sermayeleri çekmek için yüksek kâr cazibesi yaratan sistematik bir kampanya takip edilmekte, gene de mutlak bir siyasi bitaraflık ve Türk hukuk sistemine kayıtsız şartsız tabi olma gibi milliyetçi esaslara bağlı kalınmaktadır.

Ama beynelmilel finansın, bir emrivakiye boyun eğmeğe niyeti yoktur. Hâlâ eski usullere geri dönerek, ifrata kaçan haklar bahşeden, devlet gelirine dayanan ciddi teminatlara sahip çok uzun vadeli tavizleri Kemalistlere kabul ettirme ümidini muhafaza etmektedir. Emperyalist güçler, Kemalistlerin Türkiye'de kendi vesayetlerinden kurtulmuş milli bir iktisat kurmalarını her ne pahasına olursa olsun engellemek istemektedir; zira böyle bir eserin kesin muvaffakiyeti amansızca istismar ettikleri bütün halklar için mukavemet edilemez bir cesaretlendirme, ve iktisadi olarak geri kalmış memleketler üzerindeki imparatorluklarının devrilme işareti olacaktır. Böylece, milliyetçi Türkiye'yi, emperyalist manevraların uysal bir aleti rolüne irca etmek amacıyla kandırmaya çalışırken, bu arada kendi güçsüzlüğünü kabul etmeye mecbur kılmak için her türden müşkülatı başına sarmaktadırlar: sermaye çıkışını engellemekten başlayarak, ta isyanlar çıkartmaya varıncaya kadar.

Böylece Halk Fırkası, memleketin iktisadi gelişmesini temin etme gayretinde, iki zıt kuvvet tarafından çekilmektedir: Bir taraftan her türlü yabancı nüfuzdan muaf ve hür bir milli iktisadın zaruretleri, öte yandan da ecnebi sermayenin yardımına olan acil ihtiyacı. Dolayısıyla, aynı anda hem kapitalist güçlere yanaşmak, hem onlarla anlaşmalar yapmak (Türkiye'nin, Cemiyeti Akvam'a girişi hakkında resmi tebliğ, harp, ticaret, maliye bakanlarının nutukları.. vs), hem de bizzat bu güçlerin iç işlerine müdahalesine karşı koymak ve milli istiklali takviye etmek için (dışişleri bakanının beyanı, fırkanın resmi organlarındaki makale ve programlar.. vs) sağlam mesnet noktaları aramaya mecburdur. Bu yüzdendir ki Kemalist hükümet

siyasetini, SSCB ve Doğu halklarıyla dostluğa dayandırmakta, bunu yaparken de kapitalist güçler arasında şerefli bir yer kazanmaya çaba sarf etmektedir. Ne var ki bu iki yüzlü politika uzun bir süre devam etmek zorundadır; ta ki milliyetçi burjuvazi kapitalist dünyanın kombinezonlarına, istiklalinden feragat etmeden girecek kadar kendini kuvvetli hissedene kadar.

İki kara nokta milliyetçi burjuvazinin perspektiflerini karartmaktadır: 1) Şehirlerin ve köylerin küçük teşebbüslerinin tahribi ; 2) Milli ekalliyetlerin milliyetsizleştirilmesi . Büyük kapitalist teşebbüslerin sistematik himayesi ve devletin müesseselerinden aldıkları her türde destek, beraberinde küçük burjuvazinin ve özellikle mütevazı şartlara sahip köylülüğün geniş tabakalarının mahvını ve süratle dağılmasını getirdi. Bu deklase ve kısmen proleterleşmiş kesimler, her türden maceraya sürüklemesi son derece kolay bir insan malzemesi teşkil etmektedir. Milli ekalliyetlere gelince –her ne kadar Rumların mecburi mübadelesinden ve daha büyük sayıda Ermeninin kaçmasından sonra ehemmiyetleri oldukça azalmış olsa dahi– Halk Fırkasının onlara karşı izlediği siyaset, eski rejim altında mümkün olabilenden daha baskıcı ve gericidir. Türkiye'deki halkın, bütününde, Anayasa'nın garanti altına aldığı çok geniş bir hürriyet ve mükemmel bir eşitlikten (!) istifade ettiği, ve yeni Medeni Kanunun milliyet tefriki olmaksızın herkese kendi vatandaşlık haklarını koruma vasıtalarını temin ettiği bahanesiyle, yalnızca onların cemaat halinde teşkilatlanma hakkını reddetmekle kalmamakta, aynı zamanda dillerinin tedrisatını ve kulanılmasını kısıtlamakta, onları memleket içine dağıtmakta, yapabildiklerini Türkleştirmeye gayret etmekte, tek kelimeyle onları milliyetsizleştirerek en küçük muhtariyetçi temayülü, daha tohum halindeyken boğmak istemektedir.

Emperyalizmin ve gericiliğin ajanları bu şartları geniş ölçüde istismar etmekte ve bu çevrelerde Kemalistlere karşı sistematik bir propaganda yapmaktadır. Milliyetçi inkılap, en müthiş darbelerini, dini karakterdeki monarşik rejimin bünyesinde mühim bir rol oyna-

yan Müslüman din adamlarına vurmuştu. İmanın hizmetkarlarından müteşekkil ve imtiyazlarından muaf kılınmış bu kast, ve çok büyük bir emekli sivil ve askeri memur kesimi mevcut rejime karşı, gayri memnun kütleler içinde sinsi bir tahrikat sürdüren karanlık muhalefetin asli gövdesini teşkil etmektedir. Bazıları en kara gericilik adına, diğerleri büyük liberal burjuvazi adına, hepsi de son tahlilde emperyalizmin hesabına hareket etmektedir.

Halk Fırkası'nın, bizzat kapitalizm yolunda hızla ilerleyen milliyetçi burjuvazinin menfaatlerini gitgide daha da münhasıran müdafaa ettiği için, emekçi kütlelerin ve orta sınıfların ızdırabını dindirmek için elle tutulur hiçbir şey yapabilmesi mümkün değildir. Onları arkasından sürüklemek için sarf ettiği ümitsiz gayretler beyhudedir ve öyle kalmaya da mahkumdur. Büyük sanayici ve ziraatçilerin büyüme ihtiyaçları onun ne toprağın fakir köylülere dağıtımını, ne küçük zanaatkar işletmelerinin müessir bir himayesini, hatta ne de milli ekalliyetlere karşı bir müsamaha siyasetini düşünmesine izin dahi vermektedir. Milliyetçiliğin büyük radikal reformlar safhası 1924'ün sonunda kapandı. O günden beri Kemalistler tüm gayretlerini bir diktatörlük rejimi lehine kendi iktisadi hakimiyetlerini tesis vazifesine teksif ettiler. Halen, mahva sürüklenen içtimai tabakalara siyasetlerini kabul ettirmek için bu baskı rejiminden başka kaynakları kalmamıştır.

Böylece, bu gayri memnun halk kütlelerini gericiliğin tesirinden koparmaya ve onların aksi inkılâpçı maceralara sürüklenmesine mani olmaya muktedir yegane siyasi teşkilat, Türkiye Komünist Fırkası'dır. Bu Fırkaya düşen, yalnızca gerici tahrikatı köşeye sıkıştırmak değil, ama aynı zamanda küçük burjuvazinin ve orta köylülüğün dağılmakta olan tabakalarını, yapacakları tazyikle hükümeti reformlar ve anti emperyalist mücadeleler yolunda ilerlemeye mecbur kılmak amacıyla, ihtilalci şiarlar etrafında toplamaktır.

Kemalist burjuvazi,iktisadi kariyerinin yalnızca başındadır. Şayet beynelmilel hadiseler vaziyeti bozmazsa, kapitalizm yolunda

ilerlemeye devam edecektir. Bu kapitalist gelişme ancak şehirlerin ve kırların emekçi sınıfları mukavemet etmeden sonuna kadar istismar edilmelerine izin verirlerse ve geniş müstehlik tabakaları vergi ve gümrük himayeciliğinin masraflarını ilanihaiye ödemeye rıza gösterirlerse gerçek olabilir. Müşterilerinin iktisadi hamlesini köstekleyebilecek bütün zorlukları şimdiden engellemek için, Kemalist hükümet, emekçileri bir topyekun teşkilatsızlık halinde tutmak için çok inatçı bir baskı siyaseti tatbik etmektedir. Bütün teşkilatlanma teşebbüslerinin karşısına eziyet, hatta şiddet tedbirleri çıkarmakla iktifa etmemekte, dahası, uzun bir mazinin tartışılmaz bir mevcudiyet hakkı kazandırdığı cemiyetlere kendi yaratıklarını ve casuslarını sokmakta, ve bu vasıtayla onları kendi nüfuzuna tabi kılmaya ve içerden felç etmeye gayret etmektedir. Bütün baskıları, bugüne kadar ameleler ve zirai gündelikçiler arasında kendiliğinden bir hareketin gelişmesine mani olamadı. Bu hareketin bundan sonraki genişlemesi ve radikalleşmesi, T.K.F.'nin uyanıklığına bağlı olacaktır.

T.K.F., faaliyetinde, bu mülahazalardan ilham alan faaliyet programının hükümlerine riayet etmelidir.

(CD 34, Klasör 4_36, sayfa 439-446, Fransızca)

Bütün Dünya İşçileri Birleşiniz!

Faaliyet Programı

Üçüncü Enternasyonalin Seksiyonu
Türkiye Komünist Fırkası
1927

Faaliyet programımızın tahlili

Bu kısa risalemizle, arkadaşlarımıza, Fırkanın 26/27 Mayıs [1926] aktif konferansımızın mukarreratını takdim ediyoruz. Aktif konferansımızın taht-ı karara aldığı bu faaliyet programının Fırkamızın teşkilatlarınca ve bütün inkılapçı fırka kütlesince layıkıyla anlaşılması ve idrak edilmesi, onun muvaffakiyetle hayata tatbik edilebilmesi için ilk şartı ve ilk merhaleyi teşkil eder.

Aktif konferansımızın programı, şu geçirmekte olduğumuz fevkalade intikal devrine uygun bir faaliyet programıdır. Fakat o sadece bu sahada Fırkamızın müracaata mecbur kalacağı taktik yolları göstermekle kalmaz. Programımız, muhteva itibarıyla bilhassa şu(nu) ihtiva etmektedir. Fırkamızın teşkiline esas olan, bizi diğer bütün fırkalardan ayıran ve bize kapitalizm nizam-ı içtimaîsini ilga ederek onun enkazı üzerindeki yeni cemiyeti yaratmak vazifesini veren nazari esaslar, bu esaslardır ki bizimle Fırkamızı proletarya sınıfının hakiki mümessili ve fikriyatçısı haline kor. Bu esaslar ihtiva eden maddeler bizim mücadelemizi maziye istikbâl ... *(okunamadı)* ... karakterize eder. Bu maddeler Fırkamızın bütün dünyanın komünist fırkalarıyla müşterek olan programından alınmıştır. Komünist fırkasının burjuva inkılabı içindeki ... *(okunamadı)* ... talepleri kapitalizmin ... *(okunamadı)* ... bütün şark memleketleri de ... *(oku-*

namadı) ... alan milli ... *(okunamadı)* ... için bazı sahalarda memleketin bütün sınıflarının menfaatlerini müştereken temsil ediyorlar. Mesela hariçte emperyalizme ve dahilde irticaa karşı mücadele safhaları gibi. Fakat kütlelerin yeni talepler serdetmeleri ve kendi hakimiyetinin tesisi nispetinde milli burjuvazi tedricen bu müterakki şiarlarından kaçmaya ve onları ihmal etmeye başlar. Binaenaleyh burjuvaziye milli inkılabın bütün esnasında ve onu takip eden zamanlarda inkılabın ma-vaz'ünlehi olması icab eden müterakki mutalebatı mütemadiyen talepler, protestolarla hatırlatmak, cemiyetin en ileri fırkası olan komünist fırkasının en mühim vazifesidir. Hariçte emperyalizme ve dahilde irticaa karşı mücadele taleplerimizi ihtiva eden bu kısım da programımızda mevcuttur.

Faaliyet programımızın üçüncü kısmı da amele sınıfına münasebetlerimizi, bu sınıfın yakın taleplerini bizim yakın ve her günkü mücadele programımızı teşkil eden kısımdır.

Bu mücadelenin önümüzde duran en aktif merhalesi amele sınıfının bir sınıf olarak teyid ve teşkiline yardım edecek olan "iş ve sendikalar" kanunlarının istihsalleri için yapacağımız hareketlerdir.

Programımızın esas kısımları bunlardır. Konferans mukarreratında yekdiğerine mümtezic olan bu muhteviyatın her birinin yerli yerinde ve birbirlerine karıştırılmadan idrak edilebilmesi programımızın elastikiyeti ve canlılığı için şarttır.

Nazari esaslarımız, bizim tarihi mahiyetimizi tasvir eder. Emperyalizm ve irtica karşısındaki taleplerimiz, bizim fırkamızı mutalabatı itibariyle cemiyetin en ileri fırkası yapar. Fakat asıl faaliyet programımızın yakın bir zamana şamil olan aktif maddelerini günlük faaliyetimizi tanzim ve murakabe etmek işidir ki vazifemizin en nâzik kısmını teşkil eder. Asıl bu maddelerdir ki bizim programımıza hakiki bir faaliyet programı rengini verir ve asıl bu yakın taleplerimizi elde etmek yolunda yapacağımız doğru ve faydalı mücadelattır ki bizi uzak gayelerimize yaklaştırır ve bizi hakiki bir komünist fırkası yapar.

T.K.P. merkezi teşkilatları bütün fırka kadrosu(nu) bu şerait dahilinde faaliyet programımıza mütemadiyen gözden geçirilmesine ve onun hayata tatbik edilmesine davet eder.

T. K. P. Siyasi Bürosu

Faaliyet Programı

Umumî Siyaset:

(T.K.P.) Komünist Enternasyonali'nin bir şubesi olmak itibariyle, her nevi derebeyi ve sermayedar nizam-ı içtimaisinin tamamiyle mahvını, amele ve köylülerin sınıfî mücadelelerini inkişaf ettirmek ve onları usullü bir tarzda teşkilatlandırmak suretiyle amele ve köylü hakimiyetinin, nihayet komünizmin teessüsünü istihdaf eder.

1- T.K.P., emperyalist kapitalizmin ve sultanlığın yeniden tesisi için içtimaî bir temel teşkil eden (derebeyler, ruhanîler, büyük emval-i gayr-i menkûle ve çiftlik sahipleri, murabahacı, burjuvazi, sabık aksi inkılâpçı zabitler, [*İngilizce metinde: sabık zabitler, eski memurlar, aksi inkılapçılar*] ve saire gibi) bütün mürteci kuvvetlerin amansız bir düşmanıdır. Bu kuvvetlere karşı tevcih edilen her hakiki mücadeleye iştirak edecektir.

2- T.K.P., amele sınıfının ve fakir köylülerin fırkası olmak itibariyle, bu kütlelerin menfaatlerini müdafaa etmek için kendilerini teşkilâtlandırır. Bundan başka inkılâpçı şiarlar etrafında ve münevverler, esnaf, [*İngilizce metinde ek:* büro emekçileri] ve saire gibi bütün inkılâba mütemayil içtimaî kuvvetleri toplamaya çalışır.

3- Kemalizm, haricî emperyalizm ve irticaya karşı mücadeleye devam ettikçe, T.K.P., Halk Fırkası'na müzaheret edecek ve onu inkılâbı genişletmek için tazyik edecektir. T.K.P., Kemalizmin en cezrî unsurlarını tutmak suretiyle Halk Fırkası içinde emperyalizm ve irtica'la uzlaşmak gibi cereyanlarla mücadele etmelidir.

4- Derebeyliğini can evinden vurmak için T.K.P., derebeyleri emlâkinin derhal ve bilâ-tazminat köylülere verilmek üzere müsaderesini ve her nevi derebey hukuk ve imtiyazâtının lağvını taleb eder. Hükümetin bu meseleyi kat'î ve cezrî bir surette halletmek hususunda gösterdiği taallülü de teşhir ve ilân eder.

5- T.K.P., gerek sabık hanedan ailesine, gerek bütün mürteci saltanat rüesasına ait bilumum emlâkin müsaderesini talep eder.

6- Büyük şehirlerin murabahacı burjuvazisi, cumhuriyetçi olduklarını ilân etmelerine rağmen, eski devrin avdetini gizli gizli istemekte ve beynelmilel malî sermayenin hakiki bir hakimiyeti altında bulunmaktadır. T.K.P., bunlarla mücadele eder ve geniş halk kütleleri karşısında, bunları emperyalizmin ve saltanatın yeniden avdetini isteyenlerin ajanları olarak teşhir eder.

7- T.K.P., emekçi kütlelerinin serbestçe teşkilâtlanmaları ve her vasıta ile kendi hak ve menfaatlerini müdafaa etmeleri için bu kütlelere Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ile temin edilmiş olan [*İngilizce metinde ek: uzun bir demokratik geleneğe sahip halkların istifade ettiği*] demokratik hürriyetlerin ve teminatın iadesini ve Takrir-i Sükûn Kanunu'yla bilfiil ilga edilmiş demokratik vatandaşlık hukukunun yeniden temini üzerinde ısrar eder.

8- T.K.P., milli ekalliyetlere karşı kullanılan zulüm siyasetini ve bugünkü şerait içinde Müslüman ekalliyetler için kullanılan Türkleştirme şeklindeki tazyikatı şiddetle ve tamamen red eder. T.K.P. bu ekaliyetlerin kendi mukadderatlarını serbestçe tayin etmek hususundaki sarih haklarını [*İngilizce metinde ek: ve bu halkların mazlumluğunu istismar eden ve onları sonra daha ağır bir boyunduruğa geçirebilmek için isyana kışkırtan emperyalist kuvvetlerin tehdidine karşı müttehid kuvvetlerle mücadele etme hakkını*] tanır. Bu duçar-ı gadr olmuş milletlerin boyunlarına geçirilen boyunduruklara karşı tam bir mücadelelerini temin için onları Türk amele ve köylüleriyle kardeşçe bir ittihada davet eder. Kürt, Çerkes vesaire şeyh ve beylerinin topraklarının müsaderesiyle bunların fakir halk arasında tevzii; bu ekalliyetlerin inkılâp lehine kazanılmaları için yegâne yoldur.

9- Türkiye Komünist Fırkası, hilafet lehinde her nev'î hareketin ve bu harekete içtimai bir temel teşkil eden her nev'î klerikalizm şekillerinin ve ruhbanların aleyhine mücadele eder.

10- T.K.P., bütün hakimlerin ve mesul memurların (mütegallibe ve mürtecilerin rey hakkından mahrum olmaları şartıyla) rey-i âm usulünde müntehib olmalarına, eski idare taraftarlarının bilumum memuriyetlerden azledilmelerini talep eder.

11- T.K.P., efradı askerliği meslek edinmiş bir ordunun yerine, inkılâbın en emin bir istinadgâhı olan amele ve köylülerin hükümetçe umumî teslihi, inkılâbın kazançlarını müdafaaya en elverişli bir tedbir olarak talep eder.

12- T.K.P., bugünkü intihab kanunu yerine 18 yaşından itibaren erkek ve kadın bütün şehir ve köy emekçilerine temsil-i nisbî usulüyle intihab hakkını veren bir dereceli bir intihab kanununun şimdiki intihab kanunu yerine ikamesini taleb eder. [*İngilizce metinde ek: T.K.P. bütün feodal, murabahacı, mürteci unsurların rey hakkından mahrum kılınmasını talep eder.*]

13- T.K.P., aynı suretle belediye intihaplarının da mütegallibe, mürteci ve murabahacıların reyleri olmadan bilâ-vasıta rey-i âm ususlüyle yapılmasına ve belediyelerin geniş bir muhtariyete sahip olmalarını talep eder.

14- T.K.P., Kemalist hükümetinin siyasi muhakemeleri vasıtasıyla takip ve mahkûm edilen komünistler; amele mücahitleri ve bilcümle inkılâpçılar için tam bir af ister ve bunların derhal tahliyesi hususunda ısrar eder.

Amele Sınıfı

T.K.P., âtideki amele metalibi tahakkuk edinceye kadar amele hukuk ve menafiini kefaleti altına alan bir mesai kanunu lehinde şiddetle tahrikatına devam edecektir.

1- Meslek birliklerinin, amele fırkalarının, kulüp vesaire gibi bütün amele teşkilât şekillerinin serbestîsi.

2- Devlet ve patronlar tarafından meslek birliklerinin amele sınıfının resmî ve temsil salahiyetini haiz teşkilatları olarak tanınması.

3- Gerek kapalı mahaller ve gerek büyük meydan gibi açık mahallerde umumî içtimaların serbestîsi.

4- Sokaklarda nümayiş hakkı.

5- Grevlerin serbestisi ve amelenin grev bozanlara karşı yapacakları mücadeleye hükümetin adem-i müdahalesi.

6- Amele matbuatının mutlak bir surette serbestîsi.

7- Toprak üstünde 8; toprak altında 6 saat yevmî mesai müddeti.

8- Gece işleri zaruri olan yerlerde, bu işler için iki misli yevmiye.

9- Kadınlar ve çocukların gece işlerinde çalıştırılmaması.

10- 14 yaşından aşağı çocukların sanayide çalıştırılmaması.

11- Maden ocaklarında 14 ilâ 18 yaşındakilerin çalıştırılmasının men'i.

12- Gebe kadınların 4 hafta hamlden evvel ve 4 hafta hamlden sonra yevmiyeleri tesviye edilmek şartıyla mezun addedilmesi.

13- Hastalara ve işbaşında kazaya uğrayanlar ve malul kalanlara, patronlar tarafından bütün tedavisi, aylık bağlanması ve tazminat verilmesi.

14- İşsizlik ve kazalara karşı yevmiyelerden kesilmemek suretiyle amelenin sigortası.

15- Yevmiyelerden kesilmemek suretiyle amelelere tekaüdiye temini.

16 -Ölen amelelerin ailelerine yardım. Amelenin mensup olduğu müessese tarafından amele menfaatine hasta kasası tesisi.

17- Fabrika ve atelye komiteleri tesisinin serbestîsi ve bu komitelerin patronlarla amele arasındaki münasebeti tanzim, istihsali kontrol etmek haklarının tanınması

18- Meslek birliklerinin, patronlarla kollektif mukavele yapmak haklarının tanınması

19- Amele ile patronlar arasında iş mültezimliği suretindeki vasıtacılığın men'i.

20- Vasati yevmiyelerin meslek birlikleri ittihadı tarafından temini.

21- Asgari yevmiye haddini gösterecek olan asgari maişet pahasının belediyeler tarafından ayda bir tesbiti.

22- Haftalık 44 saatlik ücretli mütemadi istirahat müddetinin kabulü.

23- Aynı fabrikada bilâ-fasıla çalışan her amelenin senede bir defa bilâ-fasıla bir ay müddetle ücretli istirahat hakkının tanınması

24- Şehirlere uzak fabrika ve maden ocakları civarında hıfzı ssıhhaya muvafık amele evlerinin inşası.

25- Amelelerin ceza-yı nakdî suretiyle tecziyesinin men'i.

Köylülük

16- TKP, köylüler için toprak ister ve büyük toprak sahipleri, mütegallibeler elinde fakir köylülerin istismar edilmemelerini talep eder.

Elif. Mütegallibe arazisinin ziraat âlât ve edevâtının bilâ-tazminat müsaderesi ve mütegallibenin nüfuz mıntıkalarından uzaklaştırılması.

Be. Bütün toprakların, âlât ve edevâtın vakfa ait arazinin meccânen topraksız ve az topraklı köylülere tevzii.

Ce. Orta ve küçük köylülerin toprağını her nevi terhînden kurtaran bir kanun

(*İngilizce metinde ek: Se. Ziraat Bankasının yeniden teşkilatlandırılması ve sermayesinin büyük mülk sahiplerine ve murabahacılara değil, geniş çaplı krediyi temin etmek maksadıyla köylülere ait olması.*)

Dal. Vergi tahsili gibi bahanelerle köylü emlâk ve emvâlinin satılmaması.

Re. (*İngilizce metinde ek: Beş hektardan az toprağı olan*) Köylüler için (*İngilizce metinde ek: büyükbaş hayvan alabilmeleri için*) bir kredi usulü.

Ze. Köylü ittihadlarının, sendikalarının ve her nevi, köylü teşkilatlarının serbestîsi.

Sin. Köylüyü mütegallibe ve tüccara karşı himaye için her nevi kooperatifler.

Kef. TKP ziraat amelesi bilhassa gündelikçilerinin teşkilatlarının, onların mutalebatının müdafaasını şehir ameleleri ile sıkı bir surette temaslarını temin eder ve onların bu hak ve menfaatlerini temin eden bir kanun ister.

(*İngilizce metinde ek: Kaf. Çiftliklere dair yeni kanunun, fakir köylülüğün menfaatine muvafık tarzda tahavvülü.*]

İktisat

17- TKP, hususi teşebbüsleri ve muhtelit şirketleri himaye eden ve halk kütlelerinin menfaatine tezat teşkil eden Kemalist hükümetinin yeni iktisat siyasetini reddeder. Bu siyasete karşı harici ticaretin ve mühim müesseselerin alakadarların iştirakiyle ihzarını [hazırlanmasını] talep eder.

18- Önümüzdeki devrede milli iktisada taalluk eden hususatın, TKP ber vech-i âti metalibin tahakkuku için mücadele eder.

1- Şimendiferlerin, madenlerin ve alelumum büyük istihsal müesseselerin ve ilh. alakadar amele cemiyetlerinin işletmelere mecburi iştiraki suretiyle millileştirilmesi
2- Ticaret-i hariciyenin alakadar müesseselerin iştirakiyle millileştirilmesi.
3- Devletin her türlü itibar ve menafi teşebbüsâtına iştiraki.
4- Devletin her türlü istihsal, istihlâk kooperatiflerine iştiraki ve bunlara amele ve köylü celp edecek tedabir ittihazı.
5- Sermaye-i ecnebiyeye karşı amele ve köylü menafiini elde bulunduracak tedabir ittihazı.
6- Ecnebi sermayesiyle ihtiyatkâr teşrik-i mesai ve yerli burjuvazinin sermaye-i ecnebiye ile müştereken Türkiye'yi yeniden koloni (*İngilizce metinde ek: veya yarı koloni*) haline sokmaları temayülatına karşı mücadele.

Vergiler

19- TKP, umumiyetle aşarın lağvını muvafik görür. Fakat aşarın da pazarda diğer şekiller altında muhafazasına karşı mücadele eder.

20- TKP, aşarın yerine tekmil varidatı mevzû' ve müterakki bir verginin ikamesini ve bir hektardan daha az toprağa sahip köylülerin vergiden muafiyetini talep eder.

21- TKP, küçük köylüleri ve ortakçıları derebeylik bakiyesi olan angarya ve angarya vergilerinden kurtarmak için mücadele eder.

22- TKP, bilhassa ameleleri, köylüleri ve bütün fakir sınıfları zarara sokan bugünkü kazanç vergisine karşı mücadele eder; aynı zamanda amelelerin ve küçük sanatkârların her nevi vergiden muaf tutulmalarını arzu eder ve bugünkü kazanç vergisi yerine, müterakki bir gelir vergisinin ikamesini ister.

23- TKP, mütevaris servet ve mali sermaye üzerinden müterakki bir gelir vergisi talep eder.

24- TKP, bilhassa fakir ve müstehlik kütleleri zarara sokan her nevi bi'l-vasıta vergilerle mücadele edecektir. Havayic-i zaruriyeyi pahalılandıran okturuva, istihlâk gibi her nevi resimlerin ilgası.

25- TKP, mevadd-ı gıdaiye pahalılaştıran rüsûmu protesto eder.

Maarif Siyaseti

26- TKP iptidai tahsilin mecburi ve meccani olmasının nazari bir düstur şeklinden çıkarılmasını ister. Fakir köylü ve amele çocuklarına meccani mektep, meccani tedris levazımatı, elbise, gıda [*İngilizce metinde ek:, ayakkabı, defter, kalem*] gibi dersleri takip etmelerini mümkün kılacak maddi teminatlar talep eder.

27- Kemalizmin tedrisatı laikleştirmesi siyaseti son noktasına devam etmelidir. Bu hareket, yalnız şehirlere değil, en ücra köylere kadar teşmil edilmelidir.

28- Kışlalar, genç amele ve köylüler için bir mektep haline gelmeli, yaşlılar için gece kursları açılmalıdır. Cehalete karşı mücadeleye TKP önayak olacaktır.

Gençlik

29- TKP, amele, köylü ve münevver gençlik arasındaki faaliyetini büyük bir dikkatle takip edecektir. TKGB'yi takviye ve faaliyetine rehberlik etmek suretiyle birliğin (*İngilizce metinde*: *cemiyetin*) genç unsurları üzerindeki tesirini genişletecektir.

30- TKGB, TKP'nin programı (*İngilizce metinde*: *TKP'nin faaliyetine uyum gösterecek*) ve cümle azalarını sokabildiği her yerden, fırkanın kendi nokta-i nazarlarını galib getirmeye çalışacaktır. Amele ve köylü gençliği arasında emperyalizm ve irticaa karşı derin bir kin uyandırılmaya uğraşılacaktır.

Kadınlar

31- TKP, kadın ameleler arasında tahrîkât ve teşvikatta bulunacak ve onları fırka etrafında teşkilatlandırmaya çalışacaktır.

32- TKP, kadınların ve çocukların kapitalizm tarafından istismarına karşı mücadele eder ve anneliğin himayesi, kadınların erkeklerle müsavi gündelik almaları için çalışır.

33- TKP, burjuva feminizm hareketine karşı mücadele edecek ve kadın ameleleri erkeklerden ayrı kadın teşkilatlarının akamete mahkum olacağı hakkında tenvir edecektir.

(CD 34, Klasör 4_36, sayfa 455-463,
Osmanlıca, İngilizce ile karşılaştırmalı)

Komintern'e Hitap

T.K.F ilk aktif konferansını 26-29 Mayıs 1926'da topladı. Bu konferansta benimsenen tez ve kararlar, fırkaya çok münbit bir faaliyet sahası açacaktır. Özellikle, M.K.'nin takviyesi, toparlanma temellerinin ve merkez ve taşra arasındaki illegal rabıtanın tanziminin ele alınması, fırkayı legal ve illegal bir matbuatla (ki eksikliği, bugüne kadar zayıflığının en ciddi sebeplerden birini teşkil etmektedir) mücehhez kılmak için alınan tedbirler, T.K.F'nin faaliyetine yeni bir hamle kazandırmaya ve emekçi yığınlar içindeki tesirini büyük ölçüde artırmaya namzet tedbirlerdir.

Halk Fırkası hükümeti tarafından tatbik edilen ve herşeyden önce ticari ve sınai genç milliyetçi burjuvaziye sermaye biriktirmede ve bu birikimi hızlandırmada yardım etme gayesini güden iktisadi ve mali politika, her geçen gün emekçilerin, köylülüğün geniş kitlelerinin ve fakir küçük burjuvazinin sefaletini ve istismarını büyütmektedir. Böylece kemalist hükümet, şimdiye kadar olduğundan daha geniş ölçekli bir faaliyeti mümkün kılacak objektif şartları fırkamız için hazırlamaktadır.

Sınıf çatışmalarının keskinleşmesine paralel olarak artan burjuva terörü ve baskısı, fırkamızın saflarında mükemmel bir filtre rolü görmekte ve onun inkılapçı kıymetini yükseltmektedir.

Halk Fırkası emekçi kitleler üzerinde sahip olduğu nüfuzu her geçen gün kaybetmektedir. "Halk" kelimesinden aldığı sahte bir ışıltı ile kendini çevrelemeye çalışan bu teşkilat, her gün kendi burjuva sınıf fırkası olduğunun yeni bir delilini sunmak zorunda kalıyor. Bir yandan Halk Fırkası bu şekilde kendi içtimai tabanının tedrici olarak daraldığını görürken, öte yandan da kendisini emperyalizmin büyüyen tehditi altında hissetmektedir.

Böylece, yüzbinlerce işçinin ve köylünün canlarıyla ödenmiş inkılapçı kazanımları müdafaa etme vazifesi, her geçen gün, emekçi sınıfların öncü fırkası olarak T.K.F.'na düşmektedir. Gerek milliyetçi burjuvazi, gerekse mürteciler ve emperyalistler karşısındaki vazifelerinin şuurunda olan T.K.F., tesiri cihan proletaryasının en şuurlu milyonlarına uzanan Komünist Enternasyonalin itimat veren görünümü karşısında kabına sığmayan bir güç hissetmektedir.

Konferansta toplanan T.K.F. militanları, Komintern'in şahsında büyük rehberlerini ve hamilerini selamlamaktadır.

YAŞASIN DÜNYA İHTİLALİ !

YAŞASIN KOMÜNİST ENTERNASYONAL,
DÜNYA İHTİLALİNİN MEŞALESİ !

(CD 22, Klasör 28_26, sayfa 165,
Fransızca, Osmanlıca metinle karşılaştırmalı)

Dr. Şefik Hüsnü'nün Viyana Konferansı Sonrası Mektubu

Viyana, 2 Haziran 1926
KEYK'nin Yakın Şark Kitabetine,

Aziz Yoldaşlar,

Bir hafta içinde, Moskova'ya dönebilmeyi ümid ediyorum. Dolayısıyla, mesaimizin teferruatını şifahi raporuma saklayarak, bugün size yalnızca çok kısa bir mektup yazacağım. Konferansımızın hazırlık safhasına ilişkin herşey, bir önceki raporumda aktarılmıştı. Resmi olarak mesaimize 25 Mayıs'ta başladık ve 29'unda bitirdik. Bütün meseleleri çözmek için bize üç buçuk gün gerekti. Bu zamanı, "hapsedildiğimiz" bir lokalde geçirdik. Herşey gayet iyi gitti. Her birimiz, tartışmalara çok faal bir şekilde iştirak ettik. Nazari ve ameli açıdan tamamiyle faydalı bir mesai ifa ettik. Konferansın **tenure'ü (idaresi veya müddeti) kusursuzdu. Çok kavga ettik, ama yalnızca fırkamızın selameti endişesiyle.. Uzun münakaşalardan sonra, her mesele için, bize en ehven gözüken hal çaresi üzerinde mutabık kalabildik. Memleketten yeni gelmiş yoldaşların, memleketin siyasi ve iktisadi vaziyetinin tahliline ilişkin bazı nutukları, çok yüksek bir seviyeye erişiyor ve bize çok zengin bir dokümantasyon sağlıyordu. Umumi intiba, fırka aktifinin bu küçük konferansının T.K.F.'nın hayatında önemli bir tarih teşkil edeceği ve –zabıtlara çıkardığımız- faaliyet ve teşkilatlanma planını iyi tatbik ederek, fırkanın kendisine düşen vazifeleri güvenle ifa etmeyi bileceği yönündeydi.

Bu umumi değerlendirmeyi birkaç somut malumat ile tamamlayacağım: Âtideki meseleleri mütalaa ettik:

1) Memleketin siyasi, iktisadi ve mali vaziyeti
2) Faaliyet programı
3) Fırkanın 1925 Şubat kongresinden beri faaliyeti (M.K.'nın hataları ve pasifliği üzerine uzun münakaşalar)
4) Taşrada fırkanın vaziyeti ve faaliyeti
5) Geçen senenin teşkilat platformunun ve geçen sürede edinilen tecrübenin neticelerinin gözden geçirilmesi
6) Fırka matbuatı ve merkezi illegal bir organ (taşra ile irtibat) meselesi
7) Fırkanın merkezi cihazının yeniden teşkilatlandırılması ve takviyesi
8) Gençlik meselesi
9) Genişletilmiş icra heyeti üzerine rapor
10) Muhtelif: 1) Fırka azalarının burjuva matbuatına iştiraki 2) Panislamik kongrelere ve emperyalist boyunduruğa karşı mücadele eden diğer halkların kongrelerine karşı alınacak tavır 3) Yakın istikbalde neşredilecek bir eser listesinin teşkili ve bizim kararlarımızdan bazılarının neşri meselesi 4) Fırkanın bir sonraki konferansının hazırlanması

Bütün bu kalemlerde, iyi gerekçelendirilmiş ve sıkı birer tahlile dayanan kararlar aldık

M.K. üç yeni aza ile takviye edilmiştir. Daha önce konuştuğumuz iki İstanbul'lu amele oraya girdiler. Üçüncü yer için, namzedimiz olan genç öğretmen ciddi şekilde tenkit edildiği için, Kilikya şubemizin idarecisini atamaya karar verdik. Ayrıca dokuz bölgede, sıfırdan veya yeniden taşra komiteleri teşkil ettik. Her yoldaşın kapasitesini iyice tarttıktan sonra, en faydalı olabilecekleri hizmet için onları vazifelendirdik. Memleket dahili ve harici için toptan bir irtibat cihazı da yarattık.

Asım, bizde oldukça müspet bir intiba bıraktı. Entellektüel olarak iyi hazırlanmış ve faydalı olmak ve Komintern'in çizdiği hatta kal-

mak için çok iyi niyet gösteriyor. Onu sonuçta M.K.'nın bir icra bürosu olacak olan siyasi büronun sekreteryasında muhafaza ettik.

İki veya üç gün içinde, şayet aksi bir talimat almazsam, Viyana'yı terkedeceğim. Üç veya dört gün Berlin'de kaldıktan sonra, direkt olarak Moskova'ya yola çıkmaya niyetliyim.

Herkese selamlar,

B.Ferdi

Yanda not:

Her şeyde, Kolarov ile tam mutabakat içinde hareket ettim. Onunla sık görüşmelerim oldu Onu her konudan haberdar ettim. Zaten sizi haberdar etmek için, size yazacaktır.

(CD 27, Klasör 34_36, sayfa 220- 222, Fransızca)

Konferansın Kararlarına İlişkin Pratik Teklifler

Pratik meselelere dair Konferans kararlarını yürürlüğe koymak için, âtideki teklifleri yapıyoruz:

1/ Konferans tarafından ele alınan, bir gizli ev cihazı planının gerçekleşebilmesi için, fırka bütçesinin ayda 300 ruble artırılması.

2/ Son altı ayda yollanan küçük meblağların hesabını beklemeksizin, acilen 1500 rublelik bir avansın gönderilmesi. Bu meblağ, konferans tarafından kararlaştırılan fırkanın acil reorganizasyonuna girişmek için elzemdir. Harcama hesaplarının düzenli olarak yollanması için M.K'ne katî emirler verilmiştir.

3/ Fırkanın faal kadrosunun bir ölüm kalım meselesi olarak telakki etmekte yekvücut olduğu bir illegal gazetenin yaratılması projesinin, acilen uzman merciler tarafından tasdik edilmesi

Bu gazetenin neşriyle bağlantılı tüm meselelerin acilen halledilmesi:

a/ İstanbul'da (Constantinople – Ç.N) kullanılan matbaa karakterlerine haiz bir matbaanın kuruluşu

b/ Gazetelerin Türkiye'de süratle dağıtılması için, T.K.F. M.K'nin Harici Bürosu'nun kontrolüne tâbi hususi bir cihazın teşkilatlandırılması

c/ Gazetenin ve broşürlerin yurt dışında neşrini temin için ayda 500 rublelik özerk bir bütçenin kabulü

d/ Bugünden itibaren, katı gizlilik şartlarına uyan bir mekanın, redaksiyon bürosu hizmeti için Harici Büronun emrine verilmesi

4/ M.K., gazetenin azami bir aylık fasılalarla çıkması için gerekli tedbirlerin alınmasını talep eder

5/ Tüm tavsiyeleri mukayeseli olarak inceledikten sonra, bu neşir faaliyetini M..'da merkezileştirmeyi teklif ediyoruz.

6/ Komintern tarafından tavsiye, Konferans tarafında da kabul ve icra edilen Harici Büro'nun teşekkülünün, gecikmeksizin tasdikini talep ediyoruz. Bu andan itibaren, Harici Büro azası olan ve bu makama periyodik seyahatler yapmak zorunda olan Yoldaş Raik'in ücreti ve gene bu büronun muhtemel ihtiyaçları için küçük bir kredi öngörülmelidir.

7/ Mahalli teşkilatlarda mühim vazifeler ifa etmesi beklenen ve en kısa zamanda Türkiye'de mevcudiyetleri fırka organlarının faalleşmesi ve konsolidasyonu için olmazsa olmaz şart olan bütün Şark Üniversitesi talebelerinin hemen geri gönderilmesi. M.K., istikbalde göndereceği tüm talebelerin, her tedrisat yılı sonunda, tamamiyle kendi tasarrufuna bırakılmasını talep etmektedir.

(CD 22, Klasör 28_36, sayfa 155-156, Fransızca)

TÜSTAV

Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı

TKP 1926 Viyana Konferansı belgelerini; yani konferans öncesi ve sonrası yazışmaları, konferans tutanağını ve üretilen tezleri yayınlayarak komünist hareketin tarihinde eksik olan bir halkayı tamamlamayı amaçlıyoruz. Türkiye'de sol hareketin tarihinde bazı konuların, örneğin 1927 tevkifatı, desantralizasyon, İşçi Muhalefeti, 51 tevkifatı gibi üzerinde oldukça çok konuşulan ve genel olarak bilindiği düşünülen "popüler" konuların aksine, 1926 Viyana Konferansı sol içinde, "eski tüfeklerle" sürekli teması olan kadrolar tarafından dahi pek bilinmemektedir. 15 Şubat 1925'te Akaretler'deki kongreyle TKP'nin Şefik Hüsnü'nün liderliğinde yeniden toparlanmasından 1927 tevkifatına kadar geçen süre boyunca TKP'nin ne yönetici kadroları, ne örgütsel gücü, ne de ürettiği tezler ve aldığı politik tavırlar hakkında şimdiye kadar kaynaklara dayalı ciddi bir çalışma ortaya konmamıştır.

ISBN 975-8683-27-6
9 789758 683277

Belge